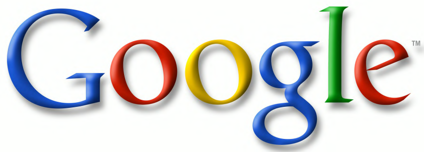
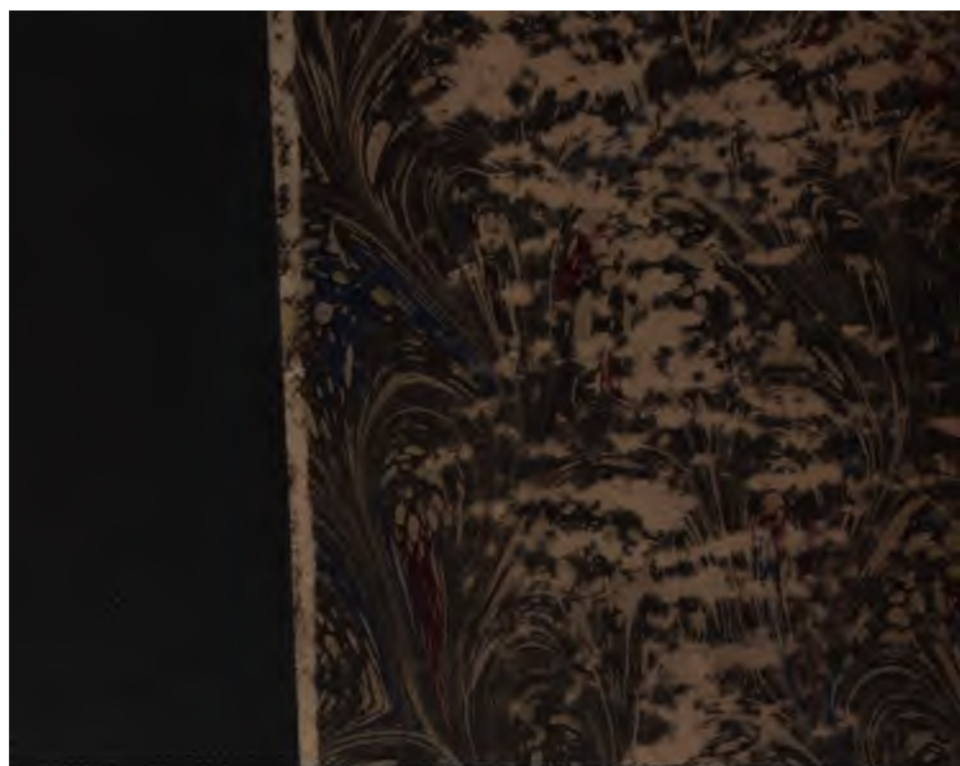

Google

En Ny Blå Bok

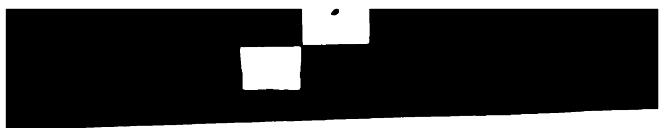
af

August Strindberg

Stockholm
Björck & Börjesson

TRYCKT HOS BRÖDERNA LAGERSTRÖM, STHLM 1908

[redacted]

EN NY BLÅ BOK

[redacted]

EN NY BLÅ BOK

AF

AUGUST STRINDBERG

»DEN SOM VIKER IFRÅN DET ONDA
HAN MÅSTE HVARS MANS ROF VARA.»
(ESAIAS 59: 15)

STOCKHOLM
BJÖRCK & BÖRJESSON

TRYCKT HOS
BRÖDERNA LAGERSTRÖM
STOCKHOLM
1908

[redacted]

Goethe
om
kristendomen öfver vetenskapen.

UNDER ROTANDET i professor Delitzsch' dynghögar arbetade jag mig slutligen fram till tredje föredraget, och hittade på sista sidans sista rader en pärla som jag ville infatta och visa dem som missbrukat den arme Goethes namn till hednisk propaganda.

I samtal med Eckermann den 11 mars 1832, alltså 11 dagar innan Goethe dog, framsade han dessa evigt minnesvärda ord:

»Må den andliga kulturen alltjämt fortskrida, må naturvetenskaperna växa i allt bredare utsträckning och djup, och människoanden vidga sig huru han vill, *utöfver kristendomens höghet och sedliga kultur, sådan den glänser i evangelierna, skall han icke komma.*»

Det var frukten af ett nittioårigt lif i sökande efter Gud och Hans son! hvilka han efter långa onyttiga krokvägar återfann vid lifvets slut, såsom äfven framgår af slutet på Faust, 2:a delen nämligen, icke 1:a. Jag vill endast tillägga ett par ord af Goethe om vidskepelsen, såsom den icke uppfattas af äfflingarna.

»Vidskepelsen (aberglaube, öfvertron) är ett arf till kraftiga, stortverkande, fortskridande naturer; otron är svaga, småsinnade, bakskridande, i sig själfva inskränkta människors egendom.»

Detta är otron, enligt Goethe (1808).

Pekoral-astronomi.

DEN NU VID UNIversiteten kolporterade astronomien är en enda stor pekoral-symfoni.

När nämligen det Kopernikanska systemet krånglade sig igenom, och Keplers lagar skulle promulgeras, så kvarstod ett hak, nämligen stjärnparallaxen. Då jorden efter nya regimen skulle rusa fram i rymden med en hastighet af 3 mil i sekunden, eller 250,600 mil på dygnet, så måste ju en förskjutning af stjärnornas läge kunna iakttagas från två skilda platser på jorden.

Tycho Brahe började nu mätningar, och fann att polstjärnan ingen parallax ägde.

Kepler svarade att inga instrument kunde angifva mer än 1/6 af en bågminut eller 12 sekunder. Galilei pröfvade sina metoder på en stjärna i Stora Björnen, men fick ingen parallax; försökte på afståndet mellan två stjärnor, men kunde icke se att jorden rörde sig. (Eppur si muove!) »Sedan dess ha alla försök att finna dagliga parallaxen strandat» (Arago). Då uppfann ett ljushufvud, att man borde söka den årliga. Och så börjar ett mätande, som än i dag pågår; men den första astronomen och mekanikern dr Hook trodde sig ha funnit γ Draconis lika med 20″.

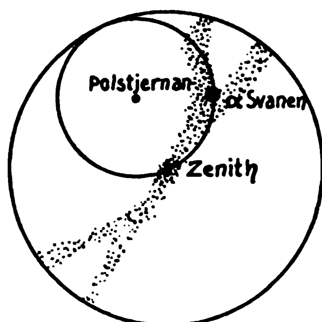
Om man nu ber en skolgosse betrakta sin gradskifva, så ser han att en grad är ungefär en millimeter eller tjockleken af lillfingernageln. Delas denna millimeter i 60 delar så är detta en minut. Delas denna 60-dels millimeter i 60 delar så har man en sekund, som nu är osynlig, och 20 sådana 60-dels millimetrar äro mikroskopiska. Med dessa orimliga tal höll man på ända tills våra dagar, då en kompromiss kom till stånd och följande register upplades.

[redacted]

En stjärna af 1:sta storleken äger i medelparallax 0,084", säger 84 tusendels bågsekunder, och en stjärna af 8:e storleken en parallax af 0,004" eller 4 tusendels bågsekund (K. Bohlin).

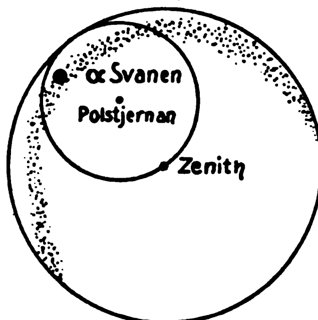
Återerinrom: en grad = en millimeter, en 60-dels millimeter = en minut, en

Januari

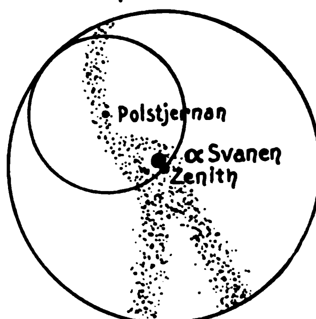

60-del af en 60-dels millimeter = en sekund, och denna delad i tusen delar hvaraf 4 togos. Detta är visserligen nonsens, och de däraf beräknade ljusåren ett bedrägeri, ty man begagnade en obevisad förutsättning: att stjärnor af samma storlek ägde samma afstånd från oss.

Juni

För öfrigt hvartill tjänade detta långa 200-åriga knåp, då blotta ögat ser huru vintergatan på ett år ändrar läge, så att (för Paris' horisont) den i klykan sittande *α* i Svanen uppritar en stor årscirkel som synes.

September

På detta 3/4-dels år har Vintergatan ställt sig på hufvudet och *α* Svanen gått omkring 3 kvadranter samt kommit i zenith. Men denna förskjutning passade icke, ty den var för stor, och kunde ha bevisat motsatsen eller att stjärnhvalfvet vändt på sig, och det fick inte ske.

Då nu alla parallaktiska beräkningar visade sig vara nonsens, och då stjärnorna trotsade till och med Herschels teleskop och gingo emot fysikens lagar, emedan de blefvo mindre vid starkare förstoring, borde ju människorna ha förstått att himmelens ljus voro inkommensurabla, och att de icke kunde mätas eller vägas, att de tillhörde andra regioner som icke nåddes af våra skröpliga sinnen och icke rymdes i våra tankeformer (kategorier); men ursynden högfärden var så stor att man icke kunde släppa bettet i äpplet man bitit.

I min tyska skolbok i geografi läser jag att jordens lopp omkring solen är en hypotes, emedan den icke kan bevisas, men man har nödgats antaga den, emedan det eljes är omöjligt förklara rörelserna på himlahvalfvet. Detta är åtminstone en naiv bekännelse, som väcker deltagande!

Men än i dag står följande farliga meddelande i astronomiska läroböcker. När månen går upp, synes han för blotta ögat dubbelt så stor som när han står högst på himlen; men om jag mäter den uppgående månens diameter med teodoliten, så blir han icke större än månen i sin högsta elevation. Antingen sviker då ögat eller instrumentet, eller äro båda lika opålitliga.

Vi sågo och se när som helst att solen och månen förefalla lika stora och ses under en vinkel af 32 minuter. Jag ägde en lins som gaf en ljuslågas bild på 60 centimeters afstånd. På halfva

[redacted]

afståndet eller 30 centimeter gaf samma lins en liten brännande bild af solen, men äfven på 30 centimeter en liten bild af månen. Enligt fysikens lagar skulle 1:o, sol och måne befinna sig på »oändligt» afstånd, emedan de slogo ut på halfva radien. Men nu äro de icke på oändligt afstånd, eftersom deras ljusstrålar nå ögat. 2:o skulle sol och måne vara lika stora.

Sol och måne synas häraf sakna hvad vi kalla »afstånd», och det måste vara något annat, som vi icke känna, icke kunna fatta, men inför hvilket okändas majestät vi endast måste i stoftet böja oss, i tillbedjan och beundran, såsom alla ofördärfvade sinnen ha gjort och ännu göra?

Med kopernikanska systemets införande följde äfven de gamla cirkelbanornas slopande. Numera skulle enligt Kepler alla himlakroppar röra sig i ellipser. Trots detta beräknar man jordens bana, och afbildar alltid densamma som en cirkel; och när man kommer till Venus, så uppges banan vara nästan cirkelrund. Detta är den exakta vetenskapen! Principielt ellipser, men faktiskt cirklar! Venusbanans excentricitet är lika med 0,006, alltså ingen alls, och därmed kan Keplers första lag anses slopad.

Månen, vår närmaste granne brukar afbildas som ett klot, men i tuber ser han ut som en diskus eller linsformig skifva, hvilket äfven synes på Lick-observatoriets bästa fotografi.

Att han bara vänder en sida till jorden, det är ett faktum, men att orsaken skulle bero af rotationen, det är lögn! ty under ett månadslopp måste den vända andra sidan till åt någon punkt på jorden.

Månbanan har hittills trotsat alla matematiska attentat,

ty dess 19-åriga rörelse står i sammanhang med det olösliga tre-kropparproblemet. Detta problem uppgafs 1890 vara löst af fru Kowalewski, men det var bara lögn.

Jag har frågat en docent i astronomi om månen vandrade i djurkretsen liksom solen och de större planeterna. Han visste det icke, utan svarade med $\sqrt{\text{hokus pokus}}$. Jag har sökt i 20 böcker efter svaret, men det står där icke. Emellertid tror jag mig veta hur det förhåller sig, men säker är jag icke.

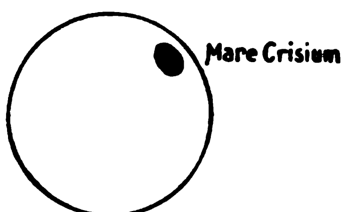
Ett månomlopp på 28 dagar beskrifves på olika sätt i olika böcker, hvaraf framgår att ingen observerat det själf, utan skrifvit af eller räknat ut det. Jag har i aderton år följt månen, med kikare och utan. De sista sju åren har jag haft samma fönster till observatorium och kan därför yttra mig om saken.

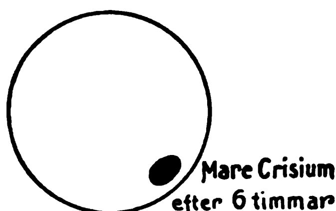
Nytändning börjar efter solens nedgång då skäran synes väster om solen. Följande dag går månen upp 50 (?) minuter senare och 13° västligare. Efter 14 dagar är månen full, går upp i solnedgången midt emot solen. Därpå tågar han ostligt, men aftagande; går åt norr öfver ost, men i N. N. O. förlorar jag spåret. Jag har på sju år aldrig sett honom gå upp i norr om N. N. O. och icke heller i N. N. V.

Men märkas bör att fullmåne icke sker i söder, som vissa böcker säga, ty om vintern då solen går ned i syd om väst måste ju fullmåne ske i nord om ost. I några böcker står att månen vandrar tillbaka efter fyllet, men han skall ju trafva på och gå öfver norr till nyet igen. Så slarfvig är den exakta vetenskapen.

Däremot äger månen en rörelse som kan observeras med blotta ögat. I aderton år har jag observerat Mare Crisium, och den går 90° ostligt på 6 timmar.

[redacted]

Men jag har aldrig sett M. Crisium gå väst om syd. Likafullt: en kvadrant på 6 timmar gör en rotation på 24. En yrkesastronom, som icke observerat fenomenet, »förklarade» det för mig med hokus pokus filiokus. Förklaringen var nämligen så dum, att jag trodde mannen dref med mig.

Newtons gravitationslag mötte genast många invändningar. Den viktigaste var denna: om jorden drages till solen af centripetalkraften, hvarför går han icke in på solen? Svar: centrifugalkraften motverkar, och på ett så bakslugt sätt, att krafterna kompensera hvarandra. — Men då skulle jorden stå still! — [Hel takts paus.].

Läroböckerna lösa frågan på ett enklare sätt. Man tager en medelstor skolgosse och sätter en slunga i hans hand. (Camille Flammarion). Stenen föreställer jorden, som af handens roterande rörelser söker fly ut, men fasthålles af segelgarnet som är centripetalkraften.

Men här föreligga flera fel: gossens hand är en motor, som saknas i solsystemet; jorden är icke fästad med något segelgarn vid solen o. s. v.

Kostligt är i alla fall, att i almanackan vid jultiden synes »solen gå ner» vid samma tid sju dagar i rad. Rättvändt (efter almanackan är bakvänd!) blir ju detta, att jorden på sju dagar icke ändrar plats, alltså står stilla som

Josuasolen i Ajalons dal. Men då måste han ju falla, såsom snurran, när den saktar sitt lopp! Icke sant? Detta kan man icke ta uti, med en tång, ens!

Den som vill riktigt ha reda på planeten Mars, skall ovillkorligen läsa den glädtige Flammarions monografi öfver vår granne.

Det börjar på 1600-talet med en figur som liknar Amerika. På 1700-talet är det en tvärbalk midt igenom centrum, från N. V. till S. O. I oktober samma år, 1719, syns en vinkelhake, och lite senare en perfekt triangel. Så kommer William Herschel med sitt jätteteleskop 1777 och 1779. Ginbalken synes nu i N. O. till S. V., men utbytes strax efter af några krumelurer. Herschel fortsätter 1781. Balken är borta, och det syns bara kråkfötter. Forskningarna pågå, men med variabler, och inga kanaler synas ännu, fastän instrumenten utvecklats. 1813 har dock ginbalken kommit igen.

Efter 1830 uppträder en ny figur en »pedoncule» som fortfor långt framåt, men icke är konstant. 1837 har man södra ispolen klar. 1867 är Mars kartlagd af Proctor, men kanaler finnas icke. 1873 är »pedonculen» framme igen, men liknar nu en elefantsnabel eller ett skydrag. Men M. Trouvelot afbildar samma år planeten Mars ännu som ett kaos, och M. Niesten har icke sett mera 1877, fastän den raske Flammarion kartlagt och döpt kontinenter och vattendrag.

Mellan 1877—88 har sedan Schiaparelli uppdragit alla kanalerna, och Flammarion gifvit ut teorierna, konsekvenserna, den nationalekonomiska vinsten af ett sådant dräneringssystem afsedt för ängsvattning eller precessionens motverkande.

Men 1892 börja kanalerna (i Juvisy, Flammarions observatorium,) att förenklas och

[redacted]

dunsta bort, så att man den 27:e juni inte såg ett spår af dem. Och sen har det tystnat.

Mars har visat en föränderhet, som är alldeles obegriplig, och detta oberoende af de astronomiska instrumentens utveckling.

Sista åren har en tysk professor förklarat att marskanalerna icke existera. Flammarion har också varnat för stark förstoring när det gäller mars, alldeles som för stjärnorna. Alltså: ju starkare förstoring dess mindre bild, hvilket är rakt emot fysikens lagar.

Denna smörja om marskanalerna har man emellertid under 20 år trumfat i ungdomen. Det blir inte lätt att ta bort det igen!

Hvad vet man då egentligen om himmelen och dess företeelser?

Icke mycket! Och hela systemet är en sådan absurditet, att man måste trycka almanackan bakvänd. Så förståendes att solens uppgång angifves, ehuru den icke går upp; att solen vandrar i djurkretsen, ehuru det är jorden som lär vandra!

Frågar man: Hur förhåller det sig då? Så kan endast svaret bli: Det veta vi icke, kanske aldrig få veta det, och om vi fingo, skulle vi icke fatta det, på detta planet.

Likvisst finnas en hop omständigheter, som kunde ge spåren att uppleta orsaken till felräkningarna, och med dessas upptäckande komme man åtminstone så långt att man insåge detta systems orimlighet.

Man tycker till exempel med rätta att i talförhållandet: solens diameter lika med månens afstånd från jorden, bör ligga antingen ett räknefel (Fallax propositi) eller en vink om tillvaron af en annan lag.

Likaså i dessa siffror: jupiter är 1279 gånger större än jorden; och solen är 1279 tusen gånger jordens rymd (massa?).

Jorden = 1 löper rundt solen på 1 år. Jupiter som är 1200 gånger större än jorden, behöfver 12 år. Alltså omloppstiden i detta fall beroende af storleken (massan?) och icke som efter Keplers tredje lag där kvadraterna på omloppstiden förhålla sig som kuberna på afstånden från solen.

Likaså detta: Jupiters innersta måne har ungefär vår månes storlek och afstånd! Hvad kan det innebära?

Solfläckarna äga ett visst samband med fläckarna på Jupiter. Hvarför?

»Man har ock trott sig finna, att Jupiter eger en annan, än märkligare likhet med solen därutinnan, att han delvis skulle lysa med eget ljus, ty Jupitersytan tyckes mera lysande, än hvad den skulle, vara, om den enbart reflekterade solljus.» (Flammarion).

Om så är, kan Jupiter icke vara en planet, då definitionen på planet just innebär »icke själflysande.»

Arago fäster uppmärksamheten på ett egendomligt talförhållande vid Jupiters tre första månar. »Adderar man nämligen den förstes medelrörelse med dubbla den tredjes, så är summan alltid tre gånger så stor som den andra månens medelrörelse. Och om man från den första månens medellängd afdrager tredubbla medellängden för den andra, och till resten lägger dubbla medellängden för den tredje, så är summan alltid lika med 180° eller två räta vinklar.»

Jag erkänner att förhållandena äro något komplicerade, men det visar att det finns kosmiska talförhållanden mera sammansatta än Titius-Bodes, och om man pröfvade dessa angifna tal kanske man funne nya »lagar» för planeternas rörelser och komme till andra resultat.

Jag har ju i ett föregående kapitel påvisat att andra talförhållanden existera än den aritmetiska serien i planeternas afstånd från solen, då

jag påpekade att de voro kvadrater på hvarandra och stundom befinnande sig i harmonisk delning. Och har jag därmed antydt att samma verkan kan ha flera orsaker, men äfven att en sak kan vara på flera sätt.

Det finns ju i fysiken en kraftlag som är ganska sam⸗mansatt och som behöfde pröfvas på vårt kosmiska system. Denna lag gäller den magnetiska kraften, hvilken i en naturlig magnet är *pro⸗portionell med kubikroten ur kvadraten på massan.*

Om man betraktar den upp⸗ eller nergående solen med blotta ögat eller teaterkikare, så synes hon icke klotformig utan platt eller på sin höjd linsformig. Skifvan själf är liksom en cirkelrund skärm, tämligen dunkel, så att ögat kan betrakta den utan fara; men rundt om skifvan rör sig liksom en excenterskifva af olidligt starkt ljus. Betraktar man emellertid solen en stund och sedan vänder sig inåt en dunkel vrå i rummet, så projicieras i luften en rundel, stor som en femöring, och vassgrön, men med purpur⸗röd kant. Denna skifva sväfvar i gungande rörelse och nalkas åskådaren på ett par meters afstånd, där hon upplöser sig. Hur mycket af denna sken⸗bild härrör af ögat, kan jag icke säga. Intresset ligger ju vid de två färgerna, hvilka måste framkallas af solljusets tvegge⸗handa art.

En fransk astronom De⸗lestre har i en heterodox bok skrifvit om den ultrastellära solen, hvilken himlakropp han betraktar som tvåfaldig, så att protuberanserna vid sol⸗förmörkelser skulle tillhöra den »andra» solen, den inre aflägsnare, hvilket kunde mot⸗svara min excenterskifva i hvardagslag.

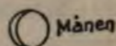
Det har förr uttalats me⸗ningar att månen lyste med eget ljus, motsvarande något

fosforescerande. Att det icke är så tvärsäkert det månen hämtar sitt ljus från solen, kan verkligen bli frågan om, när man beaktar följande två omständigheter.

När solen går ner i västra horizonten, stiger ur östra ett blygrått segment som alltid ansetts vara jordskuggan. Särskildt vid eftersommarens fullmåne stiger denna skugga upp i samma ögonblick solen gått ner, och i jordskuggan tågar nu månen i all glans uppåt. Då man ser förloppet för ögat, har man icke rätt att förneka faktum eller prata bort det med några matematiska formler fotade på hypoteser.

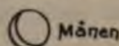
Den andra misstänkta omständigheten rörande månens solljus är denna.

Under de 18 år jag följt månens konstiga bana, har jag ofta förvånats att månen på dagen icke ger den skära som den skulle ge. I denna dags morgon, den 29:e december 1907 gick solen upp kl. 8,49. Månen stod ungefär 35° öfver horisonten, så här:

Solen

Detta stämmer ju icke, då ju månen, belyst underifrån af solen skulle sett ut så här:

Solen

Där finns mycket att tänka på, och observera. Men lite makroskopi eller observation med blotta ögat vore mera värd än alla parallaxmätningar på en kanonkula med 3 mils hastighet i sekunden och roterande samtidigt kring sin axel, hvilket man åtminstone icke kan kalla en konstant. Och för den variabeln finns inga funktioner! Så mycket är säkert!

Spektral-analysen.

OM MAN HÅLLER två tjocka visitkort kant om kant mot lampan, så ser man i springan en mängd små mörka linjer af olika kaliber och på olika afstånd från hvarandra. Detta fenomen benämnes, som be-kant, interferens och beror på, säges det, att ljusstrålar kunna råkas så att de släcka hvarandra.

»Insläpper man hvitt ljus genom en smal springa ... och låter ljusstrålarna gå genom ett prisma, bildar hvarje färgsort en *bild af springan.*»

Dessa mörka linjer kallades ju Frauenhoferska linjerna i början. Men så kom ett ljus-hufvud och upptäckte dem vara sol-linjer, hvilka skulle angifva hvad solen bestod af för ämnen. Och nu lycklig-gjordes mänskligheten med en ny dumhet, så kolossal att motstycke saknas.

Den först uppträdande lin-jen i gula fältet eller D-linjen påstås betyda natrium.

Motbevis: Jag skrufvar upp kollimatorns springa och rik-tar spektroskopet mot min nytända kakelugnsbrasa. Nu ser jag i gult den fladdrande brasans gula eld med lågor och vedträn. Jag skrufvar sakta till springan, och nu formar sig ett solspektrum med en, naturligtvis gul linje i gult. Detta skall betyda att natrium befinner sig i glödan-de tillstånd i brasan, och utgör reaktion på natrium. Men nu innehåller brasan icke natrium, utan hufvudsakligen kalium såsom alla landväxter, af hvilka man bereder pott-aska (kolsyradt kali) och ka-lium färgar lågan violett. Vi-dare natrium som enkelt ämne finns icke heller i brasan, om ock natronsalter existera där, ty att reducera natrium är en svår och invecklad pro-cedyr och sker icke i öppen eld. För öfrigt är natrium-

gasen färglös (Cleve). Vi återgå till auktoritetens definition: »hvitt ljus genom en smal springa bildar genom ett prisma en bild af springan i hvarje färgsort.»

Den gula linjen i gult från min kaliumbrasa, var således en bild af springan, troligen i gult, emedan brasans sken var gult.

Tar jag nu i stället för brasan min spritlampa, så får jag intet spektrum, emedan lågan är för svag, och jag endast ser springan i gult fladdrande naturligtvis; men håller jag nu en platinatråd i lågan, så visar sig hela spektrum med gul linje. Detta är natrium, sade Kirchkoff, fastän det var platina, och han påstår att det satt natrium på platinatråden, emedan natrium finnes öfver allt, hvilket är lögn. Ty i hvarje inledning till mikroskopien står angifvet att stärkelse och kisel uppträda opåkallade vid alla tillfällen, men om (klor-) natrium talas inte ett ord.

Nu har jag vid spritlampsförsöket fått en gul linje af springan i gult; sätter jag nu bakom lamplågan en starkare ljuskälla med hvitt ljus (kalk) så blir den gula linjen (D) mörk, genom interferens, och denna mörka linje i D som alltid uppträder jämte flera andra i solens spektrum, skall ange natrium, då den icke angaf natrium i lamplågan med platinatråden. Det är ofattligt i sin orimlighet. Jag återgår till spritlampan och sätter en koppartråd i lågan; allenstund koppar färgar lågan grön, så visar sig nu en grön linje i grönt. Detta kallade vi på Teknologiska Institutet 1869 en flammreaktion.

Men sätter jag nu bakom min grönfärgade lamplåga en starkare ljuskälla så blir den gröna kopparlinjen mörk, kallas nu sollinje och anger att det finns koppar i solen.

Håller jag nu kalium i lågan får jag en violett linje i violett (jämte två i rödt).

Emellertid hvad är nu spektroskopet och dess hemligheter?

Det är 1:o ett interferensfenomen genom kollimatorns springa, som 2:o genom prismat blir ett dispersionsfenomen. Men där finns en tredje faktor, kanske fjärde.

Prismats tre sidor bilda ju inunder den skyddande kupan, ini mörkret, tre speglar, som återgifva springans bild, färgad eller mörk, ett oändligt antal gånger. I kaleidoskopet får jag sju bilder, då de två speglarna stå i 45°; hur många bilder tre speglar i 45° gifva, står icke i Fysiken. I början af spektralanalysen räknade man bara 8 linjer A—H liksom färgerna (Indigo medräknad), sedan ökades de, och vid starkaste förstoring upplöstes de i 100,000, slutligen oräkneliga. Därpå byggdes likafullt vidare och man analyserade helt enkelt solen, som befanns äga 9 natriumlinjer, 450 järn-, 75 kalcium, 11 barium, 4 magnesium, 33 kobolt o. s. v.

Men så uppstego några moln på den klara solskifvan. Solen i nedgången befanns äga flera mörka linjer än solen på fästet, och man vågade icke förneka atmosferens eller vattengasens störande inflytande, utan började tala om terresterlinjer och regnlinjen.

Alltsedan 1890, då jag erhöll mitt första spektroskop, har jag i tre omgångar grundligt pröfvat spektroskopets förmåga att ge kemisk reaktion, och därvid gjort följande kontrollerade iakttagelser, som dock icke äro konstanta, emedan det beständiga icke existerar i detta obeständiga.

Riktar jag spektroskopet mot full middagssol, så får jag inga mörka linjer, men halfva spektrum blir gult, det röda drar i rosa och det gröna försvinner.

I svagt solljus synes det gula svagt. Om morgon och afton synes det gula knappast;

en sommarnatt icke alls, utan endast rödt, gulgrönt och violett.

I solsken under snöfall visade sig den mörka linjen i blått omkring G (cyan) skarpast. Den så kallade regnlinjen i rödt endast svagt.

Snöljus från norr ger ett kontinuerligt spektrum med svarta linjer i oändlighet. I stark dimma synas de mörka linjerna bäst. Ingen vill väl påstå att man analyserar solen med att titta på en dimma genom spektroskopet.

Elektriska kolbågslampan utanför mitt fönster visade hela vintern ett kontinuerligt spektrum med en konstant mörk linje i violett som icke kan vara kalium, emedan lampans kolstaf endast består af retortkol, reduceradt ur gasverkets kolväten. Men det är icke kolets spektrum heller. Det är bosch således hela spektralanalysen, i synnerhet som kolet, hvilket ju brinner härligt, icke ger något spektrum. Ångström »tror» emellertid att de linjer man får genom att slå elektriska gnistan igenom kolsyra, utgöra kolets linjer, nämligen 658, 657,7 564,6, 514,4, 426,6, det vill säga linjer öfver hela spektrum.

Sommarnattens ljus gaf endast rödt och blått i spektroskopet, liksom stjärnorna för blotta ögat endast ge blått och rödt. (Alldeles som elektricitetsmaskinens konduktörer ge blått och rödt ljus i mörkret.)

Hur litet spektralanalysen är att stöda på som analys får man klart för sig af det lättsinniga sätt på hvilket man går tillväga. Om ett prof vägrar färga lågan, så fuktas profvet ogeneradt med klorväte, men man räknar icke på att få se klorens eller vätets spektrum. Likaså: kväfvets spektrum i geisslerrör visar *vid svaga urladdningar* två bandspektra, men *vid starka:* ett linjespektrum på ett svagt kontinuerligt. Hvilketdera är kväfvet då?

[redacted]

Om man inför klorkalcium i Bunsens-brännar-lågan så får man *ett* spektrum, men i elektriska gnistan får man ett helt annat, hvaraf man ingenting kan sluta.

Hela denna röra kallad spektralanalys begagnas numera endast vid misstänkta tillfällen, det vill säga, då ingen regulier analys kan påvisa ett ämnes närvaro. Den har således med fördel begagnats att konstatera humbugsgaserna argon och helium, och det icke-existerande radium, som är ett bariumsalt i sin non-existens.

Vi sågo att natriumgasen var färglös, men att natrium färgade lågan gul. Kaliumgasen är grön (Cleve), men kalium brinner violett. Solens D-linje i gult kan då icke vara natriumgas.

Men prismat syns sönderdela färgerna i deras beståndsdelar, hvilket kunde förklara uppkomsten af omotiverade linjer, hvilka icke äro beroende af flamfärgning.

Sålunda färgar strontium lågan karminröd. Spektrum visar gulröd och blå linje, och gulrödt med blått ger karmin.

Barium färgar lågan grön; spektrum har öfvervägande gröna men äfven blå och gula linjer; gult och blått blir grönt.

Calcium gör lågan gulröd, men spektrum gulrödt, grönt och blått. Gulrödt = indigo och karmin; och karmin = gulrödt och blått.

Optiska underverk.

I ASTRONOMISKA TUben alstrar objektivets förstoringslins en förminskad bild af solen, i dess brännpunkt. Betraktas denna förminskade verkliga bild med en annan samlingslins, så blir den förstorad, men mera förstorad än den genom objektivet blef förminskad, hvilket är orimligt. Det är orimligt att ett förstoringsglas förminskar, och det är orimligt att okularet kan förstora den förminskade bilden, men det sker lika fullt. Optikens linjer och formler upplysa ingenting, men det tro de som läsa dem. Fysikern »förklarar» underverket så här. »Tuben åstadkommer ingen förstoring af bilden, den gör endast synvinkeln större, hvarför föremålet synes klarare» (Dahlander). Den som tror sig förstå denna »förklaring» han sträcke upp handen!

Detta var tubens underverk. Nu kommer galileiska kikarens (operakikarens) dubbla underverk. Objektivets förstoringslins ger en förminskad bild af solen; denna betraktas genom okularets förminskningsglas och — ein, zwei, drei — föremålet synes större och klarare.

Optikens trollformel förklarar inte ett spår, utan förvärrar bara saken, ty bilden i operakikaren är endast virtuell eller overklig, och när denna betraktas genom okularets förminskningsglas, så förstoras den.

Formeln ser ut så här:

$$-\frac{1}{F_1 - L} - \frac{1}{D} = \frac{1}{F_2}.$$

Det var inte underligt att Stjernhjelm betraktades som trollkarl när han visade bonden ett mikroskop. Men det är icke så enkelt med linserna ändock.

Om jag med en bikonvex lins (förstoringsglas) betraktar en fin skrift som jag eljes icke ser läsa, så kan jag nu

verkligen läsa den, den må nu vara förstorad eller ses under en större synvinkel. Betraktar jag solen genom samma förstoringsglas, så får jag först i brännpunkten en tydlig men mycket liten bild af solen, och den får jag aldrig se, ty den skulle bränna upp ögat. Men håller jag linsen på längre håll, mellan ögat och solen, får jag en förstorad bild af solen, så stor att den fyller hela glasets skifva, men denna bild är otydlig och kan icke begagnas.

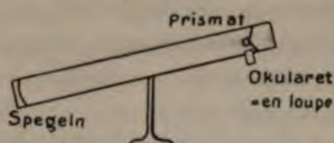
Sätter jag mitt förstoringsglas i en kamera, så får jag en omvänd och mycket förminskad bild af det siktade föremålet. Detta märkes bäst vid försök att fotografera månen, då jag ser dennes bild mycket förminskad på visirskifvan. Att förstoringsglaset förminskar i detta fall är ju underligt.

I laterna magikan åter inträffar ett annat förhållande, ty där sitter bilden mellan ljuskällan och linsen. Här kan en bild på 5 centimeter förstoras på skärmen 50 gånger och bli tydlig ändå. Orsakerna kan man icke angifva fullt klart.

I operakikarens underverk, där ett förminskningsglas förstorar en förminskad bild, kunde man tänka sig att okularets][mot objektivet vända sida blef en konkavspegel som reflekterade och förstorade objektivets bild, hvilken förstorade bild samtidigt betraktas genom okularet, hvars mot ögat vända sida nu bildar en positiv lins. I den modärna medialtuben begagnas verkligen den bikonkava linsen såsom reflektor eller till annat okändt, af uppfinnaren Schupmann.

År 1896 såg jag ett optiskt underverk hos en astronom. Där fanns ett spegelteleskop där spegeln ägde två meters brännvidd, hvilket är ganska mycket, och instrumentet kostade också några tusen. Det var af New-

tons konstruktion, som vi kanske böra erinra.

I botten af röret sitter ju spegeln som på två meter ger en förstorad bild, hviken reflekteras i prismat och betraktas genom loupen.

Nåväl: prismat hölls fast af tre skänklar som tillsammans med prismat skymde för månen, hvilken vi betraktade. Det gjorde ingenting alls! Månen syntes verkligen härligt.

Efter observationen uttog astronomen spegeln, hvilken var matt och fläckig som en smutsig tenntallrik. Jag frågade hur det var möjligt att 1:o en yta som var ojämn och smutsig kunde spegla. Astronomen svarade hokus pokus — $\sqrt{a}$. 2:o frågade jag om icke skänklarna och prismat midt i röret möjligen skymde för spegeln. Mannen svarade: nej, de skymma icke.

Men ogenomskinliga kroppar såsom tre järnskänklar måste skymma, såvida icke månen äger röntgenstrålar eller är gjuten af svafvelsyrad baryt ur 6 lastvagnar pechblende. Intet svar!

Men jag undrade om spegeln icke var öfverflödig, och om det icke var loupen ensam som verkade.

Jag frågade sedan en annan astronom af facket, men han ville inte svara på närgångna frågor!

Himmelens skönhet.

HERSCHEL, FAR OCH son, voro fromma män, som fingo skåda djupare in i stjärnhimmeln än andra dödliga; och fastän instrumenten utvecklades otroligt, har ingen sedan pejlat vintergatan eller observerat himmelens skönhet som de. Jag började slutligen tro att Herschels berättat sagor, då en liten bok föll i min hand. »Stjärnhimmeln sedd genom en teaterkikare» af Garret P. Serviss. Ofattligt, men sannt, en svensk professor i astronomi har skrifvit förordet; den duger således att citera.

Stjärnbilderna hafva ju setts af alla folk och synas icke vara godtyckligt hopkomna ur olika fantasier. En skematisk stjärnkarta ser ut som en triangelmätning och vi äga ju pejlingar efter vissa stjärnbilder, som vi veta.

Castor och Pollux äro, enligt författaren, omgifna af uppvaktande små stjärnor. Dessa äro ordnade »i symmetriska grupper, såsom par, trianglar och andra figurer, hvilket man har svårt att tro vara beroende af någon tillfällighet, ehuru det skulle vara ännu svårare att förklara, hvarför de blifvit ordnade på detta sätt.» Det vore icke alls svårt, men då ramlade den ateistiska himmeln, det är sjukan! Vid tvillingarnes fötter såg amiral Smyth ett glänsande fält af stjärnor från 9:e till 10:e storleken. »Då de små stjärnorna hafva en benägenhet att bilda kroklinjer med tre eller fyra grenar, ofta med en stor stjärna vid kroklinjens början, påminner det hela ofta om en exploderande signalraket». Och Webb tillägger, att det finns i närheten af medelpunkten ett smakfullt blomsterband, som börjar med en röd stjärna. Författaren erinrar oss att sommarsolståndet ligger i

tvillingarna, och han finner det egendomligt att äfven i vintersolståndets bild, skytten, ligger en vacker stjärnhop.» Med egendomligt menar han väl en antydan om den ordnande skaparehanden, som aldrig förgäter det sköna, men som han är rädd att nämna om. I Sobieskis sköld fann Pater Secchi en stjärnfläck med geometriska anordningar. »De äro till största delen ordnade i spiralformiga bågar, hvari man kan räkna så många som tio eller tolf stjärnor af 9:e och 10:e storleken, som följa hvarandra i en kroklinje, likt pärlorna på ett snöre. Ibland bildas strålar som synas divergera från ett gemensamt fokus, och, hvad som är särdeles egendomligt är, att man antingen vid strålarnas midt eller vid kurvans början finner en stjärna af röd färg, som synes leda tåget. *Det är omöjligt att tro det en sådan anordning kan vara tillfällig.*»

Hvarför tron I det, då? Fega människor, och usla, som skämmas för Gud!

Fem-kroppars-problemet.

HIMMELEN HAR fyra eller fem poler, hvilket man bör noga ihågkomma när man tror sig beräkna stjernparallaxer och planetbanor.

Den *första* polen är ju him-melspolen som ligger i jord-axelns förlängning, polstjer-nan i Lilla Björnen, kring hvilken hvalfvet synes röra sig fastän det lär vara jorden. I parentes Descartes (Cartesius) trodde ännu att jorden höll sig stilla, sväfvande i rymden, men han bekände aldrig denna sin tro, emedan den var farlig oaktadt han var stor mate-matiker.

Den *andra* polen är ju eklip-tikans pol, som ligger i Draken. Den befinner sig 23° nedan-för polen, alltså motsvarande vår polcirkels.

Den är mycket viktig, ty kring dess axel röra sig sol måne och planeter. Denna pol är således liksom medel-punkt i Djurkretsen. Det är sannolikt att vår magnetiska pol på 70° (sägom 67°) står i beroende af denna eklipti-kans pol efter han har sam-ma läge motsvarande på vår jord.

Den *tredje* polen är vinter-gatans. Vintergatan synes på en himmelsglob göra en storcirkel liknande Djurkret-sens; men skära denna (ekliptikan) under en vinkel af 45°, på en höft och detta på två ställen: i Tvillingarne — Oxen och i Skytten — Skor-pionen. Denna pol ligger i Berenices hår, som står ofvan-för Jungfruns hufvud. I Jung-frun synes Solen stå vid höstdagjämningen, men det är jorden som skall »stå» där. Vintergatans pol ligger 190° R A och 27° n. De-klination. Vintergatan skär himlaekvatorn under en vin-kel af 63°, ena gången mel-lan Procyon och Sirius, andra gången i Antinous venstra hand.

Den *fjärde* polen är världspolen, dit solen anses röra sig. Denna ligger i en punkt i Herkules på 260° R. A. och + 28° D.

Den *femte* kunde vara Kants centralsol. Filosofen ansåg nämligen solen tillhöra stjärnbilden Örnen, och efter som Sirius befann sig midt emot, så var Sirius centralsol. Argelander sökte den i Perseus. Sedan har man förlagt den till Fomalhaut, Alcyone, m. fl.

I alla fall, den som med dessa fem faktorer kan beräkna en stjärnpallax eller en planetbana, den kan också lösa fem⸗kroppars⸗problemet, som icke kan uppställas, ännu mindre lösas, ty man har strandat på tre kroppar, en gång för alla.

När som vi minnas de Kopernikanska astronomerna svurit bort sig på systemet, så skulle de ju bevisa dess riktighet, men det föll sig lite svårt. Jordens framrusande i rymden skulle ju visa en förskjutning eller ortförändring af stjärnorna (parallax). Det gällde att mäta den vinkel under hvilken jordradien skulle synas från stjärnan. Som man icke kunde komma till stjärnan och kika på jordradien, så vände man om problemet, och den ena astronomen for till Kap, den andra till Berlin, och så kikade de på samma stjärna. Men vinkeln blef så liten att det inte var något att tala om, dock det noterades några bågsekunder. Tänker man nu på de fem axlarne med motsvarande rörelser, och lägger därtill nutationen och precessionen, så blir ju hela kalkylen nonsens.

Man kände nog det i luften också, och letade efter annat bevis, och se man fann det, men på ett så kuriöst sätt, att en klok kan mista förståndet när han söker fatta felslutet

Bradley observerade γ i Draken och fann att stjärnans iakttagna orter icke alls voro

sådana som de borde vara om förändringarne förorsakats af dess parallax. »Medan stjärnans deklination (höjd) visserligen tillväxte under april och maj, som parallax-teorien fordrade, blef i Juni stjärnan alls ej stillastående i deklination (då jorden vänder om i absiden), än mindre vände den om, utan fortfor att gå norrut, ända till September, och vände först då om o. s. v. Med ett ord: den visade alla de företeelser, som parallaxen förorsakar, men med den viktiga skillnad, att de alltid inträdde ett fjärdedels år för sent» (Dunér: Astronomi).

Nu skulle ju enligt vanliga tankelagarne tillvaron af parallaxer vara bortbevisad, och jordens rörelse enligt systemet vara omöjlig, men det fick icke vara så. En filosof eller matematiker med tränad logik och medfödt kurage skulle ur de nya fakta, eller att stjärnorna icke befunno sig på beräknade platser, dragit nya slutsatser rörande systemet, men det vågade man icke, ty då förlorade man anseende och bröd i det lumpna samfund, som kallas vetenskapens.

De små ellipser som hvarje stjärna beskref under året, betydde *icke* jordens gång i en ellips (=cirkel); dessa ellipser härledes ur något som kallas aberrationen, eller ljusets afvikning under dess lopp till en i rörelse varande kropp.

För att bevisa detta fenomen, tog man förr en pråm, och lät den drifva på Themsen. En medhjälpare stod i stranden med ett gevär och sköt på pråmen. Kulan gick snedt in i skråfvet icke rätt, ergo voro stjärnornas små ellipser beroende af aberrationen.

Om man skulle torka sig med denna bevisföring och endast peka på Vintergatans årliga förskjutning och på stjärnan Denebs cirkel, som den i klykan uppritar hvarje år, så har man rätt att ställa

två nya frågor: är Vintergatans årliga förskjutning (parallax) beroende af jordens rörelse i banan, då är den för stor för att stämma med formlerna; men är Vintergatans förskjutning icke beroende af jordens lopp i banan, så är den beroende af något annat; hvad?

Vidare: har Bradley bevisat att parallaxerna inga äro, hvarför sitta då aflönade tokar än i dag och räkna ut parallaxer?

Och om slutligen det finnes refraktion eller ljusbrytning, så att hvarken stjärna eller planet synes på den ort han är, hur kan man ge sig till att beräkna himlakropparnas rörelser, jorden inberäknad?

Hela astronomin är ett slags Regula de Tri för tokar, där man med fyra obekanta söker den fjärde!

$$x : x = x : x.$$

Ett slags sjätte gradens ekvation, där alla termerna äro obekanta, och där man hyfsar med att smuggla in en ny obekant, och som man löser med logaritmen för en obekant och Sinus för en annan obekant, där slutligen satisfieringen sker genom att insätta det obekanta värdet på alla obekanta.

Matematisk visshet.

PÅ LÄGRE GYMNASIE-afdelningen fingo vi en ny lärare i matematik. Han var utexaminerad ingenjör, och bestod följaktligen bara af matematik. En dag skulle han repetera regula de tri med oss. Nu är regula de tri en härlig uppfinning, med hvilken man kan lösa nästan alla problem, strängt logiskt, klart, där orsakerna förhålla sig till hvarandra som verkningarna. Han gaf ut problemet. Det var frågan om (vill jag minnas) några tygsorter af olika bredd, där det smalare skulle vara längre för att ekvivalera det bredare. Vi räknade efter lärarens uppställning; han godkände resultatet, men se: facitboken gaf annat. Läraren stod förstenad, ty facitboken var ofelbar, icke ägande några tryckfel. Förstämningen varade en stund, och försteningen likaså. Slutligen gick det upp ett ljus. Orsakerna stodo i omvändt förhållande till verkningarna, då ju tyget af *mindre* bredd måste äga *större* längd för att ekvivalera det bredare.

Nu var saken den, att läraren studerat med Zweigbergks räknebok, där omvänd regula de tri icke fanns (annat i en not på sammansatt, och hvilken man hoppade öfver). Han hade således endast lärt sig formeln; och trodde sig fatta hvad han bara mindes, hvilket är det vanliga fallet med matematici. Empirien har nämligen gifvit vid handen, att detta följer på detta, utan att man får veta orsaken. Och när man bevisar med ett cirkelbevis, så har man »förklarat» saken.

Reviderad tyngdlag.

OM MAN TAGER EN tegelsten, och slår ett lätt slag på den med en hammare, så springer stenen sönder. Om man på en tegelsten lägger en tyngd af 1,000 kilo (en ton), så spricker stenen i »tusen bitar» som kastas åt sidorna genom öfver- och sedan sidotryck. Men om jag bygger ett torn och trafvar 1,000 tegel på det understa, och hvarje tegel väger 2 kilo, så trycker ju alla teglen på det understa med 2,000 kilo eller 2 tons tryck. Men nu håller den understa stenen och spricker icke, ehuru den nyss sprack för 1,000 kilo.

Frågar man en fysiker, så svarar han att orsaken i senare fallet är »sidotrycket». Det är ju ett svar, men ett sådant som skulle ådraga skolgossen ett slag på örat.

Tänkom efter! Sidotrycket i första fallet, är väl lika stort som sidotrycket i senare fallet. Om tegelstenen vore af guttaperka skulle den tryckas åt sidorna af sidotrycket, och räddas från sprängning.

För öfrigt: hvad är sidotryck på en tegelsten som tryckes af öfvertryck uppifrån? . . . Hvarför den understa stenen i en stor byggnad icke spränges, synes bero af någon annan okänd lag. Kanske trycket aftager uppåt med kvadraten eller kuben på afståndet. Så är ju förförhållandet med baromotertrycket, som då väl icke beror på luftpelarens aftagande täthet uppåt.

Jolly i München har 1879 anställt försök, för att jämföra en kropps vikt vid olika höjd öfver hafvet. En höjdskillnad af 5,29 meter visade sig motsvara en skillnad af 1,5099 milligram.

En gramvikt trycker mer på vågskålen i Stockholm än i Paris. »Detta har dock ingen betydelse i praktiken, då man

[redacted]

väger med vikter, ty dessa förändras i proportion lika mycket som det vägda.» (Huru förändras vikterna? Vore ytterst intressant att höra!)

»Men vid vägning med fjädervåg är skillnaden märkbar.»

Oorganisk jäsning.

NÄR MAN I OORGANISKA kemien kommer till lerjordssilikaten, så råkar man lerorna, däribland porslinsleran (kaolin). Porslinsleran är vittrad fältspat och således intet organiskt ämne. Den består af:

kiselsyra	=	36,50 %
lerjord	=	34,50 »
vatten	=	13,00 »
kalifältspat	=	15,60 »

Om detta mineral, som alltså icke är organiskt, får stå, så råkar mineralet i jäsning »eller undergår ett slags förruttnelse» (Cleve) hvarvid vätesvafla utvecklas. Hvarifrån jäsningen af kiselsyrad lerjord uppkommer, vet man icke. Man har »gissat» på organiska ämnen, men kiselsyrad lerjord är icke organisk, och de möjliga oorganiska ämnena äro aflägsnade genom slamning och glödgning. Hvarifrån vätesvaflan kommer vet man icke heller, men har gissat på svafveljärn, ehuruväl kiselsyrad lerjord icke innehåller svafveljärn.

Hvarje porslinsarbetare vet detta, att kaolin jäser (och ruttnar), och för att underlätta jäsningen tillsätter han dyngvatten, men detta är icke nödvändigt.

Om porslinsmassan innehåller några jästsvampar eller enzymer, har däremot porslinsarbetaren icke kunnat utröna, och därför kan han icke få Nobelpris.

Was ist Radium?

NÄR RÖNTGEN HA⸗de bemärkt att strå⸗larna från Crookes geisslerrör (!!!) passerade vis⸗sa fasta kroppar, så trodde den lärda världen att ett nytt ljus hade kommit och de nya strålarna hälsades såsom några specialstrålar.

Så var Gustave Le Bon framme, och visade att man kunde göra samma trollkonst med en fotogénlampa, och ådagalade därmed att det inte var frågan om några nya strålar, utan att opaka kroppar voro genomskinliga, fastän dåliga observatörer icke märkt det.

Det hjälpte inte, utan här var nytt ljus.

Sedan visade kapten Berg⸗man att »das kann man auch machen» med självlysande fär⸗ger som ju fosforescera. Nej, det var för enkelt, och som enkla saker skola kompliceras för att rentera, så stannade man vid röntgenapparaten, som kostar ett par tusen kronor.

Sedan följde en massa kvick⸗hufven som lade salter på fotografiplåtar, hvilka natur⸗ligtvis angrepos och gåfvo bilder af paketet, som hvarje fotograf vet, En lade uran⸗salt, en annan wismuth⸗ o. s. v.

När detta spektakel gick af stapeln, satt ett äkta par uppe i Montparnasse i en enkel dublett och laborerade i ett uthus. Ty de voro myc⸗ket fattiga, och därför köpte de ett af de dyraste mineral pechblende, ett par ton (1 ton = 1,000 kilo), säger sagan; andra sagor säga att det var rester efter uranframställning af pechblende. Nu är pech⸗blende som bekant en uran⸗oxid eller oxid⸗oxidul, men består dessutom af allt möj⸗ligt: bly, wismuth, koppar, järn, mangan, kalk, natron, arsenik, svafvel, kiselsyra m. m. men icke baryt. Ett riktigt generalrekvisitum.

Jag utgår ifrån att det icke var rester utan pechblende från Joachimsthal (såsom en trovärdig auktoritet uppger). Auktoriteten förklarar att makarna, som då hört omtalas att uranföreningarna utstrålade mer än Uran själf, råkade på den bizarra idén att i »Pechblende måste finnas ett obekant ämne som ägde radioaktivitet i ännu högre grad». Det förstår jag inte! Förstår någon annan det räsonnemanget, så ger jag mig.

Emellertid: makarna upplöste uran-oxid-oxidulen (förmodligen i kungsvatten). Nu fälldes med vätesvafla, då bly, wismuth, koppar, arsenik och antimon föllo. Uran och torium stannade i lösningen. (Hvarifrån kom torium i en hast?)

Uran faller nämligen först för svafvelammonium. Men i lösningen fanns utom $(UO)^2$ S och Uo samt torium(?) en aktiv s u b s t a n s. (Det var en konstig substans!) »Från denna substans afskildes alla föroreningar utom wismuth.» Men wismuth föll ju för vätesvaflan! »Och wismuth kunde endast delvis afskiljas från substansen.»

Hvad är detta för analys? Lösningen höll ju uran och torium samt substansen! Makarnas analys är fullkomligt rotvälsk.

Efter åtskilliga operationer afskiljde makarna en substans (påminner om soppkokning) som de kallade polonium, och »som måste stå nära wismuth ...»

Men polonium slopades; det gick inte, och analysen synes ha varit bra enkel då wismuth följde efter vätesvafle-fällningen; kanske de glömt att syra lösningen eller syrat för mycket, då ju wismuth icke faller ut.

Men då började makarna »tro» att i pechblende fanns ett annat okändt ämne, som alltid beledsagade barium och *»äfven gaf alla bariums reaktioner.»*

[redacted]

Detta var radium! Fastän det gaf alla bariums reaktioner! Hvad säger en kemist om det?

Det som ger bariums reaktioner är väl barium, i all världens dar! Och substansen ägde bariumspektrum också! Då var det ju barium! Nej, det var radium!

Men barium finns icke i pechblende; hvarken Berzelius, Erdmann eller de nyaste mineraloger känna barium såsom ledsagare af pechblende.

[Paus.]

Giesel i Braunschweig hade samtidigt isolerat en substans, som gaf alla reaktioner af svafvelsyrad baryt och ägde alla radiums egenskaper.

Hvad betyder det? Äger svafvelsyrad baryt radiums egenskaper, så måste väl radium äga svafvelsyrad baryts; ergo radium = svafvelsyrad baryt!

Landin, Stockholms handelskemist, säger att radium liknar i högsta grad barium genom sina reaktioner.

Utgående från svafvelsyrad baryt såsom bevisad genom kemiska reaktioner, skola vi nu betrakta molekularvikten framställd såsom atomvikt af makarna, hvilka synas ha varit mycket klena i kemien.

Genom fällning af klorbarium med silfvernitrat, erhöll frun följande många olika tal, där en farmaceutelev endast skulle ha funnit ett enda, om han opererat rätt:

Ra = 140
141
145,8
173,8
223
225
232
258.

Detta är orimligt, ett svajande mellan 140 och 258. Barium är 137, och tvåvärdig vore 274, alltså synes icke barium här. Men af svafvelsyrans föreningar med baryt känner Berzelius 5 olika, däri räknade in, di-tri-tetra-thion-

saure baryterde. Men ett hyposulfat (Cleve) äger molekularvikten 228 om Ba är 68 (Berzelius), och detta 228 närmar sig mest radiums ultimatum 225, så att radium närmast vore ett bariumhyposulfat, hvilket Berzelius sätter till 149 hvilket står nära 145,8 i makarnas nota.

Att man ur detta bariumhyposulfat icke kunde isolera ett nytt ämne, radium, var ju klart, och därför ***har radium ännu icke blifvit framställdt.*** Följaktligen existerar det icke, ty i kemien inregistreras endast framställda ämnen. En tysk kemist har därför nyligen tillkännagifvit att radium icke existerar.

Nu kommer radioaktiviteten! Som helt enkelt betyder förmågan att lysa i mörkret såsom fosfor, eldfärg och alla fosforescerande ämnen. Det var alltså intet nytt, men saken skulle trasslas till, och radium uppgafs fosforescera utan insolation eller belysning förut, men det gör fosfor och eldfärg också. Och man vore skyldig uppge att radium tillverkas i kolmörker eller obelyst, innan man påstår att det forforescerar utan att vara utsatt för ljus. Till råga på eländet uppger P. G. Laurin (för ungdomen) att radium fluorescerar. Alltså rotvälska!

Det andra underverket radium kunde göra var röntgenfotografier. Men Laurin påstår att det är så klent med den saken, att radium icke visar skillnad på kött och ben. Alltså bosch, utom det att fotogénlampan och lysfärgen göra bättre. Det största underverket bestod i frånvaron af energiförlust, så förstådt, att radium kan lysa i evighet utan att förlora i vikt. Laurin påstår häremot: att lysandet aftager, och radium icke är någon outtömlig energikälla.

Men det finns andra ämnen, som synas vara outtömliga, och icke som radium uttömligt.

Ett gran eller 6 centigram mysk kan emanera eller parfymera flera millioner kubikfot luft utan att förlora i vikt, och därmed fortfara i åratal! Det är styfvare än radium.

Klorcalcium på veken af spritlampan frambringar en hel afton röda och gröna linjer i spektrum utan att förlora i vikt.

Smält guld är grönt och färgar lågan grön hela tiden utan att minska i vikt o. s. v.

Slutligen: radium urladdar ett elektroskop. Det gör alla kroppar så småningom!

Men när jag läste tryckt, att radium låg i ett blyrör, då det urladdade ett elektroskop på nobeldagen, då ville jag rifva mina kläder! Ett blyrör med elektriska motståndet mindre än nysilfver urladdar ensam ett elektroskop. Trots blyröret, klickade trollkonsten, hvarvid maken utropade: Ce maudit Radium! — Och med skäl!

Men radium är en modärn andes skapelse, och måste rentera. Jag har från invigd, kemist och mineralog fått skriftligt på, att radium kostade 20,000 francs grammet. Och skrifver fackmannen: »Makarna Curie förarbetade 30—40 ton (1 ton = 1,000 kilo) pechblenderester för att erhålla 1 gram radium».

Om värdelösa pechblenderester verkligen behöfva 8 fraktionerade kristalliseringar, så är icke priset ändå rätt satt. Men skulle makarna ha upplöst i syror 5 godsvagnar (à 8 ton = 40 ton) pechblenderester, och sedan kristalliserat 8 gånger, då är priset för lågt! och då behöfde nobelfonden tillgripas för att betäcka utgifterna!

Wast ist Radium? fråga ännu alla kemister med heder och förstånd. Vi ha ju likafullt fått svaret: bariumsulfat! eller ett okändt bariumsulfat; kanske Roses gamla oxysulfuret (Berzelius), som i vatten

sönderdelas och blir svafvel=barium, hvilket är intet annat än bologneserfosforn som själf=lyser, fosforescerar.

Svafvelsyrad baryt finns i orsten och alunskiffer samt i hepatit, där det blifvit fun=net af makarna Landin och kallats radium.

Hvad pechblende själf an=går, så berättar min sista mineralogi (Klockmann 1903) att om uran=oxid=oxidulen (pechblende) får ligga och vittra, så bildas fosfater och sulfater.

Där kröp fosforn fram ur en oxid=oxidul!

Och nu slutar jag, hän=visande till sidan 394 af denna bok där talet 240 (urans atom=vikt) demonstreras, och rim=liga skäl angifvas hvarför uranoxidoxidulen kallas pech=blende; öppnande jag på samma gång väg till radium=sagans förklaring medelst ett citat från Ramsay (Nobel), då han fick höra att radium blef helium (apokryfen).

»Härigenom visar det sig, att läran om grundämnenas oföränderlighet är oriktig. Ett grundämne kan öfvergå till ett annat, och härigenom börja alkemisternas drömmar om elementernas förvandling att gå i uppfyllelse.» [Lan=din: De Radioaktiva ämnena 1903.]

Den naturligaste skapelsehistorien.

NÄR NU DERAS STAMtafla skulle upprättas, så fattades här och där några anor, och ibland måste man göra barnet till fader eller till en bortbyting. Sålunda, när Haeckel kom till musslorna, så svek systemet. Utvecklingskedjan brast, och i stället för framåt, gick maskinen baklänges. Musslan hade varit snäcka, men i brist på omtanke förlorat hufvudet. Hon hade tröttnat i kampen och dragit sig inom sitt skal, som hon förvandlat till två, och sedan tappade hon sina två ögon och tänderna (rifskifvan). Men, anmärker författaren, till »ersättning» ha dock många musseldjur förskaffat sig ett stort antal nya ögon, som sitta i en lång rad vid båda ränderna af deras vida mantel.

Detta kallas naturlig skapelsehistoria. Man »förskaffar sig» en hel rad vackra sjögröna ögon för de två man förlorat!

Men det fanns värre hak i kedjan, och det värsta var att förklara hvaldjurens uppkomst. Som bekant skulle i fostrets utveckling visa sig spår af förgångna stadier, hvaraf man skulle kunna sluta fram till härledningen. Sålunda skulle människan först likna en humla, en snäcka, en sjöborre, en brax, en ödla, en bofink, en gris, en apa. Men hon liknar intet af allt detta, ty ett 6-veckors foster liknar ett litet vackert miniatyrbarn. Men det gör ingenting, människobarnet föds utan hår på kroppen, ehuru hon enligt systemet födes med hår, och med »händer på fötterna», som deras stamfader. Emellertid, när man märkte att hvaldjurens foster ägde hår på kroppen, så måste enligt systemet, hvalarna härstamma från håriga djur, landtdjur, då fiskarna icke äga hår.

Många darwinister voro nog hederliga att bekänna en kräftgång från landtdjuren, ehuru utvecklingen betyder framåtgång. Karl Vogt (Der Affenvogt) höll dock på systemet, och hvalarna måste härstamma från en ödla. Men länkarna funnos icke i geologiska byråerna! Och då blef det gräl, ett gräl som pågår ännu.

Två zoologer (Böving-Petersen och Dreyer) förklara naivt och trovärdigt att »det är klent beställdt med vårt vetande i detta hänseende», »och att det är en gåta» att man icke funnit länkarna bland fossilen.

Bevisningen brast i hufvudpunkterna, men systemet höll! Det är icke naturlig skapelsehistoria! Det är onaturlig, oförnuftig, ovetenskaplig smörja!

En naturlig skapelsehistoria kunde ta sig ut så här.

En medveten vilja, roar sig att skapa i frihet, med mått och tal, i skönhet och ändamålsenlighet, som en mekaniker och konstnär, utan att fråga mänskobarn om råd.

Ur formlös materia börjar han med enkla skizzer; pröfvar och kastar bort (de utdöda arterna); uppfinner nya bättre, roar sig (icke oss) med improvisationer, anteciperar och repeterar; får en alldeles ny idé, obunden och allsmäktig; hämtar en form ur ett lägre och i det kosmiska sammanhanget förut existerande. Sätter en snäckform i örat och på växtens blad ett hjärta eller en njure; stämmer in blommor och fjärilar i färg och teckning; roar sig att måla ögon på påfågelns fjädrar, leker med figurerna på snäckans skal, så att den ena liknar pantern, den andra råttan; anbringar huggormens teckning på kattens svans; åt lejonet gaf han öknens färg och åt tigern ljungelns; på zebran målade han ränder, men så skickligt och trollskt, att när djuret springer hastigt i det fria, ränderna bilda en

grå yta (liksom på färgsnur⸗ran) så att det värnlösa djuret blir »osynligt» . . .

En guddomlig lek, i frihet, godhet, skönhet, ändamålsen⸗lighet, fullkomlighet. Detta var skapelseverket, utan filo⸗sofi och zoologi, och sådan är en kristen människas barns⸗liga tro om sin Fader.

Men grymheten i naturen, kampen att få äta hvarandra, hur kom den med? Jo, svarar vår heliga bok, genom synda⸗fallet, då hela naturen, lifvet och människan blef ond och därför förbannad. Detta stäm⸗mer med erfarenheten, nu, än i dag, i det dagliga lifvet, ty om man färdas i ett land⸗skap, kan man se hvar hat⸗fulla, snåla, lata, onda män⸗niskor, bo. Man kan se det på skogen, på beteshagen, på ängen, men framför allt på åkern; det syns på stuga och ladugård, på kreaturen, tjänarna, barnen. Och ville man granska, så funne man inga sångfåglar i trädgården, inga blommor utanför stugan; men ogräs i täppan, ohyra på frukträden. Detta är »na⸗turens förbannelse eller syn⸗dens inflytande på den ofria världen».*

En zoolog frågar hvad höken skulle med näbben och klor om icke till att klösa duf⸗van. Jo, kan svaras, hökens näbb som liknar hummerns klo kan ha varit till skönhet, ty den står så vackert i sin kroklinje till det lilla hufvu⸗det, och klorna kunde haft samma oskyldiga ändamål eller varit lämpliga vid sittan⸗det på en gren. Papegojan äger också roffågelns näbb och klo, men äter frukt och klättrar med näbben. Några inre skillnader på den frukt⸗ätande och köttätande fågeln vet jag intet om, så att något hinder för hökens ursprung⸗liga mildare vanor icke före⸗ligga i hans »morfologi».

Alla folk äga minnen om ett bättre tillstånd, en gyllene ålder (paradiset) som farit.

---

* Pontus Wikner.

Och därför är det tungt att lefva, grymt att åse. Men zoologerna hafva satt det onda i system; de finna kampen berättigad, naturlig, härlig, tills de själfva gå under för en starkare eller en lömskare. Kreaturens suckan efter förlossning från förbannelsen, ha vi hört talas om, och mänskligetens minne af ett bättre, födde hoppet om befrielse. Detta tog sig uttryck i messiasidén eller väntan på förlossning ifrån synden, löftet, som dock var villkorligt.

Fällningar och icke sediment.

NÄR EN MAN NU för tiden läser geologi, så får han bara en uppgift om formationernas uppkomst, och den antager han kritiklöst. Men fick han läsa geologiens historia och såge att andra förklaringar gåfvos, skulle han välja och inse möjligheten af att det gått till på annat sätt. Raspail har i sin storartade Nouveau système de Physiologie végétale framkastat tvifvel om formationernas bildande ur afsättningar. Han finner mera sannolikt att bärgarter och lagringar uppstått af precipitering (fällning) ur kemiska lösningar, och genom synthes visat hur flintorna bildats i kritan. Sålunda ger en kiselsyrad kalk och ett karbonat, en fällning af kolsyrad kalk (krita) och kiselkonkretioner (flintorna), om karbonatets bas var ammoniak; men ett agatliknande silikat, om basen var en metall. — Svafvelsyradt natron och klorkalk i lösning skola precipitera gips och koksalt (hvilket brukar följas af gips) och sedimentets tjocklek beror af lösningarnas mängd icke af tiden. Därför är tokeri att vilja mäta jordens ålder af sedimenten.

Att bestämma en formation efter fossilerna är lika galet, ty många jordarter isynnerhet kalken förtära allt organiskt till och med skeletten.

(Om bergarters och minerals synthes kan läsas i Reinhard Brauns: Chemische Mineralogie, Lpzg, Tauchnitz 1896.)

Tendens-Geologi.

FÖRR ERKÄNDE GEO- logerna villigt att inga formationer funnos, om man frånsåge fossilen. Linné kände inga formationer, och därför såg kan i Kinnekulle hela jordskapelsen i samman- drag: gneiss, sandsten, skiffer, kalksten, skiffrar och trapp. Och han hade rätt, ty i alla formationer, petrografiskt be- traktade finns sandsten, kalk och skiffrar, antingen alla tillsammans eller några. I Kinnekulle, som dock räknas till kambrisk siluriska serien, synas tydliga spår af alla formationer. Där finns flintor som tillhöra krittiden, och där finns stenkol af stenkols- tiden som eljes ligger mellan devon och dyas. Själfva alun- skiffern är ingen exklusiv silur, ty den förekommer äfven i devon och kulm. Orstenen (Stinkkalk, nero an- tico eller svart marmor) är icke heller silurens uteslutan- de tillhörighet. Trappen icke heller, då den är vanlig i Juran (nedre Lias).

Linné fattade saken så: »Af hafssand blifver sand- sten; af hafvets sediment lera; af lera kalk; af kalk bleke (pulverformig kalktuff); af bleke krita; af krita silex (flinta); af dy ur kärrmylla blir skiffer; af skiffer åter mylla.»

Men sedan äfflingarne bör- jade leta sin fader i jordens afskräden, så blef geologien zoologi eller djurlära. Men nu är hela veterinärgeologien afslöjad såsom ett premedi- teradt bedrägeri, af pro- fessor Edward Hull i geo- logical history (refererad i Facklan 1906.) Och därmed faller den ortodoxa skolan, fader Darwins apa och Hec- kels automobil-skapelse, som rör sig själf, utan motor.

Geologiens system har stran- dat på samma klippa som Linnés sexualsystem; indel- ningen i bestämda klasser

visade sig ohållbar, då allt befanns flytande och endast bestod af öfvergångar. För trettio år sedan sattes graniten såsom den äldsta materien eller urberget, gneissen kom sedan. Men nu har man sett, att gneiss öfvergår till granit; att granit ibland är skiffrig och klyftar sig, alltså icke massformig. Svårast var att förklara den granit som i gångar genomträngde äldre lager. Man kallar den eruptiv, och »antager» den uppträngt ur jordens inre. Men att döma af vulkaner, så bryter aldrig granit upp, och de räta linjer som begränsa granitgångar tala om sprickfyllnad. De berg som nu stå lodrätt, kunna ha legat, då graniten göts in från sidan i sprickorna, eller ock kan man tänka sig att den omgifvande bergarten alstrat graniten. Linné har en observation på ett liknande fall. Där bergen spruckit, säger han: »kunna vi se huru spat, kvartz och hornblende med glimmer växa och hopläka.»

Gneiss såsom bestående af kvarts, glimmer och fältspat är bara ett förenkladt begrepp för folkskolan, ty gneiss utesluter ofta hornblende, eklogit, olivin, marmor, dolomiter, serpentiner, kvartziter och granulit, hvilka bildats af gneissen genom metamorfos (transmutation). Granuliten, som förer våra järnmalmer, kan man studera i våra granitberg där sprängning ägt rum. Omkring det kvarsittande borrhålet har graniten af trycket blifvit finkornig och liknande granulit (eurit).

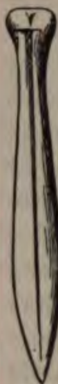
Petrografien anmärker i förbigående att gneiss blir granit, syenit och diorit. Diorit är en grönsten som trappen, och Kinnekulles trapp kan därför ha uppstått ur gneissen eller på samma gång.

Men, då ingen af oss var med då Skaparen danade jordskorpan, så är det bara gissningar och projekt alltsammans, detta kram som

man utger för sanningen (= verkliga förhållandet). Dessa gissningar aflösa hvarandra och borde aldrig få pluggas i skolorna, då de efter en mansålder slopas af en ny gissning.

Alltså bättre att slopa alltihop på en gång och erkänna: vi veta ingenting, men gissa endels. Och det är väl med denna vetenskap som med alla andra, att den fotas på en obefogad nyfikenhet om förborgade ting, som vi icke kunna veta, icke få lof att veta. Lifvet har andra uppgifter än att snoka ut det som skall vara hemligt eller måste vara det, emedan vårt förstånd icke räcker att fatta det.

Härmed två gissgåtor dedicerade till geologer och arkeologer att gräla om.

1:o Är detta ett bronsålderssvärd eller en Belemnitis canaliculatus?

2:o Är detta ett skånskt allmogesmycke eller en Hemicidaris crenularis?

Växt-fysiologi.

NÄR BOTANIKEN lämnade trädgårds-konsten, så förföll den till värdelös vetenskap, och så djupt, att en af våra dagars växtbiologer troligen aldrig sett en okulering eller ympning, och följaktligen ingenting vet om saftstig-ningen. Ur en trädgårdsbok från början af 1800-talet, ut-gifven af en tysk pastor, vill jag meddela ett par rön, som man sannolikt icke känner på växtlaboratoriet och icke heller kan förklara.

För att bevara afskurna blommor flera veckors tid, skall man sätta dem i fuktig sand till stängelns halfva höjd i en källare, och vattna dem då och då.

Vill man bevara blommor friska ända in på vintern, så skär man af dem just när de skola till att blomma; men man får icke beröra dem med blotta handen utan med hand-skar. (Så känsliga äro växter-na, och det kan icke bero på handens fettighet eller värme, utan på något helt annat, som vi icke känna).

Därpå innelycker man dem i en bleckdosa, som lödes ihop och hänges nere i en brunn. När man öppnar dosan om vintern äro blommorna friska och äga ännu sin doft. Eller afskär man friska blom-knoppar med 3 tums stjälkar och smetar snitten med vax eller lack, lägger i papper i ett skåp. Vill man senare att knopparna skola slå ut, så tager man fram dem en afton (hvarför en afton?) och afskär snittändarna, sätter dem i vatten med salt eller sal-peter (hvarför?) så äro de ut-slagna följande morgon.

Vissnande blommor friskas upp i kokhett vatten som får svalna.

Gamla vissna buskväxter upplifvas medelst kokhett vatten på tallriken, under 8—12 dagar.

Ur-alstring.

DEN SOM SYSSLAT med fotografi vet af erfarenhet att det växer mögel (alger snarare) i oxalatframkallarens flaska, fastän korken icke varit ur. I flaskan finnes järnvitriol som är dödligt gift för organismer, och desslikes oxalsyradt kali, som också förstör allt lif. Hvarifrån då växtligheten? Från sporer, säger man fortfarande, fastän dessas grokraft är dödad.

Ingenhouz instängde vatten i en flaska, och i ljuset fick han gröna, i mörkret hvita alger (eller svampar). Han hade liksom Pasteur glödgat flaska och luft, kokat vattnet.

Spallanzani gjorde om experimentet, och fick motsatt resultat.

Nägeli har försökt en teoretisk kompromisslösning så: att de allra första organismerna äro så små att de ej nås af mikroskopet, och att de protister vi känna härstamma på långt håll från de osynliga. Medan härom grälas, så fortfar mögel att växa ini bröd som halft förkolats i bakugnen, och sedan förvarats under en kupa med glödgad luft. Och ini ostar där ystan kokats så att ägghvitan koagulerat, växer mögel lika friskt.

Naturens tillvägagång synes icke vilja uppenbara sig på laboratorierna.

Botaniska hörnstenar.

DEN SOM VILL STUdera botanikens förfall under dessa okunniga lathundar, som nu äro professorer, han bör läsa Raspail: Nouveau système, och De Candolle: Physiologie végétale. Allt hvad dekadenterna trott sig ha upptäckt, var antingen upptäckt eller afslöjadt förut. I andra vetenskaper brukas, innan man ger sig iväg med en undersökning, att samla material och läsa litteratur. Jag tror icke det finns en botanist nu, som vet att Raspail var botanist, och han har dock skrifvit, efter egna (och andras) observationer omkring 1,200 stora oktavsidor, med atlas om 60 härliga planscher, däri han ger, synes det, så mycket man kan veta om växtens lif och utveckling. Problem som nu undras öfver, har han löst. Här väckas hälsosamma tvifvel om mikroskopets makt, som ju är begränsad, så att man vid starkaste förstoring ser ingenting, eller luftblåsor, eller glansdagrar eller sina egna ögonhår.

Här får man veta att befruktningsfenomenet icke är afgjordt. Att pollenslangen (som var bekant senast 1837) icke opererar på annat sätt än medelst kontakt och att den icke är tillfinnandes beständigt.

Insektsbefruktning är icke nödvändig hos orkidéerna, där den äger rum medelst transsudation genom kärlväggarna.

Att insekternas besök kunna hafva en annan uppgift än att öfverföra frömjöl blir här sannolikt genom exemplet af fikonets caprifikation. Raspail förvildade äfven sädesslagen själf och fick se huru ursäden såg ut. Hvetet blef triticum, triticum blef festuca, lolium, avena.

Hela växtens genesis uppbygges ur cellen (cell-läran) och spiralkärlet. Men denna

bok orkar troligen icke en modärn docent läsa, ty den är för grundlig, men den kan vara bra att snatta ur, då författarens namn icke får nämnas, tillhörande de bortkastade hörnstenarna, emedan han icke tillhörde någon lärd camorra. Dessa citera nämligen endast hvarandra, och de känna hvarandra i luften, öfver hela jorden.

Der Bienenkönig.

GOETHE TALAR ännu på 1820-talet om der Bienenkönig. Numera kallas den visen eller drottningen, troligen af artighet mot »könet». Det ligger i nutidens teori om bien något orimligt, som man kallar dysteleologi eller ändamålsvidrighet, men den skapade naturen är ett underverk af ändamålsenlighet. Dronningen skall vara en messalina som mottager ett tusen friare på mindre än en timme. Det är orimligt! Arbetarna som anses könslösa äga dock äggstockar och kunna lägga ägg. Det är konstigt, eftersom de skola vara könslösa. Ingen har sett bröllopet uppe i luften! Det är bara gissningar alltså.

Arbetarna äga gaddar som afsöndra myrsyra. Detta skall vara ett försvarsvapen, som dock blir krigarens död. Det är galet, ty vapnet brukar mest bli den anfallnes död.

Det alltid färdiga »giftet», myrsyran måste ju då och då utsöndras eller ock resorberas. Nu lära oss »böckerna», att honungen alltid i kakan är tillsatt med myrsyra. Vore icke då förnuftigare antaga gadden vara ett afsöndringskärl för myrsyran, som hindrar honungen att jäsa. Eller att gadden vore ett äggläggningsrör?

Och ledes icke tanken genom analogi, på ett haremsamhälle? Men gissningarna stranda på motsägelser. Konungens receptaculum seminis kunde vara en prostata, men det är bäst att sluta gissningarna, ty det uppstår nya orimligheter.

Virgilius, som var en väldig landtbrukare, har i Georgica gifvit en skildring af biens samhälle, som kan vara riktigare än vår modärna.

Visarne äro konungar, som strida uppe i luften.

Främst bland allt den sed hos
bien förtjänar beundran,

att de af parningslust ej drifvas, eller förtära
styrkan med älskog, och moderligt ej fortplanta sitt släkte . . .

(Hvad göra de då? Här baxnas naturligtvis der Wissenschaftler!)

Utan på söta gräs och blad de hämta med munnen
Fostren!

(Det var annat det, och tyckes röja en stor hemlighet, när insekterna besöka blommorna som de kanske befrukta!?)

Flere af sådana prof och exempel dömt att hos bien
fans en eterisk fläkt och spår af gudomligt väsen,
ty Guds kraft, så trodde de, spriddes till allt i naturen . . .

(Detta är en gudomlig panteism af annan art än Spinosas och Hegels!)

Och hur känsliga äro ej dessa små flygande blomster med guldhåren! De tåla ej idegranen i kupans närhet. (Sök orsaken!) Kräftans skal får icke brännas på härden af biodlaren, ty då vantrifvas bien.

Detta hvilar väl på en iakttagelse och har någon orsak, efter så är, då det orena djuret, kräftan, icke fick ätas af Israels barn.

Närma ej bistocken till träsket, där gyttjan sprider sin dunst o. s. v.

Plinius den yngre är nästan af samma mening som Virgilius och har aldrig sett bröllopet, och icke heller den romare som studerade bien i genomskinlig hornkupa, har sett det!

Réaumur skall vara den första som sett handlingen, men nere på marken, där den aldrig sker!

Kanske djuren äga rätt att få behålla sina hemligheter?

Fåglalåt.

FÅGLARNAS LÄTEN synas icke vara så konstanta, utan beroende kanske af landet där de bo. När jag första gången hörde gyllingen (oriolus galbula), det var i boulogneskogen, så uppfattade jag endast flyo-flio. Och när jag sedan invid boulogneskogen hade fågeln i närheten en hel sommar blef det aldrig annat än flyo-flio, liknande målaregossens kända signal bakom ett träd. Men nere vid Donau läto gyllingarna på annat sätt: gidleo, gitadidlio, gidilio, gidliagidlio, gidleah. Det var som att ta tema på ett grekiskt verb. Nordtysken kallar gyllingen pirol, »efter hans läte», men Alwin Voigt (Vogelstimmen) har äfven hört gidleo; och därjämte stridsropen gwäh-wäh kräeck, schrä-äk. Han tillägger att i gidleo (efter Naumann) högsta tonen sjunker genom en kvart ner till en sext.

Sedan har jag en dansk, som hört locktonen: giæk, jæk, jæk-kræck, schræck. Samt ångestropet: chrr qverrr. Hanens sång liknar mitt grekiska verbum; men danskens parningsrop var: hio-byhlo, som borde vara min fransmans flyo-flio. Romarna kallade honom bl. a. för vireo, kanske efter lätet.

I England är fågeln sällsynt, och orintologerna finna hans skrik obehagligt, ehuruväl han äger vackra flöjttoner. Nu frågas om de olika uppteckningarna äro subjektiva eller beroende på hur hvar och en hör. I starens misslyckade försök att sjunga har man ju hört allt möjligt (Brehm): härmning af gyllingen, korpen, ufven, hönsen, lärkan, vindflöjeln, kvarnens slamrande o. m. d.

Likafullt: näktergalens sång som i Danmark liknar löfsångarens eller rödstjärtens, men föredragen af en trast,

och som i Skåne är ofantligt enkel, några slag bara, skall dock i de slaviska länderna, Böhmen, Polen, Ryssland vara mycket konstrik. Naumann har återgifvit 15 strofer i stafvelser, och eget är att dessa påminna om slaviska språk.

Till exempel 1:o ih, ih, ih, ih, wotiwatiwi. 2:o diwati quoi, quoi, quoi . . . 4:o ihih tita girrritz. 6:o twoi woi woi woi . . . 7:o ly, ly, ly, ly, dahidowitz. Den 11:e slutar med zirhading och den 15:e återigen med dahidowitz. Voigt anmärker också att näktergalarna kring Leipzig sjunga på ett annat sätt, och föredraga med ett kort förslag denna strof zezezezäzäzäzazazi.

Kan nu staren verkligen härma husets tama höns och väderflöjel, så kunde man ju tänka sig att näktergalen, som älskar människans närhet, ocks så toge ett intryck af landets språk. Hvarför icke? Nilsson (Fauna) citerar en Bechsteins uppteckning efter thüringens näktergal, och finner den identisk med vår nordliga:

Tjuu tjuu tjuu tjuu,
spe tiu zqua.
Tjō tjō tjō tjō tjō tjō tjō tix:
Qutio qutio qutio qutio,
zquō zquō zquō zquō
tzy tzy tzy tzy tzy tzy tzy tzy, tzy, tzi,
quorror tiu zqua pipiquisi.

Nu är att märka det anförda strofer endast äro ett utdrag ur de fyra och tjugo, men i alla händelser likna de icke Naumanns.

Aristofanes återger i Fåglarna den grekiska näktergalens sång med följande ordbildningar:

Epopopopopopopopopopoi.
Ió ió, itó itó itó itó
triotó triotó totobrix
deuro deuro deuro deuro.
Torotorotorotorolililix
torotix torotix
popopopopopopu,
tititititititina.

O. s. v.

Ölands södra.

KOLTHOFF SOM AF lefvande jägare synes veta mest om våra fåglar, erkänner dock villigt att han »om flyttningarna vet ganska ringa», och han kallar dem »hemlighetsfulla». Finnen Palmér hade uppfunnit en sträckväg från Hvita hafvet åt sydväst till Atlanten, men Gätke satt på Helgoland observerande, och han jäfvade.

Jag har också suttit på Helgoland i fåglarnas vårflyttningstid och fick se ett hundratal men icke flera, och så voro de borta.

Emellertid: Gätke »ansåg» (men han såg det icke) att blåhaken på en natt flög från Egypten till Helgoland, hvilket är omöjligt, då en dålig flygare i hast icke kan bli en utmärkt flygare, ty blåhaken är en dålig flygare, men utmärkt springare (Brehm), men öfver Medelhafvet och Öresund springer han icke.

Kolthoff anser blåhakens flyttning »hvila i dunkel». Samme kunnige författare finner stenskvättans flyttning vara hemlighetsfull, mest därför kanske att ingen sett stenskvättan flyga, ty att med vingarna flytta sig från sten till sten är ju icke att flyga i bästa mening.

Den lilla stackarn, som skämtsamt nog kallas kungsfågeln, är ändå mer hemlighetsfull på sina resor. Till hafvet drager han liksom de flesta flyttare. K. har sett honom vid våra södra kuster, och där omkomma kungsfåglarna i massor. År 1869 såg K. på Ölands södra udde t u s e n t a l s döda kungsfåglar uppkastade på stranden. »De kungsfåglar, som återkomma om våren, synas vara ganska fåtaliga, och det är sannolikt att de flesta som flytta bort från vårt land, aldrig komma igen.»

Brehm erkänner hur svårt

det är få veta hvarest och huru fåglarna dö. De borde nämligen förekomma i oer≠hörda mängder då de föröka sig så ofantligt, och äga så få fiender, särskildt de starka fly≠garna såsom svalan, hvilken ingen roffågel kan fånga.

Emellertid tyckes Ölands södra udde utgöra en ätte≠stupa, där fåglar samlas för att med den flyende som≠maren göra slut på lifvet.

Flugsnapparna, som flyga kvickt men icke långt, sam≠las äfven i stort antal på Ölands södra udde. Första natt en lämplig vind (giss≠ningsvis) inträffar, försvinna de alla. Men K. har aldrig sett dem försvinna, och om de verkligen begagna natten till att flyga öfver hafvet »är en fråga, som ännu återstår att lösa.»

Men om dessa flugsnappare endast tillhöra Öland, är också en fråga, och hvarför de icke söka vägen öfver Kalmar och sedan Öresund blir en ny fråga.

K. har emellertid sett den grå flugsnapparen, vid Ölands södra udde, svinga sig rundt i spiral upp i höjden, hvilket är så olikt denna fågel.

Vid samma udde råkas äfven blåmesen, som verk≠ligen ger sig ut öfver hafvet mot okända öden.

Äfven gärdessmygen synes utmed stenmurarna stryka ner till södra udden för att nå hafsstranden. »Att han fortsätter sin färd ut öfver hafvet är säkert, efter som man aldrig ser honom åter≠vända uppåt landet.»

Sparfvarnas flyttning är ännu »i dunkel» och »hem≠lighetsfull» menar K.

Hackspettar har K. sett komma från hafvet till södra Öland, men österifrån, och de voro så utmattade att de kunde tas med hän≠derna. K. gissar att de för≠sökt anträda färden, men vändt om.

Göktytans flyttning är dunkel.

Nattskäran träffas vid Ö≠

lands södra strand, och försvinner.

Hornugglan likaså, men den har K. sett ge sig ut öfver hafvet.

Vadarna ha ett särskildt tycke för Ölands södra, men de äro snälla flygare.

Jag kan sluta med fågelflyttningarna i allmänhet, citerande Kolthoffs ord om sumphönan. »Flyttningen är hemlighetsfull och dess hemligheter ännu ej på långt när afslöjade!

Anatomiens problem.

»DE HEMLIGA VATtenvägarna» utgjorde föremål för anatomernas forskningar i början af förra århundradet. Man menade nämligen att njurarna endast afsöndrade förbrukade beståndsdelar ur blodkärlen, och att den öfverflödiga drycken icke kunde hinna passera de 20 kilometer långa tuberna i njuren. Men huru öfverflödig dryck kunde komma ner i blåsan utan att gå igenom ureterna förblef som spörsmål. Några menade att hela kroppen var en svamp, och att blåsväggen var en dialysator; denna riktning kallades filtrationens. Andra menade, att då blåsväggens yttre hinna af de tre var bildad af peritoneum (bukhinnan) denna kunde dialysera vätskor in i den utspända blåsan, hvilket synes rimligt. Den omåttlige drickaren (tyska bierfreunden) skulle således kunna sägas lida af permanent »bukvattusot» i blåsan, då ju bukhinnan kan i ascites afsöndra otroliga vattenmängder i bukhålan. En tredje gissning vore att blåsväggens arter, vener eller lymfkärl afsilade öfverflödigt vatten.

Men den allmänna filtrationen synes äga mesta skäl för sig, ty vid stor sorg »gråter hela kroppen invärtes» och vattenafgången ökas orimligt. Njurarna anses numera icke utarbeta urinämnet, utan detta härledes ur lefvern.

Primitivnjuren anses vara en svettkörtel, men hvilken stod nära genitalapparaten, och i kinesiska medicin räknas njurarna till sexualorganen. Om binjurarna vet man icke mycket. Men om man extirperar dem, så dör föremålet af förgiftning liknande den af stryknin. Organen anses därför bilda antitoxiner, motverkande de gifter som passera njurarna. Den Addisonska sjukdomen, som följer på bi-

njurarnas borttagande, gör som bekant huden svart och ledsagas af nervösa symtom såsom af stryknin. Men koleran (som liknar en arsenikförgiftning för öfrigt) åtföljes af en tetanus, erinrande om strykninens.

Binjurarna ha i nyare tider fått sig så många funktioner anvisade, att man kan tilltro dem hvad som hälst. Man har satt dem i förbindelse med sexualsfären och med stora hjärnan. (Se Kaufmann: Pathol. Anatomie.)

Lymfkärlens förrättningar äro väl icke heller uppdagade. Det som ligger mest emot antagandet att de skulle föra chylus till blodomloppet är bröstgångens ringa kaliber. Denna uppgifves i franska läroböcker endast hålla 2 millimeter i lumen. Detta är alldeles för litet för en uppsamlare, ty floden är alltid bredare än ån, och ån bredare än bäcken. Själfva Olof Rudbeck, som med Bartholini upptäckte lymfkärlen, kunde icke tro att de små rören skulle tillföra blodet ny näring från tarmarna. Han trodde att lymfkärlen återförde till blodomloppet det fördärfvade materialet, och att de hindrade ansamling af vatten i kaviteterna.

Omloppet är icke klart, och blir väl icke förrän man gör strängare skillnad på lymf- och mjölkkärl, samt undersöker om lymfganglierna äro lymfhjärtan med systole och diastole, liksom förhållandet är hos batrachierna.

Vid vår medicinska högskola läres i denna dag att mjölkkärlen i tarmludden icke upptaga kolhydrater (stärkelse och socker), icke ägghvita och endast delvis fetter. Absorptionen måste således ske direkt genom blodkärlen. Därmed förfaller ju mjölkkärlens roll såsom uppsamlare af näringsvätskan, och däraf följer att hela blodomloppet måste revideras. Men därpå följer återigen att hjärtats

funktioner bli tvifvelaktiga, hvarom äfven glunkats i tryck, liksom man också sett skymta misstankar om att skillnaden mellan arterielt och venöst blod icke är så deciderad.

Äfven i lungornas och andningens mekanism finnas hak. För att kunna fyllas af den uppgifna mängden luft, måste ju lungorna vara tomma på blod. Och vid hastig andning (kappspringning) kan icke lungan tömma sitt blod så fort, att plats lämnas för luften. Andningskontot är äfven oriktigt beräknadt; man upptager visserligen utandad kolsyra, vatten och ammoniak men den största posten 79 % kväfve fuskar man undan.

Mjälten är ännu en gåta liksom för 40 år sen, då förf. studerade till läkare. Den tiden framställde mjälten de hvita blodkropparna och spelade första fiolen i bleksot och frossor. Sedan har han lämnats åt sitt öde, under det lymfganglierna fått i uppdrag att tillverka lenkocyter (franska auktoriteter). Slutligen har mjälten blifvit en assistent åt pancreas ehuru han saknar utförsgång. Det sista (Kaufmann 1907) är ett namn man gifvit den okända: lymph-blut-drüse; och samtidigt får han ett nytt ämbete: urinsyrebildning (Hammarsten).

De hvita blodkropparna äro konstiga kroppar, ty de gå numera genom kärlväggarna, ut och in genom lykta dörrar och infinna sig som tjufven om natten hvar som hälst.

I min ungdom visste man hvar de röda blodkropparna tillverkades, men nu vet man det icke. Förr var det så här enkelt: lymfan tömdes af bröstgången i vänstra nyckelbensvenen, kom i lungan och blef bums rödt blod. Numera nöjer man sig med att gissa. Den arma mjälten har åter fått ett nytt ämbete: han framställer de röda blodkropparna. Men en annan »skola», som icke är den

kvickaste, har gissat på (det är otroligt men sant!) den märg som finnes i ihåliga ben (utom ryggraden och hjärnskålen förstås). Men märgen i benen kan ju icke äga annan uppgift än att tjäna till benets nutrition och förnyelse.

Så kommer sköldkörteln, med okänd funktion, men hvilken man icke kan undvara, ty då blir man kretin. Den lär regelbundet hålla jod (Baumann-Hammarsten) och borde därför anlitas i skrofler och lues.

Och thymus, lika hemlighetsfull som alltid, men innehåller ett helt husapotek, dock äro jodotyrin och arsenik de starkaste preparaten.

Skall jag våga tala om stora hjärnan, materialisternas sjunde himmel, där deras högsta väsen bodde, uppenbarande sig genom knappar och strängar liknande en telefonstation?

Stora hjärnan är en gröt, innesluten i en hinna; när det blir vattenbrist, skrumpnar denna och visar som allt skrumpet vindlingar och fåror. Den som har på en spökdiner narrats äta eller åtminstone analysera en vol-au-vent, har nog bland tuppkammar och annat afskräde kunnat konstatera denna gråa gröt, som ser minst intelligent ut af alla inelfvor. De hjärnor man finner afbildade i böckerna äro tagna efter i bichromat härdade hjärnor och likna föga de verkliga. Med denna gröt framställa äfflingarne s. k. tankar, falska slutledningar, tjufkontrakt, börsspekulationer och filosofiska system. Därför har deras vetenskap blifvit något grötig och kan gå i diskämbaret när som hälst. Den medicine studerande, som vill veta hur ointelligent stora hjärnan är, må läsa F. A. Longet: Anatomie et Physiologie du Système nerveux. Det är visserligen ett tusen sex hundra oktavsidor, och det har ingen examinand tid

att läsa, ty han får icke be- tyg på det. Men om han för egen skull tar reda på den medicinska vetenskapens obe- skrifliga dekadans alltifrån 1842, så får han reda på det här.

Bara två ord till svar i för- skott! Äfflingen »bevisar» hjärnans intelligenta verk- samhet med att plocka bort den bitvis och visa hur man blir idiot successivt. Godt! men man blef kretin, om man tog bort sköldkörteln, som icke räknas till de intelligenta körtlarna.

Och nerverna! Jag har i 1:a supplementet till denna bok visat identiteten mellan växters silrör och djurs ner- ver. Jag vänder nu om pro- blemet och sätter så här: antingen äga växterna full- komliga nerver, eller också äro djurens nerfs à myeline silrör, som föra ägghvita. Berzelius fann (i djurkemin) att sympatiska nervsystemets element starkt påminde om lymfkärlen (»sugådrorna») sär- skildt i ganglieknutarna; och det borde nog löna mödan undersöka om sympatiska nervsystemet förde »ström», det är uttydt: vore organ för innervation eller om det förde näringsvätskor.

Nog af: det är icke mycket man vet om kroppens funk- tioner och organ. Den som vill veta hur litet man egent- ligen vet om kroppen, sjuk- domarna och läkemedlen, han må läsa Berzelii ena mäster- verk: Djurkemien, ty Berze- lius var läkare, kemist, farma- ceut och botaniker på en gång, men han var annat också . . . Hans andra mäster- verk heter Växtkemin. Jag är beredd att svara för detta påstående: att sedan Berze- lius och hans lärjungar, knappt ett förnuftigt ord är sagdt i medicinen, utan mestadels gallimatias, men gallimatias med pretention!

Mesopotamiska språket.

NÄR VI, ÅR 1875 fingo första upplysningen om kilskrifterna af professor Tegnér (Vår Tids Forskning) så lärde vi oss genast att tecknet föregick alla mansnamn, tecknet alla kvinnonamn, tecknet alla länders namn, men gudars betecknades med . Där hade man ju några hållhakar i determinativerna. Jag tog senare fatt en assyrisk grammatika, men slogs tillbaka af svårigheterna, ehuru jag i samma väfva bekämpat kinesiska språket så tämligen, med dess determinativa och fonetiska tecken. I kinesiskan fanns en konstant: de 214 nycklarna voro snart lärda, och de omkring 500 fonetiska erbjödo hållpunkter åtminstone. Men med assyriskan var det något annat. Där saknades allt fast ämne; allting behärskades af godtycke, oresonligt, nyckfullt, så att Tegnér själf frågar sig hur ett praktiskt folk kunnat utbilda ett så »förnuftsvidrigt» språk, hvilket syntes kommit till för att dölja tankarna.

»Ett konunganamn som flera gånger återkommer i assyriens historia och troligtvis uttalades binnirar har växelvis af olika författare blifvit läst såsom: Ivalusch, Vullusch, Hulikhkhus, Binlikhkhis, Vulnirar.»

Detta var icke uppmuntrande för nybörjaren. Således visade sig i ordet akhamanisu tecknet äga ljudet *man*, men strax därpå lyda som *nis*. Tecknet kunde äga värdena, ut, tain, par, lakh. Detta var ju nonsens. Att en loflig nyfikenhet skulle drifva de lärda att i orienten söka ljus öfver occidentens historiska favoriter var ju klart. Man sökte också först de gamla bekanta: Nebukad-

nezar och Sanherib, och se, man fann dem genast, bara man sökte. Den eljes osympatiske Nebukadnezar blef n:o 1. Men mannen var så hemlighetsfull, att han stafvade sitt namn på obegripliga sätt, såvida man icke får antaga att han vid namnteckningens skrifvande befann sig i det stadiet då han gick på alla fyra och åt gräs.

År 1875 (i Tegnér) tecknade han sitt namn så här:

m.J An — pa — sa — du — sis

Med vår nyförvärfvade kunskap i kilarna sågo vi strax att han var en man, af första tecknet, som eljes är räkneordet ett och heter då *istên*, men kan eljes efter behag uttalas d/tis, tis, das, gi, ana.

Det andra tecknet lärde vi oss nyss betyda Gud, med värdet *ilu*. Nu var den arme Nebukadnezar ju ingen gud, därför blir tecknet gud ett tomt ljud och uttalas helt enkelt *an*, i detta fall. I andra fall kan det i sammansättningar vara med och betyda: mångud, assyrien, en spannmålssort, bröd, opp, till och med bly. Men nu skulle det bli Nebukadnezar af och ingenting annat.

Vid första läsningen blir ordet endast Anpasadusis, så att man tror att kejsaren i stadiet har förfalskat sitt eget namn. Men det har han inte, trots sin kända frihet från fördomar.

Hur Anpasadusis blef Nebukadnezar år 1875, det kan jag icke förklara, men författaren (i Vår Tids Forskning) finner det lika enkelt som att Babylon stafvas Dintirki.

En persons namnteckning eller bomärke brukar ju åtnjuta en viss hälgd äfven af folk som ingenting hålla heligt. Men Nebudkadnezar stafvar sitt namn på flera sätt, såvida han icke begagnat pseudonymer.

Om vi först omskrifva

hans namn från 1875, så blir det:

Detta kan uttalas Anpasadusis, men skall här uttalas Nebo-kudurri-uçur eller Nebukadnezar. Och ordet betyder: »Nebo beskydde mitt land.»

Här ha vi redan eröfrat tre tecken: mannens, gudens, och landets. Men uttalas nebo.

Detta var 1875 års lärdom, jämte det att gud var en yngre form af , som fordom varit en 8-strålig stjärna. År 1882 fingo vi se Nebukadnezars sigill (från Berlins museum) och nu stafvar han icke med utan med den arkaistiska formen 8-stråliga stjärnan, ehuru han lefde i nytid (600 f. Kr.), och hela namnteckningen tyckes förfalskad liksom porträttet, hvilket också en författare anmärker äga grekisk profil.

Men i 1875 års namnteckning (Tegnér) är andra bokstafven (stafvelsen eller ordet) tecknad så: = pa; år 1882 (Hjärne i Wallis) är den tecknad så: , hvilket åtminstone icke är någon synonym.

Men på det bekanta Nebukadnezars tegel (Tegnér sid.

91) stafvas återigen namnet på ett alldeles obeskrifligt nytt sätt.

Och slutligen (1885) publicerade O'Conor: A Cylinder of Nebuchadnezzar, där i namnet icke återfinnes ett enda tecken från 1875, 1882 mer än ►►┤. Härtill komma biomständigheter som kunna vara hufvudsaker: att Nebukadnezars lertafla, efter originalet hos d:r A. Jeremias i Leipzig är nästan oläslig i Hilprecht Ausgrabungen, och O'Conors Cylinder absolut oläslig. Om den senare i original är lika otydlig som det vackra facsimile't, så är detta visserligen icke kilskrift.

Det är kråkfötter eller »fågeltramp». Alla hederliga assyriologer ha förvånats öfver kilarnas ofta mikroskopiska natur. »De måste läsas med förstoringsglas.» Då frågas om assyriske skrifvaren eller huggaren begagnat loupe eller mikroskop, ty annars är saken oförklarlig. Alla hederliga assyriologer tycka sig ibland bara ha sett kråkfötter, men slutligen ha de böjt sig för auktoriteten, och deras ögon ha öppnats. (F. Hommel i Onckens Geschichte, C. de Faye: Bible et Monuments).

Den som vill lära, icke det mesopotamiska språket ty det kan icke läras, utan den som vill lära huru obegripligt mänskoförståndet är hos den härsklystne, äregirige, lärde, kan operera, den skall läsa Fr. Delitzch Assyrische Grammatik. Men han skall först befalla sin själ och sitt förstånd i Guds den allsmäktiges hand. Kan han verkligen behålla något af detta nonsens i minnet, så skall han därför icke tro att han förstått det, då ju de flesta tro sig förstå hvad de enbart minnas. Men tvingas han af sin rättskänsla att slunga boken i väggen, så kan han till tröst läsa Paulus bref till Korinterna:

»Denna världens visdom är dårskap inför Gud, ty det är skrifvet: Han fångar de vise i deras illfundighet!»

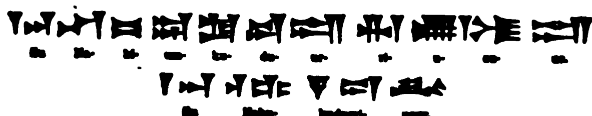
[redacted]

Emellertid medförde namnet Nebukadnezar (eller Anpasadusis) en viss olägenhet i det borgerliga lifvet. Således brukade Skriben sluta sin kopia eller sitt original med denna tvetydiga hälsning till läsaren: Guden Nebo beskydde Dig!

När nu Nabukudurriuçur betydde: Nebo beskydde mitt land! så kunde ju lätt en nybörjare läsa Nebukadnezar istället för Nebo beskydde, då båda tecknas lika i hufvudsak.

Detta endast som en detaljanmärkning för att varna nybörjaren vid täxtläsning. Jag plågas nämligen af en misstanke: att O'Conor äfven låtit narra sig af Skribens hälsning, oafsedt Cylinderns kråkfötter.

P. S. under korrekturläsningen af detta arbete, faller en ny Anpasadusis ner öfver mig. Jag skyndar att meddela upptäckten, men därmed lofvar jag att icke ta i Nebukadnezar mer, ty eljes blir det aldrig slut.

Syndaflods-sagan.

SOM BEKANT LEFDE Berosus, en kaldeisk präst i Babel på Alexan≠der den Stores tid (300 f. K.) och efter assyriska källor för≠fattade han på grekiska 3 böcker historia. Dessa för≠kommo, men citeras af Jo≠sefus, Eusebius, Alexander Polyhistor m. fl. I dessa Berosus böcker läses äfven historien om syndafloden, hvil≠ken i det hela stämde med bibelns, och floden ägde rum under den tionde konungen i Babylon, liksom under den tionde patriarken Noah.

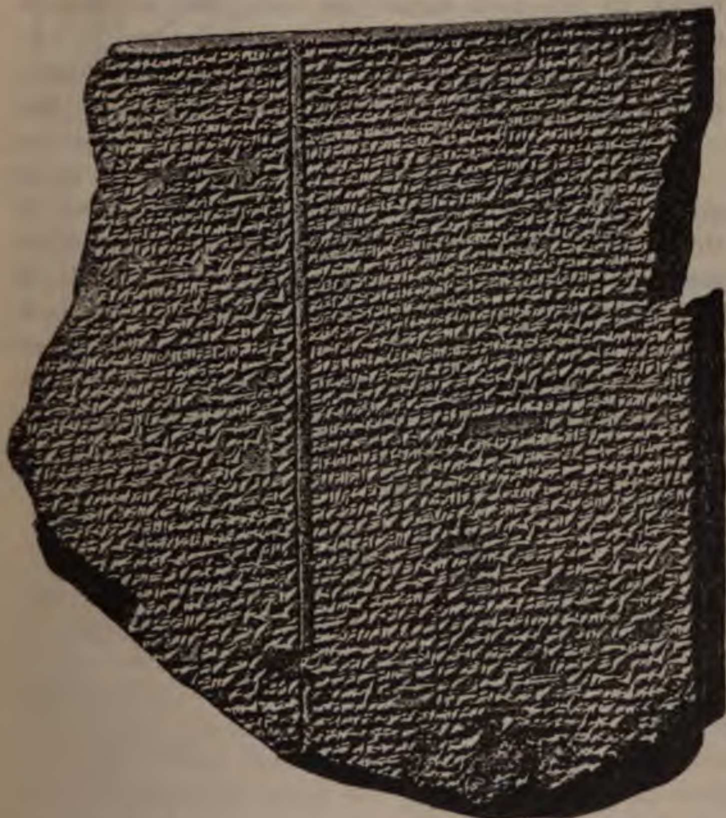
Detta visste den lärda värl≠den intill 1872 då George Smith påfann samma historia i Ninives ruiner. Smith hade varit gravör och som sådan ritat åt Rawlinson; ägde där≠för öfvadt öga och säker hand, och sporrad af en nobel äre≠girighet att upptäcka synda≠floden, fann han i British Museum 80 textfragment hö≠rande till ett mythologiskt verk, hvaraf en del voro dupletter. Midt i verket stod syndafloden, och som karlen hade en alldeles ovanlig lycka, så var det fragmentet bäst bevaradt af alla.

Detta syperba aktstycke af assyrisk diktkonst och af ni≠nivitisk kalligrafi kunna vi här meddela icke blott till assyriologens granskning utan äfven till nybörjarens, som genast skall se hur mesopo≠tamiska språket tar sig ut i lerskrift.

Jag för min del kan inte se ett spår af kilskrift, hvar≠ken accadisk, arkaistisk, line≠är, fornpersisk, medisk eller skytisk. Facsimile't är lika stort som orginalet.

Emellertid, den bättre delen af mänskligheten gladde sig åt George Smiths upptäckt, som gaf nytt stöd åt vår Heliga Boks trovärdighet, och när Smith icke kunde få sina lertaflor äldre än till 600 före Kristus, så steg vår Bibels

anseende med 900 år. Men det smakade icke fienderna, utan det »antogs» (så står

det verkligen!) att Smiths texter voro kopior af mycket äldre original. Detta antagande har icke bekräftats, men det har förvandlats till ett påstående.

Den som vill se George Smiths kråkfötter i större format än här, må slå upp

Onckens Gesch. Assyriens und Babyloniens (F. Hommel) sid. 696. Dessa kråkfötter af hvilka en hel serie finnas borde bli föremål för en kom=parativ undersökning af en kommission.

Alla jordens folk äga tradi=tioner om en flod som för=störde jorden för människor=nas ondskas skull.

Kepler bestämde världens skapelse till år 3984, då floden skulle ha ägt rum 2328 före Kristus. Det enda folk som ännu äger skrifna annaler läsbara af nutidens lefvande, äro kineserna, från 2637 f. Kr. Hvarken nu lef=vande babylonier eller egyp=ter kunna läsa sitt urspråk, detta är skillnaden.

I kinesiska annaler läses: att under kejsar Chao Hao 2597 f. Kr. förföll religionen, det är: gudlösheten öfver=skred gränserna. Före år 2357 kom den stora floden hvars skador reparerades af kejsar Yao 2356. Detta år stämmer närmast med Kep=lers 2328, då båda gifva sum=mariskt 2300. Den som vill veta mer, må forska, om han anser sig behöfva det!

Hammurabis lagar.

HAMMURABI HETTE 1875, Khammurabi och lefde 1500 före Kristus (Tegnér) samtida med Mose. År 1882 hette han verkligen Hammurabi och lefde nu omkring 1700; var icke vidare märkvärdig, utan gräfde kanaler och byggde torn höga som berg.

År 1885 kallade Sayce (Oxford) honom ännu Khammuragas af en Cassitisk dynasti »Called Arabian by Berosus» och med honom börjar Semitiskt herravälde, så att Khammuragas antog ett Semitiskt namn och »efter honom finns en semitisk inskription i Louvre».

Men samma år var dock Hommel (i Oncken), på det klara med Chammuragas-ch och sätter fram honom till 1923—1868 f. Kr. alltså till Abraham f. 1996 f. Kr. och detta emot de lärda som gifvit honom till regeringsår 2291—2236.

Hommel vet mycket om Chammuragas, hur han skref kontrakt, byggde kanaler och torn, men om några lagar vet han litet. Det var först 1903 som världen blef lyckliggjord med den äldsta lagkodex, hvilken skulle förringa värdet af Mose lag.

För det första finns intet gemensamt med Mose lag eller ens Deuteronomion och denna lagkodex. Hammurabis börjar med ordalier eller vattenprof på trollkarlar, hvilket var förbjudet i Mose lag, där hexare dödades helt enkelt genom att stenas. Om en gift kvinna i krigstid icke ser om sitt hus eller går i en annans, så skall man skuffa henne i sjön. Assyriska straff som Mose lag icke känner äro: att hugga händerna af; slå ut tänderna; sticka på påle; knuffa i sjön; skära af öronen. Om en läkare råkar med operationsknifven döda en människa ... så skall

man hugga händerna af honom.

Om en slaf säger till sin herre: Du är icke min slaf, skall hans herre skära öronen af honom. Detta är ju endast en missgärningsbalk ur en lagbok, men hvar är deka=logen, de tio Guds bud? Hvar är 1:a budet: Du skall inga andra gudar hafva för mig? Inte ett ord finns där om förhållandet mellan männi=skan och skaparen; ordet Gud förekommer icke, ty detta är skrifvet af hedningar som endast kände de rysliga monstren med tjurkroppar och gudinnan Belit, den stora babyloniska skökan och dra=ken i Babel.

Och ur denna smörja skulle Guds folk ha lånat sin vis=dom?

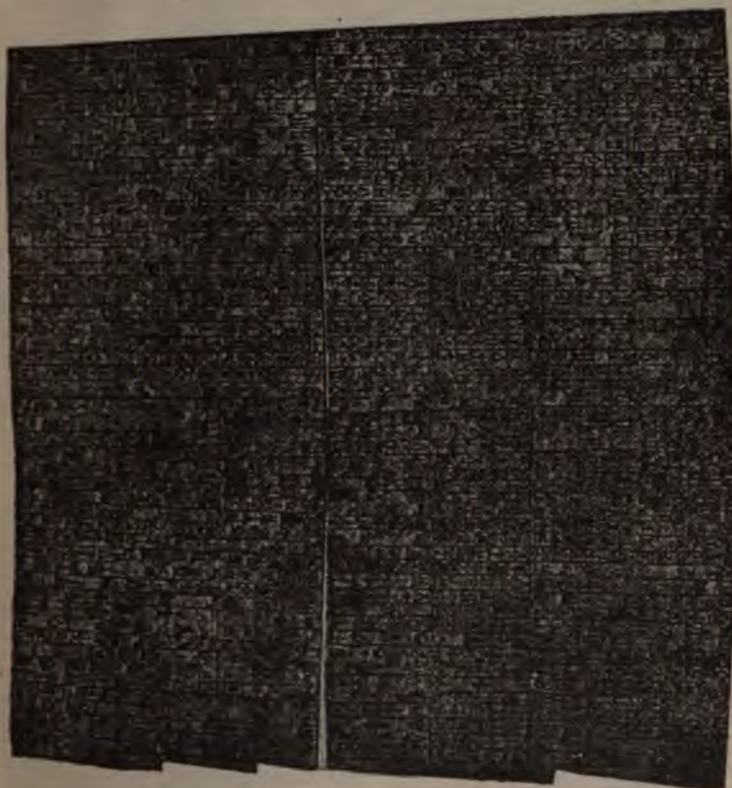
Men nu är äfven att mär=ka, det Israel ägde lag före Mose, och judarne stöda sig på 1:a Mose 9 och 4 där de noakidiska buden äro angif=na: Förbud för Guds namns försmädelse, mot afgudatjenst o. s. v., själfva kardinalpunk=terna, hvilka naturligtvis sak=nas i afgudadyrkaren Hammu=rabis rättegångsstadgar och markegångstaxor.

För textgranskningens skull meddelar jag i större skala en del af den äfventyrliga kodex.

Man behöfver icke vara Assyriolog för att genast märka huruledes pikturen i Hammurabis smörja, skrifven 2250(?) f. Kr. är ackurat den samma som i Nebukadnezar II:s inskription från 606 f. Kr. För jämförelse meddelas den=na lika många gånger för=storad som smörjan af 2250 (ur Faye: Bible et Monu=ments Paris 1900). Det är nästan som om samma hand skrifvit båda texterna, och eget är att i Hammurabis inte en enda arkaism före=kommer. [I sista upplagorna af Delitzsch's brochyr är lag=texten utesluten! Hvarför?]

I förra supplementet med=delade jag en bild af Hammu=

rabi mottagande lagarne af solguden. Bibliotekarien H. O. Lange (Köpenhamn) har i signierna af solguden. Detta gör ju en liten väsentlig differens.

Hammurabi-texten fr. 2250 (?) f. Kr.

Världskulturen meddelat samma bild men med underskrift: Hammurabi mottagande Inᐟ

Hvad som gjorde ett obehagligt intryck när professor D. meddelade världen sina

Nebukadnezar-texten fr. 606 f. Kr.

upptäckter, det var att han serverade gammalt kram så- som nytt, Och han hade varit skyldig säga orsaken hvarför Hammurabi numera icke lefde på 1500-talet som

O'Conor's Nebuchadnezzar-Cylinder (Baltimore 1885).

Assurbanapals annaler.

Moses, utan flyttats till≈baka till Abraham, och transmuterats till Bi≈belns Amrafel. Det är möjligt jag misstager mig (ty ämnet är mig så vidrigt att jag icke

vill intränga i det), därför säger jag så här: *Om* assyriska konungalängderna äro fotade på Assurbanapals (Sardanapals) annaler, och *om* detta facsimile af en cylinder är riktigt återgifvet, så är grunden till konungalängderna svag, ty — — — *på denna cylinder står intet att läsa!*

Märk nu noga, ärlige läsare, hvad jag sagt, och hvad jag icke sagt!

Jag har redan i föregående påpekat solgudens obehagliga likhet med Sargon eller Sanherib eller Tiglat Pileser eller Nebukadnezar, mottagande tribut af en slagen fiende eller samtalande med fältmarskalken.

Solguden i Sippar själf är en gammal bekant från Oncken (Hommel) (sid. 596), där texten under bilden kallas: Urkunde Nebupalliddins vom Jahre 822 f. Kr. Och anbefalles densamma till granskning, i synnerhet kartouchen invid den groteska solgudens hufvud, där redan Jahvenamnet börjar hägra i ve ilu. Hommels Urkunden på sockeln borde sättas i kausalsammanhang med solguden, Jahve och Nebupalliddin, jag förmår det icke.

Rörande historien om namnet Jahve och dess förekomst, så synes den enbart vara en röfvarhistoria, och är så dumt hopkommen att mänskligheten som trott på den borde skämmas. Men så är det alltid, att gudlösa äro snabba att »tro» hvad hälst man inbillar dem, fastän de förklara vetandet vara det högsta. Detta är åsnetro!

la- a'- ve- ilu
la- ve- ilu
la- ú- um- ilu

Det behöfs endast vår lilla nyss förvärfvade kunskap för att se det saken är sjuk. Och Nebukadnezarstudiet eller

Anpasadusis kommer oss till hjälp.

Emot vanan råkar gudens determinatif att stå i slutet. Därpå kommer ett tecken som icke återfinnes i Delitzsch egen grammatika. Men det är intet annat än vår bekanta från Nebukadnezar och heter med mesopotamiska språkets smidighet pa, be, bv o. s. v. i oändlighet. Här står således Nebo, guden Nebo, men det skulle bli Jahve (Jehova).

Tredje tecknet a finns icke heller i Delitzsch grammatika. Och slår man upp a, så ser det ut så . Och därmed har Nebo öfvergifvit oss, ty söka vi ia, i grammatikan, så råka vi som väl skall föreställa textens i a. Men till all olycka har tecknet i a, i Delitzsch grammatika, ingen betydelse; är bara ett tomt ljud, en klingande bjällra.

I textens tredje rad råka vi ett nytt oväntadt tecken ú, men enär ú i grammatikan tecknas så få vi anse dem identiska. Men detta ú beledsagas af följande oklara upplysning. ú = sam. — Längdmått *ammatu*. Determinativ för örtnamn. Frågar jag nu en klok människa om *ú = sam* skall betyda att ú uttalas som sam, så tror jag icke han kan svara på det. — — —

Pennan faller ur min hand men innan jag lämnar det vidriga ämnet vill jag publicera de tre cylindrarne med det heliga namnet som af Israel icke fick uttalas.

Om detta facsimile är ett facsimile och om någon kan se Jahvenamnet här, så kan han också se — — — kejsarens nya kläder! Ty, detta är ingen kilskrift, det är bara kråkfötter.

Bladet vänder sig.

DETTA VAR HAMMURABI och Solguden! Men man behöfver bara bläddra i en världshistoria, så får man strax i början se figurer som äro komprometterande lika med denna solgud. Där sitter Sargon i solgudens kostym och mottager tribut af en stackare som nyss är besegrad; och där sitter Sanherib i samma mask och kostym också mottagande något af en skattskyldig. Allt detta skulle tåla en granskning, såvida det tål granskning.

Själfva kärnan i detta skulle nu vara att Jehova, Jesu Kristi gudomlige Fader, till hvilken kristendomen vänder sig i bönen Fader vår, vore en assyrisk solgud, och Kristus följaktligen . . . hvad?

De rysliga lejonbilderna med skäggiga ansikten från portalen i Khorsabad (Lübke: Arkitekt. Hist.) ha blifvit kerubim, himmelens budskap som knäböja öfver och med sina änglavingar skydda Förbundsarken, och med hvilka vi lofsjunga i Te Deum laudamus.

Men så vänder sig bladet! Den gamla Draken i Babel, hvilken af teologer till och med strukits ur Gamla Testamentet såsom apokryf, den stiger upp ur lerhögarna och vittnar emot bibelkritiken, *för* bibeln, tvärtemot kritikens mening!

Där föll den stora babyloniskan på sitt eget svärd!

Mesopotamisk hackelse.

VI LÄRDE OFVAN att mesopotamierna blandade hackelse i leran när de slogo tegel. Denna hackelse synes ha framkallat en vetenskap kallad assyriologi, och en litteratur,

hvars värde kan bedömas af vidstående skripta.

Till denna litteratur, som erinrar om Runamo, kan äfven räknas (se Oncken, Hommel) klagosång till gudinnan Istar (sid. 88), de flesta syllabarerna och kontrakttaflorna.

Hvad syllabarerna beträffar som på sin tid utgjorde assyriologiens triumf, så äro de lika hemlighetsfulla som förut.

Låtom oss bara se på ett, innan vi för evig tid slunga alltsammans.

Vi upplysas först att det fatala tecknet [cuneiform sign] kur ut⸗

talas rakasu och betyder binda, men i Delitzsch grammatika betyder det inhängnad men saknar ljud. I syllabaret, det triumferande, står så här (i fall det står något att läsa i kråkfötterna):

ch⸗ab	□	la⸗ga⸗bu
ki⸗ir	d:o	la⸗ga⸗bu
ri⸗im	d:o	la⸗ga⸗bu
la⸗ga⸗ab	d:o	la⸗ga⸗bu.

Förstån I än eller hvad?

För yngre läsare nödgas jag upprepa den ledsamma historien om Runamo.

Finn Magnusen läste på en klippa i Blekinge, verser af Starkodder Skald öfver Bråvalla slag. Berzelius kom dit och fann endast sprickor i en gång af diabas (trapp).

Prof. Delitzsch meddelade äfven en femtio år gammal nyhet: Arkitekten med ritningen framför sig.

Denna hufvudlösa staty kallas af Faye och Hommel: Konung Gudia; men Layard uppgräfde den på 40⸗talet och läste texten på ett eget sätt (meddelad af Hœfer 1852 i Assyrie etc.).

Om man nu frågar sig hvarifrån dessa kråkfötter kommit (jag talar nu icke om kilarna), så har man mycket att gissa på. Babylonierna blandade sitt tegel med hackad halm; med halm följer boss; boss består af mikroskopiska agnar, sådor, skärmfjäll, blomhölster, fröskal. Teglet slogs väl, kaflades, skars i formar, hvilkas träramar lämnade intryck efter sig. Teglen torkades i solen, utsatta för sol och regn, besök af insekter, mottagliga för damm.

Hvad kilskriften angår, så synes den icke vara beståndsdel af något språk, annat än i fornpersiskan, där man tog 40 tecken och gjorde ett skriftspråk, liksom japanerna togo 48 (eller 73) tecken af kineserna och gjorde en stafvelseskrift.

Dock, skulle kilarna vara ett språk, så är denna skrift icke läst ännu. Sannolikt skall

den icke läsas, emedan den är från det förbannade landet, som slutligen efter många profeternas varningar lades i grus och jordades. Att röra i uselheten är bara att smeta ner sig, och de män, som från dyrkarne af tjuren och skökan velat hämta stenar att kasta på Herren Zebaoth, dessa hafva mot sin vilja tjänat den Ende och Sanne, ty äfven villfarelsen måste tjäna.

Israel bodde emellan Egypten och Babel; hvarje gång de öfvergåfvo sin Gud, så släpptes hedningarne lösa och förtryckte dem. Så går det till än i dag, och den lärdomen är mer värd än lofsången till Istar, Nebukadnezars självberöm och Sardanapals falska konungalängder.

Staty af Gudia eller Gudea, eller Arkitekten eller o. s. v.

Assyriologi.

JAG HADE SLUNGAT kilarne, då en förgäten boksändning kom mig i händerna. Textes religieux Assyriens et Babyloniens par Francois Martin.

Redan på andra raden såg jag det heliga namnet börjande med Ia och på adertonde desslikes; men kommentaren upplyste att det handlade om gudinnan Belit, som icke tillhör mina regioner, hvarför jag lämnade ämnet, dock med den dyra lärdomen att Ia kan skrifvas både med och .

Men samtidigt anlände en Assyrisk Grammatika, den 3:e jag rekvirerat, och den skulle vara populär, alltså begriplig, (Rosenberg: Assyr. Sprachlehre für das Selbstudium).

Samtid! Eftervärld! Jag har läst kinesiska, som icke är precis så lätt, men assyriska, det är mycket svårt; nästan omöjligt att lära sig, grammatikan i synnerhet, ty det finns inga bokstäfver, inga stafvelser, intet uttal, inga genus, inga hjälpverber, ingenting finns där. Att en grammatika är galen det är förlåtligt eller naturligt när den gått igenom de lärdas konjekturalhypoteser, men det borde finnas system i galenskapen; dock, äfven systemet saknas. Men likafullt är författaren klok, han är så klok att han aktar sig lära bort uttalet. Öfversättningar får man till skänks, och så vältaliga, riktigt blomsterspråk, att man förvånas öfver det magra språkets rika resurser.

Författaren är resonnabel tillika, ty han erkänner svårigheterna och han varnar för dem, uppräknar dem. 1:o säger han, kan en stafvelse skrifvas på flera sätt. Su skrifves således (för att undvika konsekvens och enformighet?) eller . 2:o kan samma tecken betyda flera

stafvelser (otroligt!), eller ett ideogram eller en beståndsdel af ett ideogram (pars pro toto).

»En väsentlig lättnad erbjuda dock determinativerna.» Och så få vi igen våra gamla bekanta från Nebukadnezar eller Anpasadusis. = an, uttalas ilu; = matu, land, och så tecknet för mankön.

Så börja vi öfversätta en sats.

Den börjar med , som skulle antyda mans namn eller vara räkneordet ett (det är inte så noga!) men här heter det *enuma* och betyder *när*. I Delitzsch grammatika uttalas det: d/tis, tiz/s, (das, gl); ana, och icke ett spår af enuma. Talet om mans namn förfaller således.

Andra ordet är , en gammal bekant från Sanherib, där det uttalas is. Här heter det *Sin* och betyder *Måne*. Detta ovärderliga och vanliga tecken saknas i Delitzsch syllabar och äfven i Rosenbergs vokabular. Men vi ha godt minne, och erinra det från 1875 då Tegnér invigde oss i Sanheribs hemligheter. Men af analogi med Anpasadusis-Nebukadnezar, uttalades Sanherib Aniskurmissu, år 1875; om han sedan dess ändrat namn, vet jag ej.

Äfven Sanherib, som icke var någon gud, determinerar dock genast med gudstecknet , oss så välbekant, men här skall det uttalas *an*.

Så komma de tre vinkelhakarna som i Aniskurmissu uttalades *is*; här uttalas det Sin och betyder Måne. Men i Rosenberg finns det på räkneorden och betyder 30, därför att månaden har 28 dagar.

Det är så underligt att hvarken Delitzsch eller Rosenberg utsätta hur räkneorden uttalas. Jag tror nu slutligen att de inte veta det! Rosenberg går dock mänskligare tillväga, ty han uppgifver de tre vinkelhakarnas

uttal med . Med litet besvär finner jag att eller 30 uttalas chilachi, eller chlch, hvilket senare är enklare, men svårare att uttala. Emellertid lärde oss Tegnér, att *is* (de tre vinkelhakarna) betydde 30 (28?) och att därför månggudinnan Sin tecknades . Tredje ordet tecknas helt enkelt , heter *ima* och betyder *i* (När månen *i* månaden, Kislev etc.). Det må nu vara händt, men om man vänder bladet, så står samma tecken med ljudet *ina* och betyder *med.* Detta är hvad man kallar kitsligt, men för att vara samvetsgrann går jag till Delitzsch, och finner tecknet heta ásrum; d/til, ina, in. Detta är tråkigt, men man får ta sitt parti. Låt gå för *ina* då! Vi ha nu emellertid gjort framsteg (sedan 1875), men det hjälpte inte, ty i 4:e ordet stupa vi igen på vår okunnighet. Ty när betydde 30 och mångudinnan Sin och månad, så öfversättes, i 4:e ordet, månad med *arhu*, och tecknas . Det är ju förtvifladt, och man vill slänga bok, glasögon och penna. Men dessförinnan och för att afskräcka kommande släkten från studiet af assyriska, vill jag bara anföra det 8:e ordet i den *enda lilla sats* i hela Rosenbergs grammatika där han vågat återge uttalet. Detta ord tecknas så här: och lär uttalas KAN, men, här sviker den triumferande syllabaren, och författaren sätter endast ett ? under.

Han frågar! Är det lärjungen han frågar? Hvarför frågar han inte professor Delitzsch? Och i en populär grammatika für Selbstunterricht! Heder emellertid åt den hederlige läraren som erkänner sin okunnighet och ära åt den ärlige!

En ny, en tredje grammatika har i dag kommit mig

i händerna, af herrar Scheil och Fossey. Det är kloka karlar, ty de ha icke upptagit en enda kil i sin broschyr, och röra sig därför mera ogeneradt på det farliga området. Boken var mig fullkomligt värdelös, då där ingenting stod att läsa, och jag skulle just slunga den, då jag gjorde en upptäckt. De mystiska räkneorden, hvilkas uttal den hederlige Rosenberg icke inlät sig på, utan omskref med kilar och som Delitzsch förteg, dessa afslöjas nu af Scheil och Fossey.

De erkänna att man endast känner uttalet af några få räkneord. Dessa äro 1, 2, 3, 4 och 7. Det är ju bra litet, men man vet i alla fall hvad man har att rätta sig efter.

Den som vill lära sig assyriska bör icke köpa den boken på 100 sidor à 10 francs, ty där finns inte en assyrisk bokstaf, men väl grekiska och hebreiska sådana.

Hvad skall man säga om ett språk som bara består af defekter och vakanser, och där hvarje ord kan uttalas på alla möjliga sätt och betyda hvad som hälst? Ett språk som icke kan öfversättas utan att man förut vet den godkända betydelsen.

Skarpsinniga män läste i assyriologiens barndom hvad som hälst i kilarne, och det gick alltsammans lika bra. »Lichtenstein läste år 1800 kilskriften baklänges (från höger till vänster) och fann däri bibelns kaldeiska språk, Luzatto och Hitzig hafva tydt de assyriska texterna såsom sanskrit, Gobineau såsom arabiska.»

Det måtte väl vara ett universalspråk, som existerat före den babelska förbistringen och som tjänat till tolk för det enda då lefvande språket. Och människorna måtte ha haft förstoringsglas i ögonen, efter som de kunde stå och gravera eller trycka i lera dessa mikroskopiska tecken.

Om teosofer eller okultister skulle ge sig till att spekulera öfver detta okända språk, borde de lägga märke vid: att kilarna ofta äro graverade i diorit och därmed jämföra A. E. Nordenskölds hypotes om »grönstenarnas» kosmiska ursprung. Kanske man sedan började läsa de Widmanstettenska figurerna på meteorblocken, af hvilka jag sett några som likna skrift (i Wien och Paris), men hvilka icke bruka afbildas i geologierna.

Kilarna på dioritblocken äga en alldeles bestämd karakter och likna icke kilarna på lercylindrar eller taflor. Det blefve ju ett nytt uppslag, och kunde kanske göra telegraferingen till Mars öfverflödig eftersom brefvexling redan äger rum.

Jag har bitit i det assyriska kunskapsträdets äpple och jag tvingas svälja.

En ny broschyr har fallit i min hand: dr I. Jeremias: Moses und Hammurabi. Först får man veta att Hammurabis lagar funnits i Susa; men som titelplansch återgifves en stentafla från British Museum »med Hammurabis bild . . . innehållande» den Titel König des Westlandes (Mar-[tu] = Amurrû). Att bilden är identisk med Delitzsch, det synes; men huru solguden kommit undan och i dess ställe två kilskrifter blifvit blottade, det kan jag icke förklara, men assyriologerna kunna förklara allt, och förföljas af en alldeles obeskriflig tur. De hitta genast dubletter; och när Genesis-historien påfanns, men texten endast kunde fås upp till 660 f. Kr., så påträffades ögonblickligen ett certifikat, som bedyrade att detta endast var en kopia af ett mycket äldre original.

Och det är den arme Sardanapalus, som satt vid spinnrocken när han icke festade, hvilken ombesörjt alla dessa kopior. Han skall, numera, ha varit en stor bibliofil, hvilket är otroligt.

Men rörande Amurrû eller Hammurabi, som 1875 exi=sterade på 1500=talet, men nu flyttat till 2300! I Faye

Frågas: är Amurri och A=murrû samma person, eller Hammurabi? Därpå svaras med defekter, vakanter, vari=

(Bible et monuments) står nu en sällsam historia om Sargon I som regerat 3800 f. Kr. Han förde krig mot Amurris land.

anter, dubletter och kopior. Men dr Jeremias Hammurabi=porträtt meddelas här för jämförelse med Delitzsch'!

Vidare: år 1852 berättar Hœfer (Assyrie) att inskriptionerna på babyloniska teglen äro af två slag: det ena består af 7 rader och det andra af 6. På ett trettiotal tegel fann M. Raimond ett flertal som hade samma skriftecken på alla rader. Han trodde det vara amuletter. Andra menade att de ofta återkommande tecknen tydde på bruket af rörliga typer.

Jag vill icke dölja att texten i Hammurabis lagar utmärka sig genom en odräglig enformighet, så att man snart känner de flesta kilarne. De återkomma så ofta, som endast i bokstafsskrift, att jag undrat om det var bokstäfver, De oftast opprepade tecknen från Hammurabi och som nästan stå på hvarje rad äro: , eller . Fem på hvarandra följan rader börja med kanske räkneordet 5.

Evinnerligt återkommande äro dock och och hvilka icke finnas i Delitzsch' eller Rosenbergs grammatikor, så vida icke det senare heter Sâr eller betyder 3,600 eller sol = Sannolikt äro de varianter. Men texten själf är så korrekt som vore den tryckt, eller intryckt med schablon, men den lär vara graverad i diorit.

Nebukadnezar II:s inskription från 606 f. Kr. har samma »typografi» och äfven här uprepas tecknen ända till leda: samt eller ; men här öfversvämmar äfven den 8-stråliga stjärnan som vi känna från Tegnér i dess äldre form för eller determinativ för Gud.

Emellertid är Hammurabis text för en så stor stilist mycket fattig; där förekommer på 7 spalter à 100 rader hvarje, kanske 20 tecken, hvilket är bra litet, och många äro oläsliga.

Äfven den hufvudlösa statyn af arkitekten eller profeten eller kungen gudia öfverflödar på tecknen och samt 8-stråliga stjernan men på denna figur visar sig också den hieroglyfliknande (Egyptiska B), hvilken Delitzsch identifierar med , som uttalas *du* och betyder fot eller gå.

Huruledes Hammurabi stafvar sitt namn har jag icke i hela denna draflitteratur kunnat utröna, ty det förtiger man visligen. Ett hermetiskt språk skall behålla hemligheterna för att undgå missförstånd och kontroll, det är försiktigt!

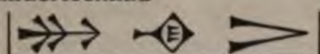
Jag skaffade hem George Smith's Discoveries för att finna syndaflodssagans urtext. Den fanns där icke, och inga andra texter heller. Jag fick hem George Smith's Chaldean Genesis; där fanns ett oläsligt fragment af flodsagan, som än i dag återgifves klichéradt oläsligt, det vill säga endast med Smiths afsigtliga krumelurer. Men i den boken hittade jag dock 2 korn ibland halmen. Smith, som är en stor auktoritet, sätter Hammurabi till 1600 f. Kr. alltså 100 år före Moses. Och Smith identifierar Hammurabi med Nimrod efter han var en väldig jägare. Smith trodde alltså på Nimrod, som de nyare strukit utan känd anledning, men väl anad. Men senare fick Smith för sig att Nimrod var Isdubar, och slutligen blef Isdubar Zisuthros ellerNoak.

Därmed skildes jag från Georg Smith, och gjorde bekantskap med Rawlinson, hvilken samlat det största antal texter, graverade dock af George Smith.

Redan på första sidan fann jag Khammurabis namnteckning:

och strax därpå en inscription af honom(?) Men på första planschen hittade jag äfven mina okända bekantskaper från Hammurabis lagtext, nämligen [cuneiform] och [cuneiform] samt [cuneiform] stiliseradt [cuneiform].

Nästan hvarje inskription af de äldsta arkaistiska är undertecknad

Detta är konungatiteln men sammandragen till »Sarr (Shar) af de fyra länderna» = Babylonien (Se: Hommel sid 41.) Om nu en assyriolog granskar den förstorade texten till Hammurabis lagbok som här följer, skall han finna att med de evinnerliga Sårtitlarne ingen plats finnes för lagtexterna.

Hvad de återkommande [cuneiform] beträffar, som stående betyda fem, men liggande äro mig obekanta, så äro de lika vanliga i Nebukadnezars taflor. Stående med månens tecken [cuneiform] betyda de Istar. Mera vet jag icke.

Men vid förnyadt studium af Hommel finner jag, redan 1885, att Khammurabis lagar voro kända. Sidan 382 citerar Hommel samma paragraf 192 som Winckler öfversatt.

Hommel skrifver: Om en son säger till sin fader: Du är icke min fader, skär han honom, slår honom i band, och säljer honom för silfver.

Winckler (Delitzsch):

192. Wenn ein Sohn eines Buhlen oder einer Buhldirne zu Ziehvater oder Ziehmutter sagt: Du bist nicht mein Vater, so soll man ihm die Zunge abschneiden.

O. s. v.

Hammurabis lagar voro sålunda ingen nyhet 1903, de voro 20 år gamla; och att ingen Assyriolog afslöjade nyheten, visar hur lågt den usla vetenskapen nu står. Mänskligheten vill icke bedragas, men när den icke

vill tro de gudomliga sanningarna, så får den till straff kraftig villfarelse, det vill säga den blir benägen att tro lögnen och dumheterna. En gudlös människa kan man inbilla hvad smörja som helst. Swedenborg säger »att det goda vanhelgas genom att bli föremål för de lärdas undersökningar.» »Att resonnera öfver tron är att tvifla och förneka ... Filosofer äro därför huggormar, basilisker, espingar, hemorrhoider och flygande ormar; lärde män äro hexmästare och charlataner.» (Emerson.) I Apocalypsis skrifver Swedenborg: »Med Egypten betecknas vetenskap hos den naturliga (onda) människan, med Kaldéen ohelgelse af det sanna, med Assur, resonnering däraf, och med Babel det godas ohelgelse.» Jeremias, profeten, skrifver: »Babel skall varda till en stenhop, en boning för schakaler, ett mål för häpnad, och ingen skall bo där.»

Det har slagit in liksom alla profetiorna: Babel har fallit men Bibel står sig!

Hammurabis summa summarum.

ÅR 1875 LEFDE HAMmurabi omkring 1500 f. Kr. (Tegnér) alltså lite efter Moses.

George Smith satte honom till 1600.

Professor Hjärne (efter Duncker, Schrader, Rawlinson), år 1882 säger 1700.

Hommel (1885) säger 1900. Nu säger Delitsch 2250, men gör Hammurabi till Bibelns Amrafel, hvilken var Abrahams samtida. Men enligt Keplers kronologi var Abraham född 1996, och kan således icke vara Delitzsch' Amrafel.

En stor del af de assyriska texterna synas vara hackelse och äro olösta. En annan del synes vara skrift, men denna kan ha varit använd såsom arabers, egypters och kinesers till rent dekorativa ändamål, alltså utan mening. När man bevisligen funnit kopior (duplikater), och orginalets ålder icke uppgifves, så har man icke rätt att citera obefintliga original.

Hammurabis-texten är skrifven af modern hand, icke äldre än Nebukadnezars Inskription 600 f. Kr. och såsom denna arkaiserande, men icke arkaistisk. De i oändlighet återkommande tecknen (Sår-titeln) antyder att texten icke är en lagbok. Huru Hommel kunnat känna den å 1885 är oförklarligt.

Vidare: Professor Schrader, stor auktoritet i Kilarne och tillbehör hade på 1870-talet en helt annan Kronologi för Assyrien (Babylonien). Och den var blygsammare.

Assur's grundläggning var då 1450—1300 f. Kr., alltså från Moses död (1451). Och omkring år 1300 f. Kr. underlade sig Tiglat Adar I Babylonien. Det blir annat än Delitzsch och Hammurabi! och fordrar en grundlig undersökning, liksom äfven borde

[redacted]

utrönas hvarför Assyriens-Babyloniens historia kunde vara så obekant för de gamle författarne: Herodotus, Ktesias, Diodorus, Berosus, Velleius Paterculus, Agathias, Orosus, Josefus, hvilka lefde närmare inpå och voro intima med »Perserkonungen», och Berosus till och med var »Kaldé» och kände språket.

Dessa lärde män skulle icke ha kännt Hammurabi och hans lagar! Om han existerat! Det är otroligt! Och Delitzsch' drank, för det är sista afkoket på alla föregångares draf, skulle utplåna och vända upp och ner på världshistorien och Bibeln!!!

Jehovah-cylindern afslöjad.

MAN BEHÖFVER icke vara assyriolog för att förstå det ordet Jahvé, äfven transskriberade med kilar, måste förekomma på hvar tionde rad, då det endast är en böjningsform af hjälpverbet *vara*. Och den fabelaktiga upptäckten af ordet ia-ve med tillägget ilu = gud väckte själfva upptäckaren Delitzsch's tvifvel i 2:a upplagan af broschyren, ehuruväl han sedan i 2:a föredraget ramlade på igen med sin Jehova-kritik.

Nu har emellertid d:r Hermann Algyogi-Hirsch i Wien, i en broschyr: Über das angebliche Vorkommen der biblischen Gottesnamens Jahve in altbabylonischen Inschriften* totalt förintat sekularupptäckten.

Delitzsch har läst orätt, och die Lesungen Delitzsch's sind arg erschüttert worden, da er keine einzige Variante beibringen kann, und die zweifellose Identitet von Ja-ve-ilu mit einem supponierten Jahve-el vorliegt, indem der Name in biblischen Eigennamen nur in der abgekürtzen Form Jehô, Jô etc. niemals aber in voller Form erscheint.»

Hirsch har en helt annan tydning.

»Als ich zum erstenmal den Namen Jave-ilu bei Delitzsch las, da fiel nur so fort der Name des in den Briefen Rib-Addis von Gübli so häufig genannten kana'anäischen Stadtobersten Ia-pa-ilu Addi ein.»

Denne var en bundsförvandt till Amoriterförsten Abd-asirta och detta namnet Iapa-ilu förefinnes på 16 ställen o. s. v. Den som vill studera anti-Hammurabi-litteratur kan börja med S. Meyer: Contra Delitzsch! die Babelhypothesen widerlegt. Frkfrt a. M. 1903. Br. 8.

* Giessen, 1903. Mk 1,20.

[redacted]

Jag säger härmed ämnet farväl och litar hädanefter mer på Bibeln och Swedenborgs tolkning än på svaga lercylindrar och tegelstenar, med eller utan hackelse och snäcks-kalk!

Lusus Naturæ.

VOLTAIRE OCH många hans samtida ansågo alla fossilier vara Lusus naturæ eller lekar af naturen, och icke alls några djur. Jag har nyss fått en ortoceratit från Kinnekulle, och . . . jag vet inte hvad jag skall tro. Den liknar lito=grafisk skiffer, och om icke »urglasen» vore, kunde man icke gissa på ett djur. Det intressanta är dock alla dessa figurer i svart på grågrön botten, där hela skapelsen är tecknad, ifrån de lägsta växter och djur ända till människans anlete.

Swedenborg har antydt att vår nuvarande skapelse är en svag afbild af den första skapelsen. »Så t. ex. blom=mor, på hvilka himlakretsar=ne sågos afbildade, med sina sfärer i olika färger, och öfver dem en krona; fåglar, som på vingarna buro miniatyr=taflor af paradiset . . . De förnämsta af sådana arter finnas icke mer; endast af=lägsna släktingar». (Atter=bom).

Teckningen på fjärilsvingar och dess färger äro stundom sådana mästerverk att man försjunker i stum beundran, när man ser dem, och börjar minnas dunkelt något för=loradt paradis. Vissa natt=fjärilars vingar, som tyckas vara anamorfer borde be=traktas i en cylinderspegel (Quinckes).

Figurerna på sköldpaddans skal skola ha tjänat de gamla kineserna till förebild för äldsta skrifttecknen.

En bland de märkvärdigaste Lusus naturæ är teckningarna på snäckan Conus marmora=tus från Indiska Oceanen. Bifogade figur visar en tyd=lig likhet med kilskriften, så att man kunde tro det assy=rerna fått idén till sina bok=stäfver ifrån dessa tecken. Den som i föregående supp=

lement följt mina assyriska forskningar skall strax känna igen gamla bekanta.

Vid *a* synes stax polyfonen sat eller lat (från Tegnér 1875) med betydelsen berg. Vid *b* och flerstädes påträffas

tecknet med variant = egendom. Vid *c* visar sig tecknet som betyder sol och allt möjligt, mest inhägnad. Tecknet , su, kan sökas flerestädes liksom äfven .

Själfva Sar-tecknet finnes här och hela grupper af svårare tecken. Kanske man med något letande skulle finna själfva Nebukadnezar.

Hvad innebär nu detta? Kanske intet, kanske allt.

Snäckan Conus marmoratus från Indiska Oceanen har alltid varit bemärkt. Dess innanmäte har alltid varit födoämne, dess skal har begagnats som prydnader, men äfven varit brändt till kalk.

Någon har därför skämtsamt föreslagit att ruinerna varit kökkenmöddingar, eller

att snäckkalken bundit teglen som murbruk; och eget är att somliga assyriska tegel≈murar utgjort hela bibliotek, där mellan hvarje tegelsten legat en inmurad skrift. För att läsa boken har man måst bryta sten från sten och läsa i murbruket.

Det kunde alltså vara en Runamohistoria!

Men den som vill se lik≈heten mellan snäcktecknen och kilarna fullständigt, han må skåda Rawlinsons Cunei≈form Inscriptions.

Härmed en snäcktext för fackmän att studera. Jag hade först ämnat skicka den till professor Delitzsch att tolkas, men ville först afvakta . . .*

---

* Den som önskar göra kompa-rativ filologi kan köpa snäckan för 1 och 50 i Birger Jarls passage.

Hammurabis Phallus-lagar.

SEDAN SIST HAR EN ny bok råkat i mina händer: D:r Alfred Jeremias (icke Johannes för all del) Alte Testament im Lichte des alten Orients. Där råkar Hammurabi förlora sin popularitet, och på sidan 424 afbildas lag-blocket i form af en Phallus, hvilket angifves i texten, men icke kan förklaras. Denne Alfred Jeremias, som är af en annan ull än Johannes Jeremias, han äger öppet öga för den väsentliga skillnaden mellan Assurs Phalluslagar (emedan de mest handla om horsbrott) och Pentateukens gudomliga lagar. Och han angifver skillnaden ungefär så.

I Hammurabis lagar: bekämpas aldrig de olofliga begären;

aldrig inskränkes den råa egennyttan genom en tanke på andras väl;

aldrig framhålles ett religiöst motiv, hvilket erkänner synden såsom människornas fördärfvare;

hvarje religiös tanke saknas i denna lagbroschyr, under det i Israels lag bakom hvarje ord står den bjudande viljan af en Helig Gud.

Dessa grundskillnader äro så afgörande, att hvarje försök att jämföra blir orimlig, såsom att jämföra inkommensurabla storheter!

Läs icke assyriska.

UNGDOM! LÄS ICKE assyriska, ty det är intet språk, det är hackelse! Se bara på detta lilla tecken! Det liknar fingret som pekar på svag is, eller på hemlighuset, eller på stället voi ch'entrate. Detta lilla tecken ljuder först såsom: as, dil, til, dili, ina, ru, rum, salugub, simed, tal.

Tron I på det?

Men det har äfven andra ljud och betydelser (ideografiska). Se här! Aplu = son; Assur = assur; êdu = en; nadänu = gifva.

Tron I på det?

Eller detta: som ljuder: dab, di, ti, du, dub, dug, dugn, ha, hi, sar, sur.

Och betyder 4 eller I (pronomen) eller hvilken, eller stå nära, eller assur (allting betyder assur) eller sar tabu = vara god, eller tubbu = godt, eller kusbu = stor lyx.

Är det möjligt?

Detta går i en yngling! Där finnes inga tvifvel, ingen motsägelse, inga orimligheter, ty professorn har sagt det!

Men om pastorn säger att Gud har skapat denna jorden skön och fullkomlig, och att människan förfulat och fördummat den med sin uselhet, då tviflar lärjungen. Det är för enkelt och vackert att gå in i ett fördärfvadt förstånd!

»Ve eder I skriftlärde och fariséer!»

Hieroglyfer.

NÄR JAG LÄMNAT assyrierna, med en förkrosselse som efter intimt umgänge med patologiska lögnare, och därpå vänder mig till egypterna, så är det med en viss lättnad, men icke en fullständig. Anblicken af de sköna färgerna utgör ögontröst, den fulländade teckningen i hieroglyferna är en fägnad; men likafullt råder här det egyptiska mörkret. I Swedenborgs korrespondenslära betyder Egypten Sodom, eller den naturliga människan skild från den andliga, och därför galenskap i andliga saker.

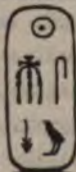
»Egyptierna odlade vetenskapen om motsvarigheterna, hvarifrån deras hieroglyfer voro, men vände den sedan till svartkonst och afguderi.»

När jag första gången läste Masperos öfversättning af egyptiska noveller tyckte jag det osade sinnessjukdom, otillåtligt utöfvande af hypnotism (häxeri), som gjorde mig krank. Slutligen trodde jag att öfversättningen icke var någon öfversättning, så galet föreföll det.

Hvad nu tolkningen af hieroglyferna beträffar, så är Herodotos den äldsta och förnämsta auktoriteten, både därför att han studerade i Egypten (på 400-talet f. Kr.) och därför att han var trovärdig historieskrifvare. Han kände bara två skrifarter, den demotiska och hieratiska. Hieroglyferna nämner han icke och måtte därför ha betraktat dem som målningar och teckningar. Diodorus är af samma mening. Clemens Alexandrinus som lefde i Alexandria omkring 200 efter Kristus, känner tre slag, och angifver den hieroglyfiska såsom bestående dels af bokstäfver, dels af symboliska tecken. Därmed måste vi genast kasta oss in på den fatala Rosettestenen, hvars

text ju är affattad på hiero⸗glyfskrift, demotiska och gre⸗kiska, men så sent som år 196 f. Kr. och under Ptole⸗meus Epiphanes. Det är en kungörelse om hans kröning. Nu är dock frågan om icke Ptoleméerna för att öka pre⸗stigen tagit några »heliga bokstäfver» för tillfället och apterat dem efter grekisk fason, ty genom Rosette⸗stenens grekiska var man icke strax färdig med läsnin⸗gen, emedan demotiskan kun⸗de ingen läsa, och den var icke någon verbal⸗öfversätt⸗ning. Clemens kan således ha rätt, då han talar om de »heliga bokstäfvernas» an⸗vändande *äfven* som ljud⸗beteckningar.

Men vid tolkandet eller läsandet af de äldsta konun⸗ganamnen möta oss samma orimligheter som i assyriskan. Om nu Ramses I *staf⸗vade* sitt namn så här:

så tycker man ju att Ramses II skulle stafva lika, och alla 13 följande Ramses också. Men nu är fallet, att ingen af Ramses stafvar lika, hvilket är kuriöst, och ingen utsätter ordnings⸗talet. Försöka vi nu läsa Ramses I:s namnskiffer, så börja vi med ☉. Detta är solen och heter Ra. Nästa tecken heter s, säger Ras. Tredje tecknet m, blir Rasm. Den unga vakteln, ljudande u (Brugsch) eller som w (Ermann). Vi välja u och ha kommit till Rasmu men med litet fusk dock. Det sista tecknet ljuder su eller s enligt Brugsch, men übtr. stu är det konung en⸗ligt Ermann. Här i nomen proprium måste det bli su eller s. Konung Ramses I stafvade alltså sitt namn Ras⸗mus, hvilket är konstigt. Den som vill veta hur de 12 andra Ramses stafvade sitt namn må roa sig med det, jag gör det icke. Vill bara tillägga att de icke hette Rachusu.

Som ni redan märkt är hieroglyfiskan ett kitsligt

språk; rent afskräckande blir det, när man fördjupar sig, och upplyses att samma fonetiska tecken kan ha 10 olika ljud.

»Kan», är orätt sagdt, »måste» är bättre, ty utan de pådyflade 10 ljuden, kunde man icke läsa en enda text.

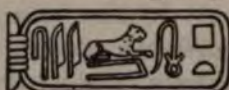
Emellertid hette Rasmus i verkligheten Ramesses eller Ramses, hvilket lär betyda »den af solen födda». Och skall han vara densamme som de gamles Sesostris.

De 4 sista tecknen betyda tillsammans född och 𓇳 betyder af solen. Men nu finnes en konung af 17:e dynastien som heter Amosis, och tecknas så.

Detta skulle af analogi betyda född af månen. Men måne heter ibd (Ermann) och född eller ab (Brugsch); och född heter nísju (Ermann). Karlen borde således heta Ibdmsju, såvida icke Ramses bara »vitzat» på sitt namn eller gjort en rebus af det.

Om vi så öfvergå till Rosettestenen och Ptolemeus, så måste vi först granska urtexten. Till det ändamålet offrar jag min Champollion och insätter här hans original (1824.)

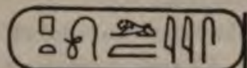
Här står, från höger till vänster Ptoulmis; 𓊪 = P. 𓏏 = T; 𓍯 = ou; Lejonet = L; 𓐝 = M; Fjädrarne (Knifvarne, Träden?) = I; 𓋴 = S. Nu är det att märka, det denna tydning är obevisad och endast en tvångsåtgärd, men på denna supposition byggdes sedan hela grammatikan.

Tolkningen var enkel, för enkel. Champollion fann att Hieroglyferna voro bokstäfver rätt och slätt, men han frågade sig icke hvarför det behöfdes 5,000 bokstäfver till att uttrycka 20 ljud. Det orimliga synes mig, som ofvan framkastades, bortfalla, om man antager att de främman-

de eröfrarne togo några hieroglyfer till namnbeteckningar, för tillfället och för att ge helgd åt manifestet. Men saken själf blir icke klar, och här synes en tumning ha ägt rum.

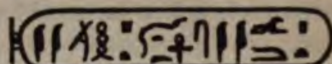
Nyare forskare återgifva hieroglyftexter endast med konsonanter, bedyrande att vokaler saknades liksom i hebreiskan (Steindorff). Men där fanns två vokaler = ou, och = I. Detta tyder antingen på främmande inflytande, eller på missläsning.

År 1877 återger Lieblein på god tro Ptolemeus-Cartouchen afslutad men bakvänd, ty i originalet påstår

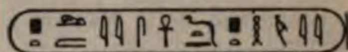

Dümichen (i Oncken 1886) läses texten från höger till venster. Men Champollion hade vändt om Cartouchen och läste från höger. Lieblein skulle således vara skyldig läsa baklänges Silmoupt.

Emellertid, år 1886 ger Dümichen originalet i 1/4 efter Lepzius tecknadt af Weidenbach. Här synes Champollions

Ptoulmis från höger; men så kommer Dümichen och återger Rosette-stenen i tryck.

Ptlmis ānch t'et Ptah mi
Ptolemäus, des lebenden ewiglich, von Ptah geliebt
αιωνοβιου

Och därvid tolkar han den senare delen som Champollion utelämnat. Des lebenden ewiglich von Ptah geliebt. Hvarför skulle tillnamnet Epifanes, den *lysande*, som som tecknas återgifves med »den af den Ptah älskade», och hvarför skulle guden Ptah, som har sitt bestämda determinativ, den lilla sittande välkända bilden, här omskrifvas med □ ⌓ Pt, början på Ptolemeus?

Som bekant kontrollerades Ptolemeus-cartouchen med Kleopatras och andras, det vill säga man krystade med

hypoteserna och lirkade ihop. Där ljuden icke stämde, redde man sig med ordet Polyfoni, som kunde öfversättas med blå dunster eller hvita plås-tret. Se bara på tecknet ⟩ som är en staf(?) och kan ut-talas: äm, ā, t 'á, nch, qrm, kem, qa, ka. När det skall uttalas si eller så, det vet man inte; men det är poly-foni! Emellertid ha vi ännu en gås oplockad med Cham-pollion, som ändrade Ptole-meus' namnteckning. I ur-texten saknas slingan 𓍢 = ou, men Champollion har den framför lejonet (Labo). Finns det två Rosette-stenar, eller vågade man ändra origi-nalet? Om tecknet 𓍢 grälade redan Champollion och Young, då den senare funnit, att det var öfverflödigt och kunde utelämnas, men det hör inte hit . . .

Hvarför guden Ptah's bild omskrefs ini namnet Epifa-nes, »förklarar» man så, att det skedde af särkildt hänsyn för guden, hvilket ju är litet skrufvadt, då respekten min-dre uppehålles af en kvadrat, en jordtorfva och en rep-slinga.

Detta kloka Egyptiska folk, hos hvilket forntidens lärde och filosofer hämtade visdom, har man gjort till sådana idioter när det gäller skrift, att man baxnas vid tolkningen.

Ett exempel ur Piehls Hie-roglyfer. En trappa heter Cheti och tecknas 𓊍. Det är kort och kvickt. Men långt och dumt tecknas en trappa så här. 𓐍 𓏏 𓅓 𓊍 : Cheti: En träd-kvist, ett såll, en jordhög, en fågel och slutligen en trappa. Och detta inbillar man sig! Och på detta har man byggt en hel grammatika!

Man kan icke heller läsa hieroglyfer med grammatika och lexikon, som andra språk, utan man får fråga professorn hur det får lof att öfver-

sättas. Men ibland råka au-gurerna vara oense, och då får man öfversätta öster med väster. Hela Egyptologien synes vara samma värdelösa smörja som Assyrolygien, och när konungalängderna en dag bli afslöjade, så få vi igen Nimrod och Semi-ramis, Sesostris och Menes, och världshistorien som nu är förfalskad blir åter på rätt köl.

Det har alltid funnits kloka och blygsamma lärde, som menat hieroglyferna vara hierofanters hemliga skrift, som blifvit förgäten och icke kan tolkas. Att senare främmande eröfrare, Greker, Macedonier och Romare be-gagnat några heliga bokstäfver för att stafva sina namn orätt, bör först bevisas och sedan tagas väl för hvad det är.

En Kircher, en Klaproth ha sökt tolka hieroglyferna från ett högre plan, men den metoden måste ju med natur-nödvändighet anses som ga-lenskap af lärdomens brackor!

Nu då specialisering råder i vetenskaperna, finns knap-past hopp om framsteg i egyptologien, ty med *ett* språk kommer man ingen väg. Hade de första egyptologerna kun-nat kinesiska, som Kircher, skulle de icke behöft undra så länge hvad Cartouchen betydde. Troligen var det en Sinolog som från kinesiskan lärde dem att ramen antydde nomen proprium.

En Rask, som kunde 50 språk, hade varit mannen till att med analogier leta ut hieroglyfernas betydelse (om de äga någon), men i nöd-fall kunde en lärd kines ta fatt saken. Ty båda språkens ljudtecken äro direkt härledda ur naturföremålens afbild-ningar och troligen efter samma principer. Men i kine-siskan finnes ett system, en-kelt och bestämdt. Således, enär cypress heter Pe på kine-siska så betecknas det med determinativet träd och fone-tiska Pe, alltså det är trä-det Pe eller Pe-trädet. 梢

År 1812 vågade Palin skrifva denna sats: man behöfver endast öfversätta Davids Psalmer till kinesiska och nedskrifva dem med de arkaistiska tecknen för att hafva de Egyptiska Papyri». Detta låter motbjudande, men med en liten ändring finnes dock reson i saken. Papyrusstilen, den Hieratiska eller kurrenta hieroglyfstilen liknar mycket den kinesiska kurrentskriften. Och till den grad att denna vidfogade Berlinpapyrus återgifven af H. O. Lange i Världskulturen, föranledde mig till försök att transskribera och läsa den.

Egyptisk papyrus eller kinesisk kursiv.

Se här några tecken, som jag är säker på:

men icke kan skrifva, emedan endast infödingen kan åstadkomma med pensel denna kurrentskrift. Karaktären, handen är så afgjordt kinesisk, och likafullt finnes där på samma gång spår af de hieratiska lämningarne från hieroglyfer, såsom den karaktäristiska fjädern.

Granskas borde alla hetero-

doxa författarne, från Horapollon till Klaproth; den förre lär ha gifvit ett antagligt system till tolkning af hieroglyferna men enigmatiskt, alltså obrukbart till akademiska afhandlingar och docenturer. »Ein tiefer Kenner der spätern Hieroglyphenschrift findet viele von Horapollons Deutungen bestätigt; für die Entsifferung und Erklärung sind sie aber fast ganz unfruchtbar.»

Emellertid och till slut: Hvad äro hieroglyferna? Det är 3,000 afbildningar af hela skapelseverket, indelade i 25 klasser, men af dessa begagnas endast 500 i skrift(?) De öfriga 2,500 eller största antalet har haft ett annat ändamål, okändt, stort.

Numera utelämnar man vanligen tecknens betydelse, emedan de lärde äro oense. Sålunda vet jag icke än i dag hvad den ytterst vanliga bokstafven F föreställer, men jag vill minnas mig en enda gång ha sett den kallas snoken.

Det är kanske som Swedenborg säger: en korrespondenslära, en tolkning af Arcana cœlestia, som är glömd eller bortryckt ur gudlösa människors minne, då de missbrukade dem till svartkonst.

Sanningen (verkliga förhållandet) brukar ligga oss nära, öppen men föraktad, under det lögnen letas i råtthål med ljus och lykta.

Professor Piehl skrifver om ett slags hieroglyfer, som äro verkliga *rebus*. »Verkliga *rebusar* uppkomma genom ytterlig utbildning af grundsatsen att gärna framställa människogestalten, såsom visar sig t. ex. i hieroglyfen »sittande gosse med knif i handen» och värde *mestem* »ögonsmink». »Gossen» har nämligen bland andra värden det af *mes* och knifven läses *tem*. I äldre tider skrefs hela gruppen

[redacted]

[determineradt med »tre kulor», som hänvisar på färgämnen, mineral, o. d.]. Ett annat lika kostligt exempel, som det nu nämnda, möta vi i »en man, som drager ett svin i svansen», med värdet *chesteb* »lasursten, lapis, lazuli». (Verbet »följa» heter på egyptiska *ches* och svin heter *teb*.)» Då återstår ju alltid frågan när en hieroglyf är rebus och inte. Och om slutligen icke Ramses är också en rebus.

Och den enigmatiska skriften ligger också efter, »hvilken skulle kunna kallas chifferskrift», där flertalet tecken ha fått nytt värde, och där en stafvelse blifvit en bokstaf; detta var särskildt fallet under *ptolemæernas* och *romerska kejsarnes tid*, säger samme författare.

En koreansk Papyrus.

AF DANSKA PROpagandan utgifves ett röfvar=arbete mot kristendomen, kalladt Världskulturen, som naturligtvis är kulturfientligt och i Edmond Abouts lätta operettstil, sådan den tillämpas på religion och filosofi af lärjungen Anatole France.

I detta sekularverk återgifves naturligtvis Hammurabi, men mottagande insignierna i stället för lagarna, men här är man icke småaktig.

Ur samma varieté-kultur återges af öfverbibliotekarien i Köpenhamn H. O. Lange en egyptisk papyrus från Berlin och tryckt i Lepzius Denkmäler. Jag har facsimilerat den sid. 541 och gör det ännu en gång. Jag har nämligen skickat den till Orientaliska Seminariet i Berlin för att höra om det var kinesiska, som jag förmodade på sidan 541. Man har nu svarat: det är koreanska!

Men jag är icke säker, ty ingenting är säkert! Dock vore önskvärdt att den granskades, och för att pröfvas, sänder jag ut den i världen.

Koreanerna begagna kinesisk skrift, och det kan alltså äfven vara kinesiska. Vore det på *samma gång* egyptisk (hieratisk eller demotisk) stil, så finge vi det gamla uppslaget: Palin, Klaproth på tapeten igen!

Ur Swedenborgs korrespondenslära.

FÖR DEM SOM RÅKAT i förbindelse med astralplanet och vilja söka tolkning af de sällsamma upplefvelser som därmed följa, antingen det sker i drömmen eller i vakna tillståndet, har jag ur Swedenborgs skrifter gjort följande lilla samling. Kanske den en gång kan leda till en förnuftig tydning af hieroglyferna, i fall dessa verkligen löna mödan att öfversätta.

Hälen = det lägsta naturliga.
Furier = barn med en dolk, ett kärl i handen (= gift).
Ormar = själamördare.
Hugga ved = rättfärdighet i goda gärningar.
Ben = ondska.
Benrangel = det onda.
Fisk = vetenskapligt.
Fågel = förstånd.
Frukt = vishet (spis).
Blad = förståndighet (läkemedel).
Ormen = sinnligt.
Man = förnuftigt.
Kvinna = självkärlek.
Vinträd = andligt godt.
Fikonträd = naturligt godt.
Törne = förbannelse.
Tistel = ödeläggelse.
Bröd = andlig spis.
Tupp, Vildkatt, Mörk tiger = otrogna hustrur.
Horn = makten hos det sanna.
Häst = det förståndiga, resonneringar.
Hjärta = böjelse för det goda.
Ögon = förstånd.
Öron = lydnad.
Hand = makt.
Haf = vetenskaper = härsklystna.
Solen = kärlek.
Oxe = det naturliga i anseende till det goda.
Åsna = det naturliga i anseende till det sanna.
Råttor = giriga.
Gyllene beläten = falskheter om gudomliga ting.
Silfver = andligt.
Guld = kärlekens goda.
Koppar = kärleken till nästan.
Järn = naturligt sant.
Sten = tron.
Trä = goda verk.
Skepp = kunskapen om godt och sant.
Ljungeldar = upplysning från himmelen eller bevisning af faskheter.
Fruktträd (Oliver) = kärlek till det goda.

Lager- och vinträd = kärlek till det sanna.
Örn = kunskaper.
Lejon = Herren, det sannas makt.
Djur = viventia.
Lamm = Herren.
Keruber = ordet.
Häst = ordets förstånd.
Hvita kläder = ordets sanningar.
Dörr (öppen) = inlåtande.
Hvitt = andliga ljuset.
Rödt = kärlekens ljus.
Svart = falskhet.
Rubin = himmelsk.
Safir = andlig.
Smaragd = naturliga.
Säng = läran.
Egypten = vetenskap hos naturliga; galenskap i andliga saker.
Assur = resonnering.
Kaldeen = vanhelgande af det sanna.
Babel = vanhelgande af det goda.
Staf = makt.
Spira = konungamakt.
Rör (vass-) = svag makt.
Gård, förgård = församlingen.
42 dagar = 6 veckor (heligt tillstånd).
Kläder = sanningar.
Säck = djup sorg.
Olivträd = kärlek.
Ljusstake = upplysning.
Eld = helvetisk kärlek.
Regn = församlingens sanna.
Vatten = sanningar.
Blod = falskheter.

Egypten = Sodom.
Draken = trons falskheter.
Kärl = vetskapssaker.
Vin = det sanna af kärlekens goda.
Rök = fördömelse.
Lie = sanning, hålla dom.
Ansikte = vrede, illistighet.
Berg = himmelsk kärlek.
Berg och kullar = inv. kärlek till det onda.
Herde = lärare.
Bock = de som äro i blotta tron.
Bok = andesinne.
Bröst = kärlek.
Båge = läran som strider . . .
Pilar och spjut = sanningar eller falskheter.
Gadd = skadande falskheter.
Gräshoppor = falskheter, sinnlighet, dvärgar.
Grönt = lefvande.
Grodor = resonnering af begärelser.
Njurar = vishetens och trons sanningar.
Hufvud = vishet af kärlek.
Hundar = lystnad (fråsseri).
Järn och yxa = falskhet af egen förståndighet.
Kalf = a) lusttycke att veta sanningar. b) lusttycke att veta falskheter (i Egypten).
Kors = frestelser.
Krona = vishet, segertecken.
Löf = sinnliga sanningar.

[redacted]

Måne = trons sanna af kärlekens goda.
Nyckel = öppna och sluta.
Palm = gudomlig sanning.
Leopard = förfalskade sanningen.
Kvarn = granskning.
Regnbåge = ny födelse.
Skepp = kunskap om godt och sant.
Sköldpadda = självkloka.
Skorpion = dödande intalningsgåfva.
Stad = församlingsläran.
Stjärnor = kunskap om godt och sant.
Tand = sinnligheter.
Trä = naturligt godt.
Träd = mänskor i ans. t. lusttycken.
Vinge = makt, beskydd.
Öga = förstånd.

Om urspråket och Babels förbistring.

DET BÖRJAR SÅ HÄR! Vid studerandet af kinesiska språket fann jag mig en dag nödsakad att läppja på de mandschuriska och mongoliska språken, deras skrifttecken nämligen. Denna skrift tilltalade mig genast på ett otroligt fängslande sätt, och jag höll på att fastna i den. Skrifves från höger till venster uppifrån nedåt som kinesiska. Men en dag lade jag ikull skriften, och tyckte då att den liknade Arabiska, särskildt den gamla som brukas på Kufiska mynt, hvilka jag då försökte läsa, utan att lyckas.

Vid anställd forskning fann jag: att mongoler och mandschuer lånat sina tecken från Uigurerna (Vambéry), ett turkiskt folk kring Kaschgar, hvilka återigen lånat dem från syriska, eller äldsta arabiska. Dessa skulle i sin tur ha lånat af phenicierna som stulit sina från Egypten. Att phenicierna uppfunnit alfabetet anses numera vara osant, ty skeppare och köpmän ha icke tid att uppfinna skrift. Från Mongoliet till Egypten var språnget för stort och jag vågade icke taga det. Men senare i tiden, då jag i Lieblein fick läsa att de Rougé tydligen visat hur phenicierna lånat ur egypternas hieratiska stilar, så började jag reflektera.

Jag fann vid hieroglyfläsning i grupper af väl utförda teckningar af naturföremål och annat, ett slags lineära tecken som icke hörde till stilen, men erinrade om syrisk skrift. Så samlade jag några, och fick ihop dessa, som tyckas bilda öfvergång mellan

hieroglyf och hieratisk, kanske äfven demotisk stil.

Men om man reser upp syrisk (Estrangelo) och binder, så blir den uigurisk eller mongolisk och jag vill nu göra så med de lineära hieroglyferna, hvilka sannolikt alla äro fonetiska.

= tes

= tes

= ab

= Chet

= pch

= nes

= ses

= ab.

Detta liknar syriska, om man lägger ikull, men upprätt blir det mongoliska.

Nu förutskickar jag den anmärkningen, att olika folk begagna andras skrifttecken utan att ljuden stå kvar eller språken äga någon likhet. Sålunda heter P på latin Pe, men på grekiska Ro, o. s. v.

Tager man de demotiska tecknen och radar upp dem på en staf så får man ändå större likhet med mongoliska.

Lägger jag dessa, får jag syriska.

Detta sätt att rada upp och binda kallas i Runskriften samstafva, och där var tillåtet vända om runorna (vänderunor) eller stupa dem (Stuprunor) eller dubbla dem.

Samstafva runor, på runstafvar, se ut så här, men omvända så här: hvilket mera liknar demotiska och mongoliska.

Detta endast som parentes, ehuruväl, redan Wimmer med sitt ultimatum 1874 förstörde runkunskapen, det kan vara godt att återgå till Liljegrens Runlära ibland.

Om Wimmer erkänner att runorna härledes ur Romerska alfabetet, och detta ur grekiska-pheniciska, och pheniciska ännu bibehåller spår af ideografiska afbildningar af ting, så måste ju, enligt Euclides, runorna ju också bibehålla spår af desamma. Och om runorna således härledas indirekt ur pheniciska, och pheniciska ur egyptisk-demotiska (hieroglyfiska) så måste ju runorna äfven härledas ur demotiska (hieroglyfer.)

Men Liljegren går icke så långt; han påpekar endast någras likhet med hebreiska, som ju var pheniciska.

Obegripligt är att japanernas hirakana, lånad och stiliserad från kinesernas kurrent, kan likna egypternas demotiska. Jämför:

Hirakana.	*Demotisk.*
の = no	
ら = ra	
ま = ma	
に = ni	
お = o	
る = ru	
ぶ = bu	
き = ki	

Kanske det endast beror på att mänskliga handen är en och samma, följande sinnets bilddrift, när den utgått från naturimitation. Vi sågo ju ofvan hur hieratisk egyptisk var förvillande lik kinesisk kurrent, utan att något sammanhang kan påvisas.

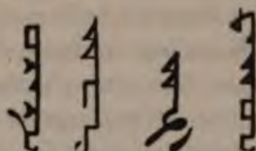
Den som vill roa sig med att stilisera sanskrit, bortputsande de tråkiga vinkelhakarne, skall se huru lätt

det blir syriska (Estrangelo, uiguriska.) Detta är så mycket intressantare, som de nutida lärda verkligen erkänna att de icke veta hvarifrån sanskrit tagit sina bokstäfver (syllaber).

Därmed har man fått spåren på tamuliska och tibetanska.

Detta är en handskrift af Mahabaratha ur Stuttgarts kungliga bibliotek. Det tyckes icke vara sanskrit, men så här uppradad, och om man vänder bokstäfverna åt vänster, så liknar det mera mongoliska, att jag börjar undra hvar mongoler (och hinduer) tagit sin skrift, icke språk!

I Athanasius Kircher's China finnes, sidan 42 en gammal syrisk inskription, hvars stilar äga hela karaktären af de fonetiska tecken jag trodde mig finna inom hieroglyfgrupperna. Särskildt äro trianglar och fyrsidingar att identifiera

med de ofvan gifna egyptiska, och har väl denna inskription, funnen i Kina gifvit Kircher anledning till *Lingua Ægyptiaca*, som af lärda tokar naturligtvis ansetts värdelös för »vetenskapen».

Emellertid, då nu forskningen återgifvit oss syndafloden, så synes äfven språkförbistringen i Babel vara i antågande.

Tvenne arbeten äro redan ute.

1:a *Reinisch* (universitetsprofessor i Wien): Einheitlicher Ursprung der Sprachen der Alten Welt.

2:a *Trombetti.* Unitá d'origine del linguaggio.

Deras stamfader.

NÄR DARWIN 1859 förkunnade för världen att han ansåg sig härstamma från ett apliknande däggdjur, så mottogs underrättelsen något skeptiskt. Men tre år efter upptäcktes och visades den nyss funna gorillan i ett London-menageri, och då fans inga tvifvel mer: Darwin härstammade från en gorilla! Hans vän Huxley erkände också släktskapen, skref en afhandling, som visade att gorillan stod närmare till människan än till de öfriga aporna, och nu blefvo äftlingarne übermenschen, intellektuel öfverklass. Lanz Liebenfels tror däremot att Gorillisterna äro tidelagsprodukter, ehuru Vogt (Der Affenvogt) upprättade stamtaflan, som sedan kompletterades af Hæckel.

Så här såg Darwins stamfader ut när han förlofvade sig.

Påminner om Japanska ordspråket: Tala vackert vid hunden tills du får stenen i handen!

Men så här trodde Adam Krafft att människosonens moder såg ut!

Och så här ser människobarnet ut, när det utvecklat sig från Blastodermen och ännu sofver i sin moders sköte.

Se så vackert det är, fastän bilden bara är hämtad ur en anatomi!

Forskningarne pågå dock ännu efter den felande länken i syskonkedjan. Och en herr Garner har nyss upptäckt att aporna kunna tala. Han har till och med upprättat en liten parlör för afrikaresande.

När apan vill ha mjölk, så säger hon: cheu! Vill hon ha mer, säger hon återigen cheu, som icke betyder tack! Alarm heter i-tsch-g-k. Man väntar nu bara på upptäckten af en litteratur, på palmblad; på en vetenskap behöfver man inte vänta, ty den finns redan. (Se: Bibliographia Darwiniana.)

Märkvärdigt är dock att apspråket icke liknar kilskriftspråket eller sanskrit.

Eljes bruka de viktigaste orden i alla språk likna hvarandra eller äro onomatopoietiska. I kinesiskan heter redan fader = pa (=papa) och moder mu (mutter); jag = ngo (=ego). Interjektionerna, som äro de renaste och enklaste uttryck af primitiva sinnesrörelser, hänvisa också på ett mänskligt gemensamt ursprung. I kinesiskan heter ach! ei! = ho-ya! Hm? heter ngu? Hi-hi-hi (glädje) heter hi-hi? Hi! (smärta) är i! Tuppen i Kina galar Kiao-kiao! Regnet smattrar tap-tap! Och det lilla barnet klagar mē (= mä-mä.)

Kisse-katten heter miāo! Korpen heter Kwa (emedan r icke kan uttalas i Kina utan blir w liksom i Paris (= Pawis).

O. s. v.

Men intet af dessa naturljud har återfunnits i apspråket, hvilket strider både mot ljudlagarne och arternas härledning. (Jfr: Kipling: Blastodermens omvändelse.)

Historieskrifningens omöjlighet.

PÅ 1860-TALET LÄRde vi i skolorna en världshistoria, som för en nutids student skulle befinnas vara en enda lögnhistoria ehuruväl det icke är bevisadt att så var.

Vi började sålunda Egyptens historia med en Sesostris, som numera kallas Ramses II, eller Useretsen II eller Seseretsen eller Seti Ramses af 19:e dynastien. Sesostris finns inte!

Babylonien—Assyrien tog sin början med Nimrod, Ninus och Semiramis, hvilkas regeringsår vi lärde oss. Nimrod skulle ha lefvat 2221, ehuruväl nu den välsignade Hammurabi regerat 2235. Nimrod är struken, Ninus och Semiramis med, därför att man icke funnit dem i kilskrifterna. Det är ett skönt bevis. Ty 1876 var Ismi-Dagan det äldsta konunganamn man funnit i kilskrifterna, och regerade bara 1800 före Kristus. Hittar man nu Nimrod, Nimus och Semiramis i tegelstenarna, så stryker Ismi-Dagan, Hammurabi och hela det sällskapet, och så blir det en ny lärobok. Semiramis är numera en liderlighetens gudinna (Istar) och hör till Hammurabis Phallus-kodex. Men det är icke underligt, då patriarken Abraham blifvit en meterologisk-anstaltsgud, och hans 12 sonsöner förvandlats till de 12 planeterna (?), faraonerna några kometer, och de sju magra nöten några solparallaxer.

Därpå fingo vi veta, att Trojanska kriget var en saga, hvarför vi blefvo grufligt förvånade när makarna Schliemann gräfde upp Priamos-skatten. Deukalion och Floden var ett påhitt; Cadmus som förde bokstäfverna från fenicierna var en skepparlögn, ty egyptiern Memnon uppfann bokstäfverna 1822 f. Kr. Cekrops hade aldrig

grundat Athen med en koloni Saiter från Egypten. Minos på Kreta var en sockentjur och icke någon konung.

Rom grundlades icke den 12:e april 753 (Varro), och Äneas hade aldrig varit med sin fot där, ty han hade aldrig lefvat. »Någon som hette Niebuhr» öfver hvilken redan Goethe klagar till Eckermann, hade hittat en romersk han-delstraktat med Kartago, som bevisade att hela Titus Livius romerska historia var lögn. Icke en gång Lucretia hade existerat! o. s. v.

I sådan visdom uppföddes jag. Och när jag vid 8 års ålder tänkte skjuta mig, eme-dan jag tyckte världen var galen, måste jag med tårar lära mig utantill ynglinga-ätten. Mina barn veta icke hvad ynglingaätten var. Jag skall tala om det, efter Jakob Ekelund.

Det var: Oden eller Tirkia-kung, emedan han var från Turkiet, Njord, Yngve Frey, Fjolner, Svegder, Vanland, Visbur, Domalder, Domar, Dyggve, Dag, Agne, Alrik och Erik och ett dussin till. Alla äro nu slopade, på grun-der jag icke kan berätta, men som icke äro öfverbevisande. Men följden blef den att den olycklige Erik XIV icke kunde bli mer än Erik VIII som var Väderhatt, och sålunda gick med falskt alibi hela sitt lif och därför var något bortkommen. Ingen svensk konung har sedan haft kurage att kalla sig Erik, ty då blefve han identisk med den IX, som var Erik den Helige.

I stället för att börja med Ynglingaätten, börjar nu sven-ska historien med flintsaker-na, hvilka likna trilobiter eller stink-kalk eller sandslipade dioriter, eller lercylindrar från Babylon. Nu skulle järn-skrotet efterträda, men nej, bronsen går före, och tenn finns verkligen i Utö gruf-vor, men mikroskopiskt. Men brons eller mässing är svårare att åstadkomma än järn, ty de förra fordra flussmedel och

kolpulver att icke förbrännas, under det myrmalmen flussar sig själf och kan smältas i en grop. Men det må vara! Ynglingaätten ströks, och kanske förhastadt, ty många ynglingars namn förekomma i utländska källor. Dock, att ersätta urhistorien eller sagan om folksjälen med bric à brac och lumpor, det är dekadens. Svenska fornhistorien har 5 hörnstenar, som naturligtvis äro bortkastade och bespottade. Dessa äro: Sven Nilsson: Skandinaviska Nordens Urinnevånare; Hyltén Cavallius: Wärend och Wirdarne; Axel Emanuel Holmberg: Nordbon under Hednatiden; Arwid August Afzelius: Sagohäfder plus Folkvisorna; Dybeck: Runa.

Från äldre tider har man Olaus Magni, Buræus, Rudbeck, Stjernhjelm, Sjöborg och Liljegren.

Den som vill känna vårt lands fornhistoria kan börja med Eddorna och Snorre, samt Isländska Sagorna: men han bör icke läsa »Hjalmar Linnströms» Bolagshistoria, som börjar med antikviteter, fortsätter med docentkrior, kannstöperier, äreminnen och dödsrunor.

Emellertid för att belysa huru litet man vet om svenska historien, så här några exempel.

Man vet icke hvarifrån Folkkungaätten kommit. Om från England, Brabant eller hemlandet, vet man icke.

Magnus Eriksson, som vi fingo lära oss kalla Smek, nämnes numera Magnus den Gode, såsom han på sin tid redan kallades i Norge. Den rysliga Brigitta och tidens krönikeskrifvare hade förstört hans historia, men eftervärlden har upprättat hans minne. I Hildebrands Sveriges Historia är Magnus Eriksson friad från 9 af de värsta beskyllningarna. Karl Knutsson däremot, som blifvit föremål för panegyrik i Karlskrönikan, har nu afslöjats som en stackare. Kalmarunionen

som vi lärde årtalet på, 1389, har aldrig existerat, och drottning Margareta behöfver således icke firas som unionstankens upphofskvinna.

Man vet icke om Engelbreckt var från Sachsiska Erzgebirge eller Sala eller Dalarne, eller från Danmark eller Norge, eller om han var i släkt med kurfursten af Köln, Engelbert I (f. 1185). Denne sistnämnde hade ett liknande öde med vår Engelbreckt. Han förföljde nämligen rofadeln. Blef riksföreståndare medan kejsaren var i Rom. Slutligen blef han ihjälslagen af en fogde, von Isenburg, i en hålväg och ligger begrafven i Kölnerdomen, där hans vapen borde undersökas, om det liknar Engelbreckts (Ficker: Engelbert von Köln, 1853) Men det vill man inte!

Man vet icke när Engelbreckt var född, icke heller hvart hans hustru och barn togo vägen. Man vet icke om Sturarne de folkkäre, voro danskar, men man tror det. Och att de två första Sturarne icke voro släkt föreföll oss otympligt, men man är icke angelägen påpeka att Svante och *hans* son Sten Sture d. y. härstammade från Engelbreckts mördare.

Om Olaus Petri brottsmålsprocess rörande delaktighet i mordanslaget mot Gustaf I vet man icke mycket, ty Carl IX lät ur Tegels historia borttaga berättelsen härom, emedan den var obehaglig för Gustaf I. I riksarkivet finnes processen dock kvar i handskrift. Olaus Petri synes att döma af hans krönika, ha blifvit ångerköpt på reformationen, ty han skildrar de katolska biskoparna mera sympatiskt än Gustaf Vasa önskade, och konungen förebrår Olof att han ägt på slutet ett »papistiskt consciens». Därför, och äfven emedan Olof framställt de äldsta Vasarne såsom danskvänner ville Gustaf I konfiskera och bränna Olofs svens-

[redacted]

ska krönika, som dock gått i tryck till efterverlden och befunnits god.

Man vet icke om Hemming Gad var en förrädare eller icke. Man vet icke när Gustaf Vasa var född. Det finns fyra eller sex år att välja på! Om daljunkaren var Kristina Gyllenstjernas son vet man icke heller.

Om Erik XIV blef mördad vet man icke. Icke heller om Karin var oförvitlig; att hon var ett elakt stycke framgår af bref (se Ahlqvist). Sedan vet man icke mycket i svenska historien. Ty konungarne höllo Rikshistoriegrafer, och de dikterade själfva till protokollet, censurerade, sekvestrerade och brände obehagliga handlingar; svenska konungarne gjorde som Assyriens och Babyloniens: De förgudade sig! Då frågar man sig: Hvad tjänar då till att skrifva historia, och att läsa den?

Urkunderna äro gallrade och förfalskade.

Fryxell försökte rekonstruera svenska historien med forskningar i utländska arkiv, där ambassadörernas berättelser från hofvet i Stockholm lågo förvarade. Något fann han, men vi kunna icke döma om trovärdigheten, då ju utländningarna så illa förstodo vårt språk. Men att Carl XII var galen, och Kristina en — — — det är nog säkert. Att Gustaf II Adolf tog 400,000 riksdaler om året af *Kardinal* Richeliu som bekrigade sina protestanter, det är fullt bevisadt och kändt. (Bärwalde 1631).

Från och med Gustaf III tror man sig veta allt, ty man äger memoarer i oändlighet. Men de motsäga hvarandra, och man väljer efter intresse och passioner, antingen man vill ha honom till en gud eller djäfvul. Misshagar till exempel den enas memoarer, så säger motståndaren: det var kungens fiende, (och alla fiender äro ju lögnare); misshagar den

andres, så säger motståndaren: det var hans vän (och alla vänner äro lögnare).

Huru svenska historien handteras af öfverklassen kan man tydligast varsna när man kommer till den rysliga Kristina ...

Att man icke i läroboken införer regenternas amuretter, det är ju riktigt; att man människors svagheter öfverskyler, det är passande. Men att man förvandlar fel till förtjänster, eller raderar laster, och interpolerar med saknade dygder, det är absolut ohederligt, nästan skurkaktigt, i synnerhet om man vill påtvinga andra sina lögnhistorier.

Till Uppsala bibliotek inköptes år 1814 af kronprinsen Karl Johan de berömda Nordinska samlingarna »den rikaste källan för forskare i svenska historien» (jämte Palmsköldska). Biskopen Karl Gustaf Nordin var en mycket lärd, mycket samvetsgrann, och så betrodd man, att han i Svenska Akademien allt ifrån dess stiftelse 1786 intill 1811 fick författa de minnesteckningar—öfver—berömda—män, som årligen upplästes på högtidsdagen. Denne högtbetrodde forskare hade i sina samlingar införlifvat Anecdota Benzeliana. Anecdota betydde den tiden icke anekdoter eller slipprigt lustiga historier, utan helt enkelt »outgifna handskrifter». Anecdota Benzeliana äro samlingar gjorda af ärkebiskop Erik Benzelius den yngre, en af Sveriges lärdaste och mest aktade ärkebiskopar. Han var en tid bibliotekarie vid Uppsala universitetsbibliotek, och stiftade äfven Vetenskapssocieteten i Uppsala.

Nåväl, då en Nordin granskat samvetsgrannt, och Benzelius väl samlat samvetsgrannt, så får man dock tro att de skulle ha ratat och tillintetgjort lögnhistorier om en svensk regent.

Nu citerar Fryxell följande, ur Benzelii Anecdota, rörande Magnus Gabriel De la Gardies

förhållande till Kristina; men jag måste bekänna att Fryxell, utan några grunder,* vågar betvifla uppgifterna. »E. Benzelstjerna (Benzelius) berättar den sägen, att Kristina haft med M. G. De la Gardie tvänne döttrar, den äldre Maria, död gammal och ogift, den yngre Kristina, gift med en kapten och mor till en jungfru Stina, som 1710 var hos grefvinnan Lisa Oxenstjerna.»

Nu frågar man sig först: kan man hitta på sådana biografiska detaljer? Skulle icke månne en smädeskrifvare ha nöjt sig med att helt enkelt slunga ut, det Kristina haft barn med M. G. De la G.

Här står: gammal och ogift, här står gift med en kapten. Den eljes orädde Fryxell, blef rädd, när det stora ögonblicket nalkades. Han invaldes nämligen i Akademien 1840 midt i delarna om Kristina (1838—1842). Och man märker halsbandet i sista delen, där en fullkomlig stortvätt företages med den tvetydiga drottningen, och där alla notiser författaren förut släppt ut nu infångas och brännas såsom skvaller och lögn. Rörande Holm-Lejoncrona, har författaren i Biografiskt Lexikon återgifvit ett epigram af Stjernhjelm, svenska skaldekonstens fader, hvilket ehuru på latin är så genomskinligt att jag icke vill återge det en gång till. (Jfr: Nya Svenska Öden). Alla utländska källor angifva Pimentelli som älskare, och det döljes icke att Monadelschi mördades i Fontainebleau, därför att han varit »indskret» och otrogen. Bevisen på hans brottslighet funnos i bref till hans älskarinna, däri han beklagar sig såsom den unge Essex beklagade sig öfver den gamla »jungfrudronnin-

* Jo, han skulle in i Akademien, dit Afzelius icke kom, emedan han i Sagohäfderna antydt att Magnus Gabriel De la Gardie var Gustaf Adolfs son med Ebba Brahe.

gen» Elisabeth af England,* eller den apokryfiske tyran= nen Mecertius' fångar öfver den originella men grymma behandlingen.

Jag vidhåller att allt detta icke bör införas i historien. Men i en roman eller i ett drama, där endast det mänsk= liga intresserar, där har man icke rätt att utesluta kär= leken, som i kvinnans lif och karaktärsutveckling spelar den största rollen. Själfva Schiller fann Jungfrun af Or= léans sakna det stora intresset, och därför vågade han mot bättre vetande pådyfla henne en öfvergående kärlek till Dunois, Bastarden af Orléans.

Men Kristina var ingen jungfru af Orléans. Dock, att hon älskade, är ju intet att beskärma sig öfver och behöfver icke kacheras. Som amazon och Précieuse Ridi= cule, skrifvande sig Makelos med grekiska bokstäfver, äger hon intet intresse; men som kvinnan, kämpande för sin förmenta oafhängighet, äf= ven i kärleken, och dukan= de under såsom madame Staëls Corinne, är hon ett stort och tragiskt, ytterst dramatiskt motiv.

En uppsåtlig och ödesdiger förfalskning är äfven Helge= andsholms beslut, som vi fingo i oss i ungdomen. Det lär vara uppdiktadt af en Palne Eriksson till Rafvenäs, och tillerkände kronan grund= regalen och rätt till dags= verken af bönderna, hvilkas jord äfven skattlades. Det vill säga konungen blef gods= ägare af Sveriges rike.

Det finns något som kallas pragmatisk historia. I denna sorten ställas händelserna i sammanhang af orsak och verkan. Och därmed börjar det stora kannstöperiet; där förväxlas orsak och verkan, där pådyflas personer motiv och tänkesätt, som de aldrig ägt, där undras om det icke varit bättre om Napoleon handlat så, där gissas att det

* Se: David Hume: History of England (dock i noterna).

fanns ett hemligt motiv till freden i Aachen som vi icke känna.

Sökas orsakerna till fran⸗ska revolutionen, så finner öfverklassen dem i folkets förvildning, och underklassen finner dem i konungens och hofvets uselhet.

De mänskliga intressena och passionerna diktera om⸗dömena; en protestant skall alltid skildra trettioåriga kri⸗get som en härlig seger, och Lützen som en triumf; kato⸗likerna anse det kriget som ett straff för affällingarne, då Tyskland i hundraårigt krig förvandlades till en ödemark, och Lützen som ett nederlag då konungen i schackspelet blef matt. Det protestanterna kalla frihet från Rom, nämna katolikerna en babylonisk fångenskap, då landsfurstarne blefvo protestantiska kyrkor⸗nas påfvar. Luther är för dem en söndringens man, som skilde församlingarne i norr ifrån Rom, där den apostoliska successionen och traditionen var deponerad. O. s. v.

Hvartill tjänar då att skrif⸗va pragmatisk historia, när man vet förut hur omdömena skola utfalla.

»Gud i naturen» har man många böcker om, men Gud i historien har man få. Her⸗der och Johannes von Müller äro kanske de enda. Eljes är all historia gudlös och därför värdelös.

År 213 före Kristus lät kejsaren i Kina, Chi⸗Hoang⸗Ti samla och uppbränna alla historiska böcker såsom va⸗rande hinderliga för de då lefvande, emedan de dels voro besvärliga att lära, dels ge⸗nom sin opålitlighet satte forna tider i ett falskt ljus.

I vår ungdom fingo vi lära att en kalif Omar hade upp⸗brännt biblioteket i Alexan⸗dria, emedan det var öfver⸗flödigt när man ägde Koran. Detta lär dock liksom så mycket annat vara lögn. Men idén var god, i alla fall, sy⸗nes mig!

Syndaflods⸗sagan.

UR DEN ASSYRISKA syndaflodssagan, hvilken hederligt nog i Rosenbergs Sprachlehre ännu får heta syndfloden för människornas ondskas skull och icke fuskas bort med Sint (stor), vill jag nu meddela ett språkprof.

Ki⸗ik⸗ki⸗is ki⸗ik⸗ki⸗is
I⸗ga⸗ar i⸗ga⸗ar
Ki⸗ik⸗ki⸗su si⸗me⸗ma
I⸗ga⸗ru hi⸗ir⸗sa⸗as
A⸗me⸗he Su⸗ri⸗ip⸗pa⸗ku⸗u
Ma⸗a⸗ar U⸗ba⸗ra⸗Tu⸗tu
U⸗ku⸗ur bi⸗i⸗ta bi⸗ni
E⸗li⸗ip⸗pa.

Jag har i föregående nämnt att kineserna hemtat sin skrift från sköldpaddans skal eller ur foglars spår i sanden. Denna text härofvan påminner verkligen om ornitologers uppteckning af fåglars sånger, om icke just näktergalens. Ty det är icke skönt, snarare fult, så fult som fikonspråket eller udevoppådevå medivin mudevum etc.

På svenska lyder öfversättningen så här:

Rörhus, Rörhus, Mur, Mur!
O Rörhus, hör! O Mur förnimm!
Du man från Surippak
Ubaratutus son
Rif ner ditt hus och bygg ett skepp!

Ett prof till:

Mi⸗im⸗ma⸗ i⸗su⸗u
E⸗si⸗en⸗si
Mi⸗im⸗ma i⸗su⸗u
E⸗si⸗en⸗si
Mi⸗im⸗ma i⸗su⸗u
E⸗si⸗en⸗si Ka⸗as⸗pu
Mi⸗imma i⸗su⸗u e⸗si⸗en⸗si
Hu⸗ra⸗a⸗su
Mi⸗im⸗ma i⸗su⸗u
E⸗si⸗eu⸗si ze⸗e⸗er
Na⸗ap⸗sa⸗ti ka⸗la⸗ma
Us⸗te⸗li a⸗na li⸗ib⸗bi
E⸗li⸗ip⸗pi ka⸗la
Ki⸗im⸗ti⸗ia u sa⸗la⸗ti⸗ia.

Allt detta kvittrande betyder helt prosaiskt:

»Med allt hvad jag ägde fyllde jag skeppet, med silfver, med guld, lefvande väsen af

alla slag, min familj, mitt husgeråd . . .»

Om man nu frågar sig: hvad liknar detta språk? Jag känner icke negerspråken eller andra naturbarns så noga, men så lågt står väl knappt något mänskligt tungomål som detta. Jag har hört liknande, men i Jardin des Plantes' aphus, hos de små markattorna, och i Zoologische Gartens volièrer. Jag undrade om snäckan conus marmoratus krupit ut och börjat läsa kilarna på sitt eget skal, ty så enformig är snäcktexten också, och endast den!

Detta skall dock vara Herren Zebaoths språk, på hvilket han skizzerade De Tio Budordens lag innan han promulgerade den på Sinais berg!

Hur har detta assyriologernas språk uppstått då? frågar man sig.

I L. W. King's: Assyrian Language (1901) tror jag mig ha funnit spåret. Där röjes nämligen ett bemödande att få in hebreiskan under detta djäfvulsspråket; och där man märkte en ljudlikhet, så jämkade man. Ordet Alpu jämkades till Aleph och betydde nu oxe, men icke alltid, utan högst sällan, eller där det passade. Mu-u skall betyda vatten efter som mem betyder det. Hebreiska Hor = berg blir hursu; tob = god blir ta-a-bu, när det passar, eljest blir det hvad som hälst!

På samma sätt har man jämkat ihop grammatikan med den hebreiska utan att ha lyckats dock. (Se King: Assyrian Language.)

Om man jämför dessa läten med de välljudande namnen på assyrisk-babyloniska regenter meddelade af Herodotus och Berosus, så kan man verkligen råka på den befängda idén att syndaflodssagan är en mystifikation. Assurbanipal, Sargon, Evil-Merodach, Tiglat-Pileser, Sanherib; eller Bibelns — Amrafel, Kedor Laomer; till och med Nebukadnezar klingar väl.

Rabbinernas bibeltolkning.

HIERONYMUS KÄNDE alla mystiska former af Bibeln: »Al Thikra, Ch'thib, K'ri, Chasar, Malch, Th'murah, Notarikon etc. Han ansåg icke dessa vara judiska griller (såsom våra nu lefvande kritiker) utan såg i dem djupa förborgade hemligheter hvilket han äfven uttryckligen bekänner på flera ställen i sina skrifter.»

Dessa mystiska former eller hemligskrifter (chiffer) som dölja sig under särskildt Gamla Testamentets profantexter, innehållas i Kabbala, hvars innehåll hufvudsakligen är följande:

»Den Ende Guden sönderdelade alla ting i dubbelheter och motsatser: (Swedenborgs korrespondenser).

Medelst ordet (lagar) skapade Gud alltet; men ordet, bokstafven äger äfven talvärde i hebreiskan, därför kan äfven sägas att allt skapats med tal eller talförhållanden (Pythagoreerna).

De 22 bokstäfverna har Gud afvägt, sammansatt och utbytt (permutation, ljudskridning, metatetis.), och därigenom danat alla varelser.

Salomo säger att han inträngt i Kabbalas lustgård. Portarna till densamma öppnades genom ג נ ת = (Gimel, Nun, Tau) eller G N T. Detta ord är bildadt af begynnelsebokstäfverna till:

Gematria = talvärde
Notarikon = akrostikon
Themurah = anagram (Metatesis).

Gematria = bokstäfverna i Messias gifva som talvärden 358.

Notarikon = Adam (Adm)
= *A*dam
*D*avis
*M*essias.

Themurah = 1) Malaki = Mikael; 2) sista bokstafven i alfabetet bytes mot den första och kallas Canon Athbasch.

Ex.: Jahveh blir Mazpaz (= chiffer). 3) En viss bokstaf utbytes mot en annan t. ex. Beth i stället för Aleph. Om Iod bytes mot Kaph blir Jahveh = Kusu.

Dessutom fanns Milui. En bokstafs uttal delas på ord. Daleth = Daleth, Aleph, Lamed, Tau. Därigenom uttrycktes med en enda bokstaf, D, alla dessa begrepp: Dalet = port; Aleph = boskap; Lamed = Ochsenstachel; Tau = kreuzförmiges zeichen.

Detta må nu vara som det vill, men det liknar dock vissa »ljudlagar», hvaraf kunde slutas, att språkens olikheter uppstått på mångahanda sätt, och äfven genom medveten afsikt att dölja stammens hemligheter för fienden, som oftast var grannen. Nordamerikas indianer äga 500 språk, alla absolut olika, hvilket är oförklarligt, då de tillhörde samma ras, om man icke får antaga att de uppfunnit chiffer.

Att Kabbala måtte hålla hemligheter har man anledning tro, då en lärd och upplyst man som humanisten och reformatorn Johannes Reuchlin var kabbalist och motsatte sig uppbrännandet af alla hebreiska böcker, påbjudet af kejsar Maximilian.

Och sannolikt vore, att om en drifven chiffertydare använde alla kända chiffernycklar på världens olika språk, han ensam kunde upptäcka dessas gemensamma ursprung.

Den som vill ta reda på Kabbalas metoder, må läsa »Die Kabbala» af dr Erich Bischoff (Leipzig, Grieben 1903, 2 Mk). Reuchlin har dessutom skrifvit: De verbo mirifico; Adolf Jellineks flera berömda verk; Molitor (Müller) Philosophie der Geschichte, uttömmande och öfvertygande. I våra dagar är Josephin Peladan kanske den kunnigaste kabbalist, och därför äro hans romaner icke för hvar man att förstå.

Slutligen, ett enda ord till musici, särskildt de som studera komposition. Ljudlagarne, särskildt Kabbalas, erinra ibland om lagarne för harmonien.

Tonen har ju talvärde = gematria. Altererade ackord påminna om themura (Malaki = Mikæl), äfven septimackordet omvändningar ekvivalera metatesis.

Det som kallades canon athbasch eller bokstäfvernas platsändring är ju komplett som schemat för kontrapunkt.

a b c d e f g h }
h g f e d c b a } athbasch

1 2 3 4 5 6 7 8 }
8 7 6 5 4 3 2 1 } kontrapunkt.

På 1700-talet fanns en maskin kallad melograf, som bearbetade ett musikaliskt thema, och till ock med gjorde fugor. Den borde ha liknat de maskiner hvarmed chiffer påfinnas och lösas, eller räknemaskinen, som räknar ut logaritmer.

Urspråket och urreligionen.

NÄR FILOLOGIEN blef hedningarnas, så kom sanskrit öfverst och hebreiskan, det heliga språket, förkastades. Mellan indogermaniska och semitiska språken restes en mur, och om man sökte släktskap mellan ett hebreiskt och ett indogermaniskt ord på grund af en påfallande likhet, så slogs man tillbaka med den förklaringen att just ljudlikhet i detta fall antydde att släktskap saknades. Vi trodde naturligtvis den lögnen.

Jag kan visserligen icke hebreiska, men jag kan leta i en ordbok, och när jag har rätt i de indogermanska språken sluta af ljudlikhet till släktskap, så fattar jag icke hvarför ej samma »lag» skulle gälla för andra språk.

Härmed ett litet florilegium ur Bibelns ordbok för nomina propria.

Hor betyder på hebreiska berg, och kan vara grekiska oros (som i mongoliskan blir ola).

Mara = bitter är väl amara.

Abba = fader, af ab, genom metatetises ba, afledt pa (papa, pater, pitar o. s. v.)

Gallion = hvit som mjölk, gala (grek.) = mjölk.

Abi-gail = glad fader, af gaio (grek.) glädja sig.

Misa-el = hädare af miséo, förakta, hata; el = gud.

Adin = ljuflig, Adna = lustig, af odo eller aeido (grek.) sjunga.

Akel-Dama = blodsåker, af akel = agros (grek.) ager (latin) åker; och dama = haima (grek.) blod.

Aija = örn, aqvila (lat.)

Ain = öga, oculus, oeil, eye.

Ainab = vindrufva, ampelos (grek.), oinos (grek.) vin.

Dimon = träsk, gyttja, af limne (grek.) gyttja, limus (lat.) limon (fr.).

Sesan = sjätte, sex (lat.)

Sual = räf, vulpes (lat.).

Tob = god, agatos (grek.) bonus.

Ett intressant exempel och högst lärorikt för dem som ha så trångt i hufvudet att de icke kunna närma två aflägsna föreställningar, skall jag välja på måfå. Jag påstår att svenska ordet *lejon* är mera släkt med hebreiskans *lebaoth* än med sanskrits *simha* (japanska *shishi*).

I egyptiskan hette lejon *labo;* i hebreiskan *lebaoth* (lejonställe *lais*); i grekiskan *leōn*; latin *leo.*

Laban på hebreiska hvit eller blank; på grekiska levkos hvit; lampros = blank; på latin albus, som är italienska bianco, franska blanc (che), som är svenska blank. Alltså af likhet eller anologi, har hebreiska laban på omvägar blifvit svenska blank.

Eld heter *ur* på hebreiska, grekiska *pyr*, tyska feuer, svenska fyr (Skåne).

Kore på hebreiska betyder ropare, på grekiska korevo eller kratso, latin kanske quiz rito, franska crier, tyska schreien, svenska skrika.

Men skrika som en korp på latin crocio, som mer liknar hebreiska kore, hvilket äfven betyder gök. Hebreiska duma betyder graf, latin tumulus (domus?), grekiska tumba, franska tombeau.

Hesion, på hebreiska siare, låter ju som en form af grekiska eido eller horao, se, sia. O. s. v.

Huru bokstäfver bytas om, kastas bort, skjutas in, lär man sig af ljudlagarna, som numera befinna sig i upplösningstillstånd. Men det återstår dock ljudskridning och metatesis. Och denna senare eller godtycklig omflyttning af ljud (corpus = kropp), »är en till orsak och villkor ännu dunkel företeelse, utan tvifvel väsentligen af psykologisk art, hysteron-proteron.» (Lll.)

Det jag anfört ur hebreiskan är icke mera märkvärdigt än att svenska kvick härledes ur grekiska bios, genom latinets vivus eller att grekiska gynä blir kvinna.

Ett lysande exempel skall jag taga ur ett närliggande fall. Det finns en skärgård utanför Upland som heter Norpadda. Detta padda har man länge funderat öfver, men är nu (af Lll) konstate⸗radt vara pfad, (tyska) väg, färdväg. Här alltså; »norra farleden». Tyska pfad är af grekiska patos och pus, latin⸗ska pes och sanskrit pad, fat, eller patha, väg. På he⸗breiska heter det tapp; alltså angrammatiskt (amor = roma) tapp = pat.

Denna lilla derivation är assureradt riktig, ty jag har tagit den ur Gesenius' klas⸗siska grammatika, som än i dag läses vid universiteten. Och han hänvisar till sitt lexikon man. Hebr. et chald. (Lpzg 1833) där han påvisat släktskap mellan hebreiska rötter och indogermaniska.

På samma sätt härledes vårt källa ur Quelle (tysk), well (eng.) volvo (lat.) killo (gr.) och hebreiska gall, som dock är althochdeutsch galle (= Qu⸗elle.) Det är ingen fara så⸗ledes att söka släktskapen med hebreiskan och, i sista hand, svenskan, fastän vi ligger något aflägset.

Det tog nog emot i början, när man ville inbilla oss att sanskrit och isländska voro förvandta, men man behöfver bara bläddra i en sanskrits⸗ordlista eller läsa Noréens ljudskridningar för att se lik⸗heterna.

Det var en tid då man icke var rädd att forska efter ur⸗språket, och en Olof Rud⸗beck, sonen, tvekade icke jämföra gothiska och kine⸗siska, finska och ungerska (Ups. 1717.)

Stjernhjelm hade långt förut antagit götiskan vara äldre än hebreiskan (ulfilas, magog gothicus, runa suetica), men, tillägger P. Wieselgren (sv. sk. Litt. III, 357) »hade han känt pehlvi och sanskrit, så hade han uttryckt sin idé, att hebreiskan icke var ur⸗språk, och att götiskan var besläktad med än äldre in⸗

diska språk, på ett sätt, att man ännu fästat därvid annan uppmärksamhet än löjets».

När Terserus utgaf sin disputation mosaico-philologica, opponerade Stjernhjelm och visade att de äldsta bibelnamnen voro svenska. Jonas Hallenberg kallade persiskan (pehlvi) vårt modersmål.

Hvad innebär nu allt detta, om icke att i alla språk finnas »reaktionsrester» af ett enda, men då ledes man vid örat tillbaka till babelsförbistringen, och dit *vilja icke* hedningarne. Och ändock ha vi upplefvat en förbistringens och förskingringens tid, kallad specialisternas, där en hvar lärde sin detalj, men därför aldrig kunde meddela sig med en som »förde en annan detalj».

Philologien blef hednisk, kristendomsfientlig, och därför hatades hebreiskan, under det man tendensiöst sökte i Indiens hedendom Guds första uppenbarelse. Sanskrit var äldst, allt härleddes därifrån, ända tills nyss, då min sista grammatika förklarar att den klassiska sanskrit först omkring 500 f. Kr. började användas i litteraturen (Edgren säger 3 århundraden f. Kr.).

Om Veda-språkets ålder är man icke rätt ense, men man jämkar det gärna bakåt 2000 f. Kr. för att få det äldre än Abraham, alldeles som man »jämkat» på den välsignade Hammurabis.

Max Müller, som i religionens ursprung upphöjer vedas såsom den enda och rena källan, men icke med ett ord nämner vår bibel, anslår böckernas ålder till 800- eller 1000 f. Kr.; Collin, i Vår tids forskning till 1500 som minimum.

Det rör mig icke hur gamla dessa böcker äro! Jag har försökt läsa dem, men när jag kom till: »hymn till grodorna för att få regn», så blef jag öfvertygad att den otrogne som Müller citerar hade rätt:

[redacted]

»De tre författarne af Vedas voro narrar, skurkar och demoner.»

Och jag slungade både Müller och Vedas, läste Esaias, Hiob och psaltaren, tackande Gud att jag icke var född vid Ganges kolerastränder.

Den visdom teosoferna funnit i Vedas, hafva de påfunnit, och ganska skickligt. I buddhisternas skrifter har jag däremot funnit mycken kristendom, och i indiska dramerna en del världslig visdom af värde.

Svenska och hebreiska.

SEDAN HEBREISKA språket undanfuskades af hedningarne, har det känts som om man förlorat fotfästet och afbrutit förbindelsen med förfädren, blifvit relegerad, utstött ur församlingen, vorden barbar. Härtill har äfven en obehaglig nordisk patriotism bidragit, som ville af högfärd göra oss till något isoleradt land, där språk och religion uppstått genom en urzeugung.

Det är mig därför ett stort uppbyggligt nöje att återknyta bekantskapen med urpatriarkerna och räkna släktskap med Noaks son Jafet, utbredaren.

Som återinledning i den förnyade bekantskapen, vill jag öka ordlistan som med bästa auktoritets stöd visar vårt arma i upplösning stadda språks släktskap med Gamla Testamentets och samtidigt med Nya som är skrifvet på grekiska. Under ökenvandringen kommo Israels barn till Bene Joakan. Ben betyder son och Joakan skall betyda underkufvad (= ångest). Edomeerna hade sedan en stad kallad Jokteel = Kufvad af Gud. El (arab. allah) är Gud, som vi veta; Jokt måste således betyda kufvad. På tyska heter ok Joch, latin Jugum, grekiska Zygon. Då har jag ju rätt att säga: det svenska ordet ok är släkt med hebreiska Jokt (tyska Joch.) Vårt misch-masch låter ju som hebreiska, är förvandt med tyska mis-chen blanda, latinska miscere, grekiska megnymi, meixis, hebreiska mimsak eller mesek = vinblandning, sanskrit miçna. Men äfven svenska mäska anses af Rietz vara förvandt med mischen alltså med hebreiska mesek. Svenska tjur, tyska stier, latin taurus, grekiska thauros, sanskrit sthôrin, hebreiska tora. Svenska trädgård, gottlänska gardä, tyska garten, franska jardin,

italienska giardino, kan icke an⸗knyta med latin eller grekiska, men väl med hebreiska gan, som synes i alla transforma⸗tioner i Genesareth (Förstens trädgård) ginath, ginnethon.

Svenska get eller kid, tyska geiss, latinska hædus, hebre⸗iska gdi.

I svenska landsmålen med, deras ofta svårförklarliga här⸗ledningar, visar sig direkta släktskapen med Rom och Orient understundom.

Ola betyder i Skåne föda upp, latin alere, grekiska aldéo, hebreiska jalad.

I från utlandet lånade ord måste ju förvandtskapen bli lättare att påvisa.

Svenska kåpa af barbarisk latin capa, grekiska kappa, hebreiska chafa.

Kanōn, en modern upp⸗finning, betyder rör, af gre⸗kiska kanä, rörvass, och he⸗breiska kaneh, vass.

Den som vill se vårt språk inställdt i världshistorien, må läsa i Rietz svenskt dialekt⸗lexikon, där äfven fornnor⸗diska glosor sättas i samman⸗hang med all jordens tungo⸗mål. Där finns ända till per⸗siska, arabiska, sanskrit och hebreiska. Och bara man lå⸗ter bli att säga, det ett ord uppkommit af eller härledes från ett annat, så får man vara i fred för filologerna, ty ingen vet hvilket som var före och först.

Sanskrits höga ålder har nyss blifvit reducerad i hed⸗ningarnes världskultur;* He⸗breiskan har fått ett litet hedersomnämnande, men icke af god vilja, ty nu skall djäf⸗vulens assyrien utnämnas till anfader. Men när den blir af⸗slöjad kommer hebreiskan opp och feniciskan, som cke äger någon litteratur, störtas med bokstafsuppfinning och allt.

Siste athenarens försök i Olof Rudbecks anda, att sätta opp, svenskan som urspråket, ut⸗gjorde bara sista absurda kon⸗sekvensen af sanskrithypo⸗tesen.

* V. Thomsen i världskulturen eller barbariets historia.

A-B-C-D.

ALFABETET UPPgafs i min barndom hafva kommit från fenicierna till Grekland; från Grekland till Rom och därifrån till oss nordbor.

Nu känner man ingen fenicisk abc-bok, men när man läser grekiska alfa, beta, gamma, delta o. s. v. så hör man ju hebreiska, alef, beth, gimel, daleth o. s. v. Nu är saken den att fenicierna eller Kanans invånare talade samma språk som hebréerna. I Iosua bok behöfva spejarne ingen tolk för att förstå kananéerna. Josefus kallar feniciska språket hebreiska. I en komedi af Plautus uppträder en kartaginenser (Fenicier) och talar sitt hebreiska liknande mål. Hieronymus och Augustinus tala ofta om den tydliga analogien mellan feniciska och hebreiska.

»Stora Meyer» säger 1897: Die phönikische Sprache... stimmt bis auf unbedentende abweichungen mit dem hebräischen überein».

Därmed har man ju lika rätt att säga det grekerna fått från hebreerna sitt abcd.

alef = alfa
beth = betha
gimel = gamma
daleth = delta
o. s. v.

Och därmed ha vi återknutit det gamla förbundet med bibel och guds egendomsfolk. Den som vill se hur grekerna lånat vissa viktiga ord rörande mått, mål, och annat godt från hebreerna-fenicierna kan ögna på denna lilla minnes-nota, som gör godt i själen att skåda.

Observera bara:

»Hebreiska eller feniciska:»

Diodorus säger att bokstäfverna uppfunnits af syrierna och att fenicierna tagit dem (stulit, ty fenicierna voro skälmar liksom karthagerna.

[redacted]

»Punica fides!») och öfver= fört dem till grekerna.

Eupolemos (citerad af Euse= bius) säger rent ut att he= breerna uppfunnit skriften. Bland nyare färskare upp= gifves en de Wette (archæo= logie) stödja denna me= ning.

Fenicierna äga ingen littera= tur, och deras bokstäfver på stenar och ringar likna kom= plett hebreernas äldsta skrift, som kan vara samaritanska.

Grec.	Hébreu ou Phénicien.	Valeur.
Μνᾶ,	מנה (*maneh* ou *mnah*),	mine (poids).
Κεράτιον,	גרה (*gherah*),	espèce de mesure.
Κάβος,	קב (*kab*),	id.
Κόρος,	כר (*kor*),	id.
Δραχμή,	דרכמון (*drachmon*),	id.
Μύρον,	מר (*mór*),	myrrhe.
Κιννάμον,	קנמון (*kinmón*),	cannelle.
Κάννα,	קנה (*kaneh*),	jonc aromatique (?).
Λιβανωτός,	לבנה (*lebonah*),	encens.
Χαλβάνη,	חלבנה (*khalbonah*),	galbanum.
Βάλσαμον	בשם (*besham*),	baume.
Νίτρον,	נתר (*neter*),	nitre.
Σάπφειρος,	שפיר (*shaphir*),	saphir.
Βύσσος,	בוץ (*boutz*),	tissu fin.
Συκάμινος,	שקמים (*shikmim*),	sycomore.
Ὕσσωπος,	אזוב (*ésob*),	hyssope.
Σάκκος,	שם (*sak*),	sac

Hebreiska studier.

MAN BEHÖFVER icke kunna mer hebreiska än så, att man kan skilja artikeln (ha) och pluraländelserna (im och ut) från roten, för att i en biblisk ordlista höra ekon af ett språk som troligen varit detsamma öfverallt. Men man bör äfven slå bort alla teorier om romanska och germanska, semitiska och uralaltaiska språkstammar. Och man behöfver icke rygga för en ljudlikhet mellan ett hebreiskt och germanskt ord därför att grekiska eller latinska öfvergången saknas.

Om man tar första kapitlet i Genesis och dess fonetiska transskription för att läsa rätt innantill, så märker örat strax frändskaper, alldeles som när i musiken en treklang blir omvänd till ett kvartsextackord. Det är samma toner men omflyttade i läge. Hebreiskan känner också dessa ljudlager och nämner dem: Förväxling, omflyttning (besel = sebel) assimilering, utlämning, tillsättning. Nu börja vi: med »i begynnelsen». Reschit heter början. Det kan vara grekiska arkä, erke (sv.), men äfven germanska erst, first, först. I bara, skapade, födde, hör jag feró, ferre, bare (engl.), bära (= föda) af bhri (skr.); ha, bestämda artikeln kan vara af hó, hä, tó (gr.) eller hic, hœc, hoc.

Ares = jord, era (gr.), terra (lat.) ira (skr.) earth, erde, jord, jardar, och aro, jag plöjer, ärja (svenska). Iom = dag. Dies, diem, hemera, men mera likt, jour (fr.)

Aor = ljus. Horao (gr.) jag ser, eidon, video, ljór (isl.)

Ruach = ande, äfven lukt = geruch, ær (lat) aura (gr.). Här tyckes geruch (af riechen) ligga närmast ruach.

Khol = hel; liknar whole (eng.) holos (gr.).

Tob = god, i agathos (gr.) góther (isl.)

[redacted]

Lechem = bröd, chleb (pol.) loaf (eng.) hleifr (isl.).

Dardar = törne eller tistel = daroth (sax.) thorn (eng.) dart (eng.) dorne (ty.) tarn (pol.).

Nachas = snok (ormen). Echis (gr.) snaca (sax.) snake (eng.) natter (ty.).

Chosek = mörker. Skotos (gr.) deorkh (sax.) dark (engl.).

Arow = pilträd. Heter arwe (sax), ör, örvar (isl.) och arrow betyder pil efter engelskan, hvaraf man kan förmoda att sälg icke hette willow ursprungligen.

Chalak = mjölk = gala (gr.) lac (lat.) mulgeo mjölka, mleko (pol.) moloko (ryss.).

Slår man upp ordlistan, som följer vår gamla bibel, så hör man all världens språk, innan förbistringen ägde rum.

Exempel:

Beor = brännare, beornan (sax.) burn (eng.).

Ber = brunn. Pege (gr.) källa, burn (gæl.).

Beth-anath = eländas hus. Beth = hus. Anath = eländ, asthenäs (gr.) endeia = fattigdom.

Beth arab = öde hus. Arab, öde, eremos (gr.).

Beth-haran = högt hus. Är hár isländska hög? eller grekiska kairós? Latin arduus?

Debir = bok. Liber (lat.), biblos (gr.).

Dan = domare, damnare (lat.).

Dathan = gåfva, datam (lat.) didomi (gr.)

Dessa = smältgrufva, askenborg; täkestai, texis (gr.) ustrina (lat.) ossia (fn) essa (nht), hestia (gr.) eld, och slutligen, säger Rietz ordbok: es (hebreiska) eld, samt sanskrit us brinna (uro ustum, latin).

Eloth = ek; Ilex(?)

El-theke = guds kista. Thäkä (gr.) kista.

Esther = stjärna. Astär (gr.) aster (lat.).

Harada = fruktan. Orrodia (gr.).

Haran = vrede. Orgä (gr.).

Hapharaim = grafställen =

tafros (gr.) Hen, hanan, hanania, haniel, hanna = nåd—; eunoia (gr.) ganada (fht), gnade.

I=Thamar = palmö. Thamar är palm, då är I = Ö. Ey (isl.) ig (sax.) isle (fr.) insula (lat.). Men I kanske är något annat?

Väljer man ut en grupp viktiga ord såsom de personliga pronomina, så visar sig förvandtskapen bättre.

Jag = agi (hebr.) egó (gr.) ego (lat.) men ek (isl.) och jag stå närmare agi.

Du = ath (hebr.) tu (lat.) thu (isl.).

Han = hua (hebr.) autós (gr.) thin, thia (alt. h=d.).

Vi = agegu = vaijam (Skr.).

I = atem = ?

De = hem, hen ?

Kinesiska språket.

NÄR SANSKRITSTUDIET närmat isländarne med hinduerna, två föreställningar lika aflägsna från hvarandra som hjärnan och valnöten, så började mänskligheten känna sig släkt. Det fanns dock vissa parias man icke ville erkänna, och dit räknades kineser, japaner, mongoler, och deras språk kastades åt sidan under särskild rubrik. Kanske man äfven fruktade följderna af en forskning åt öster, så att bibelns lära om ett urpar och ett urspråk skulle bli bevisad. Sanskritisterna missbrukade genast sin stora upptäckt och jämkade sanskrit till nästan urspråk.

Uralaltaiska och indokinesiska språken voro något särskildt, fingo vi lära oss i vår ungdom. Men nu har det ändrat sig.

Jag köpte häromdagen en ny kinesisk grammatika, och får i inledningen veta att »kinesiskan är ett mongoliskt språk och såsom sådant släkt med turkiskan, ungerskan och finskan!»

Kinesiskan är ett språk af rötter, liksom hebreiskan som ursprungligen bestod af tre bokstäfver, trilinger.

Kinesiskan äger 500 rötter och hebreiskan 500 (Gesenius).

Bådas grammatikor äro ytterst enkla i sig själfva, bara ingen grammaticus får fatt i dem, ty då äro de genast otillgängliga. Därför behöfver icke kinesiskan vara släkt med hebreiskan, men båda kunna antyda hur ett språk tar sig ut i början af sin uppkomst. Enkelhet kan antingen utvisa hög ålder, eller urartning, förenkling (såsom engelskan och nuvarande svenskan).

Det fanns en tid, då mänskoanden var modigare än nu. Då vågade de Palin säga, att man endast behöfde öfversätta Davids psalmer till ki-

nesiska och nedskrifva dem med de gamla skrifttecknen af detta språk för att hafva alla egyptiska papyri. Grefve Caylus försäkrade att hieroglyferna på tempelporten i Dendera innehöllo en öfversättning af Davids 100 psalm. Pauthier gjorde en grundlig jämförelse mellan hieroglyferna och *äldsta* kinesiska skriften (Sinico—Egyptiaca 1842.)

Om man nu, för ro skull bara, eller för att en gång göra en början, ville försöka en jämförelse mellan vanliga kinesiska ord och andra språk, som icke anses höra inom ural-altaiska!

Jag skall begagna metoden Regula Falsi, och räkna med hypoteser och falska tal, få vi se om det kommer något sannt fram.

Läsande en kinesisk text, och tänkande därvid på andra språk, har det kommit för mig att kinesiskan mest liknar grekiskan, med dess ofta återkommande ta, pa, la, mai, kang, kiao, su, pu; och grekiskan kan jag då ersätta med romanska eller germanska språk, eftersom de alla äro indoeuropeiska. Jag tar på måfå kiao = ropa. Det låter ju som kalo (gr.) eller clamo (lat.).

Sen tar jag ngó = jag. Det är ju egó (gr.) eller ego (lat.).

Hai = gosse = pais (gr.)
Kan = Se = horao (gr.)
Lao = gammal = palaios (gr.) altus (lat.) alt (ty.)
Zit = dag = dies (lat.)
Tu = alla = toti (lat.) tutti (it.)
Kia = hus = oikos (gr.)
Tsai = vara = esse (lat.) eimi, esti (gr.)
Yuén = trädgård = giardino (it.), garten (ty.)
Niên = år = annus (lat.) an (fr.)
Ni = frågepartikel = ne (lat.)
Ming = namn = nomen (lat.)
Tien = himmel = ciel (fr.) cœlum (lat.)
Man = bröd = panis (lat.)
Ta = han = autós (gr.)
Tsa-men = wi = hymeis (gr.)
Ngomen = vår = hymôn (gr.)
Hiá = sommar = æstas (lat.) été (fr.)
Kién = se = sehen (ty.)
Hián = salt = hals (gr.)
Khiouen = hund = kyn (gr.) canis (lat.) chien (fr.)

[redacted]

Seng = född = gigno, genui (lat.) genos (gr.)
Sse = hydda = skänä (gr.)
Pi = dålig = faulos, poneros (gr.)
Cheou / Seu } hand = keir (gr.)
Pbou = slå = fero (lat.), paiein (gr.)
Pat = åtta = octo (lat.)
Yú = fisk = iktyos (gr.)
Kok = hvarje = hekastos (gr.)
Yungnien = evig = aionios (gr.)
Han = man = homo (lat.) aner (gr.)
Puan = konst = poiein (gr.)
Haó = god = agatós (gr.)
Sin = sinne = nus (gr.)
Wu = negation = u (gr.)
Ji = inträda = eisienai (gr.)
Po = fot = pes (lat.) pus, podos (gr.)
Hioue = blod = haima (gr.)
Eulh = öra = auris (lat.), ús (gr.)
Kiou = horn = cornus (lat) keras (gr.)
Kou = dal = koilon (gr.)
Li = plats = locus (lat.) lieu (fr.)
Cheou = hufvud = kefalä (gr.)
Niao = fågel = ornis (gr.)
Tao = knif = temno (gr.)

Jag har icke upprepat fu = fader, mu = moder, han = man (anér gr.) nieou = kvinna (gynä gr.).

Den som kan ljudlagar och ordrötter må döma om dessa ljudlikheter innebär något. Jag dömer icke: Men har jag väckt tvifvel om tvärsäkerheten, så är alltid något vunnet.

Meteorologi.

DET ÄR OMÖJLIGT att de starka vindarna framkallas af temperaturskillnader i så måtto, att där solen förtunnar luften medelst uppvärmning ett tillflöde af kallare luft skulle äga rum med sådan kraft som en storm besitter. Temperaturskillnader bruka utjämna sig långsamt och jämnt enligt lagen om gasers diffusion. Om jag har 20° varmt inne i rummet och 20° kalt ute, och jag öppnar fönstret, så får jag ingen stormvind, knappast ett starkare drag, utan det dröjer en stund innan det känns kallt i rummet. Starkt drag får jag med en brasa på 1,000° och småluckornas öppnande. [Drag genom rummen fås endast vid stark vind utifrån som prässar sig genom fönsterspringorna.].

Stormar och cykloner på hafvet bruka bebådas af ett moln, som antingen synes formera sig eller kommer strykande; men i senare fallet är molnet icke förebud som drifves af den annalkande stormen, ty dess hastighet är för obetydlig och ofta går t. ex. åskmoln rätt emot vinden.

När man seglar i båt under byigt väder, så kommer en körare hvarje gång ett moln betäcker solen. Detta kan icke bero på temperaturskillnad, ty afkylningen genom molnet är för obetydlig, och resultatet för hastigt; och den redan i stark fart befintliga vinden är oåtkomlig för lokal och partiel afkylning. Det måste således bero på något annat.

Några ha gissat på elektricitet, men det fattas så många leder mellan en elektrisk strömkälla och ett starkt luftdrag i fria rymden.

Stormen uppträder icke heller som draget i masugnen utan som en positiv ansättning af kraft. Stormens has-

tighet angifves till 24 meter i sekunden och cyklistens maximum till lika mycket, men den senare har ingen storm. Storm är således något annat.

Meteorologerna säga att det beror på barometertrycket, öfversatt betyder det: minskadt lufttryck uppifrån (barometern faller) är orsaken till storm.

Sjömännen, de examinerade, säga att barometern icke spår väder, utan att den visar hvilken vind som skall komma härnäst. Men äfven här går utjämningen för fort. Låt vara att differenser i tryck och temperatur framkalla vind; storm är fortfarande något annat.

Det ges, utom passaderna, konstanta land- och sjövindar, olika dock för lokalerna.

På vår ostkust blåser oftast (icke alltid) vinden från land om morgonen och från sjön om aftonen. Denna vind liknar dock mera ett drag, och förklaras däraf att landet afkyles hastigare än vattnet. I Stockholms stad kan man se denna passad, som verkligen hela sommaren vid 9-tiden går ut från sydväst mot nordost (ungefär). På vintern, då molnen icke äro så kompakta är den svårare att observera, men då går morgonpassaden från hafvet inåt land, men endast vid köld; vid blidväder börjar sjövind. Detta stämmer ju icke med den första observationen, ty på vintern, då landet afkyles hastigare än hafvet med dess stadiga + 4° eller så, blir ostlig morgonvind om vintern oförklarlig. Eget är att morgoncumuli vid 1,800 meter draga sin jämna stråt, äfven om skorstensrökarne stiga rakt upp eller det är lugnt på marken. Markens afkylning eller uppvärmning tyckes icke öfva förmodadt inflytande.

Eget är att dessa morgonpassader vid Stockholms horizont likna Asiens monsuner. Dessa blåsa nämligen från

maj till oktober från sydväst och från oktober till april från nordost.

Alltså morgonpassaden i Stockholm om sommaren från sydväst till nordost (från land), om vintern från nordost-ost till sydväst, men endast vid köld; vid blidväder (—2°) började sydvästpassaden igen som om sommaren.

Mina anteckningar anmärka från den 18:e september att då börjar nordostpassaden (vintervinden från sjön).*

Morgoncumulus från land den 30 augusti 1907.

Morgoncumulus från sjön = N. O. den 18 september 1907.

Egendomligt är att dessa morgoncumuli hafva en bestämd form, särskildt på sommaren, så att man tycker sig känna igen dem. I ett år har jag och en artistvän tecknat

* Passaden observeras bäst från Strandvägen och Djurgårdsbron, då molnen synas bakom och öfver Skansen.

dessa moln, hvar och en för sig, och vid sedan anställd jämförelse funnit påfallande likheter.

Vid frisk vind och något med silfveroxid i skuggorna. På eftersommarn och hösten bli de gulröda och då kan man se dem afspegla sig i något okändt.

Morgoncumulus vid frisk landvind den 31 augusti 1907.

Speglande höstmoln september 1907.

Alperna.

kylig luft bli dessa simmande öar långsträckta, liknande skär.

Om våren och sommaren äro dessa passad⸗cumuli hvita,

Ett annat slags moln, som jag kallar Alperna, började visa sig vid höstdagsjämnin⸗gen.

Som en alpkedja i horizon⸗

ten, från mitt fönster från och med 19:e till och med 24:e september 1907 i öster och nordost, alltså öfver Östersjön. Mot aftonen hade de alpenglüh. Oaktadt stark vind lågo de kvar i 6 dagar, hvilket är oförklarligt.

Den 30:e november observerade jag dem åter, men i öster och syd-ost. De liknade de förra, och lågo stilla från kl. 9 på morgonen till 2 middagen, ehuru stark nordan blåste. I februari 1908 visade de sig åter kl. 11 f. m. i nord-nord-ost. De lågo stilla fastän vinden var stark nordost och ost. Allt detta är oförklarligt. Om aftonmolnen vid vår- och höstdagjämning samt vid midsommar (paries) har jag skrifvit förut.

Nu kommer frågan: är det moln allt som liknar moln? På 1870-talet, flera år i rad observerade vi från en ö i skärgården, sydost om Stockholm, särskildt på molnfria dagar, en konstant molnbank, från förmiddag till afton, i nordost, men endast där.

Vi spekulerade ut att där låg Stockholm. Vi kontrollerade af utresande att det varit klar luft i staden. Fiskarena sade att det var »hettan» i staden, icke röken. Alltså i staden syntes icke molnbanken (»hettan»), men på sex mils afstånd syntes den.

Senare, långt fram på 90-talet såg jag om sommaren hvarje eftermiddag, från en by vid Donau mellan Linz och Grein, en röd molnbank i sydost, vid eljes klar himmel. Där låg Wien, sade man. Men i Wien såg man inga moln. Det var alltså inga moln, men det såg så ut på afstånd.

Alltså är icke moln allt som liknar moln, och det var dit jag ville komma. Men i sammanhang härmed: hvad är Londons dimmor? Det vet man inte, fastän man skrifvit ändlöst om saken. Gravesend ligger 25 kilom. från London. En klar junimorgon utan moln

tog jag tåget från Gravesend, och efter en half timme for jag in i London i novemberväder. Man har kallat moln dimmor sedda på afstånd, men det är orätt. Jag har gått i moln på Alperna, och det var icke Londons dimma. Jag trodde hela dagen i London att det var mulet och hade blifvit fult väder; men återkommen till Gravesend på eftermiddagen fann jag samma sommarväder som på morgonen. Man skyller på att London är en så stor stad. Men år 1801 ägde London 900,000 innevånare, och dimman fanns där ändå; Berlin har nu 2,000,000, men inga dimmor synas än, fastän staden ligger lågt och är omgifven af flod, kanaler, grunda sjöar och träsk.

Är det lönt att öka gissningarne med nya? Nej! Det är blott att öka villfarelserna, och naturen må ha sina gåtor olösta!

Hvad cirrusmolnen äro för ena, det vet man inte heller. De antagas vara isnålar vid 900 meter, men dessa skulle ju ramla ner, efter de äro tyngre än luften.

Glaisher, ballongfararen, anmärker att cirrusmolnen sakna afstånd, ty man må stiga i ballong aldrig så högt, så är det lika långt kvar till cirrus. Man kunde således stryka de 9,000 m., ägande anledning tro att cirrus vore eine Erscheinung (fenomen) utan full verklighet (optisk projektion).

Kolerasjukans kemi.

NÄR KOLERAN RASADE i Alexandria år 1883 upptäckte Koch kommabacillen, »hvilken liknade Rots-bacillen», och befanns hafva sitt tillhåll i tarmväggen, men icke i blodet, som vid andra infektionssjukdomar.

Samtidigt och på samma plats arbetade fyra af Pasteurs lärjungar, som visserligen också funno mikrober och däribland Kochs, men enär dessa saknades »i de färskaste och häftigaste fallen» kunde de icke tilläggas någon vidare betydelse. Däremot funno fransmännen betydliga förändringar i blodet, hvilka i de häftiga fallen förorsakade en asfyktisk död, utan föregående diarrhé och kräkningar. I tunntarmarnes vener funno de äfven bleka kroppar, som liknade »mjölksyrans ferment». Efter döden befanns blodet mörkblått (blåbär) och tjärlikt. Allt detta tyder ju på en kemisk förändring hos blodet. Afsöndringarne visade äfven närvaron af ett likgift (Ptomaïn) kalladt methyl guanidin $= C^2 H^7 N.^3$, hvilket man också funnit vid sektionen af råttor dem man bibrakt septichemi, det är, blodförgiftning.

Då nu under koleran urinafsöndringen är inställd, samlas alla gifter dem urinen skall innehålla, och den häftiga eller torra koleran uppträder som en förgiftning (lik den af arsenik). Nu finnes guanin regelbundet i pankreas, köttsaft, lefver, och oxideras lätt till guanidin, men denna bildar med syror urinämne och ammoniak. Man har då rätt att tänka sig omvändt urinämnet, kvarhållet i kroppen (blodet) transformeradt till methylguanidin, som är ett starkt, dödande gift, icke olikt arsenikföreningen aqua toffana, som framställdes ur en rutten svinmage, plus arsenik.

Om en patient kom sig efter den häftiga formen, så fick han ofta en tyfus-liknande efterslängs, »som sannolikt beror på uremi» eller urinämnets inträngande i blodet, (retentionstoxikos.).

För denna tolkning talar äfven den omständigheten, att njurarne, som skola bortföra alla förbrukade toxiner, vid obduktion af koleralik, visa sjukliga förändringar.

En del auktoriteter påstå bestämdt att urin äfven af friska innehåller toxiner. Läroboken i djurmedicin relaterar flera fall där får ha dött af människovatten och efter tetanus-symptom, hvilka skola följa på förgiftning med urinämne (jfr: kolerans krampanfall).

Men äfven gallan kan dekomponeras och gifva anledning till starka gifters uppkomst, såsom taurokolsyradt natron.

För att emellertid återkomma till fransmännens mjölksyreferment funnet i kolerasjukas blod, så erkännes själfförgiftning genom mjölksyrejäsning vid tarmjäsning, i febrar, vid hvarje minskning af blodets alkalihalt, vid syrefattig luft ... Detta sista, eller syrebrist kan ju vara en primär orsak till koleran, då man erinrar att farsoten hälst uppträder efter heta somrar, då luften ju är ytterligt förtunnad ...

En annan faktor vore ju uppträdandet af mögelsvamparne själfva, som bildas där värme och fukt (Gangesdeltat) förena sig. Mögelsvamparne mucor, aspergillus, penicillium, oidium, innehålla svampgift, som icke har med baciller att göra. En tysk auktoritet har i mögel funnit toxiner liknande den från odling af varbakterier, phlogosin. Denna toxin är ett nervgift liksom de giftiga svamparnes i allmänhet, och kan ensam vara sjukdomsorsak.

Det kan således finnas många orsaker till kolerans uppkomst; och Kochs bacill är så apo-

kryfisk att den är ett rent spektakel, fastän den blifvit axiom. För det första liknar han komplett en vanlig i mun≈hålan förekommande bacill, som är oskadlig. För det andra är han själf oskadlig om han införes magvägen. För att få koleran af honom, måste man ha koleran förut (= förstörd matsmältning), det kallas predisposition.

Pettenkofer, en mycket kvic≈kare karl än Koch, har be≈mött alla invändningarne på ett fullt tillfredsställande sätt, men Koch är oemottaglig för skäl och till och med för fak≈tiska upplysningar. När han slutligen tvingas erkänna toxi≈nernas tillvaro, så kränger han ändå på saken och får toxi≈nen såsom följd af bacillens tillvaro. Bacill skall det vara, annars går hela systemet sön≈der, och då ligger storheten i gruset.

Men Kochs sätt att »bevisa» komma≈ eller kolerabacillens identitet är alldeles otrolig. Under mikroskopet kunde han icke skiljas från munhålans ordinarie bacill. Han odlade nämligen kolera≈bacillen i ge≈latin vid 20°—24°, och be≈traktade kolonierna vid 70—90 gångers förstoring. Det som nu följer är för dyrbart att öfversättas, utan måste återges på grundspråket: »Ihr (koloniernas) Inneres scheint aus stark lichtbrechenden Bröckchen zu bestehen und sinkt infolge der Verflüssig≈ung der Gelatine in der Um≈gebung der Kolonien, krater≈oder trichterförmig zusam≈men, wodurch sich die Kolo≈nien des Cholerabacillus von denen allen andern ähnlichen Mikroben unterscheiden . . .»

Detta är intet godt alibi och kan endast öfvertyga studen≈ter som måste ha betyg. Så kommer bevisningen:

». . . denn die Mundkomma≈bacillen wachsen auf die Nähr≈gelatine überhaupt nicht zu Kolonien aus, und andre im Darm vorkommende Bacil≈len verflüssigen die Gelatine nicht und zeigen auch nicht

jene lichtbrechenden Bröckchen.»

Då koleran rasade på 1830- och 40-talen resonerade man litet mera storsynt och mångsidigt om saken. Tre meningar stredo fredligt för att belysa den hemlighetsfulla sjukan.

Koleran berodde af 1:o. En kemisk-vital förändring i blodet. Sjukdomsstoffet ansågs först verka på blodet, sedan på det sympatiska nervsystemet, hvilket, i sin tur förlamadt, blef orsaken till diarrhé och kräkningar.

2:o. En specifik depression af bukganglienerverna.

3:o. En lokal sjukdom i tarmens slemhinna.

Allt detta säger ju mer än att en mikroskopisk klyfsvamp råkar komma ner i magen, där den ofelbart skall dödas af frisk magsaft (fri saltsyra), hvilket också sker.

I cholera nostras, den inhemska sommarkoleran, syns ingen bacill, fast sjukan är nästan identisk med den asiatiska i sina symptom. Cholerinen anses bestämdt uppstå af dietfel, skämd föda, omogen frukt o. s. v. och genom jäsning frambragta toxiner (ptomaïner).

Mjölksyre-bakterier.

Kolera-bakterier.

Men det finns många sätt att afbilda baciller, nämligen om man tar dem på olika utvecklingsstadier eller ur olika läroböcker. Sålunda synes smörsyrejäsningens (fortsättningen af mjölksyrejäsningens) ferment vara först identisk med sumpvattensferment

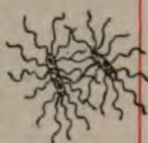

Smörsyre-ferment.

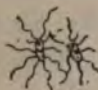

Sumpvattens-ferment.

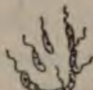
(= malaria, frossor), sedan med tyfusbacillen, och strax därpå med den oskyldiga colon-bacillen, som alltid finns i grof-

Tyfus.

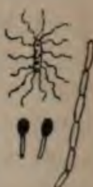
Colon.

Kolera.

tarmen, hvilken i sin ordning är den samma som kolerans, hvilken lätt kan förväxlas med tetanus'.

När läsaren har haft sin uppbyggelse af denna rysliga vetenskap, som kallas bakteriologi, borde han friska upp sig med att läsa i Die Zukunft (21 juli 1894) där d:r Max Asch skrifvit en artikel med rubrik:

Tetanus.

Finns det läkemedel?

I uppsatsen citerar han L. Lewins: Nebenwirkungen der Arzneimittel, Berlin 1893.

D:r Asch, som representerar hela den förtryckta oppositionsrörelsen inom läkaryrket, formulerar sitt program i ett par ord: Sjukdomarne äro reningsprocesser; nuvarande läkemedel äro endast symptomatiska, och biverkningarne äro oftast värre än sjukdomen. Han går så långt till och med, att han förklarar sublimatförbandet vara ett förgiftningsförsök.

Köld-strömmar.

BALZAC BERÄTTAR om ett lågt berg i Touraine, där det midt i sommaren blåste en isande vind, som man icke kunde förklara.

På sluttningen af Böhmerwald, där klimatet var så varmt, att meloner såddes på kalljord, och persikor mognade ute, har jag, om vintern likvisst, erfarit den starkaste köld, hvars make jag icke funnit i Västmanland vid — 28°. Termometern visade vid Donau knappt — 10°, men vinden från norr var så genomträngande, att hjärnan tycktes frysa, trots pälsmössa och baschlik, hvilken senare ansågs absolut nödvändig. Det fanns inga alper i norr, och norr om oss var det varmare.

Mistralen i södra Frankrike uppges få sin köld från Cevennerna emedan den blåser från nordväst. Men det är icke sant, ty Cevennerna äro låga berg (2000 meter knappast) och snöfria om sommaren. För öfrigt blåser mistral i Aude (Carcassonne) och kommer äfven där från nordväst. Men i nordväst ligger det heta Toulouse i Languedoc. Romarne kallade Mistralen Circius och i Aude heter den ännu Cers.

Mistralens köld är oförklarlig, äfven om verkligen barometerns olika stånd i västra och östra Frankrike kan förklara uppkomsten af en vind.

Dessa enormt och abnormt kalla lokala vindar, skulle ju kunna förklaras så, att kalla strömmar från polen kunde draga fram i de öfre regionerna och sänka sig ner på vissa lokaler där förhållandena gynnade. Man har nog gissat på sådant också, men det går emot fysikens kända lagar, då varm luft såsom lättare stiger upp. Men det måtte han icke göra, ty på alper och i ballong blir det kallare uppåt. Dock hafva

nyare ballongfarare råkat in i varma strömmar högre upp än de väntat. För öfrigt är det icke så kallt i polartrakterna, då man kan sofva under bar himmel vid 83° nordlig latitud.

Idel hak och motsägelser äfven här, och så trassligt fram och tillbaka, att man hellre läser sin meteorologi i Ovidius, Virgilius och Bernhardin de St. Pierre. Ja, i Victor Hugos Hafvets Arbetare, där luft och haf observeras af en skald, finner jag bättre förklaring än till och med i Goethes Meteorologi. Ty han står här kvar på rena materialplanet, med s. k. naturliga förklaringar, under det han i andra delen Faust skådar molnen med öppna ögon, molnen, där gudarne bo, molnet i hvilket Helenas mantel upplöste sig; das gestaltenlose und doch Gestaltenreiche.

Stjärnfall.

STJÄRNFALL HETER på tyska sternschnuppe, där ordet schnuppe, betyder det som faller då man putsar ett talgljus, alltså ljusbrand. Observationen är riktig, ty fenomenet synes utgå från en stjärna (Stella cacat). Att det utgår från en stjärna har förnekats, och kan ju bestridas; men numera talar man dock om radiationspunkter och angifver η i Perseus som utgångspunkt för augustisvärmarne. Hur detta fenomen kan årligen visa sig i Perseus, då stjärnfallen i augusti härledas ur en sprucken komet (1862, III), det är oförklarligt. Ty kometen sitter väl icke kvar, i Perseus; och en komet, som består af gas, kan väl icke inrätta sig så, att han den 10 augusti hvarje år släpper ut gas, som tändes på i form af en raket.

Emellertid är Perseus en underlig stjärnbild där det passerar mycket saker. I Perseus sitter Algol, som både är dubbelstjärna och föränderlig i ljusstyrka. I Perseus uppträdde den nya stjärnan 1901 den 21 februari och hvilken försvann den 21 augusti samma år lämnande en ljus fläck kvar efter sig. (Samma dag Nova Persei försvann, observerade jag en från Perseus fallande meteor, som drog åt Kusken (Capella). Den var mörkt eldröd, stor som månen, och lämnade ingen svans efter sig.

I Perseus, som ligger i Vintergatan, finnas ett par stjärnhopar.

Och η i Perseus, hvarifrån augustisvärmen tyckes utgå, är en dubbelstjärna, hvars blåa ledsagare är af 8:e storleken, och med 3 andra stjärnor visar den en miniatyrbild af Jupiter med dess fyra drabanter (Barlow.).

I sju år har jag observerat Perseus, men jag har icke sett några augustisvärmar

utgå. Det är väl med dem som med en mängd kometer, hvilka beräknats återkomma, men icke återkommit.

Men jag har sett mycket annat i Perseus och mer ändå i grannen Kusken, (Capella) antingen jag nu skall mena stjärnbilden själf eller den trakt af himlen där han står. Under Capella såg jag vid klar himmel den 22 augusti 1904 två på hvarandra föl≠jande blixtar. Den 21 april 1907 strök en röd eldkula med svans ifrån Draken in emot Capella.

Den 14 augusti 1907 ett stjärnskott från Capella.

På aftonen den 30 augusti 1907 såg jag ett ljust tunnt moln draga upp mot Cassio≠pea, strax därpå två liknande moln tunna som slöjor, och strax efter föll ett sjärnskott ner mot Capella. Den 1 september samma år föll ett stjärnskott mot Capella. Den 23 oktober, dimma. På afto≠nen skingrades dimman och månen kom fram jämte Ca≠pella. Vid 11≠tiden steg Ju≠piter upp i nära i ost, Kräftan snedt under Tvillingarne. Då föll ett stjärnskott från Ca≠pella, men från cirrusmoln. I månskenet var »stjärnan» hvit. I höstas såg jag ett stjärn≠fall strax efter solnedgången, och det var rosarödt liksom moln högt uppe färgade af den nedgångna solen.

Har jag nu rättighet antaga att stjärnfallen äro fenomen, ägande rum i atmosferen och stående i sammanhang med cirrusmoln och icke alls med kometer? Cirrusmolnens höjd anslås ju till 9,000 meter, men Glaisher syntes tro att de icke ägde något afstånd, ty då han kommit upp till 7,000 meter hade han lika långt kvar till cirrus.

Humboldt, som kanske ob≠serverat stjärnfall mest och bäst (i Syd≠Amerika), har sett sådana vid Chimborazzoz höjd, 6,300 meter. [Olbers och andra anslog maximi≠höjden till 30 mil].

Att mitt ena stjärnfall var

hvitt i månskenet, och mitt andra rosarödt af solstrålarne skulle kunna bevisa, att fenomenet icke är självlysande, utan kunde vara en gasström eller ångstråle som belystes af olika ljuskällor, men att göra detta sannolikt, bryr jag mig icke om, emedan jag icke vill öka gissningarne. Kan jag däremot göra sannolikt, att vi ingenting veta om stjärnfallens natur, så är jag nöjd. Men några fakta återstå. Man räknar hela året om 10 (andra säga 5) stjärnfall i timmen, det minsta antalet i februari. De flesta stjärnfall äga rum »mellan 3 och 4 på morgonen». Hvad är morgon, då morgonen inträffar olika för hvarje longitud?

Vidare: radiationspunkterna anges med nämnandet af en stjärnbild. Men en stjärnbild är ju ingen ort, om stjärnorna äga afstånd; och om stjärnfallen ske i atmosferen, så är stjärnbilden ännu mindre en ortbestämning. Hvad äro då stjärnorna, och hvad är stjärnfallen? Den som är förveten och vrångvis, må grubbla på det! Jag gör det icke!

Norrsken.

I MIN UNGDOM STOD det i fysiken att norrskenet var ett magnetiskt fenomen. Utan eftertanke tog jag emot upplysningen; men, när jag blef äldre, fick jag veta, att endast spiritister kunde se ljus utgå från en magnet.

Nu har norrskenet blifvit elektriskt, och Lemström kan göra norrsken med ett slags telegrafstolpar, men ense äro de lärda icke.

Jag har sett många norrsken och haft kompassen på bordet, men den har aldrig rört en fena. Några lärda ha sett kompassnålen röra sig, andra lärda ha sett att den icke rör sig under norrsken.

»Det är väl så olika» med det som med allt annat!

En tid trodde jag som invånarna i Sibirien att det var solkatten, ty när strålarne från den nedgångna solen stryka ut i rymden, måste de bli synliga så snart de råka något ämne som kan belysas. Detta ämne ansågs en tid vara cirrusmolnens isnålar. Det mörka segmentet kunde vara skuggan af jordsfärens segment. Då solen vid midnatt om vintern står i norr kunde man ju af bågens höjd och läge räkna efter om det stämde med solens ställning. Men det lär icke stämma, ty det finns sken i söder också, sedt från nordlig latitud.

Perry och två vittnen sågo en stråle skjuta ner från ljusmassan och detta på endast 3,000 yards afstånd. Lemström och flera ha sett detsamma. Då synes det icke ha något med jordmagnetismen att göra!

Och icke heller närheten af magnetiska polen ökar ljusfrigörelsen.

Men, att fenomenet har något med moln att göra, därom äro alla ense. Det börjar med ett mörkt klot-

segment, som väl icke är moln, enär stjärnorna äro synliga igenom detsamma. Men det är röklikt och påminner om jordskuggan i öster, när solen går ned (blygråa segmentet). Solnedgångens skugga och norrskenets segment likna hvarandra äfven däruti att de endast stiga till 8° eller 10° och att de upptill begränsas af en ljus kant.

När norrskenet spelat ut sitt trollska spel »ser man snart på himlahvalfvet blott oregelbundet spridda, bleka, nästan askgrått lysande orörliga fläckar», hvilka dock försvinna förr än det rökartade segmentet. Till slut återstår endast ett tunnt hvitt moln, som vid kanterna är fjäderdeladt eller afsöndradt i små rundade flockar, som en cirrocumulus (Humboldt). Detta norrskenets sammanhang med de finaste cirrusmolnen talar för ljusutvecklingen såsom del af en meteorologisk process (Humboldt). Thienemann ansåg de lätta molnen såsom norrskenets substrat; Franklin, Richardson, Wrangel delade hans mening, alla anmärkande att norrskenet strålade lifligast när i den högsta luftregionen massor af tunna cirrostratus-moln sväfvade.

Då skulle möjligen norrskenet och stjärnfallen vara yttringar af samma okända förlopp i ett substrat (de tunna hvita molnen) af okänd natur.

Senare forskare ha förlagt fenomenet icke vid atmosfärens gräns, utan i själfva molnregionen.

Slutligen kommer frågan om norrskenet liksom regnbågen är lokal, och delvis subjektiv. Franklin såg nämligen vid Björnsjön ett strålande norrsken, men Kendal som vakade blott 4½ geografiska mil därifrån såg ingenting alls. Numera vore ju enkelt, att vid utbrottet af ett norrsken telefonera i alla fyra vädersträcken och utröna området för synligheten, bestämma bågens höjd norr och söder om orten, o. s. v.

Norrskenen ha blifvit sällsynta vid Stockholms horisont. På nio år har jag endast sett tre obetydliga.

Det sista, den 12 september 1907 var intressant, emedan jag såg hela tillrustningen försiggå. Efter en olidligt varm men helklar dag, började i norr strax på eftermiddagen en töckenbank att resa sig bågformig. Klockan 8 på aftonen sköto strålar upp, men icke på bågens hjässa utan i nordost och så att ur hål på segmentet knippor af ljus sköto upp.

Följande dag hade värmen ökat än mer; himlen var klar men banken stod kvar i norr, upptill orent gulröd, nedtill svagt blygrå. Mot aftonen sväfvade dessa misstänkta, askgrå småmoln öfver bågen. Den 30 september syntes segmentet igen, men jag vakade icke ut fenomenet.

Frågan är om icke norrskenet pågick båda dagarna, fastän jag icke såg det. Det behöfver ju icke vara natt för att krafterna skola verka. Lövenörn kunde den 29 januari 1786 vid klart solsken se huru norrskenet dallrade öfver segmentet (Humboldt).

I underverkens tid.

NÄR MAN SER ETT riktigt regnmoln släppa ner ett slagregn, så frågar man sig nog hur en sådan vattenmassa kunde hållas sväfvande uppe i luften. Därpå har slutligen svarats: att hvarje blåsa i molnet var en ballong fylld med luft och hvars skal bestod af vatten. Meteorologen Rubenson kunde icke godkänna denna förklaring, ty den haltar på alla fyra, och detta synes bero på en förvexling af olika saker. Vattenånga från en ångmaskin är något annat än vattengas och tyngre, ty så fort den kommer ut i luften, kondenseras den och faller. Vatten som afdunstar från sjöar och haf i solsken, och ger upphof åt molnbildning är åter något annat. Vatten som i rummet afdunstar vid vanlig temperatur är åter något annat, ty det bildar inga moln, ingen dagg, ingen imma på de kalla fönsterna. Och vattengasen, som bildas direkt af isen måtte åter vara något annat.

Vatten är 773 gånger tyngre än luft, och flytande vattens egentliga sättes som 1 (=773). Gasformigt vatten är då = 0,622 jämfördt med flytande vatten, alltså i rundt tal $^6/_{10}$ af 773 om jag vill reducera på luft. Alltså är vattengasens egentliga vikt ungefär 12, men det stämmer icke med beräkningen som ger gastätheten 9. Denna 9 har uppstått genom kalkyl vid vattensynthes af syre och väte, eller elektrolys af vatten, hvilket aldrig har stämt.

Emellertid, låt vattengas äga egentliga vikten 9, så är den 9 gånger tyngre än luft, och kan icke hålla sig sväfvande i luften, det är ju klart. Men molnen sväfva där lika fullt och vräka stundom ner vattenmassor, som äro otroliga.

Jag har således rätt att anse regnbildningen vara oförkla-

rad, och kemien gå i barndomen, då den icke ens känner vattnets natur och sammansättning.

Jag har på annat ställe berättat hur jag på en kamin ställde en liter vatten i en skål. På några timmar hade vattnet afdunstat, utan att någon fukt märktes, hvarken på hygrometern eller på de iskalla fönsterrutorna. Genom de klistrade innanfönstren hade vattnet icke gått, dörrarne voro stängda, och kaminen likaså. Det är oförklarligt, så vida icke vattnet transformerats till en annan gas, som icke kondenserades vid vanligt tryck och lindrig köld (fönsterrutans).

Men ändå oförklarligare är uppkomsten af skydrag på hafvet. Meteorologerna (Buchan) bedyra numera, att skydraget icke har sugit upp vattenmassan ur hafvet, ty det är sött vatten. Skydraget börjar med ett svart moln, ur hvilket skjuter ner en vattenpelare lik en elefantsnabel.

Denna vattenpelare är så enorm, att de lärdaste funderat på den kraft som uppifrån styrde densamma. Förr gissade man på ett vacuum, som bildade pump, sedan på elektricitet, och så upphörde man fundera; inskränker sig till att relatera, utan försök med rotmärken och integraler. Och det är väl gjordt. Men underverket står kvar: att ett svart moln kan hålla tusentals ton med vatten sväfvande och till och med suga upp det igen.

Underverkens tid är icke förbi, och de äro alla relaterade i fysiken och kemin, där förklaringarne äro så dumma, att underverket kvarstår såsom sådant.

[redacted]

Uret och planetsystemet.

OM MAN BETRAKTAR Tycho Brahes system, så liknar det ett urverk. Solen sitter på själfva valsen som vindar upp lodet (motorn), men utgör själf ett dref som griper in i jordbanans kuggar. Planetbanorna fungera som minuthjul och månarne som sekund. Den som vill studera urmakeriets teori skall finna flera likheter mellan hjulens diametrar och kuggarnas antal å ena sidan, och planetbanornas element å andra. Ekvationerna ha mycken likhet med hvarandra, och af den naturliga orsak att uret är en liknelse af planetsystemet, med den skilnad att urets motor, fjädern eller lodet är bekant, men solsystemets obekant, för astronomen åtminstone. Ett fullständigt planetarium är ju också konstrueradt som ett ur, och dess teori gafs redan 1812 af Antide Janvier i ett arbete; Des révolutions des corps célestes par le mécanisme des rouages (som jag dock icke läst).

Tychos kompromiss-system antogs icke, men Kopernikanska segrade. I detta **står** som bekant solen stilla i medelpunkten af en ellips, som är en cirkel; hvad solen står på, det sägs icke; men att den inte faller, är ett underverk, som Gyldéns frisinnade astronomi icke förklarar, ty underverk kunna icke förklaras i en handvändning.

Finska ungerska-mandschuriska-japanska.

I FÖRORDET TILL SISTA kinesiska grammatikan uppgafs kinesiska språket vara släkt med ungerska, turkiska, finska (ural-altaiska). Vid en kort öfverblick af finska grammatikan har jag funnit att vokalharmonien och agglutinationen äro gemensamma för alla dessa språk, utom kinesiskan. Däremot synes ordförrådet i finskan vara hämtat ur alla världens språk, hvilket gör finskan till ett sannskyldigt esperanto. Själfva karaktären af ljuden liknar däremot grekiskan, och en konjugation är förvillande lik italienskans. En liten ordlista på måfå skall belysa saken.

Kyntillä betyder ljus och är nog latinska candela.

Rakkaus = kärlek och rakasta synes vara grekiska Eros och erastoi. Hviska heter kuiskata och är väl samma ord, men båda förvandta med grekiska travlitsein eller latinets mussito.

Så kommer en mängd genomskinliga:

Mitta = mått, mensura.
Masto = mast.
Merimies = matros, mare, mer, marin.
Muuri = mur, murus.
Valli = vall, vallis.
Kulma = vinkel, culma.
Lyiji = bly.
Lattia = läkt.
Luu = lägg.
Huone = hus, domus.
Kylme = kylig.

Kaikellainen = allerlei (lei = lainen).
Housut = hosor.
Pöksyt = byxor.
Mehiläinen = melitta (gr.) = honung, bi.
Vihainen = vilain (fr.), vilis (lat.).
Palvelija = parvulus eller famulus, tjänare.
Ihmiset = homines, mänskor.
Ihminen = homo, mänska.
Maito = mjölk, milch, mœlk.
Maha = mage, maga.
Vatsa = venter, mage.
Laiha = leptós (gr.), leha (hebr.), mager.

Atria = af äta, måltid.
Mies = mas (lat.), mann.
Veitsi = af hvässa, knif.
Suu = af os, stoma, mun.
Äiti = mätär (gr.), moder.
Naapuri = nabo, nachbar, granne.
Nimi = nomen, namn.
Verkko = arkys (gr.), rete (lat.), nät.
Uusi = noous, ny.
Hyóty = utor, nyttja.
Auki = kekänos (gr.), öppen.
Avata = hiatus, öppen.
Korva = öva, auris, otarion. (Detta k synes motsvara hebreiska artikeln Ha (cha).)
Paſkka = pagus, by.
Itä = eos (gr.), öster.
Hevonen = häst, eqvus, hippos.
Ääni = äkä (gr.), skall.
Terevä = drimys (gr.), skarp.
Korppi = korp, corax.
Pyórä = rad (ty.), rota (lat.).
Laskea, lukea = logitso (gr.), räkna.
Valtakunta = rike. Valte = välde (germ.). Kunta = kommun rom.).
Haista = otsein (gr.), lukta.
Ruis = råg, briza (gr.).
Kuolu = skola, scola.
Ase = ensis (lat.), sain (hebr.), svärd.
Suutari = schuster, sutor (lat.), skomakare.
Räätäli = raptein (gr.) = sy, skräddare.
Huono = ond, eller on (hebr.).

Ja = kai (gr.), U (hebr.), och.
Pojan = pojke, pais (gr.).
Laiva = navis, skepp.
Leipä = leifr (isl.), chleb (hebr.), bröd.
Parta = bart (ty.), skägg.
Muna = oon (gr.), ägg.
Kuva = eikon (gr.), ikón (ry.), bild.
Tiili = ziegel, tuile, tegel.
Vesi = wasser.
Viheriä = viridis, grön.
Kaula = gaula, gula, hals.
Lämpöinen = aleeinos (gr.), varm.
Omena = melos, äpple.

Som grekiska eller italienska klingar presens af »olen» jag är:

olen
olet
on
olemme
olette
ovat.

Grekisk eller latinsk är bildningen af ja och nej.

— Är du hemma i morgon?

Oletko kotona huomenna (hemma).

— Olen.

Jag är (sum) = ja.

— En mene = nej. På grekiska ou mén.

Ola = maskalä (gr.), axel.
Lusikka = listron, löffel.
Edistyminen = framsteg, låter som grekiska, af epidosis eller dieimi (gå fram).

Om man sedan tar en hastig och oskolad öfverblick af ungerska språkläran, så tycker jag mig råka ett slangspråk, enkom bortkollradt för att vara chiffer. Men har man väl fått en nyckel, så hittar man äfven här gamla bekanta från alla världens kanter, mest dock grekiska, latin och tyska.

Exempel:

Polgármesterré låter ju konstigt, men är helt enkelt bürgermeister.
Pellengér = pranger (ty.).
Istráng = strang (ty.).
Istálló = stallo (ita.).
István = Stephan.
Király = kyrie (gr.), konung.
Sorompo = schranke (ty.).
Goromba = grob (ty.).
Salak = schlacke (ty.).
Hajó = naus (gr.), skepp.
Ember = hombro (sp.), homo, mensch.
Allát = animal, djur.
Dáridó = aridus (lat.), hitze.
Eleség = estiein (gr.), äta.
Eleg = halis (gr.), genug.
Eltakar = täcka (tak).
Eltöródik = trött.
Elme = alma (sp.), anima, geist.
Epedez = bedja.
Czomb = lumbus, lår.
Bérez = berg.
Aczél = acier (fr.), acies (lat.), akís (gr.), stål.
Asztal = tabula, bord.
Erdö = drymós (gr.), skog.
Erö = romä (gr.), kraft.
Este = hesperos (gr.) afton.
Fej = kefalä (gr.), hufvud.
Féreg = herpeton (gr.), vermis, mask.
Fiu = filius, hyiós, son.
Foly = fliessen.
Felhö = nefälä (gr.), moln.
Gyáva = ignavus, feg.
Hös = heros, hjälte.
Járum = jugum, joch.
Jó = god, gut, (jut plty).
Kutya = kynä (gr.), canis, hund.
Lakodolam = gamelios deipnos eller epitalamios (gr.), bröllop.

Här synes ett slags rotvälska eller äppeltyska ha utbildat sig bland hästhandlare och zigenare, och lika ofta gående ut på förkortning som på obegriplighet. Latinska causa förkortas först till cau, sedan vändes det baklänges och blir auc = ok,

som behåller betydelsen af causa = orsak.

Att sätta agglutinationen som karaktäristiskt för ungersk-finska är oriktigt, ty ordlimning finnes i alla språk. I svenskans passivum af kalla, har kallas uppstått af kalla sik (sig) liksom i latinet iste, ille, uppgått i ändelserna.

Jag kan således icke finna något berättigadt i att isolera och indela språken, då allt återfinnes i alla.

Men för att sluta denna grupp, skall jag välja det mest utvecklade uralaltaiska språket, eller mandschuriskan, och visa huru i detta så aflägsna isolerade språk, rötter ur grekiska och latin ge en svag återklang.

Låtom oss först läsa en text och sedan på gehör säga oss hvad det mest liknar.

»Nialma abka na á de amuran banin be alifi sain be sais-ara che be ubiyarakongge akô. Tuttu seme neime assaburako ocóterei sain be yabure che be nakabure mujilen inu.»

Här klingar ju grekiska, latin, hebreiska, spanska, men föga germanska.

En liten ordlista på måfå skall bekräfta iakttagelsen:

Aniya = annéc (fr.), annus.
Amuran = amour.
Amuranga = d:o.
Algin = eulogein (gr.), éloge.
Alimbi = elaunein, styra.
Akó = ouk (gr.), icke.
Aisin = æs (lat.), metall.
Akdambi = dokein (gr.), tro.
Aibi = ibi (lat.), där.
Acuhiyan = kakologein (gr.), calomnier.
Adu = endyein, estás (gr.), vestis, kläder.
Acambi = enggys (gr.), approche.
Bira = riva, rivière, flod.
Boigon = oikos (gr.), hus.
Fusihon = inferior.
Gala = ala, vinge, flygel.
Gônin = gony (gr.) eller gnosis, reflexion, sedan esprit.
Cooha = cohort, gardet.
Hailan = ulnus, aune, aln.
Haji = amicus, ami.
Holo = hohl, ihålig.(?)
Jurgan = judicare, justice.
Jeke = aikia (gr.), smak.
Jilgan = lyda, ljuda.
Jili = bilis, galla, vrede.

Juwe = duo, två.
Oshon = ōmós (gr.), grym.
Nimari = hiems, vinter, snö.
Ama = fader, pater.
Eme = moder, femme (fr.).
Aitobume = aider.
Useme = seme.
Gurgu = djur.
Gele = deilia (gr.), fruktan.
Gete = guetter (fr.).
Eruwen = drymós (gr.), skog.
Hengkin = inclínaíson.
Gurvangun = vauríen.
Ijarila = réjouír.
Fula = rufus.
Cimara = hämera etc.
Farhón = afanás (gr.), mörk.
Haha = humo.
Hehe = femina.

Om man ser att ordet dehema betyder oncle, och samtidigt hör tyska oheim rusa förbi, så vill man gärna ställa ihop dehema och oheim, och man har rätt, ty dehema kommer af ama = fader, amaha = svärfar.

Om tome beyder alla, så tänker jag på toti, tous.

Utala = autant (fr.).
Ara = grafo, skrifva.
Bi = vara; engelska: to be.
Genere = ire (lat.), gå.
Colgoro = fulgor.
Juwa = ouvrir.
Giyan = juste (fr.).

Men det finnes en hop onomatopoiéer i mandschuriskan, hvilkas betydelse man tycker sig känna, som ett dunkelt minne, utan att man följer ljudlagar (som icke existera! Ad. N—n), eller rättare man finner det helt naturligt att det skall betyda det och det! och detta i synnerhet om man tar sin grammatika på franska språket, hvilket angifver tillräckligt franska språkets berättigande som universalspråk, varande korsning af latin (grekiska), tyska och keltiska. Acu facu t. ex. betyder aimer enfant. I acu finns aimer, och i facu enfant.

Dede dada = sans dignité.

Lokdo lakda = lourd.

Kakafaka seme = katagelaston (gr.), skratta.

Dar dar = (sv.) darra.

När jag ser att babade betyder partout, finner jag det helt naturligt, liksom att sidenderi = betyder à l'intérieur, och dorgi dedans; uba = ici,

[redacted]

tede = là, deleri = par-dessus, deri = à travers, tule = dehors, cargici = de l'autre côté, aide = où, aibideri = par où, esike = assez.

Vidare: Jabure = labeur; sain = sain; orho = herbe. [Se: C. de Harlez: Langue Mandchou, Paris 1884.].

Nu skulle ju ett par ord sägas om japanskan, för att introducera äfven detta aflägsna tungomål i den europeiska språk-konserten!

En flyktig blick afskräcker liksom ungerskan, men om man rensar bort præfixer och suffixer, och om man begagnar sin rätt att välja ur de europeiska språken, där likhet visar sig, så blir saken icke orimlig. Och att sluta af likhet är enligt logiken ett godt sätt (analogi), att sluta af olikhet är ett sämre sätt.

Alltså: till ordlistorna!

Jag ser strax att äta heter kuu och tänker då på tyska kauen, kanske grekiska enkoia (måltid), latinska cœnare. Om någon invänder att kuu »kommer ifrån» kinesiskan, så kan ju svaras, att ett ord icke behöfver »komma ifrån», därför att det liknar, utan båda kunna ha öst ur samma urkälla.

Jag fortsätter, hållande mig till realiteter tills vidare.

Smör heter gyuraku. Det låter som ungerska, men heter där voj, på finska = voi. Mera liknar gyuraku grekiska butyron, som på tyska är butter.

Ättika heter su. Det är surt, oxys (gr.), acidus, sauer.

Socker = satō, saccaron (gr.).

Shio = hals, halys (gr.), salt.

Pan = panis, bröd.

Kashi = kuchen (ty.), coquo (lat.).

Ushi = sarx (gr.), kött (?).

Köket heter daidokoro, och det låter som grekiska; och daio betyder brinna, koreo sopa, korä piga.

Yasai = gemüse, olus (lat.), opson (gr.).

Yaku = kaio, kauvo (gr.), bränna.

Waku = coquo, kochen, koka.

Uchi = oikos (gr.), hus.
To = tyra (gr.), thor, dörr.
Kagi = clavis, nyckel, kleis (gr.).
Tatami = tapäs (gr.), matte, matta.
Kimono = klamys, kiton. klanidion, mantel, rock.
Kuts = skyteus (gr.), skomakare, sutor (lat.), kattuma (gr.), skosula.
Saifu = sacculus (lat.), sakion (gr.), pung.
Horits = jura, juris (lat.), ortós, eritsen (gr.), rätt, rak, jus.
Ajamaru = hamartaneien (gr.), sich irren.
Ashiki koti = kakotes, kahia (gr.), laster.
Iri = ire (lat.), gå in.
Katana = coteau (fr.), culter (lat.), kopís (gr.).
Umi = humor, hydor. vatten, haf, (Lapplands Ume?).
Yói = god (sv.); Jut = gut (platty.).
Sakana = salakka (fin.), fisk.
Mijikai = mikrós (gr.), liten.
Karái = karvi (fin.), kärf.
Hachi-mits = hunaja, mesi (fin.), honung.
Mizu = vesi (fin.), vatten.
Amai = makea (fin.), söt.
Oya = goneis (gr.), föräldrar.
Sora = uranos (gr.), svarga (skr.),
Iko, ikioi = eikon, eiko, eoikos (gr.), anseende, makt.
Omoi = oiestai, nomitsein (gr.), tro.
O. s. v.

Grekiskan.

PÅ DENNA KORTA upptäcktsresa genom världens mera begagnade språk har ett visat sig säkert: att grekiskan med dess karaktäristiska ljud återklingar i dem alla. Och grekiskan blir genom dess förvandtskap med sanskrit liksom bindestrecket mellan östra Asiens och västra Europas språk.

På grekiska är ju Europas äldsta och bästa skaldestycken skrifna, tragedierna inräknade; på grekiska äro alla nämnvärda filosofiska system författade: historia, jordbeskrifning, matematik, naturkunskap. Och på grekiska är Nya Testamentet författadt.

På grekiska nämnas alla moderna uppfinningar, ifrån telegraf, telefon, automobil till det sista munvattnet. Läser man dagens tidning på vårt språk så är hälften grekiska.

Efemerider, politik, litteratur, teater, krönika, polemik, statistik, polis, ekonomi, eko, diplomati, telegram, äro grekiska ord. Och i annonserna är grekiskan öfvervägande: fotogén, automobil, sozodont, dentist, o. s. v.

Hela studentexamen går af med grekiska: teologi, historia, geografi, alla grammatikor, filologi, zoologi, botanik, aritmetik, matematik, geologi, fysik, kemi, är grekiska.

Grekiskan är ett lefvande språk, kanske odödligt! och därför att Guds son talade det, och hans lärjungar skrefvo det!

Hvad är vetenskap?

DET HAR HITTILLS varit ett mycket sväfvande begrepp. Att samla frimärken har blifvit en vetenskap och kallas philateli. Att sätta sig på en välbonad kutter som man sedan låter drifva, är också vetenskap, äfven om man bara fördrifver tiden med kortspel och jakt.

Men nu har begreppet vetenskap utvidgats än mer. I Europas mest spridda illustrerade tidskrift skulle ett lands 8 största vetenskapsmän afbildas. Däribland voro naturligtvis 2 fruntimmer först. Det ena var ordförande i en agitationsförening, det andra var föreståndarskan för en platsanskaffningsbyrå. Detta är modern vetenskap: Kommissionskontor som anbringa odugliga tjänare, husshållsskolor där man förfalskar matvaror så att steken kokas ur först, och där man gör buljong af rågmjöl, det är vetenskap!

Jag vet en vetenskapsman, professor, rysligt stor, som lät en tecknare rita af alla världens sjöborrar dem han icke en gång samlat själf. Arbetet gafs ut, befanns vara epokgörande. Men där fattades hufvudsaken: täxten. Det fanns ingen egentlig täxt, bara ritarns ritningar, som voro utmärkta. Hvari bestod professorns vetenskap då? I ritarns ritningar.

Detta påpekades i en tidning, med påföljd att ritarn måste resa till Amerika.

När man läser världshistorien, så får man lära en hop lögner eller obevisade påståenden, särskildt i skolorna, där allting inhämtas kritiklöst.

I bartolomeinatten till exempel dödades amiral Coligny, och blef genast martyr och helgon. Punkt och slut. Men det var icke så enkelt med martyrskapet och helgonet, utan det var ytterst inveckladt. Frankrike, som sedan

gammalt var ett katolskt land, hade slutligen tolererat kalvinisterna, gifvit dem äm⸗beten i staten och befästade platser. Men kalvinisterna voro icke nöjda därmed, utan sköflade kyrkor, brände bil⸗der, och förbjödo katolska gudstjänsten, detta i ett land där de endast voro tolererade. Coligny var med och väckte borgerligt krig, och han lät därunder sin broder Ande⸗lot undsätta sig med tyska trupper. Detta var ju lands⸗förräderi.

Vid belägringen af Orléans blef den katolske Francois af Guise (icke Henri) mördad. Coligny ansågs som mörda⸗ren, af några, af andra nämn⸗des en kalvinistisk adelsman Poltrat. Hvem som var skyl⸗dig vet man icke, ty i världs⸗historien äro alla uppgifter förfalskade. Emellertid, och efter alla olyckor Coligny dragit öfver sitt land blef han af parlamentet dömd som hög⸗förrädare. Nu är att märka det parlamentet var af konungen oberoende och kunde göra honom föreställningar; Colig⸗ny dömdes således icke af konungen; och Carl IX mot⸗tog honom efter domen, i sitt hof, satte honom i stats⸗rådet, emedan han värderade honom som krigare,

Därpå följde skotten på Coligny, den 22 augusti, hvil⸗ken händelse upprörde konun⸗gen så, att han aflade sjuk⸗besök hos den sårade. Det hade han aldrig behöft göra, för att dölja sina planer.

Men därefter öfvertygas konungen af sin moder om tillvaron af en protestantisk sammansvärjning. Detta kränkte Carl IX, som allvar⸗ligt räckt kalvinisterna han⸗den, strängt bestraffande de katolske som öfvat våldsam⸗heter mot dem i Rouen och flerestädes. Carl IX hade äfven närmat sig den kalvi⸗nistiska Elisabeth af England och skickat hjälp åt de prote⸗stantiska holländarne, hvar⸗förutom han gifte bort sin syster med hugenotternas

hufvudman Henrik af Navarra, och själf äktat den protestantiskt sinnade Maximilian II:s dotter. Att han trodde på en sammansvärjning var icke underligt, då protestanterna redan 1567 försökt att taga honom fången, i Monceaux.

Hur kom då Bartolomeinatten till stånd? Det vet man inte; ty stormen bröt ut på samma natt öfver hela Frankrike, utan konungens vetskap.

Att Carl IX själf lossat skott från fönstret i Louvre lär vara lögn.

Men Coligny blef martyr, fastän han var misstänkt för mordet på Frans af Guise, fastän han väckt borgerligt krig och dragit främmande trupper in i sitt land, fastän han var dömd som högförrädare af parlamentet.

Säg detta åt en protestantisk historieskrifvare, hvad svarar han? Ingenting; han bara kallar dig Jesuit, och går på i lögnstrumporna! Men att utelämna motiveringen i en pragmatisk historia, det är urkundförfalskning, och därför synes hela världshistorien *vara förfalskad.*

Leopold Ranke skulle ju en gång skrifva påfvarnes historia i 16 och 17:de århundradet, naturligtvis i protestantisk anda; men när han granskade källorna kom han till motsatt resultat, så att han sedermera »gjorde sig förebråelser» det han varit opartisk till protestanternas nackdel. I ett annat arbete råkade Ranke meddela den upptäckten, att inkvisitionen i Spanien var en kunglig domstol och icke en andlig. Ja han fann till och med att påfvarna bekämpade inkvisitionen ehuru förgäfves. Sådant kallas farliga upptäckter; men ingen lärobok har ändrat den gamla uppgiften om inkvisitionens natur. Samme protestantiske historieskrifvare bevisar äfven att Bartolomeinatten var en politisk händelse och alls icke var dikterad af religiös fanatism.

Falska målningar.

DÅ ALLT ANNAT är så illusoriskt, så kan man ju förstå hur mycket falska målningar som finnas i världen.

På 1890=talet grasserade en liga, som sålde Rembrandt och Rafael till 300,000. En musei=intendent sköt sig af förtviflan att han låtit lura sig. Slutligen bevisades att sixtinska madonnan var falsk, den äkta hembjöds till försäljning bestyrkt af dokument. Om säljaren, eller säljerskan häktades, vet jag icke.

I min ungdom gick jag och beundrade mästerverken på vårt museum, studerade dem och grundade ett blifvande omdöme på dem. Men senare afslöjades de mest berömda såsom varande förfalskningar. Hela mitt omdöme var därmed annulleradt eller förfalskadt. När jag längre fram fick se några af Rafaels staffli=bilder, trodde jag de voro

falska; och själfva sixtinska madonnan vill jag inte svära på.

Men bland Berlin=museums Rafael finnas madonnor som Rafael icke målat. Denna till exempel, med ett ideal af fulhet, som Rafael saknade, är sannolikt falsk. Men jag ville fråga en målare om saken, icke en musei=man eller en recensent.

Den oupphinneliga antiken.

BLAND ANNAT VI fingo lära i min ungdom var: att den antika skulpturen var oupphinnelig, det vill säga fullkomlig i skön=het. Men det är den icke. Själfva Niobe är ful i kon=turen, hvilken är en af huf=vudsakerna i skulpturen.

Niobe-konturen.

Laokoon är en vacker kom=position, men gossarne äro rysliga, emedan de äro osanna. Gossar se icke ut så.

Många antiker äro sköna, men det finns alltid ett litet fel, af den orsak, att allting är bristfälligt här på jorden. De som gå med ancestrala minnen af något fullkomligt, lida därför när de se det ofullkomliga i konsten, som uppger sig vilja korrigera naturen.

Det enda fullkomligt sköna jag sett fanns i naturen. En snöalp vackert tecknad som Dent du Midi; en grupp tul=paner utanför Beau=rivage vid Lac Leman; ett gammalt olivträd vid Savona. Mest i växtvärlden har jag funnit det fullkomligt sköna dock. En persisk alpviol, en hvit azalea i blom har gifvit mig den största skönhetslust, ty den var ointresserad, och väckte dunkla minnen af nå=got jag sett förut som var ändå skönare.

Rembrandt.

DET FINNS OFULLkomliga konstverk, som tilltala mer än fullkomliga; detta kan bero på något subjektivt, oss inneboende . . .

Rembrandt till exempel, har gjort många dåliga konstverk, tråkiga och fula. Anatomen är pedantisk, en så kallad »Académie»; Die vorsteher der Tuchmacherzunft är utmärkt som facture, men mycket panoptikon; Nertagningen från korset är faslig, oskön, hädisk, men väl målad.

Och så med de flesta af Rembrandts opera. Likafullt är jag dragen till honom, och personligen älskar jag mest hans självporträtt från Wien, men af den privata grund, att jag haft det länge hängande på en vägg, och där liksom gjort hans intima bekantskap.

Ofattligt är att Rembrandt, liksom Mæterlinck kunde göra karrikatyrer på sina egna

vackraste saker. Sålunda har han i Abraham och de tre änglarne (Petersburg), framställt ämnet i en upphöjd stil, där den minsta änglen är bland det skönaste. Men i etsningen Abraham mottager Jehova (samma ämne) har han ritat till en simpel karrikatyr.

Likafullt, jag »håller på» Rembrandt, fastän jag icke kan motivera det. Kanske det är lika subjektivt som

hans sätt att se sin rysliga Saskia, som till och med i sin ungdomsgestalt förefaller oss så motbjudande i sin fulhet och elakhet.

Protestanternas frisinne.

DET ÄR BARA ETT sjukligt självbedrägeri när protestanterna tro sig vara toleranta och fri⸗sinnade.

Luther själf föreslog (enligt Seckendorf), att judarnes sy⸗nagogor skulle brännas, deras hus nedrifvas och deras bön⸗böcker jämte Gamla Testa⸗mentet tagas ifrån dem. Deras rabbiner borde tvingas till hårdt arbete och förbjudas all undervisning.

Men än i dag hyllar Israel vår Luther, därför att han var så frisinnad. Det är ju galenskap. Voltaire var icke stort mer tolerant mot Israels barn, men än i dag lägga dessa sina blommor på hans staty vid Quai Voltaire. Jag har läst i en bok, som jag icke kan återfinna, att Jean Calas icke var oskyldig, utan att han pinat sonen till själf⸗mord. Då allt annat är för⸗falskadt, kan det vara möj⸗ligt att fadern Calas var skyldig. Processen, som nu⸗mera refereras behagligt för⸗kortad, är ytterst invecklad, och borde granskas i Causes Célèbres IV där den finnes.

Fadren Calas, protestant, hade en äldre son, som före den mördade öfvergått till katolicismen. Detta kunde ju icke vara något nöje för fadern, då det väckte sön⸗dring i familjen, där modern för öfrigt var engelska. När nu den yngre sonen också ville bli katolik, föreställer man ju sig faderns berätti⸗gade ovilja, ehuruväl han be⸗dyrar sig varit likgiltig. Detta tyckes bekräftadt af den om⸗ständigheten att det fanns i huset sedan 30 år en katolsk tjänarinna, hvilken omvändt den äldre sonen utan att bli bortkörd.

Om aftonen före mordet kommer en protestantisk man från Guyenne. På natten sker mordet. Men alla biomstän⸗digheterna, vittnesmålen i

första processen, faderns känslor vid första sonens affall, orsaken hvarför katolska pigan icke afskedades, moderns och syskonens uppförande mot den som ämnade öfvergifva sina fäders tro (de voro 6 barn). O. s. v.

Den mot kristendomen fanatiske och intolerante Voltaire satt eller låg i Ferney och reviderade processen, tre år efter domen, och genom sina relationer med hofvet fick han den upphäfd. Men hvad visste han om saken? Endast hvad de intresserade i saken berättade, relateradt med vältalighet.

Att Calas mördat sin son förefaller osannolikt, men att han pinat honom till självmord synes ganska naturligt. Hur det förhöll sig får man väl aldrig veta, och fick man veta det, skulle katoliker tro det ena, och protestanter icke det andra, ty människornas åsikter äro födda af intressen och passioner. Men det är lika lättsinnigt anse Calas martyr som att kalla honom mördare, men så äro människorna i sina tycken, som de kalla åsikter och göra till sin egendom, som de försvara.

Det trettioåriga kriget öppnas som bekant med restitutionsediktet. Genom detta återfordrade katolikerna de kloster och fromma stiftelser som protestanterna tagit, och begagnat till gåfvor, mutor och andra världsliga ändamål. Sålunda hade Luther till skänk fått Augustinerklostret i Wittenberg af kurfursten Johann den beständige, och dessutom hade han köpt det »Lilla Klostret» för 430 gulden. Detta var ju icke lagligt eller vackert, och katolikerna hade otvifvelaktigt rätt, i synnerhet när de beviljade lutheranerna religionsfrihet. Kriget som bröt ut var sålunda intet religionskrig utan ett kif om jordagods. Men likafullt står det i vår historia att det rörde sig om trosfrihet. Det är ju

rysligt! Och talar man om sanningen (hur = det verkligen förhöll sig) så rosas det af de frisinnade protestanterna, hvilka äro lika fanatiska lögnare som de »andra».

Det är ju hopplöst att tala förnuft vid människorna, ty de synas vara galna! Det var också Swedenborgs mening!

Under den protestantiska Elisabeth i England var sträckbänken lika mycket i rörelse som under den katolska Isabellas. Under Cromwell befalldes Irlands prästerskap med hotelse af dödstraff lämna fäderneslandet om de voro olydiga. Hvar och en som dolde en katolsk präst måste lida döden.

Puritanerna i det fria Amerika straffade alla som icke fasthöllo vid deras religion. I Massachusetts »blefvo kvärkarna piskade och brännmärkta, deras öron afskuros, deras tungor genomstungos med glödgade järn; de landsförvistes och i händelse de återvände, hängdes de.»

Enligt Örebro stadgar af 17 februari 1617, bestämde Gustaf II Adolf strängaste straff för öfvergång till kristna läran. Jag kallar den katolska för den kristna emedan lutheranerna voro en sekt af den protesterande kyrkan.

Elfva dagar efter stadgans utgifvande torterades Johannes Hammerus och afrättades. År 1624 afrättades Behr, Anthelius och Campanius, emedan de icke ville öfvergifva sina fäders tro, af Guldkonungen; det är ett vackert exempel på protestantiskt frisinne! (Se: Cornelius: Svenska Kyrkans Historia efter Reformationen, Uppsala 1886.)

Häxprocesserna.

NÄR PÅ 1880-TALET materialismen blomstrade och människorna förfäades, upptäckte fysiologen Charcot den onda viljans makt att influera medmänniskors psyke, så att de blefvo »besatta». Detta kallades hypnotism och suggestion. Hemlighetsfulla tilldragelser med brottslig anstrykning började refereras, processer anlades därtill och mord förekommo, och där mördaren uppgaf sig ha handlat under inflytande och tryck af viss persons vilja, till och med på afstånd. Det var då Charcot fällde de ryktbara orden: Om femtio år ha vi häxprocesserna igen! Därmed erkändes att det fanns något i häxprocesserna som var annat än inbillningar och bedrägeri.

Hvad menades då med en häxa? En kvinna (mest kvinnor!) som händelsevis upptäckt själens förmåga att gå ut ur kroppen eller på afstånd influera på en annan, mest på de lägre sfärerna. Därjämte måtte de ägt förmågan att, särskildt hos barn, framkalla orena bilder.

Romarne kände alla dessa konster, men förstodo dem icke. De menade således med Lamia ett spöke som »diade» barn, och med Incubus, som i orena drömmar besökte ynglingar och flickor, menade de Faunus eller den ludne Pan. Luther talar ännu om dessa företeelser, och Huysmans har skildrat fenomenet i ett kloster som han besökte såsom om det var en upplefvelse.

Nu är saken den, som hvarje förälskad man känner till, att kvinnan kan, när hon attraheras till en man, intränga med sin själ eller delar af densamma i hans, så att han förlorar sig själf och blir besatt af henne.

Ynglingen och flickan plågas i drömmen sannolikt icke af sina fantasier utan af andras,

och de som tycka sig förföljda af mänskor äro sannolikt förföljda af andras tankar, kärlek eller hat. När denna själens förmåga, under vilda tider af förfall, utvecklas och upptäckes, så missbrukas krafterna af de andra till andra ändamål. Ynglingen i pubertetsåldern, som blifvit föremål för en, kanske okänd, kvinnas böjelse, plågas af detta, känner sig ofri, besatt, och blir stundom frestad beröfva sig lifvet för att bli fri sin vampyr. Olycklig kärlek kan ju sluta i självmord.

Dessa häxor, som brändes under häxeriprocesserna, voro antingen sådana vampyrer eller besatta, och man har exempel på häxor som af okunnighet och nyfikenhet praktiserat trolldom, sedan självfva angifvit sig och tiggt om bålet som enda räddningen, ty genom att göra ondt hade de trädt i förbindelse med en lägre region som vi ana men icke kunna känna fullständigt.

Albigenser och tempelherrar lära ha utöfvat trolldomssynd med alla afvikelser, och därför brändes de, icke för religionensskull. Och när tempelherrarne svuro på bålet att de voro oskyldiga, så menade de väl oskyldiga till den yttre handlingen, då lagen icke straffar tankesynd, viljesynd, önskesynd.

Häxeriprocesserna upphörde, men häxeriet är kvar delvis. En nådig försyn inbillade mänskorna att det bara var inbillningar; och när deras tankar upphörde spela omkring dessa ämnen, blefvo de immuna.

När med hypnotismen, medvetandet om dolda, farliga krafter väcktes till lif, började fenomenen återigen visa sig, och mäktiga andar, särskildt i Frankrike, bekämpade hvarandra, på afstånd, ibland med dödlig utgång. Flera af dem som framkallat krafterna blefvo skrämda, och flydde till religionen, där de funno säker hjälp. Andra förgingos i sin egen ondska.

Den kvinna, som af ondska och härsklystnad leker med en mans känslor, blifver icke ostraffad. Koketten som väcker svartsjuka blir oftast straffad genom svartsjuka, det vill säga: anfäktas af inbillningar, där hon ser mannen älska en annan kvinna, och det lär vara helvetets kval. Därför heter det så riktigt: Lek icke med kärleken!

Pantheon.
Eller
Människodyrkan.

SWEDENBORG FÖREdrog republiken som statsform, emedan monarkien gaf anledning till människodyrkan bland annat. Pharaonerna i Egypten och kungarne i Babylon förgudades eller förgudade sig själfva i tempel såsom vissa romerska käjsare. Detta underbara fenomen är icke grundadt på människors tacksamhet, ty den grunden är svag, utan dels i hatet mot Gud, dels i fruktan, dels i en inneboende autolatri eller benägenheten att förguda sig själf i sin nation genom sin regent. Det är en dålig bevekelsegrund alltså.

I Roms Pantheon, som varit badhus och kristen kyrka, ligga nu bland andra Rafael och Viktor Emanuel.

I Paris Pantheon förgudas Sadi Carnot och makarne Berthelot.

I vår nekropol ligga många obegripliga storheter, men äfven kreti och pleti huller om buller. Bland konungar märkes Friedrich I, en operettfigur och en karrikatyr, men i samma grafkor hvilar »Sveriges förstörare», den notoriske galningen Carl XII, som hvarje år mottager sin apotheos af den bildade ungdomen. Om man icke vill vara med om galenskapen, så blir man ihjälslagen alldeles som om man störde allmän gudstjänst.

Gustaf Adolfs naturlige son med Margareta Cabeljou, Vasaborg har smaklöst nog fått eget grafkor mellan Banérs och Bernadottes.

Guldkonungens naturlige svärfar ligger under golfvet framför predikstolen.

Men bara man talar om detta, så rasa hedningarne, icke som inför majestätsbrott utan som för hädelse. De döda regenterna ha upphört

räknas till historien, de äro gudar och deras minne är religion.

Och hedningarnes irreligiösa fanatism och intolerans är värre än något odium teologicum. Den som först vågade tala om Gustaf Adolfs ställning i 30-åriga kriget blef bokstafligen mördad, d. v. s. beröfvad ämbete, aktning och brödet, hvarförutom hans hustru aflifvades på ett anständigt sätt.

Doktor Faust.

(1897.)

ÅR 1897 SKRIFVER en tysk om d:r Faust ungefär följande:

D:r F. lefde i midten af 1500-talet, och härstammade från Kundlingen i Schwaben enligt en uppgift af Melanchton, som kände honom. Han skall ha studerat magi i Krakau. Von Sickingen umgicks med Faust i Kreuznach.

Efter åtskilliga förberedelser och en vistelse i Wittenberg 1530 slöt han förbundet med den onde, som i skepnad af en hund följde och tjänade honom, men slutligen brakte honom om lifvet under rysliga omständigheter.

Den första folkboken om d:r Faust skildrar honom som en studerande i Wittenberg, där han först tog en teologie doktorsgrad, sedan ägnade sig åt medicin, astrologi och matematik, och blef en titanisk filosof och forskare, som dock här framställes till varnande exempel. »Han tog örnens vingar och ville utröna all himmelens och jordens grund.» Redan i skolan kallades han en »spekulierer» och företog sig spekulera elementa, lämnade teologien, blef en världsmänniska, och vände sig till naturvetenskaperna, som ansågos vara från djäfvulen (såsom Faust dref dem!). Af djäfvulen begär han vid paktum, att denne skall besvara alla hans frågor och icke säga något lögnaktigt (kallas begäret efter sanningen!). Därvid upplyses han att världen är evig, men själens odödlighet förnekas. Hans affall från Gud jämföres med Lucifers och titanernas. Han äktar Helena som han frambesvärjer, får en son (Eufarion) med henne, och denne blir en stor spåman o. s. v.

Slutet på sagan är icke narri, ty efter en med studenter genomrumlad natt, fin-

nes Faust på en dynghög, förfärligt massakrerad, kastad förut mellan väggarne i värdshusets rum, där han sof.

Faust fattas som en motbild mot Luther, som slängde de världsliga studierna (juridiken) och ägnade sig åt Herrans tjänst.

Leben Jesu.

NU VID 60 ÅR FÖLL det mig in att jag måste se hur Strauss' Leben Jesu tog sig ut, innan jag ginge hädan. I min ungdom, 1860=talet, läste vi i skolan (för oss själfva dock) Sista Athenaren, Bibelns Lära . . ., Afskedet ur Kyrkan, Män=niskan (af Lilja), Renan, men urkunden Leben Jesu fingo vi aldrig se. Och fastän jag varit i bibliotek, dragit ihop böcker, gått i antikvariat, så har jag aldrig sett Straussens bok. Den var liksom indragen af makterna. Så kom den, vid 60 år, och jag läste, försökte läsa. Men jag kunde icke!

Den var helt enkelt oläs=bar! Det stod ingenting på dessa dryga sidor; och det som var tryckt syntes mig obegripligt, själlöst, snustorrt.

En människa som skrifver en bok om det han icke be=griper, en student som lärt sig utantill de estetiska sy=stemen, en filosof som söker definiera det sköna, en mate=matiker som vill bevisa eller motbevisa axiomen, en druc-ken som försöker blåsa flöjt, ett vanmäktigt, dåraktigt be=slut att förklara bort Guds stora underverk i försoningen. Jag slungade boken, för att undvika somna . . .

Emellertid Strauss dog 1872, och trots sin sista utveckling, då han icke trodde ens på själens odödlighet, tillbrakte han sina yttersta stunder med att för lärjungarne läsa Platos Phaidon, som så härligt be=visar själens odödlighet vid Sokrates dödsbädd.

— Hans död var sokratisk, förkunnade lärjungarne.

Men om giftbägarn var med, det får man icke veta!

Kristendom och radikalism.

KRISTENDOMEN ÄR egentligen mera radi≈kal än radikalismen. Kristus vänder ryggen åt hela samhället med dess institu≈tioner, dess vetenskap och konst. De skriftlärde varnar han oss för; de rike äro icke hans vänner; Lazarus snarare: den rike ynglingen uppmanas sälja hvad han äger, och gifva de fattiga. Till armén säger han: Den som griper till svärd skall med svärd förgås. Om vetenskap, konst och industri yttrar han sig icke, emedan de synas likgiltiga. Icke har han stora illusioner på män≈niskorna, då han kallar dem huggormars afföda. Och med rätta; ty då jorden är ett fängelse för himmelens brotts≈lingar, så äro vi alla bofvar, men fängelsepredikanten har till uppgift att predika be≈nådning för dem som uppföra sig anständigt. Att öppna fän≈gelset vore oförsiktigt och lagstridigt, och där skiljer sig kristendomen från anar≈kismen. Dem skatt som skatt bör; kejsarens åt kejsaren! Öfverheten är förordnad af Gud! Han bär icke svärdet förgäfves!

Alltså ense i kritiken, men icke i konsekvenserna.

Den kristne finner sig med religiös resignation i fängel≈sets obehag, och sätter icke bort nyttig tid på fåniga för≈slag att reformera fångvårds≈styrelse och direktörer. För att utverka lindring och be≈nådning, för att slippa mörk cell och prygel, söker han uppföra sig väl, utan att han därför tror att fängelset kan bli något förlustelseställe.

Allt hvad Rousseau, Max Nordau och Tolstoi predikat mot samhällets brister är all≈deles riktigt, men slutsatserna äro falska. Socialismen, den hedniska nämligen, som pre≈dikade utveckling och fram≈åtskridande, gick genast sin kräftgång tillbaka till nyss upp≈

häfda skråordningar, inskränkte näringsfriheten (sträjkbrytare), införde inkvisitionen (boycottning af den som icke ville låta bestjäla sig af oärliga pigor), bannlysning af kättare (icke-socialister förnekades vattenledningen och ljuset, brödet och barnens mjölk, vid storsträjken). De tvungo de nöjda att vara missnöjda, och gjorde mänskorna vilda och förtviflade, och förvärrade egentligen där de skulle förbättra.

Men i sin hedniska radikalism nådde de icke upp kristendomen. Otrogna trodde de på allt som var falskt: vetenskapens villor, nationalekonomiens misstag, industriens leksaker och filosofernas dumheter. En hedning kan man tratta i hvad hälst som är falskt, och hvilka dumheter som hälst, men för sanningen (= verkliga förhållandet) är han döf och blind.

Ett lagom, stilla världsförakt, ena benet i Jenseit, ögat på polstjärnan, staf i handen, ränsel på ryggen, alltid färdig till uppbrott; rena händer och godt samvete, då är man oåtkomlig, icke afundad, lider icke af missräkningar eller förödmjukelser, emedan man är beredd på allt och har tagit allt det där i förskott.

Fåfänglighet, förgänglighet, sade predikaren.

»Så ut din säd om morgonen och låt ej din hand hvila om aftonen; ty du vet icke hvilketdera lyckas bäst *eller om båda sätten äro lika goda!*»

Hvar äro vi hemma?

OM MÄNNISKORNA visste hvar de befinna sig!

De gamles beskrifning på Tartaros stämmer med vårt tillstånd här i lifvet. Den äregirige rullar sitt stenblock som Sisyphos, och när han fått upp det, så rullar det ner igen.

Artisten använde 25 år af sitt lif i arbete och intriger för att få bygga ett tempel åt staten. Templet invigdes, artisten lagerkröntes under fackeltåg. Dagen därpå stod det i bladen att man borde rifva templet, emedan det var misslyckadt. Artisten dog ett halft år efter på en anstalt; templet refs och namnet glömdes, utplånades.

Tantalos, den rike, girige, står midt i källan, men får icke dricka; träden fyllda med frukter hänga öfver hans hufvud, men hvarje gång han räcker ut handen för att plocka, kommer en vindfläkt och böjer undan grenen.

Den rike mannen har slitit, arbetat och skojat till ålderdomen börjat. Nu skall han njuta; men han har inga tänder, när hjärparne slutligen komma flygande; vinkällaren är fylld, men han får icke dricka för doktorn. Det är Tantalos!

Ixion rullas på ett hjul, så att bäst han är uppe är han nere. De gamle uppgåfvo orsaken vara den att han skrutit med kvinnogunst, som han aldrig mottagit.

Danaiderna de behagsjuka ösa och ösa, men karet är som ett såll, allt kommer in, men ingenting stannar.

»Det är ett helvete!» hör man hela dagen, alla dagar, och det är allmänna meningen. Men bara det ljusnar lite, bordet dukas, sängen bäddas, så börjar man trifvas igen. Man illuderar sig, ibland med *das liebe alkohol* och fortsätter sitt sömngångeri vaken. Så blir man väckt af något

[redacted]

buller, far upp, rasar, gråter, och så somnar man om igen. Slutligen blir sömnen borta, och man vaknar för att aldrig kunna somna mer. Man är väckt, och det hjälper inga sömnmedel.

Då upptäcker man hela sveket! Man ser hvar man är, och hvad allt det förflutna varit, som man trott vara verkligheten.

Den relativt vise börjar då vända sig från verklighetens fantomer och skuggor och söka det andra riktiga, det verkligt verkliga.

Då visar sig staten vara ett fängelse där fosterlandets försvar äro gevaldiger, samhället är ett dårhus, där fullmäktige och poliser äro vaktare, familjen ett konkubinat, vetenskapen en camorra, kapitalisterna ockerkarlar, de sköna konsterna öfverflödiga, litteraturen ett tryckt prat, industrien en onödig lyx, kommunikationerna tortyrredskap, elektriska ljuset förstörande ögonen, alla kulturens välsignelser antingen förbannelser eller öfverflödiga.

När man insett detta, så vänder man ryggen åt det, och söker det enda, som håller ta i, som ger sannfärdiga svar, som uppfyller hvad det lofvar.

Men detta öfververkliga kalla de tokiga människorna fantomer!

Bibelns källskrifter.

DET ÄR JU EN GAMmal iakttagelse att gamla testamentets författare själfve anföra sina källor på flera ställen. Sålunda hänvisar Josua Bok: 10: 12, 13, till Jaschar (»Den uppriktiges bok»): I 4 Mose Bok 21 kap. anföres Jehovas krig, o. s. v. Men hvarje gång man refererar detta faktum, så svaras med prestcodex, codex sinaiticus o. fl. Man förstår icke skilja, eller vill inte skilja handskrifterna (codices) från källskrifterna.

Nu skrifver Swedenborg, i Apocalypsis revelata följande memorabilier om källorna till Bibeln. Han talar först om de gamla församlingarne i Asien (Kaldéen?) och om det urgamla ordet, som är förkommet, sedan går han vidare.

»Om detta urgamla ord, som var *före* Israelitiska ordet i Asien, förtjänar den nyhet anföras: att det ännu förvaras där hos folk, som bo i Stora Tartariet. Jag har i andeliga världen talt med änglar och andar, som vora därifrån (Tartariet) och de sade att de äga det ordet, att de haft det från uråldriga tider, att de efter samma ord inrättat sin gudsdyrkan, samt att det består af idel motsvarigheter (= symboler, korrespondenser). De sade, att i det ordet finnes äfven boken Jaschar, ..., äfvensom att de äga böckerna Jehovas Krig ... och när jag läste för dem de ord Mose *därutur tagit*, undersökte de om de stodo där, och de funno dem. Häraf har för mig blifvit uppdagadt att det urgamla ordet *ännu hos dem finnes*. Under samtalet med dem, sade de att de dyrka Jehova, några som en osynlig, andra såsom en synlig Gud. De berättade vidare att de icke tillåta främlingar komma till sig, utom Kineserna, med hvilka de lefva i fred, emedan kinesiska kej-

saren är af deras stam; äfvenssom att de äro så talrika, att de icke tro något land i världen vara mera folkrikt; hvilket äfven är troligt, då man erinrar sig den ofantliga muren som chineserna låtit fordom uppföra till ett värn emot deras infall. Man bör fråga efter detta i Kina, och torde hända man finner det hos tartarerna. ——— Dessutom har jag hört af änglarne, att de första kapitlen i skapelseboken . . . äfven finnes i det ordet, och således *att Mose afskrifvit det därifrån.* Änglar och andar ifrån Stora Tartariet synas i de sydöstra väderstrecket och äro afskilda från de öfriga, därigenom att de bo i en högre utsträckning, och ej inlåta till sig någon ifrån den kristna världen; uppstiga några till dem, bevaka de dem så att de icke må komma ut.»

Om man nu med god vilja söker att utleta meningen med detta tal, så måste man först fixera några punkter. Med Stora Tartariet menades på Swedenborgs tid, hela östra Centralasien, Mongoliet, Mandschuriet, Tibet o. s. v.

Sedan ordas om ett talrikt folk, mot hvilket Stora muren var byggd: det var mongolerna. Men kinesiska kejsaren är deras vän, emedan af samma släkt: det är mandschurerna, emedan kejserliga dynastien i Kina är mandschurisk.

Men så kommer, att detta folk, som bevarar bibelns källskrifter bo på en högslätt och icke insläppa kristna till sig. Detta pekar åt Tibet, det kan icke hjälpas, och teosoferna ha i tjugo år visat på Lhassa såsom ägande hemligheter. Nu har ju vissa rekord-resande besökt Tibet, och skildrat lamaprästerna som bizarra, osympatiska figurer, men det kan vara lögn eller förvänd syn, beroende på ett gudlöst sinne som ser allt upphöjdt liksom löjligt.

Men det finns en annan utväg till att förklara hvad Swedenborg menar. Han har

själf i en skrift förklarat, att det existerar *okända* upphöjda platser på jorden, där mäktiga väsen bo, hvilka tjäna Herren och styra människors öden. Detta erinrar om Platons Phaidon där detsamma säges, och äfven om teosofernas Manhatmas eller Lärare som bo i Himalaya.

Väl! Till den Stora Babyloniska pekar icke Swedenborg; kilskrifterna kunna vara fördärfvade rester af det urgamla ordet, som icke gagnar oss ett spår, då vi äga det bättre i Bibeln, men kilarna få tjäna till vår Heliga Skrifts bestyrkande och ha redan gjort det.

Swedenborg, som öppet talar om Moses' afskrifter, har därmed icke velat betvifla bibelns gudomliga ursprung, han har tvärtom bestyrkt den. Må nu den forskningsresande komma, som upptäcker det oupptäckta landet, eller som inträder i det heliga Lhassa, men med fromt sinne och vördnad i hågen! Han kommer nog, när han får lof, kanske snart nog! Och då ramlar Babel, och lertaflorna krossas, sedan de tjänat sanningen, ty äfven villfarelsen tjänar!

Underligt är att alla resande i södra Sibirien och Mongoliet hitta handskrifter i öknen, i sanden, i ruinhögar, och alla dessa som man vårdat sig tolka äro af religiöst innehåll. Swedenborgs kusin Peter Schönström, och Strahlenberg samlade sådana handskrifter såsom fångar i Sibirien efter Pultava, och Strahlenberg säger sig ha hemfört ett hundratal, som han utdelade åt vänner och gynnare. Det var troligen af dessa jag år 1879 (?) hittade i Linköpings stiftsbibliotek ett par på mongoliska och tibetanska. Den mongoliska sände jag till Paris att tolkas, och den befanns vara en bön.*

Det spökar i »Stora Tar-

* Finnes troligen i Helsingfors universitetsbibliotek, bland mina samlingar i Sinologica.

tariet» säger vår senaste resande, och själfva Landor tror att tibetanerna kunna förvända synen. Kanske de gamla sagorna om presbytern Johannes och den gamle på berget innebära någon sanning, och att det existerar oupptäckta länder utom vid polerna? För tio år sedan upptäckte man okända oaser i Sahara straxt invid stråkvägen. Detta kunde man endast förklara så, att innevånarne ville vara i ro och därför ledde de resande vilse.

Bibelkritik.

HVARFÖR KALLAR man Psaltaren för Da- vids psalmer, då Da- vid endast skrifvit 73 af de 150?

— Jo, därför att häfd gifvit dem det namnet; *pars pro toto* heter den rhetoriska figuren.

På samma sätt förhåller sig med Mose böcker, hvilka han som bekant icke författat själf, då däri ju skildras hans död och begrafning. Men han har nog lämnat materialet, i synnerhet som han enligt 4 Mose bok 33: 2 förde anteckningar öf- ver lägerställena vid öken- vandringen, hvilken nog är att äfven fatta på andligt sätt liksom hela Bibeln. Moses är således ingen myt, tvärtom, han är en gudsman, en her- rans hjälte och en skald. Han har ju skrifvit den 90:e psalmen i psaltaren: »Herre, Du är vår tillflykt ifrån släkte till släkte. Förrän bergen voro och jor- den och världen blefvo, äst Du Gud af evighet till evig- het. Du, som låter människor- na dö, och säger: 'Kommen igen i människors barn. Ty tusen år äro för Dig såsom den dag i går framgick, och såsom en nattväkt ... Lär oss betänka att vi dö måste på det vi måge förståndige varda'».

Och Kristus själf upphöjer Moses till profet, då Han (i Johannes evang. 5: 46) säger: Haden I trott Moses, så haden I trott mig, ty om mig har han skrifvit. Härmed syftade Han bland annat på 1 Mose bok 49: 10. Spiran skall icke varda tagen ifrån Juda, ej häller en mästare ifrån hans fötter, till dess Hjälten kommer, och honom skola folken tillfalla. För att återvända till David, vill jag bara erinra att Jesu sista ord på korset: »Min Gud, min Gud, hvi hafver Du öfver- gifvit mig», äro citat ur Da- vids 22:a psalm, och att så- ledes Eli lama icke alls be- tyder hvad prof. Delitzsch påstår i Babel och Bibel.

[redacted]

Bibelkritiska bommar!

NÄR JAG GICK I SKOLAN på 1860-talet, så lärde oss en lärare att hvalfisken hade så trångt gap, att han icke kunde svälja en människa och därför var sagan om profeten Jonas en lögn.

Sådant fick jag lära i min ungdom! Men nu innehåller lärarens lärdom två grofva lögner. För det första äger hvalfisken, orca gladiator, ett så stort gap, att han kunnat svälja 13 marsvin och 14 sälar (Bøving-Petersen, Dreyer). Och i spermacetihvalen har man en gång funnit 2 döda soldater!!!

För det andra var det ingen hvalfisk, icke häller en stor fisk, utan en ketos, som betyder hafsodjur.

För det tredje står det så här i bibeln: »Och Herren förskaffade en stor fisk ...» Antagom en stor fisk, så finns det hajar! men det behöfs inte alls, ty i följande kapitlet står något annat, som är hufvudsaken! Där står en lofsång, hvars make i skönhet och styrka man nu icke skrifver.

Du kastade mig i djupet, midt i hafvet,
Och strömmen omslöt mig,
Alla dina svallande böljor gingo öfver mig.
Jag tänkte då att jag var bortdrifven från dina ögon,
Men jag skall åter få skåda upp mot ditt heliga tempel.
Vatten omhvärfde mig och trängde mig på lifvet,
Djupet omslöt mig,
Sjögräset omsnärjde mitt hufvud,
Till bergens grund sjönk jag ned,
Jordens bommar slöto sig bakom mig för evigt,
Men Du förde min själ upp ur grafven,
Herre, min Gud! ...

Det var pärlan som zoologen kastade bort, men musslan den slukade han!

Längre fram i lifvet skulle »en sån där dum fritänkare» visa mig den brinnande busken i hvilken Herren uppen-

barade sig för Abraham. Och i botaniska trädgården förde han mig till dictamnus albus. — Se bara! — sade han och ref eld på en tändsticka. — Men jag såg ingenting, ty bus⸗kens eteriska oljor ville icke brinna. Underverket klickade för den stackarn. För öfrigt är dictamnus en ört och icke en buske, och så finns den icke sydligare än i Italien. Bom! alltså! Bom!

Och så mycket besvär man gjort sig att förklara bort det nådebrödet *man hu?* som Is⸗raels barn fingo i öknen, men endast som dagligt bröd, för att de skulle känna att de lefde på nåd, under den sym⸗boliska ökenvandringen, upp⸗fostran till förlofvade landet.

Och de åto manna i 40 år! Och efter inträdet förvarades det underbara himlabrödet i en ask i tabernaklet till ett minne af Herrens nådiga hjälp ur hungersnöden.

Men:

Wer nie sein Brot mit Thränen ass,
Wer nie die kummervollen nächte
Auf seinem Bette weinend sass
Der kennt euch nicht ihr himm-
lischen Mächte!

Men de tro sig känna fraxi⸗nus ornus, tamarix mannifera och lecanora esculenta, hvil⸗ken senare är en arktisk växt, som »lär» växa på Sinaihalfön. Denna laf brukar ibland dö⸗pas om och kallas i Sinaiök⸗nen sphærothallus. Dess apo⸗thecier »likna hvetekorn och äro smaklösa». Men Israels manna fanns endast om mor⸗gonen, liknade rimfrost och smakade som semla och ho⸗nung. Det kan *således* icke vara densamma, helst sphæro⸗tallus (Lecanora) finns hela dagen.

Här föreligger sannolikt ett bedrägeri, liksom med min ungdoms hvalfisk och dictam⸗nus. Och gudlösa människor kan man tilltro hvilka bof⸗streck som helst, till och med att förfalska läroböckerna!

Bibelförklaringar: Arcana Coelestia.

SWEDENBORG VARnar oaflåtligt från att tolka Bibeln på ett världsligt sätt, eller att behandla den som geologi, botanik, zoologi. Ja han påstår till och med att den måste fattas symboliskt, och detta utlägger han i Arcana Coelestia. Sålunda betyder ökenvandringen i 40 år ingen karavanresa; utan, när Egypten betyder mörker, och Kanaan det förlofvade landet, så behöfs ju bara liten eftertanke för att fatta allegorien. En blick på täxten upplyser ju hvarje tänkande människa att här icke är frågan om något som Xenofons Anabasis' »därefter tågade de»; ty under de 40 åren sletos icke Israeliternas kläder eller skodon, och de lefde bara af manna.

Jag tänker mig som jämförelse, att svenska öfversättaren af Bunyan, En Kristens resa skulle ha bibehållit de engelska namnen på orter och personer. Då hade svensken, okunnig om engelska, läst om herr Headstrong och Wanton, hvilka anlände till staden Perdition och därpå tågade till The Pool af despair, och så hade han kanske börjat söka på kartan.

Roar man sig att öfversätta lägerställenas namn i Mose ökenvandring skall man finna att de äro allegorier som i Bunyans Resa.

Egypten, som de lämnade, betyder mörker; Tabeera är brandställe, emedan Herren där med eld brände en del af de knotandes tält.

Kibrot-Hattaava betyder lustgrifterna, emedan därstädes begrofvos de som ätit ihjäl sig på vaktlar.

Genom öknen Sin = Törne kommo de till Kades = Helighet, och hur de vandrade vilse kommo de alltid tillbaka till Heligheten = Kades.

En gång råkade de i För-

bannelsen (Arnon), men nådde snart till Hoppet (Mattana) genom Tuktan (Moseroth) och Mörker (Salmona) sedan de funnit Bittert Vatten (Mara). Mose vart död i Pisga Abarim »Öfvergången» (till Kanaan, till hvilket han aldrig fick vara med om Ingången). Att således som Bibelkritici leta upp lägerställena på kartan, vore som att i England söka Misströstans kärr eller staden Fördärf med portvakten Vaksam.

Sålunda skulle Melchisedek (= Rättfärdighet) som bodde i Salem (= Frid) betyda att den rättfärdige bor i frid.

När Abraham drog från Bethel (= Gud hus) kom han till Aj (Hop). Aj var dock en stad i Kanaan som blef bränd och dess konung hängd, hvaraf tolkningen vore; Att när man öfvergifver Gud kommer man till Aj och blir hängd.

Abraham är det andliga och Loth (gömmare, undertryckare) det sinnliga. Att de råka i gräl och längta skiljas är ju klart. Och Loth kommer till Sodom (Hemlighet) som var att vänta af sinnligheten, liksom att han begår blodsskam. Allt detta förklarar oss Swedenborg i Arcana Cœlestia, som tolkar Mose två första böcker på sådant sätt, att all bibelkritik annulleras.

Men Swedenborg antyder äfven att man kan liksom läsa mellan raderna i Gamla Testamentet. Hur detta skall förstås vet jag icke. Men då som bekant de gamle rabbiner (massoreter) började insätta vokalerna i grundtexten och afdela denna i ord, vore ju möjligt att en kristen människa kunde göra om detta på försök, och se om en annan tydning gåfves. Gamla Testamentet är ju skrifvet med bara konsonanter i en enda länga utan indelning i ord.

Det Gamla Ordet, om hvilket Swedenborg talar, den esoteriska texten kanske ligger fördold i denna chiffer, som köttsligt sinnade judar gifvit »pour le peuple».

Jag kan icke hebreiska, men har förvånat mig att vid slagning i lexikon finna ord med vidt skilda betydelser, ibland hvarandra motsatta. Ett exempel: *Salmai* betyder: 1:o Min klädnad, 2:o Venster, 3:o Fridsälskande.

Eller *Sadrach:* Inblåsare, af solen, vigdt barn, af guden Sad, vara blid, sändningsbud på vägen.

Kristus berättas ju i Evangelierna, efter uppståndelsen ha vandrat med lärjungarne och därvid öppnat deras ögon att de förstodo skrifterna. Därvid gaf han väl den inre meningen åt dessa invigda, hvilken de icke kunde meddela »folket».

Johannes evangelium slutar också med dessa tänkvärda ord: »Men äfven mycket annat finns, som Jesus har gjort; och om detta, hvart och ett för sig, skulle upptecknas, tror jag, att icke ens hela världen kunde rymma de böcker, som skulle skrifvas».

Om detta blefve klart en gång att Bibeln skall tolkas andligt, så upphörde väl denna dumma bibelkritik och religionsvetenskap, som tvistar om Fraxinus eller Lecanora, Kaschelotten eller Hajen, och därmed detta härjande med föregifna interpolationer (»Tre äro de som vittna») snokande efter Codices, som kunna vara förfalskade af hedningar, och säkerligen äro det! Allt snokande i religion betyder bara förnekelse och tvifvel, som maskerar sig med »kärlek till sanningen».

Hegels kristendom.

DET FINNS TVÅ STYCKen Voltaire, hånaren af all positiv religion, hvilken dyrkades af de gudlöse, och Guds fanatiske försvarare, hvilken hånades af ateisterna som den där trodde på Gud naivt som ett barn. Emellertid återfick Voltaire sitt förnuft innan han dog, liksom galningar bruka, och han afled i den positiva religionen, njutande sakramenten.

Det finns också två Hegel, men de äro mera invecklade än Voltaire, som var rysligt enkel, ungefär som en journalist-croniqueur.

Hegel upptäckte med sin logik att det nu varande är det berättigade, och han försvarade status quo, samhälle, stat, religion, rubb och stubb såsom utgånget ur Guds hand; allt var berättigadt såsom existerande!

»Det hör till religionens väsende att förverkliga sig i flera historiskt gifna religionsformer. Af dessa är dock kristendomen den enda som är ett adeqvat uttryck för religionens väsende. I sin treenighetslära innesluter den kristna kyrkan kärnpunkten af all filosofisk spekulation. Ty denna kan ej vara något annat än att den Evige i sitt majestät öfver ändlighetens sfer tronande Guden, sänker sig i ändligheten, försonande denna med sig, blifver människa, lider, dör, och som helig ande återvänder till sig själf.»

Detta är ju artigt sagdt, men det visste hvarje läsbarn förut genom Luthers lilla katekes. Hvartill då denna oerhörda apparat på flera tusen sidor obegriplig filosofi? Säg det!

Emellertid afled Hegel (i kolera 1831) efter åtskilliga krokvägar såsom en enkel, rättroende kristen, utan all filosofi, läsande botpsalmer.

Guds hands människor.

DETTA ÄR KONUNG Davids uttryck, som han begagnar om de gudlöse hvilka Herren gaf makt öfver sitt Israel, när de uppförde sig illa. Därmed löses den kinkiga frågan hvarför Gud gifver de gudlösa makt, ära och rikedomar, under det han ofta plågar sina tjänare.

Pharaonerna voro afgudadyrkare och trollkarlar, men egendomsfolket fick slafva åt dem. Filistéerna dyrkade Baal och Astarte, men fingo lof att härja Kanaan och till och med taga förbundsarken en gång. Nebukadnezar var intet helgon, tvärtom, men han fick tillstånd föra Israels barn i fångenskap.

Goda människor äro icke ägnade till tuktoandar, och vara bödel är icke afundsvärdt.

Alla människor ha ju hvar och en sin egyptiske man med stafven, antingen han kallas förmannen, arbetsgifvaren, kundkretsen, publiken eller tidningarne, opinionen till och med.

Alla sträfva till ett inbilladt oberoende eller s. k. frihet, men där finns intet oberoende, ingen frihet. Fåfäng sträfvan alltså! Och därför återstår endast: att finna sig, vara all mänsklig ordning undergifven för Herrens skull, gifva skatt som skatt bör.

Och där man tar sitt bröd får man vara höflig.

»Låt Dig icke förtryta att din näring och ditt åkerverk tungt är, Gud hafver det så förordnat.»

Vårt modersmål
Persiskan.

JONAS HALLENBERG kallade persiska språket vårt modersmål. Per Wieselgren accepterade och gaf i Sverges sköna litteratur (del 2) en lång ordlista, som dock tål korrigeras.

Persiskan skrifves med arabiska bokstäfver, hvilket ger saken ett utseende af en paradox. Men om man ser på en transkriberad grammatika, finner man förvandtskapen icke så orimlig.

Glosorna likna till en del nordiska, till en del grekiska och latin, och det är ju samma sak (indogermansk stam).

Att fader heter peder är ju lofvande början. Broder heter också Birader eller Bratar. Min fader heter peder-men,

Ber = bära, beran = bärande, burde em = jag har burit (märk vokalförhöjningen från ä till u). Burde sevem = jag är buren. Sevem är väl latinska sum, jag är, eller isländska em, jag är, i konjunktivus sê. Men = jag, ego, me (lat.). Tu = du. In = denne, is (lat.), inan. Inka = dessa. Ki = qvi, hvilken.

Gena = gynä, kvinna. Dadami = jag ger, af dare (lat.) eller didonai (gr.). Ap = vatten, aqua. Hima = hiems, vinter. Gharm = varm. Marg = mors (lat.), död. Hvató, chōt, chod = Heautos (gr.), själf. Madhu betyder vin, men kan vara meth (fat), mjöd. Javan = Yoth (engl.), ungdom. Sitadan, istadan, stå, grekiska histemi.

Får man välja glosorna, så går lättare finna likheter.

Scheker = socker. Leb = läpp. Behter = bättre. Betherin = bäst. Merd = mader, man.

Nere = anär (gr.) hanne, man. Pyser = puer, gosse. Made gawko, vacca (lat.), cow (eng.).

Presens af vara konjungeras så, om jag tar bort ett h

som onödigt står framför, jämfördt med latin och isländska.

Persiska	Latin	Isländska
Estem	Sum	am-.
Esti	Es	er-t.
Est	Est	er-
Estim	Sumus	er-um.
Estid	estis	er-ud.
Estend	Sunt	er-u.

Fui (lat.) = budem (märk u) jag var. Bude-im = fuimus; Bude-id = fuistis, Bude-end = fuerunt.

Tar man en transkriberad text på måfå, så klingar den likt Makaroni-språk. Man hör latin och grekiska, gammaltyska ech isländska.

»Mipendarem ki akebet kelegian teslim khahend schyd, be eman kachend amed zinhar khahend telebid. Der klùlaf migujend hi leshkeri moutur be muaveneti ishan mijajed in kheber kheberi Serih est.

O. s. v.

Energi-vinst.

MAN PÅSTÅR SIG ha bevisat, att perpetuum mobile är omöjligt, emedan den brukade energien endast kan æqvivalera det utförda arbetet, eller gå med förlust. Detta är en vetenskaplig osanning, ty det finns häfstänger, block, gångspel, hydraulisk press, hvilka alla ge öfverskott af energi med mindre arbete.

Denna sten kan jag icke röra ur fläcken med händerna. Men jag tar en spak, och det går tämligen ledigt. Ger jag spaken ett stöd under med en annan sten, så går det mycket ledigt. Jag kan icke ensam lyfta bramseglet och rå; men skär jag in fallet i en blocktalja, så går det.

Jag kan icke med händerna pressa ett pund hö så att det ryms i en tobakskardus, men med hydraulisk press kan ett barn göra det.

Om jag äger ett vattenfall, som drifver ett hjul, kan hjulet icke pumpa upp så mycket vatten som åtgick till hjulets drifvande, påstås det. Men om hjulet får drifva en hydraulisk presspump måste det ju gå.

Om solen reflekteras i en spegel, så ger solbilden mera värme än solen själf. Men om jag skär spegeln i 20 bitar till exempel, så får jag 20 gånger mera värme, och kan tända eld på ett hus. Här är energikällan oförklarlig, och vinsten kan icke uppkomma genom det obetydliga arbetet att skära spegeln i bitar.

Buffon tog ett stort antal små planspeglar och ställde in dem i en konkav ram så att alla brännpunkterna råkades. Därmed smälte han guld i solskenet, under det solen knappast smälter smör.

Detta är en oerhörd energivinst utan ökadt arbete, och därmed är möjligheten af perpetuum mobile bevisad.

Nattugglor.

MASKEN I ÄPPLET inbillar sig nog att äpplet är vuxet för hans skull, och att världen icke kunde existera utan äpp≈len. Så inbilla vi oss att vetenskap och konst äro ab≈solut nödvändiga.

Swedenborg meddelar från en annan jord huru sälla män≈niskorna kunna vara utan sådan lyx.

»Om vetenskaper, sådana som förekomma på vårt jord≈klot, veta de alldeles intet, ej heller vilja de veta; de kalla dem skuggor, och jäm≈föra dem med moln som äro emellan solen och åskådaren. Denna föreställning om veten≈skaperna hafva de härledt af några från vårt jordklot hvilka inför dem bjudit ut sig, att de voro visa på grund af vetenskaper. De andar från vårt jordklot, som så hafva bjudit ut sig, voro de som satt visheten i sådana ting som höra till rena minnet, såsom i språk, i historiska ting som höra till den litterära världen, i nakna erfarenhets≈rön, samt i termer, i synner≈het filosofiska . . . Emedan dessa genom vetenskaperna icke uppodlat sin förnuftiga förmåga, hafva de i det andra lifvet föga förnimmelse, förty de se allenast i termer, och från' termer, hvilka äro där såsom jordhögar och tjocka moln framför den förståndiga synen. Och de som hafva brukat vetenskaperna såsom medel att tillintetgöra de ting som tillhöra tron, de hafva alldeles förstört sitt förstånd≈liga, samt se i stockmörker det falska för sant och det onda för godt, liksom natt≈ugglor». Universitetsfanan bär också en uggla på stången, men de veta icke hvad den betyder!

Apotheos.

DÅ EN NÄRSTÅENDE människa dör, så börjar hon hägra. Alla mindre behagliga sidor utplånas, liksom de bara suttit i detta stoft, som nu upplöses. De vackra sidorna återigen förstoras, klarna upp. Möjligt är ju att den frigjorde anden själf är förädlad genom döden, och att därför den efterlefvande har grund för sin nya föreställning om den aflidnes person. Den hon nu umgås med i sinnet är kanske så som hon förnimmer den, och har upphört vara den han varit i lifvet. Det är nästan konstant att den öfverlefvande plågar sig med förebråelser öfver små uraktlåtenheter mot den döde, obetydliga oförrätter, hårda ord. Äfven den mest kallsinnige ber i sitt hjärta den döde om förlåtelse, förlåtelse för allt, äfven det som knappt varit illa menadt. Detta skulle väl antyda att den döde lefver, och behöfver välvilliga tankar i gengäld mot de förebråelser han själf gör sig gentemot den kvarvarande.

[redacted]

Qvinnan lagstiftar!

DEN STORA QVINNAN har talat! Hon lagstiftar! Hören, fäder, mödrar, bröder, systrar, brudgummar!

Obligatorisk prostitution i äktenskapet!

Din brud, yngling, skall besiktigas af läkare innan hon tar slöjan och kronan!

Om på en byrå, i hemmet, eller hos läkaren, lämnas öppet, tillsvidare!

Men skökan, hvilken drifver yrke med, och utöfvar akten såsom borgerlig näring, hon skall samtidigt icke besiktigas mer, ty »hon är en människa med mänskliga känslor».

Men er lilla syster, systrar! när I binden hennes myrtenkrona, hon skall bäfva för det fasans ögonblick som föregår de heliga löftena!

Mannen är van vid lifvets råhet, vid beväringsmönstringar, antropometriska försök, sjömanshus och karantäner. Men din brud, som icke är invigd i råheten, hon skall nu behandlas som om hon tillhörde en zoologisk trädgård, en hingstdepôt eller ett nattkafé. Detta kallas qvinnans frigörelse!

Mala ondt.

DET FINNS MÄN⸗niskor som ta sina sorger i förskott; och därmed tro de sig neutra⸗lisera eller muta ödet, men detta är en dålig uträkning. Jag vet en diktare, som mot⸗seende en stor olycka, tog sig för att skrifva bort den. Han gjorde ett drama, och därmed trodde han sig vara kvitt olyckan. Men strax där⸗på kom den, och den verkade lika intensivt som om den varit oskrifven, kanske mera ändå!

Teosofer säga att man kan skapa tankeformer som taga lif och verklighet. De mena att människor kunna sitta och mala ondt på sin grottekvarn; på afstånd skicka ut onda in⸗gifvelser, som andra utarbeta. Sålunda ha brottlingsromaner aldrig afskräckt från brottet, tvärtom kunnat gifva uslingar luminösa idéer till nya kombi⸗nerade streck. Jag vet faktiskt en socialroman som paskville⸗rade bank⸗ och aktiesvindeln, med den påföljd att svind⸗lerierna tilltogo. Det var all⸗deles som att släppa ut de⸗moner.

Därför är det farligt att tänka idel ondt om människor; man kan göra dem onda med det.

Men hvilken öfvermänsklig ansträngning fordras det ej till att alltid se godt där så litet finnes. Och när man bjudit till som bäst, så upp⸗täcker man att man hycklat.

Det är nästan hopplöst tänka på att vinna ett lagom, när det gäller söka rättvist bedöma människor, ty mänsk⸗liga naturen är ond, det kan inte hjälpas.

[redacted]

Pålen i köttet.

HVARIFRÅN KOMMA onda och fula tankar som sticka upp sina öron midt i de vackraste ögonblicken, i andaktsstunden, under själfva bönen? Man vill icke kännas vid dem, man får ett intryck att de komma utifrån. Men det kan vara möjligt att de härledas af vanan att låta de onda tankarna löpa fritt i ensamheten och tystnaden. Ofattligt är dock att ju högre man arbetat sig upp, dess djupare faller man. Och jag kan af erfarenhet intyga, att under askes och själfplågeri man mest är utsatt för orena tankar och bilder, hvarpå Antonius och andra heliga gifvit exempel. En stor sorg och saknad, till exempel efter ett förloradt barn, bränner dock mest och bäst bort soporna. Men sorgen efterföljes tyvärr af en ofta lössluppen glädje, som icke är af det ädla slaget. Och efter de sublimaste stämningar, då man kännt sig lyftad och besjälad af de vackraste tankar och afsikter, kan man i nästa stund känna sig som en gäck.

Det var icke underligt att de gamla trodde på demoner, som hviskade i örat och framställde orena bilder. Sannolikt var detta Paulus' påle i köttet, som stack honom för att han icke skulle förhäfva sig.

Förtviflan och nåd.

NÄR MAN I UNGdomen sökte med religionens starkaste gissel bekämpa de onda begären, till och med de likgiltiga, och då såg att man icke kunde ändra sina lyten, så släppte man hela taget och lät lifvet gå. Arbetet blef mannaålderns hufvudsyssla, och man hade icke tid att tänka på sin själ; lifvet själft slipade på karaktären, och man gaf köttet sitt för att kunna arbeta och få ro.

När man sedan på ålderdomen börjar få tid att reflektera, och finner vid 60 år att man är sig tämligen lik, men nu vill börja uppfostra sig, så råkar man illa ut. Man hade hoppats att en del begär skulle förintas och vissa dygder infinna sig med naturnödvändighet, såsom man trodde i ungdomen. Men så är tyvärr icke fallet, och när man nu upptar sin ungdoms strid, så står man där. Nu har man höjt fordringarna och vill rensa allt ogräs bort. Det man förr fann naturligt såsom: afund mot en medtäflare, hämnd på en fiende, högmod i medgången, glädje öfver en fiendes nederlag, en liten nödlögn, finner man nu afskyvärdt. Och så börjar striden först mot yttringarna. Men när det inre fortfar att vara lika ondt, så tycker man sig slutligen vara en stor hycklare, och man blir förtviflad.

Hvem tröstar en då? Religionen bara bekräftar att man är en hycklare, och medmänniskorna ta det som ett faktum.

Det är den rena förtviflan! Hvad kommer sedan? Nåden! Och då får man klart för sig att allt är nåd, på nåder! Och att man till och med lefvat på nådebröd, som man trott sig ha förtjänat.

[redacted]

Undine.

FOUQUÉS UNDINE är en särdeles älskvärd företeelse från romantikens dagar; men när man läser den nu, undrar man om den är påhittad, ty den är så detaljerad som om den vore upplefvad.

Detta lekfulla och litet elaka barn, rörligt som bäckens vatten, dotter af en hafvets konung, träffar sin riddare Huldbrand och förklarar honom sin kärlek. Midt i älskogsscenen bryter hon ut: »Det måtte vara något mycket skönt, men äfven högst fruktansvärdt med *själen*. Vore det kanske icke bättre att man aldrig fick någon».

Och när ingen svarar, emedan ingen förstått, fortfar hon:

»Tungt måste en själ tynga, mycket tungt. Ty redan bilden af den som nu nalkas, öfverskuggar mig med ångest och svårmod, under det jag nyss var så lätt och lustig.»

De vigas, och Undine är riddarens maka. I en förtrolig stund säger hon sin gåta:

»Du skall veta, min allrakäraste, att det i elementen (vatten, eld, luft, jord) finnas väsen, som likna er (människobarn), men hvilka sällan låta sig ses af er . . . Vi skulle egentligen ha det bättre än ni människor — ty vi kalla oss också människor såsom vi ock äro det i seder och i anseende till kroppen; men det är något som fattas oss. Vi och våra likar i de andra elementen, vi upplösas i stoft och förintas till ande och kropp, så att inte ett spår blir kvar; och när ni andra vakna till ett högre renare lif, stanna vi där sand och eld och vind och våg bli kvar. Därför äga vi ingen själ; elementet rörer oss, lyder oss ofta, så länge vi lefva, förintar oss när vi dö, och vi äro lustiga utan att någonsin gräma oss, likasom näkter-

galar och guldfiskar och andra naturens vackra barn. Men allt vill högre än där det står. Så ville min fader, som var en mäktig vattenfurste, att hans enda dotter skulle bli delaktig af en själ, måste hon äfven utstå mycket lidande hos de besjälade människorna. Nun bin ich beseelt, Dir dank ich die Seele, o Du unaussprechlich Geliebter, und dir werd' ich es danken, wenn Du mich nicht mein ganzes Leben hindurch elend machst. Denn was soll aus mir werden wenn Du mich scheuest und mich verstössest? — — — Ich tauche mich in diesen Bach, der mein Oheim ist... und wie Er mich herführte zu den Fischern, mich leichtes und lachendes Kind, wird Er mich auch wieder heimführen zu den Eltern, mich beseelte, liebende, leidende Frau!

Lilla Undine stannar och blir olycklig, och så går hon i sjön.

»Und über den Rand der Barke schwand sie hinaus. Stieg sie hinüber in die Flut, verströmte (syperbt!!) sie darin, man wusste est nicht, es war wie beides und keines. Bald aber war sie in die Donau ganz verronnen» (utmärkt!).

Hvem har icke någon gång råkat den lilla Undine? Den unga flickan, som passiv, utan mening, utan tanke, satt midt emot dig som en vacker blomma med jämt lika mycket lif; eller med munnen halföppen som en fågelunge tog emot din själ, gifvande dig illusionen att hon fattade hvad du sade. Med öppna ögon drack hon dina blickar, tycktes sända dem tillbaka mättade af kraft.

När du, likt Pygmalion inblåst en lefvande ande i denna sköna liflösa kropp, och hon började tala små, vackra, många ord, lät det som fågelsång: och när hon rörde sig i rummet hörde du de lekande liniernas rörelser som musik. Men hon kunde också skifta hamn, lika många ansikten

[redacted]

som dygnets timmar; blåsa upp sig till en sirén, falla ihop till en älfva, få vingar och klor, trött af leken bli till en gammal häxa, trött af sång och ras snarka under sömnen; hon kunde skratta för dig som en stenskvätta, och i nästa ögonblick rasa som en furie öfver en förlorad handskknapp, och så fnittra igen...

Så kom den gröna kronan och den hvita slöjan.

Masken kastades, kunskapens frukt var ibiten, och nu upptäckte du att — din själ hade hon fått, men din ande icke.

Hon hade inte förstått ett ord af hvad du sagt under älskogens första långa timmar; hon hade endast hört ljud, som smekte i hennes öronmussla, men aldrig kommit in till snäckan bakom hvilken förståndets lilla fönsterruta sitter. Hon hade bara speglat sig i dina ögon, men aldrig tolkat dina blickar.

— — —

Slutligen strömmade hon bort, »för-rann», som Undine. Är det icke likt? Och har icke Fouqué menat — det jag menar, och fru G. skrifvit i »Kvinden skabt av Manden?»

Schakalen.

UNDER ETT NATTprat på en trottoar berättade en norsk skald följande lilla episod ur lifvet, som icke är vidare märkvärdig, men lärorik nog.

— Det är historien om ett visitkort, började han. — — Jag hade dragit mig undan från släkt och vänner, till den lilla staden Skrubbesund. Umgicks med stadens ende redaktör, rådmännen och lärarne. När jag åt middag på Stadskällaren med redaktören, syntes en ung man kretsa kring oss och söka presentation. Men redaktören ville inte.

— Det är min polisreferent, sade han, en framfusig ung man, som du skall akta dig för.

Tiden gick; och så en dag kom den unge mannen på besök till mig. Han skulle lämna tidningen och resa till Kristiania för att bli författare; bad om en rekommendation till en berömd målare, gammal vän af min stam. Jag gaf honom ett visitkort med några ord blyerts till målaren, och önskade honom lycka.

Ett halft år efter kom en Kristianiabo, och berättade att den unge mannen gifvit ut sin bok och i den afslöjat redaktören, min vän. Mitt visitkort hade äfven fröat af sig, ty genom öfverföring hade målaren presenterat och rekommenderat min »unge vän», som nu satt inne i mitt gamla kotteri. Han hade skrifvit sig in i en tidning med anseende, berömt kotteriet, gjort sig matnyttig och oumbärlig. Därpå hade han (med nya visitkort) anträdt sin studieresa till Köpenhamn, introducerats och salvats af det unga lägret, som han berömde i korrespondenser till Kristiania.

— Nu är han i Berlin, och fortsätter som agent; därpå tänker han ta in Paris, och sedan har han Europa på sina fem fingrar.

— Det var en huggare!

Emellertid, ett år hade gått, så uppträdde på vår stadskällare ett litterärt lejon, som bjöd mig handen och hälsade från alla mina vänner. Under den nya fin-de-siècle-masken kände jag dock igen förre polisreferenten, som nu hade ett namn, skref om konst och litteratur, samt höll på med en ny bok. Han berättade äfven att han skrifvit vackert om mig, och att jag fått beröm i Tyskland, men detta på ett beskyddande och sårande sätt. Han slog sig ner vid mitt bord och deltog i kaffet efteråt med mina gubbar, redaktören dock oräknad, ty han hade gift sig.

Gubbarne blefvo förstämda, ty den unge mannen skrymde och svällde, talade ensam, och om saker som icke intresserade. Det var icke lyckadt, med ett ord, och den unge mannen lämnade staden efter att dock af mig ha inhämtat en hop goda råd om kompositionen i en roman för att den skulle verka. Han hade äfven aflistat mig adresser, särskildt om förläggare och tidningsredaktörer, men några visitkort fick han inte mer.

Efter några månader såg jag en ny bok i lådan vid torget och af min unge vän.

— Skickade han inte dig boken då?

— Nej, han hade nog skam! Vet du hvad den handlade om?

— Om dig naturligtvis!

— Naturligtvis!

— Var det vackert?

— Det kan jag inte påstå!

— Blef du ond?

— Hvarken ond eller förvånad! Det är världens gång! Menar du att vi gjort detsamma?

— Nja! Men inte fullt, och inte så fult!

— Hvar blef han af sen?

— Jo, en vacker dag tröttnade han på att berömma sin krets, och när han slog bakut, så slog de igen! Och så dunstade han bort! Om han kommer upp igen, är ju möjligt, men då får han starta om och sko sig bättre!

Diktaren och människan.

DET HÄNDER NOG, att under en tid, då demos skrämde oss bekänna att alla människor voro lika, vi underskattade diktarens verkliga betydelse. Den materialistiska kritiken gjorde allt för att samman⸗blanda personen och dikten, begagnande zoologien som förklaringsgrund och anekdo⸗ten som utvecklingshistoria.

Våra fäder däremot behandlade diktningen som en gåfva af gudarne, och dolde den under pseudonymens skyd⸗dande slöja. Hvardagsmän⸗niskan, som gick i dagens tunga i hemmets nattrock och tofflor var mantalsskrifven som den och den, men dik⸗taren bar ett annat helgdags⸗namn.

Teaterförfattaren i synner⸗het började sin bana namnlös; och först efter att ha eröfrat ett namn, utsatte han det på affischen. Det var blygsamt och vackert. Steget fullt ut har ingen tagit mera än Folk⸗visans författare, som utplå⸗nade sin person och bara lefde som ekot af en sång. Det var kristendom i det!

Emellertid är godt att min⸗nas det Voltaire icke hette Voltaire och Molière icke Molière. Jean Paul och No⸗volis lefva endast under dessa sina namn; de verkliga, bor⸗gerliga äro nästan okända för lekmännen. Richter och von Hardenberg diktade sina dik⸗ter och lefde obemärkta, inter⸗vjuades aldrig!

Det var annat folk det, än vi, profanerade profandiktare.

Om Kritik.

NÄR GOETHE VAR ung, så undrade han hur man skulle kunna ernå ett objektivt och giltigt omdöme i litteratur och konst. Han frågade här och där, men de vise männen logo endast åt hans fråga.

Jag for till Upsala att studera estetik, troende mig därmed kunna få ett giltigt omdöme till stånd. Men det lyckades icke. Jag trodde mig slutligen kunna bevisa att Shakespeares lustspel voro smörja, men ingen godkände min bevisning. Längre fram frågade jag professorn. Men han log, och svarade ungefär: »Så många hufven, så många sinnen».

Så utgaf jag i tryck mitt första stora drama, och det recenserades i den största tidningen; men författaren behandlades som en skojare, hvilken bara skref »för att väcka uppseende». Mina vänner skickade mig naturligtvis bladet, men jag läste det icke. Pjesen blef nedsablad, då. Men tio år senare spelades den, och befanns vara bra, och sedan har den gifvits hundra gånger minst.*

Denna stora recensent-auktoritet var döf, men bedömde ändock teater-föreställningar. Han hörde ju galet eller ingenting, hvilket är en stor olägenhet för teaterförfattare.

I vår upplysta samtid ha två döfva gummor börjat utge en teatertidning.

Torild skref ju kritik på kritiker, men han är nu död, och Aristofanes är också död, men hans Ekklesiazusai eller Kvinfolksförsamlingen lefver och kunde ges.

Men nu mera frågar jag aldrig om det finns objektiv kritik.

Dock det finnes en kritik, som kan objektivt bedömas

* Den höll sig också; ty efter 30 år begagnades den till att inviga »Landets första Scen».

af den sakkunnige, och det är okunnighetens.

Recensenten ser spelas på teatern en skickligt kacherad kopia af en ospelad pjes, och han faller i beundran. Men strax därpå får han läsa originalet som var tryckt, men ospeladt och okändt. Han hade gjort originalets författare orätt, emedan han icke kände det. Jag beundrade för några år sedan en novell om ett lejon och ett barn. Nyss fick jag läsa Goethes novell om Lejonet och barnet (i Goethe och Eckermann). Om båda kommit på samma idé, skulle utrönas hvem som gjort det bäst, men om Goethe varit uppfinnaren skulle beundran för epigonen reduceras i värde.

Den som kallar Törnrosens bok (1832—51) originell i stil och uppfinning, borde först läsa Jean Pauls Titan (1800), eller Tieck, Novalis, Fouqué, Hoffmann, men helst Jean Paul.

En bracka med eller utan akademisk bildning, som ju saknar fantasi, sätter ett fantasilöst arbete öfver ett fantasifullt. Därför skulle han aldrig söka bedöma ett sådant. Och när han förklarar att han förlorar förståndet, om han får se ett fantasistycke, så har han själfdeklarerat sig som en hönshjärna, och borde låta bli att skrifva recensioner.

En professor, som icke kan höra andra tala, blir trött efter första akten på teatern. Men han skrifver ändå teaterrecensioner, och förklarar alltid första akten vara bäst, »sedan mattas stycket», det betyder: professorn somnar af mattighet att höra en annan tala.

Sista akten.

(Ur Renässansmannens lif.)

SISTA AKTEN ÄR JU den viktigaste i ett drama, och med slutet brukar dramatikern börja sitt arbete. För att få se den sista akten eller »hur det går», håller man ut en lång teaterafton. Men i vissa människors betydelsefulla lefnadslopp tar man sig till att stryka sista akten, emedan den är genant och kunde visa hur det går för den gudlöse. Den som skrifvit operetten Boccaccio borde ha lagt till sista akten, då den glade Florentinaren blef präst och fick föreläsa om Dantes Helvete, ehuru han blott kom fram till 17:e sången. Voltaires sista stunder, då han tog sakramenten kunde bli föremål för en tragedi, en andra delens Faust. Heines omvändelse 1851, eklaterades i förordet till Romancero, däri han tillkännager att »han återvändt till den personlige Guden, efter att länge ha vaktat svinen hos Hegelianerna» och detta förord borde stå tryckt framför hvarje samling af hans dikter, som utkomma. Hegel sjungande botpsalmer på dödsbädden kunde bli en freskomålning i vestibulen till Berlins universitet.

Men det mest gripande aktslut är Oskar Wildes fängelseskildring De Profundis. Han var den s. k. Renässansmannen, som gräfde upp hedendomen med dess falska skönhetsdyrkan inneslutande det fulaste af allt. Kierkegaard skulle kallat honom estetikern, den kallhamrade njutaren, egocentrikern kring hvars lilla jag hela världen rörde sig, för att förstå honom ensam. Många, vilseförda som han af sin ungdoms villoandar, ha gått tämligen fria från det offentliga straffet, och W. synes ha blifvit utvald till ett lysande exempel,

väl valdt, ty hans ställning, i sitt land åtminstone, var nästan afgudens. Hvad han skref saknar ursprungsbeteckning, förefaller vispadt, skum; bara appretyr, som bort-tvättad icke visar någon väf. Oroar som korsljus eller speglar i en offentlig lokal, i en irrgångssalong, med villande linier och falska panorama-perspektiv; löper ur handen som ägghvita eller grodrom; bakvändt, som i Dorian Grey, där mannen skulle genom nattvaksexpeditioner ha förlorat sin ungdom, under det nu det är tvärtom porträttet som ändras.

Emellertid, sista akten spelades, och den öfvergick allt fasligt, var så faslig att W. icke kunde skildra dess detaljer, som dock den muntliga traditionen bevarat i en Swedenborgsk legend.

Medlidande och fruktan väckas af De Profundis, och man ville gärna frikänna den som kanske var villfarelsens offer; världslig domstol skulle aldrig dömt honom, om han icke själf vädjat till den för att anlägga orättfärdig sak, något som vår renässans-kritiker kallade en dumhet, när han gör W. till martyr för hyckleriet; det var hans namn på rättvisan.

W. tyckes dock ha fått en annan syn på saken än hans fördomsfrie försvarare.

»En dag i fängelset, då man icke gråter, är en dag på hvilken ens hjärta är hårdt, icke en dag på hvilken man är lycklig.»

»Då jag en gång satt samhällets krafter (domstolen) i rörelse, var det naturligt att samhället vände sig mot mig och sade: Har du hela denna tid i ditt lif trotsat mina lagar, och vädjar du nu till samma lagar för att blifva skyddad? Du skall få se dessa lagar utöfvade i all sin kraft.»

»En människas högsta ögonblick är då hon knäfaller i stoftet, slår sig för sitt bröst och bekänner alla sitt lifs synder».

Lifsglädjen som han i Oxford fått lukt på genom Walter Horatio Paters *Renaissance* 1873, börjar nu visa tänderna och surna.

»Präster och andra människor som använda talesätt utan innebörd, tala ofta om lidandet som ett mysterium. I självfva verket är det en uppenbarelse.»

»Bakom glädjen och skrattet kan ett rått, hårdt och känslolöst temperament dölja sig. Lidandet bär icke någon mask som glädjen.»

»Ibland tyckes mig sorgen vara den enda sanningen.»

»Ty lifvets hemlighet är lidande.»

Tilläggom att W. hämtade sin farligaste lärdom ur Baudelaire och Shakespeares sonetter.

Och slutom med hans nya syn på renässansen, som han fick i fängelset.

»Det som i hela historiens gång synes mig mest att beklaga, är att den kristna renässansen, som frambragt katedralen i Chartres, Arturcykelns legender, Franciskus af Assisi, Giottos konst och Dantes gudomliga komedi, icke fick utveckla sig i sina egna banor, utan afbröts och förstördes af den ointressanta (omoraliska = ohederliga) klassiska renässansen . . .»

Vetenskapliga förklaringar.

OM EN YNGLING frågar en professor hur det är möjligt att jorden rusar fram 3 mil i sekunden utan att vi få någon påkänning, så svarar professorn med anspråk på att öfvertyga; ethern har ingen friktion. Och lärjungen godkänner detta snack såsom en förklaring.

Men nu är ethern en hypotes, ty ingen har sett den, mätit eller vägt den; den existerar endast i fantasin, och det som icke existerar i verkligheten kan icke ega friktion, och icke sakna den heller.

För det andra svaras ibland på lärjungens välgrundade farhåga: »allting på jorden eger hastigheten inne». Men den skorstensrök, som nu födes i spisen, har väl icke hunnit få in hastigheten, så att den kan stiga rakt upp, och den ballong som nu fylles med vätgas eger icke heller hastigheten inne. Men om äfven ballongen egde den, skulle luftens motstånd märkas, ty ballongen rör sig icke i ethern.

Sådana där förklaringar godkännas och läras utantill, utan ett spår eftertanke och kritik.

Därför har Swedenborg kallat vetenskapsmännen trollkarlar och charlataner, som förvända synen och förvirra förståndet. Det är den gudlösa mänsklighetens tyranner, hvilkas ok endast kan afskaffas genom tron på Gud.

Lärdomens följder.

SÅ SNART EN MÄNniska fördjupar sig i böcker, så får hon svarta naglar och manchetter, glömmer tvätta, kamma och raka sig. Hon försummar sina plikter mot lif, samhälle och människor, förlorar själsförmögenheter, blir distrait, närsynt (glasögon) och stoppar snus i näsan för att hålla sig vaken. Kan icke följa ett samtal, icke intressera sig för andras intressen, ser icke landskapet på dagen, icke stjärnorna på natten. Bakom forskningsbegäret (nyfikenheten) ligger den lömska äregirigheten, att behärska sitt ämne, bli auktoritet, tyrannisera, befordras, få utmärkelser.

Om mänskligheten reflekterade öfver hvilka tyranner de lyda! Dessa svartmagier, som heta professorer, hvilka bestämma om hvad vi få tänka och tro, som tentera, examinera, förkasta och utvälja. Dessa kommittéer som skrifva läroböckerna, hålla föreläsningar och prisbelöna dem som acceptera deras hypoteser!

Och har det fallit en student in att kriticera sin lärare? Nej, han sväljer allt okritiskt, 6 godsvagnar Pechblenderester i en dublett, fosforescerande Bariumsulfat, hackelseskrift och Phalluslagar.

Men går han in i en kyrka, där han får höra Guds eget ord, uppenbaradt genom intuition åt profeterna, då börjar han kriticera; då är det så svårt att fatta de enklaste saker, då vill han ha matematisk visshet, som han tror vara den högsta, då den är den lägsta!

Swedenborg säger på ett ställe, att, när godheter och sanningar nedsändas genom himlarne, de nere i helvetena förvandlas till ondskor och falskheter; solens glänsande ljus blir fula färger (toner) och dess värme blir stank!

Vinet.

VINET ANSÅGS AF de gamle som en gudarnes gåfva, och med rätta. Men det är en personlig gåfva, ställd på innehafvaren och bunden vid lokalen. När greker och romare missbrukat gåfvan, skänktes den till arftagarna i Galliens välsignade land. Men drufvan gaf endast hvad den skulle, om den vårdades af människohand, om den skonades och icke öfveransträngdes. Den gaf en måttlig men härlig skörd om den fick växa i en mager till och med stenig, eljes ofruktbar mark, bara den fick vård och sol, och stå i närheten af en flod hälst, men icke vid hafvet. (Kokospalmen däremot älskar hafvets närhet). Italiens viner fortforo att trifvas hemma, men måste förtäras på stället, tålde icke omlastning och utförsel. Galliens viner däremot gingo ut och lyckliggjorde alla jordens folk, dock efter att ha barbariserats med sprit.

Så kom en dag, då gallerna blefvo roflystna, och när de ville drifva det heliga vinträdet med gödsling och i stor skala, så urartade drufvan och öfverfölls af ohyra. Detta var omkring 1865, Offenbachs och Napoleon III:s blomstringsdagar, då fylloxeran först visade sig. I stället för att vinna förlorade Frankrike $^{1}/_{2}$ milliard årligen på rofkulturen. Obegripligt nog skylldes på Amerika såsom härden för ohyran, och man hämtade likafullt botemedlet från sjukdomsorten. Nya plantor togos från Amerika och ympades med franska stockar. Men se, det blef icke mer samma vin. Gåfvan hade missbrukats, och nu drogs den in. Smaken var icke densamma, om man kan tala om smak, då vinet berör alla sinnen på en gång eller intet. Ett godt vin är nästan en

[redacted]

andlig njutning, sägom psykisk, ty det värmer hjärtat, stärker modet, på samma gång det skall fröjda ögat, minst af allt afficierande tungan eller gommen.

Det förhärjade Frankrike klagade och knorrade, och inom tio år visade sig öfverproduktion, så att vinet fick utföras till underpris.

En vacker dag, i fjor, hade skördarne gifvit ett så stort öfverskott, att södra Frankrike höll på att svälta ihjäl af rikedomen. Det var en nyupptäckt nationalekonomisk lag, som ingen drömt om. Den liknade på ett hår den lag som tillämpades på Israels barn i öknen, när de klagade på mannan och fingo äta vaktlar så att de storknade och dogo.

Nu synes den farliga gåfvan på väg att indragas. Fransmännen lägga bort vinet och dricka vatten eller mjölk, på själfva krogen. All världens folk frukta eldvattnet, och de nyktra föredragas vid besättandet af en tjänst, vid utdelandet af en pension eller ett stipendium. Mänskligheten håller på att nyktra till, kanske i förkänslan af något stundande, okändt, fruktansvärdt, kanske »sista striden», eller något annat alldeles nytt, oanadt.

Rousseau.

I MIN UNGDOM LÄSTE jag om en engelsman som sköt sig därför att det var så besvärligt att lefva. Han hade nämligen räknat knapparna som skulle knäppas upp och igen två gånger om dagen. I underkläderna ett halft dussin, i stärkskjortan ett halft dussin, i kragen och manschetterna ett halft dussin, i väst, byxor och rock samt öfverrock ett dussin, i kängor, damasker och handskar två dussin. När han skulle ut att rida, måste han kläda om sig, till middagen likaså, och till aftonen äfven.

I denna charge ligger dock nakna sanningen. Lifvet har blifvit så besvärligt, och halfva dagen går åt till skräp; onödiga visiter, telefoner, bref om ingenting, tidningsläsning, framför allt toaletten, som ifrån att ha varit en klädsam mantel och ett rep, »utvecklats» till en sele, med knappar, hyskor, hakar, snören, remmar, band, nålar, spännen, söljor. Det är en miniatyrbild af civilisationen med allt dess tidsödande otyg, af hvilket det mesta är onödigt skräp. Den som bor på landet och odlar jorden behöfver hvarken konst, vetenskap eller litteratur. Den som har naturen, behöfver ingen konst, och religionen är mer än vetenskap och litteratur. Kyrkor finns öfver hela landet, men muséer, teatrar, boklådor och krogar finnas endast i städerna. Om de behöfvas, blir en annan fråga. Detta är Rousseau!

Rousseau omigen!

I SÖDRA FRANKRIKE såg jag en gång halfvilda arabhästar gå lösa på bete. De hade sina långa svansar kvar som både tjäna till att dölja det som icke är vackert och att skydda för stickande flygfän. Det såg mycket ändamålsenligt ut, men det var mera än nyttigt, det var skönt. Och när jag betraktade linjerna i dessa fagra djurskroppar; mankens kurva, som icke finnes i geometrin, fortsättande ned åt rygg och länd, bakbenens stolta resning och nobla rörelser, benet nedanför knäet med dess aftagande i proportionerna ner till hofven, som stämplar sanden med mauriska bågar af fulländad grace; och när de stolta djuren i sträckt galopp, med segelbåtens rörelse på hafsböljan, kastade sig fram öfver ängen, då lekte linjerna i nya harmonier, ändrade form; svans, man, lugg, svajade som draperier kring kropparna, då sade jag mig: detta är ändamålsenligt för att springa, men det är mycket mer, det är skönt, det har icke uppstått, utan det är skapadt, af en mekaniker, en vis och en stor konstnär. Men det är mer än ett konstverk, ty det har lif och lynne, och det finnes inte två hästar alldeles lika.

Och jag tänkte på människors försök att förbättra detta mästerverk: den engelska kapplöpningshästen eller — maskinen, därvid man i urvalet tagit ut de fulaste, stympat svansen, beröfvat dem sin skönaste prydnad och satt en apliknande företeelse på dess rygg för att kunna håfva in pengar på hastigheten i kampen om att komma före. Denna karrikatyr har människan totat till af Guds sköna gåfva till människors barn.

Den som i skolan lärde teckna en häst, han vet hur svårt det var att få dessa

linjer att passa ihop, att aftaga, svälla på sina rätta ställen, att få hufvudet lagom stort, bog och länd att harmoniera, halsen mjukt löpande ned åt ryggens fina kurva... det var många dagars arbete att bara kopiera konturen. Rafael kunde icke teckna en häst, hvilket synes af hans Attila, som rider på en gunghäst.

Det är ibland som om man ville ge Rousseau rätt igen, då han säger att allt som utgår ur Skaparens hand är fullkomligt, men när det råkar i människans händer blir det fult.

Kopparmatte
eller
Materialisationsfenomenet.

JAG HAR ALDRIG SETT det, men det lär vara ett faktum att på hypnotiska séancer, de närvarande ur me⸗diets halfmateriella substans skapa ett slags väsen, som synes och förer ett skenlif, så länge kretsen håller ihop. Detta är Crookes Katie King, bland andra.

Men hvad som föranleder mig tro detta, är hvardags⸗lifvets erfarenheter, då män⸗skorna skapa sig af intet sina idoler, och med fantasien om⸗skapa medmänniskor till nå⸗got helt annat än de äro, både af lefvande och döda. Ska⸗pelserna äro naturligtvis af deras kött och ben och efter deras beläte. Ibland skapa de en storhet, ibland ett monster, en halfgud, en djäfvul.

Stundom ser man hatet mot en ompolariseras och bli kär⸗lek till antagonisten. En stor impopularitet transmuteras till en stor popularitet i en an⸗nan person. Belöningen, som bort tillfalla den värdigaste, tilldelas den ovärdige för att förinta den förtjänte.

Vid en ryktbar prisutdel⸗ning nyligen frågade en oin⸗vigd:

— Hvarför fick X priset?

— Därför att Y skulle ha haft det, svarades det.

För femton år sedan utkom en högst märkvärdig bok på 650 sidor. Den omnämndes icke. Men samtidigt erhöll en futtig broschyr allt det loford som den stora boken skulle ha fått. När jag läste recen⸗sionen öfver den tarfliga bro⸗schyren trodde jag mig läsa om den stora boken, ty all⸗ting stämde.

Vid en utnämning nyligen tillsattes en viktig post, vi säga för en väg⸗ och vatten⸗byggnad, och den bemärkta platsen erhölls af en högst

märkvärdig företeelse. Han ansågs offentligt, men icke enskildt, för den värdigaste och lämpligaste. Han skulle vara en utmärkt ingeniör, som kunde sitt yrke; han utgafs vara skicklig ekonom, vara rik, organisatör, flitig, god mot underordnade o. s. v.

Nu är att märka, det mannen var ingenting af allt detta.

Han hade aldrig byggt vägar eller vattenverk, det hade hans skickliga ingeniörer gjort; och han kunde icke sitt yrke. Han vanskötte det han hade om händer, träffades icke på ämbetsrummet, ty han spelade kort och rumlade om nätterna. Han var icke rik, utan halfruinerad. Obarmhärtig mot arbetaren, dålig ekonom, som aldrig kände sin affärsställning, slarfvig i transaktioner.

Hur kunde han bli vald då? Några säga att han togs för att tukta och hämnas på de kifvande och öfvermodiga ingeniörerna, som ådragit sig hat. Andra menade att man ville störta och ruinera honom, emedan han var fruktad och hatad.

Hur som helst, han var en materialisation, skapad af massors hat, afund, skadelystnad; han var blifven ett begrepp, af en rackare och lite tur, af den hänsynslöse som behöfdes på platsen för att kufva upproret; en kopparmatte som stod på torget i fyra hundra år och troddes vara rättvisan, men bara var en tjufaktig rådman, som en borgmästare fuskat dit.

Konsten att dö.

VILJAN TILL MAKT skulle utgöra ett grund⸗villkor för självexisten⸗sen; och utan densamma skulle människan gå under af bristande motstånd mot de an⸗dras tryck. Så lärdes vi af vår ungdoms villoandar.

Men Swedenborg säger att maktlystnad är från helvetet, och Balzac talar om äregirig⸗hetens galérslafvar, som aldrig komma i ro.

Dante har en vacker strof om de store målarnes öde, där den ene måste träda af för den andre, fördunklad och glömd.

Äfven om det var orättvist, som ofta är fallet, måste man fördraga tillbakasättandet, ty människorna ledsna på det bästa och fordra ombyte. Ett stort namn ligger också och trycker, kännes som ett våld, ett hinder för andra att också bli stora namn. Napoleon och Bismarck voro klara med den saken, ty båda förutsade att världen skulle dra en lättna⸗dens suck när de gingo hädan.

Men för att godvilligt kun⸗na afträda fordras religiös re⸗signation, fullständigt, oåter⸗kalleligt afsked från världen, som Carl V:s, då han begrafde sig i ett kloster. Att mottaga afskedsrecett och sedan fort⸗sätta uppträda, det går inte väl.

Betraktar man sig däremot som död för världen, och icke tar notis om den, då börjar man nytt lif, men på andra sidan, och det är mycket lugnare, ty det är uppståndel⸗sen från de döda, redan här!

Beethoven grämde sig öfver wienarnes otacksamhet och glömska, när Rossini kom och fick italienska operan på mo⸗det, hvilken Beethoven an⸗vändt sitt lif på att utrota. Beethoven var dock en hård, självisk och mycket högmo⸗dig man, som därför bokstaf⸗ligen blef trakasserad ut ur lifvet, i stort och smått. Till⸗

tagande döfhet, obehaglig process, en vanvettig ung släkting, husligt spektakel, sjukdomar pinade hans sista år, så att han, till och med utsatt för oförtjänt löje af underordnade, vände väl beredd ryggen åt lifvet, och skildes utan saknad från alltsammans!

Men så skall det vara! På det att intet binder en med längtan eller hopp, och väl på andra sidan floden, man icke ser sig tillbaka, utan går rakt fram.

Ålderdomens bitterheter äro afsedda till kontots uppgörande, till likvidering af ouppgjorda affärer, till genomskådning af sveket, och till leda vid detta ofullkomliga, så att icke en längtan tillbaka kan störa ens grafro.

Vetenskapens bankrutt.

OM YNGLINGEN INnan han väljer studiebanan finge läsa kompiender i vetenskapernas historia, skulle han, liksom i filosofiens historia, lära det mänskliga vetandets vanmakt, och han skulle aldrig ge sig in i de mörka gångarne, där utvägen är så svår att finna.

Hœfer har lämnat små goda handböcker i fysikens, kemiens, zoologiens, botanikens, geologiens, mineralogiens, astronomiens och matematikens historia.*

Läser man en sådan volym, utan förutfattad mening, så tycker man sig finna sanningen (= verkliga förhållandet) glimta fram här och där i alla teorier, system och hypoteser, och man tycker att de egentligen kunna ha rätt allihop. I fysiken till exempel får man veta: att Aristoteles ansåg färgerna uppkomna genom en blandning af svart och hvitt. Newton »bevisade» att förhållandet var motsatsen, eller att solljuset bestod af en mängd färgsorter. Goethe förnekade Newtons teori och bekämpade honom hela sitt lif, så att han förbittrade många år för sig. Young och Fresnel »lyckades finna den rätta (?) förklaringen». Helmholtz delade icke deras mening fullständigt, utan . . . etc. Troligen hade ingen funnit det rätta.

Newton sade att ljus uppkom genom emission ur ljuskällan, Huyghens förklarade det som undulation. Arago menade att ljus lagdt till ljus gaf mörker (interferens) och sen har man upptäckt mörka ljusstrålar, ultravioletta, katodstrålar, x-strålar, röntgenstrålar o. s. v. Och slutligen har man varit nog fräck att mäta ljusvågornas längd t. ex. 450 billioner i sekunden för ett visst rödt. När alla förklaringar sveko, uppfann man

* Hachette, Paris, à 4 francs volymen.

etern, som var den äldsta hypotesen, och med ena fiktionen »förklarade» man den andra.

Lavoisier dikterade på sin tid att all förbränning var syrsättning. Men när man brände antimon i klor, så fanns icke syre närvarande; det gjorde ingenting! Man brände koppar i svafvelgas, det hjälpte inte; den falska teorien gick fram, in i läroböckerna, där den väl snart kommer ut igen.

All undervisning i vetenskaperna om materien skulle gå ut på att visa huru villfarelserna äro konstanta; nu lär man i stället utantill villfarelserna eller dagens villfarelse såsom vore den sanningen (= verkliga förhållandet). Att staten tar befattning med och understöder denna dårskap det ger ingen respekt för staten.

Villfarelserna kunna visserligen ibland ge anledning till behagliga uppfinningar.

Elektriskt ljus uppfanns trots och rakt emot fysikens och Lavoisiers kemiska lagar. Ty det brinner i vacuum, utan luft, alltså utan syre, eller klor eller annat.

Telefonen begagnas utan att man vet hur det går till. Några elektrici mena att ljudvågen går fram förstärkt af elektriska strömmen; andra mena att strömmen ensam återger membranens vibrationer.

Fonografen är oförklarad; men hastig rörelse (af rullen) synes vara nödvändig. Vissa staccaterade ljud kunde man tänka sig fixerade och utlösta, men öfverförande af klangfärg, personlig timbre i rösten, synes oförklarlig.

Vetenskapen har icke förbättrat jordbruket trots dess eget påstående. Ty endast arbete, träget och ärligt, ger skördar. Men kemisternas gödningsämnen ha ofta förstört jorden.

Meteorologiska anstalterna som spådde väder 1890, fingo stryka sina flaggor, och bön-

derna spå bättre själfva, eller låta bli att spå. De klokaste säga så här: Det står i Guds hand!

Skördemaskinen har intet arbete besparat. Det är bara en villa. Ty köpesumman skall knipas in med annat arbete. Och samma med tröskmaskinen. Man tröskade med slaga förr, om vintermorgnarne på värdelös tid, då annat göra saknades. Nu sofves den tiden bort, och det blir ju förlust af energi, arbete och följaktligen kapital.

— Det är Rousseau!

— Ja, det är Rosseau!

— Det är Arkadien!

— Det är Arkadien! Och så skildrar Swedenborg tillståndet på andra jordar, där sälla människor med måttlig möda förskaffa måttlig bergning, ägande därigenom tid öfrig att njuta af en sund tillvaro i meditationer och oskyldiga nöjen.

Plato har i Phaidon skildrat något dylikt tillstånd i de sällas rymder. »De hafva åt gudar helgade lundar och tempel där gudar verkligen bo; de höra gudomliga röster och profetior samt erhålla gudauppenbarelser och hafva personligt umgänge med gudarne ... Årstiderna hafva hos dem en så mild temperatur, att de äro fria från sjukdomar och lefva mycket längre än människorna här ...»

Kristus talar aldrig om vetenskap, annat än som de skriftlärde och fariséers galenskap. Om han gifvit dem något värde skulle han väl ha tolkat astronomiens och fysikens hemligheter. Men det underlät han.

Detta är mycket betydelsefullt. Och när man ironiskt skryter med att vetenskapen icke är kristnad, utan är hedningarnes verk, så har man också utsagt domen.

Bayreuth.

ALLA OMUSIKALISKA personer och alla dar⸗winister blefvo genast wagnerianer. De vallfärdade till Fichtelgebirge för att dyr⸗ka Oden, Thor, Loke och Valkyrjan, hedendomen och den fula musiken. Valkyrjan (Nora) hörde till pjesen. Jag har berömt texten till Tristan för dess enkla skönhet, som erinrar om Mæterlinck; men musiken till Tristan!!

Se detta andante, med or⸗den: O Sink' hernieder, nacht der Liebe.

Detta är icke allenast fult, det är ondt; och därför älska⸗des det, dyrkades, och de som icke ville röka för af⸗guden förföljdes med ett slags antireligiös fanatism. Genom en ofattlig inadvertens be⸗undrades i Tristan In schwei⸗gender nacht, som är en af Mendelssohns Lieder (n:o 20) beundrades af wagnerianer⸗na, som hatade Mendelssohn af instinkt, emedan han skref vacker musik.

Svanmotivet, som anses vara det enda vackra af Wagner, och som också begagnas i alla operor ett par tusen gånger, äfven där det icke passar, återfinnes i Beetho⸗vens sonater, för den som vill leta upp det!

När så hedningen skall nalkas kristna motiv, så kan han icke i hast döpa om sina afgudar, utan då skär det sig.

Jag tänker nu på alla arma människor som offrats på Bayreuths höjder och hängts under träd. Ett kors ville jag sätta på den gode Hanslicks graf, ehuru han tröttnade litet mot slutet.

"Kan filosofien bringa någon välsignelse åt mänskligheten?"

SÅ HETTE PÅ 1860=talet en broschyr af do=centen i filosofi Pontus Wikner. Frågan var berätti=gad, men hur den besvara=des minns jag icke riktigt, dock, svaret var väl und=vikande, efter som mannen blef professor. Hade han sagt att all filosofi, särskildt syste=men, voro bosch, hade hans bana naturligtvis varit stängd.

När jag omkring 1870 skulle studera de estetiska syste=men vid universitetet, skicka=de professorn mig till docen=ten för att ta lektioner. Jag försökte läsa i den bleke man=nens fårade panna, där han satt i timmar vid ett stearin=ljus och talade, om han verk=ligen förstod hvad han läste eller om han bara mindes det. Men han var ogenomskinlig, och jag förtviflade, ty jag begrep ingenting, och det jag icke begrep ansåg jag vara humbug att lära utantill.

Fyrtio år senare, omkring, råkade jag professorn, som nu pensionerad utträdt ur augur=kollegiet. Då frågade jag honom om han någonsin kunnat de estetiska systemen?

— Nej, tusan heller, men därför skickade jag er till docenten.

— Nå, men förstod han dem då?

— Det kan jag aldrig tänka mig! Men han hade godt minne!

Det var alltså icke mitt fel! Och jag var icke dum=mare än andra!

Den som läser en kort filosofiens historia, och ser hur det ena systemet aflöser och motsäger det andra, han bör väl komma snart på den tanken att: »nu sluta vi med det här vrövlet!» Hela filo=sofiens historia bevisar näm=ligen: att vi icke kunna lösa dessa problem med vår tanke, eller att de icke få lösas på

det sättet, med att sätta upp system.

De få filosofer däremot, som inskränkt sig till att reflektera öfver det brokiga lifvet, människorna, staten och naturen, de ha gagnat, men de räknas knappt till filosoferna. Sålunda kan man läsa Plato bitvis med intresse; likaså den ringa aktade Schopenhauer i hans minst aktade Parerga och Paralipomena, men ej i systemet Mensch als Wille und Vorstellung. Kierkegaard räknas icke till filosoferna, Feuerbach och lärjungen Nietzsche icke heller, men de äro utomordentligt lärorika. Alla som filosofera tomning utan innehåll äro tokar, och en sådan är Boström, som vill klyfva begrepp och analysera idéer, sätta in Gud, människan och människolifvet i klasser och ordningar. Filosofiens historia är villfarelsernas historia, förnekelsens historia, ty nästan alla filosofer äro maskerade gudlösa, som råka i opposition mot religion. Filosofien är en lögnens historia, och när den själf visat sin orimlighet skulle alla lärostolar slopas. Ty en kristen stat motverkar sitt ändamål, och är tokig, om den underhåller lärare i villfarelse och lögn.

Om någon enda gång en filosof är religiös så smädas han såsom mystiker, fast få veta hvad mystik är.

I ena katedern sitter en gång en hegelian och förkunnar som sanning Hegels panteism, i den andra sitter en boströmian och rackar ner Hegel. Men lärjungen skall examineras af båda motståndarne, bekännande båda lärorna på en gång. Detta är den högre undervisningen, den akademiska bildningen, vetenskapen i sin prydno! Mängden tror att allt svårfattligt är djupsinnigt, men så är det icke Det svårfattliga är det ofullgångna, oklara, och ofta det falska. Den högsta visdomen är enkel,

klar, och går rakt genom skallen ini hjärtat. Ställ en filosof vid grafkullen. där ditt jordiska hopp gräfves ner, låt honom tala om Herbert Spencer och Blastodermen! Sätt en filosof i konungens råd att styra en del af staten! Bed en filosof skrifva ett drama, måla en tafla, ja bara undervisa skolbarn, och han är lika oduglig i alla saker. En filosof har också fått betydelsen gammal åsna!

Weg med den!

Det bästa statsskicket.

HVAD ÄR ATT VAra liberal eller frisinnad?

— Det vet jag inte.

— Tror du att någon annan vet det?

— De tro sig veta't, men jag tror inte de veta det. Att döma efter verkligheten skulle det vara de som befinna sig missnöjda med landets religion och lagar och därför opponera mot desamma.

— Hvarför göra några det, och icke alla?

— Några äga kraft att bära trycket af de bristfälliga anordningarna, emedan de betrakta det som något öfvergående tillfälligt, hvilket icke förtjänar att ändras; emedan de betrakta som pröfningar hvad andra taga som ett positivt ondt. Men några söka medvetet förändringar för att komma till makten, och få förtrycka. Dit höra alla politiska amatörer, som under förevändning tjäna det allmänna, arbeta för sin maktställning. Sokrates, Plato och Aristofanes kalla dem demagoger, men många bland dem äro icke bedragare, utan självbedragare, ty de tro sig sträfva för ett allmänt intresse under det de slafva åt ett enskildt. Jag har upplefvat den största förändring i landets riksstyrelse som någonsin företagits. Början de 1809, uppblossande 1830—40-talen, tog oppositionen, som kallade sig liberal, en riktig fart 1866 och ändrade riksdagsordningen efter 25 års agitation och kraftslit.

— Nå blef det mera frisinnadt se'n?

— Neeh! Det blef likadant nästan sämre, under en ny förtryckande majoritet.

— Är det lönt att bråka då?

— Jag vet inte! Oppositionen 1840, som naturligtvis var lifligast i borgar- och bondestånden och riktad mot

adeln, framkallade ett nytt statsskick där kostligt nog adeln vann i numerär och utgjorde efter 1866 en tredjedel af representationen ifrån att ha varit bara en fjärdedel; det oppositionella borgarståndet förlorade på kuppen och minskades till en sjättedel. Så där går det ibland med förändringar! — Jag minns också, när Brisson genomdref det så kallade *scrutin de liste* eller arrondissementsval för att få en republikansk majoritet. Reformen gick igenom, men se: de konservativa fingo majoriteten! Bom! — Jag minns också när våra skulle eröfra allmän rösträtt. Två af våra demagoger reste till Brüsselvalen för att skrifva tendensbref hem och bevisa välsignelsen af allmän rösträtt för »folket» och de liberala. Brüsselvalen gingo af stapeln, och våra utsända hade skrifvit hem sitt första bref! Pang! Valen utföllo till förmån för de klerikala! Bom! Korrespondensen afbröts i lindan!

— Hvilket statsskick förordar Swedenborg då?

— Statsskick? Jag minns inte att han befattar sig med sådant, som tyckes vara likgiltigt! Han talar om tillståndet på andra »Jordar», där själfbehärskade, dygdiga och gudfruktiga människor lefva sälla i familjer, i direkt förbindelse med guddomen, från hvilken de erhålla sina ingifvelser, alltså utan regering, representation, landshöfding, landsting eller kommunal. Men så snart de märka en ond själfvisk afsikt hos någon medlem af familjen, så aflägsnas han i god tid genom en smärtfri död. — Han dödas af deras ovilja, och af vantrefnad att vistas bland goda människor.

— Hade Swedenborg icke politiska åsikter?

— När han var yngre satt han för Riddarhuset i ekonomi-utskottet och skref »det förnuftigaste betänkandet om

rikets tillgångar och behof», hvilket troligen lades i pap≈perskorgen, eftersom det var förnuftigt. Sedan vände han ryggen åt världen, som han väl ansåg galen, och rörde hvarken vid tidningar, bref eller böcker.

Men vid riksdagarna var han än med hattarne än med mössorna, ty hans rättskänsla förbjöd honom gå med ett parti, där det var orättfärdigt.

I en punkt var han fast: i oviljan mot enväldet och böjelsen för republik, ty han hade sett Karl XII:s vilda framfart och dess följder. Swedenborg föredrog till och med republiken för monar≈kien. »Orsaken», säger han, »till den välsignelse Holland åtnjuter, tyckes vara dess fria styrelse, hvilken är Gudi mera behaglig än den oin≈skränkta monarkien. *I repu≈bliken dyrkas ingen människa, utom Gud.* Med fri ande och upprätt hufvud förtro sig ock holländarna åt Gud. Så är det ej i oinskränkta monar≈kier, hvarest människorna uppfostras till skrymteri och förställning.»

(Jämför Blå Boken: Om konungastyrelse!)

Öfverklass.

DET HAR GIFVITS tider, då jag trott att människorna i samhället varit ordnade efter egentliga vikten, så att vid fällningen det gröfsta som tyngst satt sig på botten och kommit underst liksom det grofkorniga urberget, och det lättare finare sedimentet lagt sig ofvanpå. Själf medelklass af börd, men deklasserad genom ställning, har jag vid första beröringen med de öfre funnit ett visst behag i deras seder, bildning, skönhet i lefvernet och omgifningen. Men vid närmare bekantskap fann jag att det bara var fernissa, som satt mycket löst. Och vid fiendtlig kontakt kände jag dem som ett frimureri, en camorrah, ett band, hvilka accepterat samhällsfördraget med alla dess ruskiga kompromisser, tysta förbehåll, hemliga öfverenskommelser. De hade makten och lagarne, domstolarne och fängelserna, för att icke säga armén till sitt förfogande. De ägde statskassorna, utmärkelserna, sociala anseendet i sina händer. När de bröto lagar eller begingo brott, så hotade de med fängelset, om någon vågade glunka om brottet. Hela samhället teg, och gick i en skräck för att bli upptäckt, såsom medveten om handlingen. Den som misstänktes vara kunnig om saken, bevakades som en farlig person. Den felaktige däremot rentvåddes, upprättades och firades. När jag upplefde detta, trodde jag mig vara i en ankarsmedja, där godt kamratskap fordrar orubblig trohet, sammanhållning och tystlåtenhet, och där förräderi straffas med döden.

Jag har tillfälligtvis idkat vänskap med en öfverklass. Det gick mycket bra en tid, udda fick vara jämnt, i religion, konst, litteratur, veten-

skap, ekonomi; men så fort det rördes vid det öfre, så började ögonen gnistra, en järnridå föll, emellan oss, vi kände vi voro fiender, och som sådana skildes vi. Hvad skillde två människor som råkats i olyckans dagar, och hvilka voro medmänniskor af samma bildning och tyc⸗ken? Jag kan icke säga't, ty det är så hemlighetsfullt.

Är öfverklassen de lag⸗lydiga, de goda medborgarne, som äro all mänsklig ordning undergifne för Herrans skull? Nej, dessa äro annorlunda be⸗skaffade. Är det uppfostran? Nej, ty jag fick en adelig uppfostran af en konservativ borgarefar. Är det blodet? Hvad är blodet? Han, öfver⸗klassen, min vän, var son af ett fosterbarn af okända för⸗äldrar, men fosterbarnet adla⸗des som uppväxt emedan han var stor godsägare, och min väns mor hade varit kokerska!

Jag vet inte hvad det var, men jag kände mig som en fånge, den där fick umgås med gevaldigern, och dricka ett glas med honom. Men när kvällen kom, och flaskan blef tom, var det slut med vänskapen. Gevaldigern blef åter ämbetsmannen, tog fram nycklarne och låste in mig!

Man har kallat öfverklassen beati Possidentes, de besutna, de fria, patricierna, de bättre lottade, bättre folk, gentle⸗män, och de ha funnits i alla tider! Men de finnas vid när⸗mare granskning i alla sam⸗hällsklasser och med latitud⸗skillnad bara. Mästaren öfver gesällen, bonden öfver dräng⸗en eller torparen, gesällen öfver lärpojken. Men det är bara latituder. De kallas ock⸗så samhällsbevararne, högern, de konservativa. Under fäst⸗ningens skyddande kanoner samla sig småbåtar, fiskare, men äfven smugglare och löst folk. Schakaler följa lejo⸗net, och småfåglar bygga gärna i örnens träd.

De öfre kanske äro svaga, som söka skydd, behöfva

[redacted]

skydd, deras enda sätt att ernå en skenbar känsla af lite makt. För klena att gå, krypa de; och af fruktan för dem därnere hylla de sig till de öfre. Därom vore intet att säga, såvida allt gick rätt till, laglydigt, juste, samvetsgrannt, men det gör det icke... Jag glömmer aldrig de skräckens dagar då en af rikets herrar begått ett felsteg. »De» försökte läsa i mitt ansikte om jag visste något. Om jag vetat något, så hade jag fängelset. När den mannen dör, ringes det i Riddarholmskyrkan, kransarne räknas, och ve den hvilkens namn saknas.

Jag trodde den gången, att världsfursten satt öfverst och denna världens barn, hans trogna, jämte honom däruppe. Kanske det är så?

La comédie humaine.

I FYRA GÅNGER TIO år har jag nödgats låna mig till följande komedi för att få kläder på kroppen. Ar 1870 tog jag en färdiggjord dräkt för 60 kronor. På mått beställd hade den kostat 120 kr. Nästa gång började komedien, som varar ännu. I butiken fanns naturligtvis intet som passade, utan vi skulle ändra. En arbetare inkallas, hvilken konverserar mig, under det han tar måtten och ritar med krita. Dräkten kommer hem; jag slänger den på mig, ty jag hade annat att tänka på. Dagen efter märker jag först att dräkten icke var ändrad. Jag hade icke tid och lust att bråka, pinades ett år; och så gick jag till en annan skräddare, som gjorde på mått, det vill säga för 120 kr.

Vi togo mått, profvade, och betalte.

Först tre dagar efter, märkte jag att jag fått en färdiggjord dräkt, men betalat dubbelt. Detta har pågått i fyrtio år. Häromdagen fick jag en annan öfverrock än den jag utsett. Ärmarna voro för långa, bålen för trång. Nu går jag med den uppknäppt för att få rum i den.

När jag råkar skräddarn nästa gång, säger han: »nå, rocken var ju bra?» Om jag nu svarar nej, så blir jag utan kläder. Svarar jag ja, så ljuger jag. Därför nickar jag bara, och då blir han så lycklig, ty han tror han lurat mig, och det är den högsta sällhet han känner, tills han får Vasaorden!

Elektriskt motstånd.

DET FINNS ETT SYD⸗europeiskt djur, som alltid väcker deltagan⸗de hos resande nordbor, eme⸗dan det får stryk. Ingen nord⸗bo har tänkt ut hvarför hästens karrikatyr får så myc⸗ket stryk, men sydbon vet att åsnan äfven är ett elakt djur, som icke kan förmå sig göra en människa tillviljes, äfven om det bidrager till ömsesidig trefnad.

Jag hade en tjänare med snygga vanor och som älska⸗de frid, efter hvad som tyck⸗tes. Men hon ställde lådor och skåpdörrar öppna, hvil⸗ket ger vantrefnad i ett hem, och samlar damm, där intet skall vara.

Först stängde jag själf, för husfridens skull. Då kunde det hända att hon korrigerade sig. Men en dag sade jag ut min önskan, höfligt dock. Nu föll människan i en själs⸗strid med sig själf. Flytta ville hon icke, stänga skåp⸗dörrarna icke heller. Hon blef sjuk, kämpade med sig tills det blef middag. Då fann hon på't! Hon gick in till grannens och bad kamraten komma in och stänga.

Denna människa, som jag gaf mat, kläder, vackert hus⸗rum och lön, ville icke göra mig till viljes i en enkel sak. Hon kunde icke, ty hennes ondska var lika stor som dielektricitetskonsten hos ett trästycke eller en åsna.

»Nu kan vi flyga också! Hurra!»

EN UNGDOMSVÄN, som afled för fjorton dagar sedan i fjärran, skref på sitt sista brefkort till mig dessa ord: »Nu kan vi flyga också! Hurra!» Han var hedning (ateist) och detta sista ordet hurra! var ett hån och ett hot mot himmelen!

Hvarje Guds gåfva till människorna mottages af hedningarna såsom en seger öfver Gud. De tro sig uppfinna, och de bygga fortfarande på Babels torn, som de förneka, emedan de äro lögnandar.

När den fromme Franklin fick ner åskan på ett vått segelgarn, så bäfvade han och tackade Gud som icke dödat honom. Men när de gudlöse fysikanterna ville härma Benjamin och samla åskan i laboratoriets flaskor, blefvo de ihjälslagna. Man fabricerar visserligen åskledare än i dag, men de hjälpa icke alltid, äfven om ledningen är riktig.

Tänk en människa, som får en gåfva, och till tack räcker ut tungan!

Hvarje gång Gud gifver något, så firar vetenskapen, den gudlösa, en triumf, det vill säga räcker ut tungan!

Det är vetenskapens natur! Och det synes, som om det än i dag vore förbjudet röra vid kunskapens träd, ty förbudets öfverträdande följes alltid af otack och förbannelse!

Auto-Komedi.

EN SÄLLSYNT GÄST kom på besök under min olyckas dagar, jag visste icke hvarför, men fick snart veta det.

Första timmen ignorerade han mig och mina olyckor, talade om hur man firat hans födelsedag, beskref presenterna, refererade talen. Jag höll honom räkning för att han icke rörde vid mig.

Men så började han, vid glaset förstås, skildra hur lycklig han var, omgifven af hustru och barn, vänner med tillbehör. En landtlig idyll. »Du skulle komma och se.» Du ...

Detta betydde: goda människor (som jag) ha det godt, onda ondt; all fattigdom är självförvållad; den egna kraften och det goda sinnet skapar ett himmelrike omkring sig; människorna äro icke dåliga, det beror bara på hur man ser dem ...

Jag började verkligen känna mig dålig och illa till mods, undrande om det verkligen förhöll sig så, och om jag var sämre än han, då jag icke förmått skapa någon lycka omkring mig.

För att säga något och vara gästen behaglig började jag utan afsikt tala om mina misèrer, då man ju icke får tala om sina fortuner, emedan det sårar. Genom kontrastverkan blef han ännu lyckligare, men jag såg att han njöt af mina motgångar. Detta stack mig, så att jag berättade om en stor utmärkelse som kommit mig till del. Då mörknade han, svarade intet, kastade om ämne och stack mig med att berätta hvad han »läst i en tidning».

Detta var hans ärende!

Jag blef förstämd, och äfven till straff teg jag. Teg, när vi kommit från bords, teg hela tiden. Följaktligen måste han tala. Men så börjar min förstämning meddela sig åt honom; han dunklar af, och

fram på natten, efter en tung måltid och inställd sömn, tröttnar han på sin rol, faller ur, och nu vänder vinden. Mitt svårmod passar till hans, och vid midnatt blottar han hela sitt elände. Husliga bekymmer stiga upp, de välartade barnen äro odågor, mågen en halfbof, vännerna trolösa, och han själf är ruinerad. Men i sista ögonblicket måste han skryta ännu, och när han uppger den enorma skuldsumman, ryser han, på samma gång han imponeras.

Min förvåning och mitt ömkande måtte han ha läst i mitt ansikte, ty han ångrar strax sitt meddelade förtroende, kännande att han kommit under, att han afrättat sig vid det bord, där han nyss afrättat mig, och med en öfvermänsklig ansträngning tar han upp den fallna masken och den glömda rolen.

»Det reder sig nog, allt reder sig, och ekonomiska bekymmer kan man bära, bara man har glädje och frid i sitt hem, och goda vänner...»

När han gick, var han lika lycksalig som när han kom, och jag var jämnt lika olycklig, så att han beklagade mig.

Detta var den största autokomediant jag råkat.

Men han spelade lycklig bara af själfkärlek och begäret att få visa andra huru de vållat sina olyckor.

Hvarför han besökte mig? För att få skryta, trampa, erfara maktkänsla. Kom han äfven för att beklaga sig? Nej, det var icke hans afsikt, men det skedde ändå. Och jag, olycklig själf, fick göra en människa lycklig.

Det onda deltagandet.

I DENNA TJOCKA LUFT af 79 % kväfve, af kolsyra, ammoniak, rök, utdunstnin⸗gar, vandra människorna lik⸗som bedöfvade, i en halfslum⸗mer, men äfven lullande i ett sällt halfrus. De sakna till hälften medvetande, och till självmedvetande vakna högst få. I sus och dus, icke kän⸗nande sig själfva, sitt ända⸗mål, sitt mål. Men för att åt⸗minstone känna sin tillvaro och njuta den, måste de er⸗fara frihet från tryck; och posi⸗tiv blir njutningen när de få utöfva tryck, härska, trampa. Det ger pondus eller tyngd åt tillvaron, och »man kän⸗ner man lefver». Äfven den minsta stackare består sig detta nöjet, när någon olyck⸗lig bekostar kalaset nämligen. Under förevändning att be⸗klaga, kommer han på besök; och med den öfverlägsenhet som innehafvandet af en dålig nyhet medförer, är han sym⸗patisk och nedlåtande. Själf betraktande sig som (för till⸗fället) höjd öfver olyckan äger han verkligen något öfverläg⸗set, som dock sårar, och hans deltagande känns som en klack på strupen. Han har öfvertaget, det kan inte nekas, men där finns ett uppriktigt drag af välvilja, ty att be⸗klaga är ett gratisnöje, och att själf vara skonad väcker ju en viss tacksamhetsstäm⸗ning mot ödet, och tacksam⸗het är en nobel känsla som adlar innehafvaren. Offret kan icke neka att där finns väl⸗vilja med i spelet, men elak⸗het och maktlystnad öfver⸗väga, så att medlidandet får ett drag af ondska, som döl⸗jes af deltagandets mask.

Det vackraste sättet att visa deltagande är, att icke låtsas veta om en annans olycka!

Pose och Geste.

EN PERSON SOM UTfört arbeten åt mig under en längre tid och hvilken jag endast råkat i mitt sällskap, hade anpassat sig efter mig, och visade en jämn, indifferent yta. Jag märkte nog att han undertryckte en del tankar, och oftast svarade med tystnad, hvarunder hans läppar gjorde små rörelser, som om han talade för sig själf inom sig. I sju år råkades vi på arbetets neutrala mark, och som han för tillfället var beroende af mig, fick jag aldrig se honom annat än från min synpunkt. Jag hade nog ibland den förnimmelsen att han icke var den han visade sig vara, men det rörde mig icke hvem han var eller hvad han tänkte.

Så kom en afton en bekant till mig under det min arbetande herre var inne. Genom en tillfällighet upptäckte de båda ett gemensamt intresse, en sympati och deras själar råkades. Min arbetande bekante blef strax en annan människa, talför, exalterad, intressant. Och nu upptäckte jag, att han var en helt annan person, med helt andra meningar än jag delvis trott. Jag undrade om han nu gaf en rol, anpassade sig efter den nykomne, men tänkte strax att han kanske hellre spelat för mig, hvilket föreföll naturligare. Men jag var icke säker, om han på visst sätt spelat för oss båda, såsom själflösa mänskor göra. En tid efteråt satt jag under en hel månad för ett porträtt, och måste posera i en viss dräkt och en tämligen inponerande ställning. Målaren såg mig en hel månad posera, och i samma gest och i samma stämning som posen framkallade.

Sista dagen kom en mäktig person på besök, han hade för tillfället mitt öde i sin hand. Jag konverserade honom en

[redacted]

timme, alltunder det målaren betraktade mig, med undrande blickar. Dessa blickar väckte min självuppmärksamhet, och när den främmande gått, fick jag för mig, att jag genom anpassning narrats gifva en rol, för hvilket jag skämdes.

Swedenborg skrifver på ett förfärligt sätt om dem »som tala med himlen och tänka med helvetet» och likaså om människan i världen, »då hon tänker af sin ande, hvilket sker, då hon är ensam, hvaremot många tänka annorlunda då de icke äro allena».

Det är nog så; och man ser människor, tungsinta i ensamheten, bli glada, när de råka en människa. Sällskapsmänniskor äro dystra i ensamheten, och för att dölja sin sorgsenhet gå de i sällskap, somliga för att få beklaga sig, andra för att få tala om annat och glömma.

Emerson påstår till och med att de flesta människor äro andra, det vill säga: icke sig själfva.

Det är därför beskyllningen för falskhet är så vanlig; men säkert är att man förlorar sig själf genom att missbruka sällskapslifvet. Stora sällskap med indifferenta eller antipatiska personer få lätt utseende af spökcirklar, emedan ömsesidig misstro framkallar villrådighet om hvilken rol man skall taga.

Kostym och mask.

SJÄLFVA GOETHE erkänner mot slutet af sitt långa lif för den unge Eckermann, att han liksom alla andra nödgats ge roler då och då, helt enkelt för att kunna lefva. Undertrycka meningar, hålla med, göra tysta förbehåll, undanflykter, lägga till vackra sidan, låtsas tro godt om alla, framför allt tala väl om alla. Ett långt lif medför den faran, att de många rolerna börja på att trassla sig, liksom när skådespelarns peruker och kostymer råka i oordning vid en flyttning. Personligheten blir ett helt vaxkabinett af figurer, som få lefvande gestalt, och man ser sig som Indiska guden med hundra hufvuden och armar.

Nu skall man lägga af nattrocken, ta på fracken och välja stjärnorna om man har några. I detta sällskapet fordras i afton en reserverad gentleman, något melankolisk, emedan han haft kända sorger. I ett annat sällskap få inga stjärnor synas, men ett lätt skeptiskt manér, lite folkligt för att icke såra. I ett tredje fordras ett imponerande öfverlägset väsen för att icke ligga under. Ve den, som icke har kostym och mask i ordning, utan tar miste; och ve den mest, som trasslat bort sig, att han icke kan gå ut i sällskap, emedan han icke kan någon rol utantill. Han får sitta hemma!

Jag kan icke dölja, att Goethe »sitter» för Eckermann, äfven när han bekänner, att han gör det!

Röfvare.

HAN KOM, UTHVILad, stark och beslutsam upp och sökte mig efter min förmiddags förfärligt ansträngande arbete, då jag blef liksom ryckt ur sömnen, utan motståndskraft, värnlös. Detta hade han räknat ut. Han hade ett papper med sig och bad mig skrifva på. Jag hade nog besinning svara nej. Men han ägde ett vinnande sätt, en flytande tunga. Och han talade:

— Det är bara en fyllnadsborgen, första omsättningen, och tredje man måste suppleras.

Jag tvekade ännu. Han talade vidare:

— Ser du, lånet är redan utfallet, och det här är bara omsättningen . . .

I mitt trötta hufvud och frånvarande sinne, förvandlades denna farliga upplysning, som borde ha skrämt mig, till något lugnande, tryggande. Jag skref på och var fast för mer än 1,000 kronor.

— Det är bara omsättning! Det är uttydt = det är bara betalningen som återstår, sedan lånet är uppätet och bortfestadt.

Följden: jag blef hans träl; jag fick sitta och straffarbeta ihop summan, som odågan förstört i ridhus, på kaféer och dylikt. Äfven om jag senare tröstade mig, och förlät honom med att andra fått betala för mig, så kände jag det som ett öfverfall i en mörk skog. Och denna man var en sådan, som icke ville betala, äfven när han kunde. Han slutade som en aktad medborgare, fick orden och förtroendeposter och en mycket vacker dödsruna.

Nå, det må så vara, men ehuruväl erfarenheten var dyrköpt, så föll jag i samma snara, trettio år senare, fastän då i mycket större skala. Öfverfallen under arbetet, väckt ur sömnen, eller vid glaset (det är Bauernfängerns

metod) narrades jag med förespeglingar att skrifva på ett papper. För att icke förlora, skref jag numro 2. Numro 2 drog 3 efter sig och det blef en aritmetisk serie. Jag var återigen träl, hans träl.

Råd: Akta dig för att ta emot besök, när du är trött! Akta dig att dricka med personer som röra sitt glas utan att tömma det!

Sista gången när jag stängt min dörr skickade han ett bud med en vexel att accepteras, när han visste att jag sof middag, Men då vaknade jag och vägrade, ty jag blef vred, och det räddade mig den gången! Jag hade stängt min dörr, men han skickade en lönnmördare att öfverfalla mig under sömnen! Så kändes det!

Naturbarn.

LORD WILKINS, SOM i sina skildringar af Guldkustens infödda befolkning mera söker förklara naturbarnets svagheter än förebrå, berättar på sitt egendomligt godmodiga sätt om en otacksam vän, hvars fel han dock öfverskyler med dennes bristfälliga minne och förstånd.

Under sin vistelse i Winnebah öfverfölls lorden ofta af svårmod, en följd af klimatet och frånvaro från fosterlandet. Med ortens skollärare och organist, en till anglikanska kyrkan omvänd infödning, stiftade han ett slags vänskap, som baserades på organistens musikaliska förmåga. Denne fick nämligen komma i lordens hus och spela för societeten. Hans talang var obetydlig, men det var i alla fall musik, och när lorden alltid öfversvallade af tacksamhet, förklarade infödingen att skulden var på hans sida som fick spela för sådana åhörare.

En dag kom ifrån Loango en virtuos på piano och slog sig ner i Winnebah. Societeten gladde sig åt den nyförvärfvade eröfringen, och gaf lorden en vink om att inbjuda celebriteten i stället för infödingen. Lorden föll icke för frestelsen att afdanka sin vän från ensamma svårmodets stunder, ty »han ville icke vara otacksam». Organisten hade redan visat symptom af svartsjuka på den nykomne virtuosen, hvilket manade sir William att vara försiktig.

Detta hjälpte icke, ty organisten grollade ändå. Och en vacker dag mottager lorden ett bref från sin infödde vän, hvari denne i upprörda och exalterade uttryck beskärmade sig öfver lordens otacksamhet, och förklarade att han aldrig mer »skulle spela för sin Saul».

I stället för att begagna

tillfället och anknyta med virtuosen, uppsökte sir W. sin vän, och sade honom följande:

— Du har visst glömt att jag försakade nöjet höra virtuosen i mitt hem, endast för att jag icke ville såra dig med min otacksamhet. Nu förebrår du mig — för hvad? Och nu hotar du att aldrig mer vilja spela för mig! Jag behöfver ju bara vinka, så kommer virtuosen; men hvarför gör jag icke det, som svar på din hotelse?

Det förstod naturbarnet inte; och han kunde aldrig komma ifrån att lorden varit otacksam, och han förstod inte hur man kunde föredraga en utbildad talang med stort program framför honom och hans Kramers-etyder.

Naturbarnets brist, på minne, förstånd och själfkännedom! Men hans själfförblindelse var äfven så stor, att han icke kunde tänka sig att konkurrenten existerade. Talade man om virtuosen, så teg organisten, rullade in sig, tog icke emot »den andre», erkände icke hans tillvaro, svarade på annat, uteslöt honom ur sin erfarenhetssfär och stängde af sina sinnen för honom.

Lorden hämnades icke på den otacksamme subjektive, utan bjöd honom igen. Denne var nog naiv att göra sig rar, först; sedan kom han, stolt, förlåtande, öfverlägsen, oumbärlig:

— Jag öfverger aldrig en vän, yttrade han förebrående.

Därmed antydde han, att han hade förlåtit! och glömt!

På andras vägnar.

DET FINNS SJÄLFlösa människor, som bara lefva »på vägnar». Jag har en bekant som hatar mig, icke därför att jag hindrat honom eller skadat honom, utan därför att jag icke älskar hans vänner (som äro mina fiender), men mest därför att jag icke vill dyrka hans gudar. Han afgudar Wagner, och det gör icke jag. Han har icke upptäckt Wagner, men han har identifierat sig med honom; han talar i Wagners namn, ser ut som om han skrifvit Wagners operor, och betraktar oss som dödsfiender, kanske med en viss rätt, ty om vi kunde störta Wagner, så föll hans beundrare till intet.

Jag har en annan bekant, som söker mitt sällskap, men endast därför att jag tycker om hans Beethoven. Jag hade visserligen, såsom varande tio år äldre min Beethoven färdig före honom, men han anser sig ha upptäckt honom, och jag undfår Beethoven ur hans hand.

De flesta fiender jag äger, hata mig mest på andras vägnar. De ha aldrig läst hvad jag skrifvit, men de »ha hört sägas» af sina vänner . . .

Dessa själflösa, som »ta in» i stället för att tänka, och vomera i stället för att tala, de äro alltid uppgillrade med auktoriteter, vädja till axiom, slå sig till riddare för åsikter, som icke äro deras men gifva dem bröd.

Jag råkade i Paris en obetydlig, färglös, hygglig karl, som åtnjöt stort anseende emedan »han kände Zola», händelsevis, hvilket icke många gjorde. Nåväl, vi möttes! Det var Zola, och blef Zola, men vännen själf råkade jag aldrig. Han var obefintlig, fanns inte!

Vördnadsfullt Jim Pongo.

LORD WILKINS BE-rättar i sin berömda »Tio år i Zansibar» följande drag om infödingar-nes lif, ådagaläggande deras totala brist på självkännedom och omöjligheten att hos dem väcka känslan af skuld:

»En dag kom en inföding till mig och berättade med hemlighetsfull min att han äm-nade bygga ett hus åt mig.

— Åt mig?

— Ja; ni skall få hyra det.

Som jag verkligen behöfde en bostad för längre tid, inlät jag mig i underhandling.

— Har ni kapital? var min första fråga.

Han tog åt bröstfickan och svarade: — Jag har 75,000 shillings.

— Har ni koncession?

Ja, han hade det också. Väl, jag skref under kontrak-tet på fem år, och därmed började mina olyckor.

Jag såg grundmurar läggas och virke framsläpas. Därpå blef det kaf lugnt. Infödingen kom till mig och bad att få låna pengar till arbetarnes aflöning.

— Ni hade ju kapital, sva-rade jag.

Det hade »gått åt», och »för öfrigt» hade han aldrig fått ut, emedan kapitalisten var en äfventyrare. Detta »för öf-rigt» ingaf mig någon tvekan, ty hade han aldrig fått ut kapitalet, så kunde det icke ha gått åt. Emellertid, och endast mot löfte att arbetarne skulle få lönen, lämnade jag förskottet. Arbetet gick en tid.

Infödingen kom igen, och nu behöfdes timmer. Som jag icke ville förlora utlägget tvangs jag nästan att accep-tera några växlar på timmer. Infödingen kom igen om tre veckor och förklarade att han måste betala målarne, om huset skulle bli färdigt till vintern. Här var intet annat att göra än taga fram pengar.

Efter en tid började väx-

larne förfalla och jag måste inlösa dem. Jag förstod nu med hvem jag hade att göra, men det var för sent att retirera. Han hade repet om min hals och bara han drog i det, så öppnades min börs. Den 1 oktober måste jag betala hyran, fastän huset icke var färdigt. Den 1 januari måste jag också betala hyran, utan att få flytta in. Jag vägrade först, men då hotade han hyra ut åt annan och vräka mig, och som byns domare utgjordes af svarta, så hade min bödel rätten på sin sida.

Arbetet afstannade igen, och när jag nu frågade en grundläggare hvarför det stod stilla, svarade han att de icke fått sin lön. Jag var då nog oförsiktig upplysa honom att jag utlämnat pängar till deras aflöning.

Uppståndelse och panik!

Därvid kom i dagen, att timret var obetaldt och växlarne användts till annat (juveler åt en dam, trodde någon) och desslikes att målarne icke heller fått fullt. Nu skulle min byggmästare ha rykit in, men se, det blef annat af.

En deputation af den svarta rådstugan kom upp till mig, och förklarade att byggmästaren var absolut hederlig karl, hvari några mutade arbetare instämde. När jag protesterade, hotade man mig med process för ärekränkning, emedan jag »kallat honom tjuf».

— Detta har jag aldrig gjort, invände jag.

— Nej, men det följer som korollarium af ert förtal.

— Jag har icke förtalat honom.

— Jo, ni har frågat en grundläggare om han fått betaldt.

— Det är icke förtal.

— Jo, det blef förtal, när ni genom er lömska fråga blottade ställningen.

— Hvilken ställning?

Här blef en paus, och infödingarne lofvade skicka mig en »tablå» upprättad af tvenne advokater, hvaraf skulle bevisas att jag gjort byggmästaren orätt.

Som jag kände deras skicklighet i att upprätta tablåer och kontokuranter, skuddade jag stoftet af mina fötter, lämnande förskott, lösta växlar och två kvartals hyra bakom mig.

— Han har rymt, hette det.

Då stämde jag byggmästaren. Han frikändes naturligtvis, och rentvåddes, under det jag stod afklädd som en skojare.

Men 8 dagar efter erhöll jag ett bref från den ädelmodige byggmästaren, i hvilket han förlät mig, men endast af särskild högaktning för mitt »goda sätt». At
lyssnat till skvaller och
tal, tillskref han den råc
hettan och att jag icke
klimatet. Han slutade sitt
värda bref så här: »Om
hade varit någon annan s
jag ha bedt honom vet
och slagit honom på k

Vördnadsful

Jim Po

Ordet vördnadsfullt f
nade mig med en af de
sta själfbedragare jag n
sin råkat. Bedragare tö
inte sätta, för då kan j
stämd en gång till.

Die grosse Verachtung.

UTTRYCKET ÄR JU Nietzsches, och, man kan inte hjälpa det, innebär en förfärlig upptäckt. Det är icke frågan om det lilla föraktet som vankas i hvardagslag, utan om det stora gränslösa som en föraktlig människa inger, när hon behandlar en förståndig som vore han en tok. Det stora föraktet är humant; det hämnas icke, utan tar emot, tiger, går vidare. Det stora föraktet skäms på hela mänsklighetens vägnar, öfver oblygheten hos en bof, skäms att afslöja en bedragare i ansiktet, emedan han icke kan se en människa skämmas, förlåter och söker att glömma, upprättar i sitt sinne och förklarar bort saken, raderar ut den . . .

Lord Wilkins berättar flera drag af naturfolken kring Loango, hvilka anse sig vara mycket sluga, ehuru de äro de enfaldigaste af alla Afrikas vildar. »En son till en lägre ämbetsman i styrelsen kom en dag till mig och ville dra mig in i ett bolag för insättandet af en ångare på floden. Jag frågade om han besatt kapital. Han svarade att han hade en kapitalist, som ägde halfva byn, och som ville försträcka 80 tusen piaster. — Kom med hypoteken! svarade jag, och saken är klar. Han gick. Därpå slog jag i taxerings- och skattelängden, fann att kapitalisten inte ägde två styfver.

Mannen kom igen.

— Nåå, sade jag.

— Jo, jag har fått . . .

— Pengarne!

— Ja, hypoteken! Jag har de 80 tusen i fickan.

Jag såg ju att han ljög; jag hade bara behöft be honom lägga fram papperen! Men jag skämdes så på hans vägnar, att jag teg.

Min tystnad oroade honom, han gjorde en volt, öfverföll

mig med förebråelser i förskott och frågade om jag ville »bryta mitt löfte».

Denna gränslösa fräckhet, då han tillika ville stjäla mitt löfte, som var villkorligt baseradt på hans 80 tusen, kom mig att rodna af blygsel, och jag blef stum, undrande om jag kunnat misstaga mig. Vi rökte en cigarr, talade om ångbåten, och genom att sätta mig in i hans tankars gång var jag nära att tro på ångbåten.

Längre fram på dagen gick jag upp till sheriffen, och fick bekräftelse på att kapitalisten var fattig.

Jag nöjde mig med att icke vara hemma för slyngeln, som med det från mig stulna löftet gick och lånade pengar i kolonien. Jag hvarken ville eller vågade omtala affären, ty slyngeln var en aktad man, och hade sin far i drätselkammaren som Baillif. Nu blir historien lite invecklad. Fadern i drätslet och jag hade tio år förut haft en affär. Styrelsen hade nämligen betalat mig ett förskott på arbetet, som jag levererat, men då man icke begagnade arbetet, återlämnade jag förskottet, när fem år gått. Vid ett samtal sex år senare med koloniens solicitor, råkade jag omnämna det återlämnade förskottet, som belöpte sig till 400 piaster, och ämbetsmannen lofvade rannsaka, ty summan var icke afförd ur räkenskaperna. En tid gick, under hvilken jag haft nya affärer med sonen, slyngeln med ångbåten. Därvid hade han blifvit skyldig mig provisioner på försäljning af skinnvaror, men jag visste icke beloppet. En dag kommer sonen (med ångbåten) på besök, och till min stora förvåning ville han lämna provisionerna. Han såg hemlighetsfull ut, och betraktade mig som man betraktar ett dumhufvud, alla svarta anse de hvita som dumhufvuden, emedan de »låta lura sig».

Jag invände att det icke

brådskade med provisionerna, då de väl voro så obetydliga. Han sluddrade något och tummade sedlar, som tycktes bränna honom. Svårt hade han att lämna dem ifrån sig, gärna ville han dock bli af med dem. Jag såg hans strid, men förstod den icke.

Slutligen mumlade han fram:

— Men det är 400 piaster!

Nu förstod jag. Den fatala siffran upplyste mig, att detta var faderns registratorns enda sätt att återlämna orätt fånget.

Jag tackade, började reflek⸗tera, men tärningen vände sig i bägaren, då han tillade:

— Provisionerna gå icke upp till 400 på långt när, men tag detta som förskott på blifvande leveranser.

— Binda mig, gör jag icke, svarade jag, redan inne i hans tankenät.

— Som provisioner då! svarade han och lämnade summan. När han gått sum⸗merade jag upp det oerhörda bedrägeriet. Fadren återläm⸗nade mig mina pengar; med dessa skulle sonens provisio⸗ner betalas och på samma gång skulle jag skuldsättas för blifvande leveranser.

Jag teg, ty jag skämdes, i synnerhet när fadern Baillif afgick strax därpå och er⸗höll belgiska Leopoldsorden.

En vecka senare hade sonen panna komma igen, och han bad då att få låna 400 pi⸗aster, som jag visste jag aldrig skulle få igen. Denna oblyghet, att nu vilja ha igen pängarna, under denna form, mina pengar, tre gånger mina pängar, föreföll mig så sublim, att jag lämnade honom sum⸗man. Men när han stoppat in dem, kunde jag inte neka mig nöjet att ge honom en släng:

— Jag tänkte inte kvitta, sade jag.

— Hvad då med?

I detta svar förnekade han provisionsskulden, och som jag befann mig i Malarians rekurrensstadium och var nervös, så lossade jag säcken och sade honom allt.

Han hörde på, som om det icke angick honom; men när jag gaf slutrepliken:

— Ni har aldrig lurat mig! så föll han i raseri.

Detta nämligen, att han icke kunnat lura mig, det sårade honom dödligt, ty det gick på hans heder.

Han tycktes slipa sin tunga mot tänderna ett ögonblick och så stack han:

— Ni är den falskaste människa jag i mitt lif råkat!

Jag protesterade. Men han fortfor:

— Hvarför stämde ni mig inte? Föraktade ni mig så djupt?

— Ja, svarade jag, så djupt! Det kallas die grosse Verachtung men de gamla kallade det ironi, eironeia.

Han gick; grämde sig en tid, föll af, men endast därför att han icke kunnat lura mig. Och i byn kallade han mig skurk — därför att han icke kunnat lura mig!

Begreppet ungdom.

TEOSOFERNA SÄGA att barnen lefva på astralplanet till tandömsningen (7—8 år). Detta betyder att barnet ännu lefver i minnet af och i förbindelse med det öfre. Ett snällt barn motsvarar verkligen Swedenborgs skildring af människorna i bättre världar, och äger alla deras dygder. De äro godtrogna, oskyldiga, tacksamma, smeksamma, naiva, utan förställning; de äro omedvetna om ondska och lögn, liksom skyddade för onda inflytelser, som de hvarken se eller förstå.

Men så kommer det! Slyngel- och slynåldern, då de likna fåglar eller unga hundar; en ostadighet, ouppmärksamhet, cynism, skepsis. Mera djur än människa! Och detta abstrakta begrepp ungdom, som man pådyflar illusioner, nobel äregirighet, ambition, ideal, högre sträfvan, uppoffring, allt som saknas. I synnerhet tro.

Jag minns i skolan med hvilken grymhet man talade om en lärare, som man kallade falskmyntarn, under uppgift att han varit i Amerika och gjort falskt mynt. Detta i 3:e klassen. Öknamn på alla lärare, och all diktan och traktan gående ut på att lura dem, ibland plåga dem, med ritningar på taflan. Och detta mest mot den gode, godtrogne, som man rådde på.

Om man tänker på studenten, hvars skepsis är liksom en gammal filosofs. Se på hans teaterföreställningar, där alla begrepp äro upp- och nervända, ingen respekt för någonting. Hans karnevalupptåg, där förtjänsten hånas, det höga drages ner, idioten förhärligas, och detta med en världsklok beräkning att vara till behag, de maktägande, examinerande, belönande till behag.

Jag minnes 1870! Två kamrater som skulle bli präster,

huru de svuro öfver de hebreiska bokstäfverna, hur cyniskt de citerade Gamla Testamentet, men besökte föreläsningarna för att visa sig, på första bänken. Jag minns huru de som öfvade poesi, gingo gränderna för att dölja sig för begabbare, och huru högre intressen betraktades som vanhedrande. Uppfördes skådespel, så voro de tagna ur Fliegende Blätter, karnevalen var cirkus, vårens återkomst firades med varieté och »danserskor» från Stockholm. Vid magisterpromotionen såg man, midt i majeftermiddagens solsken, i Botaniska trädgården, en mor eller syster hålla den lagerkrönte för pannan. En professor satt på järnvägsvagonens trappsteg och »var sjuk»...

Det var baksidorna, kan man säga, ja, men var framsidan, de vackra talen, så uppriktiga, då de strax efter parodierades? Och äro de äldre bättre? Må vara: lika goda kålsupare då; men icke förtjänar ungdomen någon särskild skål, då mannen ingen begär och gubben ingen får; och ungdomens drömmar, om de finnas, äro icke så rara; dess sorg är att icke vara gammal, och dess hopp är att »bli gammal», det vill säga, få bröd, ställning, kvinna och makt. Abstraktioner, begrepp, alltsammans, ungdomen inberäknad!

Syndafallet och arfsynden.

UNDER DESSA AP-moralens tider blef det modernt att transmutera satisfactio vicaria till ärftlighet. Man skyllde på föräldrarne, mest fadern naturligtvis. Men om fadern lefde, så skyllde han på sin far, och så kom man tillbaka till första föräldrarna. Detta är ju alldeles med Bibelns lära om syndafallet och arfsynden, och borde ha bekräftat vår religionslära, men det fick inte ske. Det var ärftlighet; men från hvem? Hvem började?

Jo, alldenstund hvarje nu lefvande känner sig ärftligt belastad med onda drifter och sjukdomsfrön, och alla föregångarne kännt detsamma, så återstår bara de första föräldrarna att skylla på.

Hur skall man då komma ifrån skulden, skuldkänslan och de onda drifterna?

Kristus svarar enklare på det än teologerna, hvilka uppsatt nådens ordning som en tentamenskurs eller en gradpassering.

»I dag skall du vara med mig i paradiset», sade han till den röfvaren som erkände att han led för sina onda gärningar; men han sade det icke till den andre som hånade honom.

I allmänhet bör man hämta sin visdom direkt ur evangelierna, ty de äro enklare, större, gudomliga. Uppbyggelseskrifterna äro liksom den högre matematiken, orena, invecklade och därför behäftade med mänskliga svagheter.

Pandora.

DE GAMLA GREKERnas religiösa visdom synes ibland vara hämtad ur samma källa som Israels och vår, men genom handtering blifvit solkad och vänd baklänges. Gamla Testamentets Eva blef ursprungligen skapad mannen till en hjälp och glädje i ensamheten. Men efter syndafallet vände sig bladet.

Hos grekerna blef Pandora genast skapad till ett straff, ty när människorna gjorde uppror mot Zeus och icke ville lyda honom, så skulle de få lyda kvinnan. Mannen var från början en liknelse, danad af lera, men åt denna ville Prometheus ge gudomligt lif och därför stal han eld (anden) från himmelen. När så den fullkomnade mannen i känslan af sin natur som halfgud, gjorde revolten, befallde Zeus Vulcanus att af gyttja göra en kvinna, alltså en ny skenbild, hvilken begåfvades af alla gudarne med charme eller tjusförmåga, talförhet o. s. v.

Under sitt personligblifna begär blef nu mannen slaf, och han fick lära sig lyda. De största härskare och tyranner, Cæsar, Antonius, Napoleon, ha krupit för sina skenbilder af skön gyttja, och själfva sultan har i harem fått gråta af obesvarad lidelse, fastän han rådt öfver den skönas lif.

Swedenborg låter den största af tyranner, Carl XII, på andra sidan, få en härskarinna, som bringar honom till djupet af förnedring. (Diarium Spirituale).

»Efter du lydde din hustrus röst», och icke min, så skall du få lyda henne i stället!

Men endast den som genom lydnad mot Gud »är behaglig i Guds ögon», undgår henne». Det är enda sättet! Probatum est!

Fraktioneringar.

PERSONLIGHETSKOMplexet kan liknas vid en moderlut, som vid destillation ger olika preparat, om man vid olika temperaturer afbryter operationen. Vid lägsta temperatur kommer bara gaser och vatten, om jag destillerar stenkolstjära; sedan kommer stickande ammoniak, så benzol, hyacinthdoftande, längre upp på termometern kumol, det är den hälsosamt doftande kummins eteriska olja, och på slutet kommer anilin, som är mandelträdets vällukt; och anilinen är släkt med ljuset, ty den ger alla rägnbågens färger men i ett oändligt antal brytningar. Det är bara tjära, men är på samma gång hundra olika ämnen. Jag är bara tjära eller jordbeck, men kan du värma mig, så blir jag hvad du gör mig till! Den ena får mig bara upp till 100° och då är jag rena vattnet, för honom; en annan hettar mig till 200° och då blir jag en hyacinth; det finns bara en, som förvandlar mig till ett mandelträd, men den får också se alla färger som finnas och flera till.

Nu frågar den som bara fick ammoniak, kan man skörda fikon på tistlar? Ja, man kan af sillake få hyacinth, och rosor af lik.

Men man skall förstå sig på, och man skall bestå temperatur!

Hvem är Han?

HAN ÄR DEN HEderligaste människa jag känner; han ger hellre för mycket än för litet, och om han af misstag räknat sig till godo i kassan, så skänker han åt de fattiga.

— Den? Jag vet att han för tio år sedan höll på att komma in!

— För tio år sen, men då kände jag honom icke, och af den personen finns inte en atom kvar. Den jag känner är absolut hederlig.

— Men jag sa' ju dig ...

— Jag betviflar icke, men vi känna då icke samma person! Den jag känner etc.

— Du förstår inte ...

— Jo, jag förstår, men när han lidit kval för sitt fel, ändrat sig, gjort om sig, så är han en ny människa, och endast den känner jag! Punkt.

— Det är märkvärdigt hvad X*** gör för ett godt intryck af soliditet, allvar, rättrådighet och uppriktighet, frånsedt hans stora mänskovänlighet. Men han har äfven under vårt långa umgänge aldrig stött mig genom att införa samtalet på låga ämnen, tvärtom sätter han upp ett oblidt ansikte när en cynism faller.

— Jo, den hycklaren! Han är ju visserligen ungkarl, men ett sådant lif han förer ...

— Han?

— Ja!

— Det var otroligt, men om så är, tycker du inte det är vackert att han döljer det han blygs för; och att han förskonar oss för skildringar ur sitt lägre lif! Tänk om vi skulle sitta och tala om våra aldra lägsta förrättningar ...

Karma.

TEOSOFERNA MENA med Karma: dels en människas öde, dels hennes uppgift i lifvet. Med öde menas: det pensum hon skall fullgöra som penitens för något okändt förflutet; med uppgift förstås väl det som hon tvingas fullfölja mot sin vilja. Sextio års erfarenheter ge mig anledning tro på denna hypotes.

Jag har sett människor pina andra, med en fatal nödvändighet, och så motvilligt att de lidit, gråtit under tvånget. En liten hand lägger sig tung öfver en mans lif; den rifver i hjärtat och sliter; men den lilla kvinnan gjuter tårar, beklagar sitt offer, tröstar och smeker honom; dock hon måste fortsätta sitt straffande verk. Hon känner ingen ånger, endast smärta; hon finner det så olikt sig själf, betraktar sig själf nästan som en annan person, och hon tar icke åt sig offrets bannor. Den starke mannen, som pinas, förnimmer det också som om plågan icke kom från henne; han kan knappast vredgas på henne, utan han känner den allsmägtiges hand ligga tung öfver sig. Han kan kyssa den lilla handen, som måste rifva; han kan beklaga sin bödel, som är dömd till denna rysliga rol, hvilken icke klär henne.

Han frågar: Hvarför gisslar Du mig, din enda bästa vän på jorden, som endast vill Dig godt?

Hon svarar: Jag vet inte! Men jag har aldrig plågat någon människa som Dig!

Och så gråter hon! Öfver sitt mänskliga öde!

O, hulda gissel! — kvad han i ormgropen.

Jag såg för länge, länge sedan en ung flicka, ljus, med ögon bestående endast af blickar som icke såg på jorden; det var den slags

skönhet, som lyser upp en våning när hon träder in; mänskor stanna på gatan slagna af häpnad vid åsynen; ingen ung man vågar nalkas henne af vördnad och bäfvan; ingen törs fria till henne, ty »det vore för mycket».

Nåväl! Hon hade en mörk fader, med ett dunkelt rykte, och glasögon med svarta hornbågar; hon hade två mörka bröder med ett dåligt karma, hon växte upp i en mörk gränd i staden.

Så kom den rike friaren! Hans yttre var icke fördelaktigt, tvärtom! Hon frestades icke af rikedomen, och icke af mannens egenskaper, ty hon gjorde som Ofelia, tänkte ingenting. Hon drömde visserligen något ljusare i lifvet än stadsgränden, men vågade icke önska det!

Det slutade med att hon tog den friaren, icke för att bli rik, icke för hans ställning, ty han var köpman med disk. Fadern räddades från ruin; och för bröderna måste hon hela sitt lif offra sina nålpengar; stadsgränden kom hon icke ifrån.

— Var det för att rädda din far, som du sålde dig? frågade en väninna till henne.

— Nej, svarade martyren, jag tänkte icke på honom; jag bara följde ett bjudande tvång, oemotståndligt.

Jag såg henne efter tjugo år. Lika ung, lika skön. Men nu hade mannen blifvit tvärsäker, och han släppte ut henne för första gången i societeten. Där råkade hon en betydande man med stort anseende och inflytande. Denne kommer på den som han tycker lofvärda idén att befria den sköna ifrån djuret, kanske oegennyttigt. Nåväl, befrielsearbetet slutade hastigt, ty befriaren ruinerades först, råkade in i farliga saker, och slogs ihjäl på en resa, inom år och dag.

Så farligt är det att röra vid människors öden, äfven i lofvärd afsikt, och särskildt att skilja makar.

Äktenskapen sades förr vara stiftade i himlen, och det logo vi åt, ty vi tyckte dem mest vara stiftade i helvetet! Men om vi med himlen mena de orter hvarifrån våra öden styras, då ligger sanningen nog där, eller på båda ställena.

Men jag har äfven sett människor som varit liksom födda att tjäna andra; och de ha gjort det godvilligt, utan lön, för otack, för hugg och slag till och med. För femtio år sen såg jag en vänskap uppstå mellan två unga män. De följdes på samma bana, voro kamrater, oskiljaktiga, gnabbades, men bodde tillsammans. Den tjänande brodern var solidare och ägde talanger, var bättre människa än vännen som tog emot tjänsterna. Och den mottagande parten behandlade alltid den värdefulle vännen litet spefullt, ty han var själf en gäck, med rätt mycket allvar dock i det praktiska.

Så gifte sig gäcken! Den tjänande vännen behöfdes för att hyra ett öfverloppsrum. Så blef han ledamot af familjen, vän i huset, i ordets allra vackraste bemärkelse. I trettiofem år tjänade han utan lön; såg barn födas och växa upp; gaf ett handtag i nödens stund, blef en ogift farbror åt de unga, ett stöd för de gamla. En gång förlorade han sin ärfda och sparda förmögenhet på vännen.

Så dog frun i huset, barnen voro utflugna, och de gamla vännerna sutto ensamma, som förr spelande på pianot och sjungande sin ungdoms duetter.

Hade han älskat frun i sitt sinne? Det frågade ingen; ingen trodde så var; jag trodde det aldrig, tror det icke än; men om så var, höll han det så heligt, att hans renaste känsla var skyddad för världens blickar och ord. Jag kände honom; han var en renhjärtad natur, god människa, som aldrig gifte sig, fastän han hade råd. Han

reflekterade icke öfver sitt förhållande, lefde för vännen och hans familj; han måtte ha tagit det som sitt öde.

Men han var icke slafsinnad, ty jag såg honom vred en gång; han hade ett godt herrelikt utseende och höll folk på afstånd, så att det var inte det!

Nå! Vännen gifte om sig vid femtio år. Elfva månader efteråt bodde den tjänande brodern hos de nygifta. Några år efter dog den gifte vännen, och den oegennyttige talade vid grafven; sörjde ett år. Därpå slog han sig tillsammans med några andra ungdomsvänner och hyrde i deras hus. Där hjälper han, nu gammal rentier, med råd och dåd, utan lön naturligtvis; han är oumbärlig, och om somrarne seglar han med dem, men han får alltid sköta focken. Det log en man åt, häromdagen, och jag med, men jag har ångrat mig sedan. Jag vet, han kunde sköta rodret, men han skötte focken, för att göra de andra en glädje, eller därför att han dunkelt kände det skulle så vara, fastän han i allt var den öfverlägsne.

När han dör, som icke kan dröja länge, skall jag säga tyst: »Du gode och trogne tjänare . . .»

Men jag har hört en man, som fått en dunkel förnimmelse af att det var hans plikt att tjäna och misshandlas af en annan. När man harmades öfver förhållandet och frågade den förtryckte, som i sitt förhållande till andra människor icke var att leka med:

— Hur kan du låta behandla dig så, af den slyngeln?

— Jo, svarade han, som var något teosof, det är mitt karma, jag har gjort honom ondt förr i världen, och är nu hans träl!

Nu vill jag sluta med en reservationsanmärkning.

Teosoferna vidgå, att från

andra sidan högt stående andar godvilligt stiga ned för att hjälpa mänskorna både med ledning och med att lida för deras skuld. Det skulle således finnas oförskyldt lidande här nere på jorden! Det ser så ut också, ty jag har sett mänskor lida för andras fel, lida omänskliga kval, men en kort tid; och så voro de lika glada igen. De drogos in i de rysligaste historier, kommo ut oskadda, kände ingen skuld. Och ju mer de ledo dess skönare blefvo de. Det bet inte på dem!

Detta är en uppbygglig tanke, och kan formuleras med Kristus i mennesket, det är väl uttydt: att många människor följa Kristi föredöme att lida för mänskligheten.

Men väl att märka alltså: Karma är icke alltid Nemesis, med hvilket det ofta förväxlas!

Orientalens fatum är af samma känsla som Karma; och de ha rätt, när de säga »oundvikligt», men orätt när de kalla ödet blindt. Världsstyrarens öga är icke blindt.

Ge dig själf orätt.

ATT GE SIG SJÄLF orätt är en metod som jag också pröfvat gent emot människorna. Det går en tid bra; man känner en viss frid, och man blir omtyckt, dock med en liten ringaktning; man blir äfven exploaterad för att inte säga lurad. Detta betraktar man som priset för de sympatier man vinner, och det är så varmt omkring en i denna kalla värld, när man inga fiender har. — Men så komma olägenheterna! Om man är rättrådig och ger de orättvisa rätt, så blir man hycklare eller själf en lagvrängare; ens person tryckes och trampas ner, så att den försvinner; och det värsta är, att man skämmer bort de andra, så att de fortsätta i sina falska föreställningar, hvilka de påtruga mig. Det växer samtidigt upp en slapphet i ens moral, och man tror det går att förlåta allt, därför att man förstår allt. Man förlåter dock helst, där intresset bjuder att blunda; rör det ens gods och ära, så har man svårare att »förstå» motivet till den brottsliga handlingen.

Kierkegaard har skrifvit om det »uppbyggliga i att mot Gud ha vi alltid orätt». Det fattar jag, ty vi känna icke Guds hemliga rådslag, mot hvilka vi opponera i fåvitsko, äfven då de äro till vårt bästa.

Att erkänna sin orätt mot människor, då man har orätt, det är vinnande och uppbyggligt, men att genomgående ge sig orätt är betänkligt, för båda parterna. »Stå det onda emot!» heter det. Dock, öfvervinn det onda med det goda.

Tala väl och tala illa.

NYLIGEN DOG EN man, mäkta rik, som gifvit mig en tillfällig hjälp i min ungdom, inte så stor för honom, men stor nog ändå, för mig. Lifvet rasade framåt och jag var inte otacksam, kanske kvittade den skulden mot hjälp jag gifvit åt andra, så att skulden blef obetalad. Mannen dog nyligen. Jag skickade en krans; och med en bekant satt jag på begrafningsdagen och talade väl om den aflidne. Jag uppräknade hans förtjänster; hur han genom omtanke och sparsamhet arbetat sig upp; hur han hjälpt fram en släkting till framtid, och hur släktingen varit otacksam, grymt.

Vi ökade på buden och hade fått en riktigt vacker bildstod på den aflidnes graf; vi kände oss som bättre människor, hvilket man ju alltid gör, när man talat riktigt hjärtligt väl om någon.

Nå! Dagen efter kom en anförvant på besök. Jag tog upp lofsången öfver den aflidne, men afbröts:

— Jo den! Jag räddade nyligen en änkas egendom undan hans klor. Han höll på att narra huset ifrån henne, inbillande henne att hypoteken icke täckte skulden, fastän där var öfverskott!!!

Det var rysligt i det ögonblicket. Jag ville söka förklara... Nej, det fanns inga tvifvel, och jag satt där och försvarade en dålig handling.

Hvad jag gjorde sedan? Jag strök ut det sista och behöll i minnet det första, men var nog svag att ett ögonblick tänka den otäcka tanken: man måste vara försiktig med att berömma människor!

Det var fult tänkt, ty det var endast den fega fruktan för att få orätt som dikterade den tanken.

Senare har jag upplefvat

annat, som visat mig att ingen risk följer af ett godt ord för mycket. En naturlig benägenhet till att vara frispråkig, som väl är något annat än att baktala, dref mig en dag att referera en persons dåliga handlingar, hvilka voro tämligen allmänt bekanta. Jag satt just i tagen med denna mindre vackra bragd, då en telefon kallar mig. Det var *han*, den vi talade om! Och han erbjöd mig en stor fördel, med en god, välvillig stämma, utbredande sig i omtänksamma detaljer för mitt bästa, fastän jag var hans konkurrent.

Det var glödande kol, och jag tror, äfven om han framdeles skulle göra mig orätt, jag skulle tiga, ty jag fick det bestämda intrycket, att han var bättre människa än jag! Utan skryt sagt!

Det rysliga ögonblicket.

DET RYSLIGA ÖGONblicket är det: när man får en sann känsla af att man gjort en människa orätt i sina tankar eller handlingar.

Då faller hela ondskan tillbaka på en själf; man blygs öfver sitt inre onda, som man ville inlägga i en annan; man skäms så att man ville gå ut i skogen och sticka hufvet under en trärot. Man stryker allt orätt den misstänkte förut gjort en, och tar hela skulden på sig själf; han, den eljes icke oförvitlige, kanske mycket klandervärde, blir med ens en oskyldig och martyr, och man tycker sig själf vara den uslaste på jorden.

En naturlig motvilja mot att bli narrad, emedan den narrade tror sig komma under, gör människan misstänksam. Erfarenheten ger stöd åt klentrogenheten, och man är därför så snar i domen. Det är icke behagligt bli en annans dupé; det nedsätter ens berättigade själfkänsla och förfalskar ens tankelif, och man reagerar ju mot öfverfall . . .

Men likafullt, den som af ren känsla kan säga om en annan: Han är bättre än jag! äfven om »han» icke är det; han känner i förkrosselsens ögonblick en hugsvalelse, som om han både lidit kvitt sin begångna orätt, och äfven tagit bort en del af den andres skuld.

Det är icke så tungt lida för andra, kan vara ljuft, men att göra andra orätt, det är rysligt, liksom att få skämmas öfver att man blottat sin ondska.

Tiga och lida.

DET MÅTTE FINNAS hemliga lagar, som regera vårt öde, och hvilka skola vara hemliga. Jag har nämligen upptäckt att vissa människor äro liksom privilegierade att få göra mig orätt, systematiskt, hela dagen om. När jag klagar slutligen, så är det någon som slår mig på munnen; och beklagar jag mig, så tror ingen hvad jag säger, utan alla ta den förfördelande i försvar. Det är ofattligt och kan bringa en människa i förtviflan. En teosof tröstade mig dock en gång med den förklaringen, att jag lider för okända förseelser i ett föregående, och att jag icke får beklaga mig, ty straffet är rättvist; och vidare, att det ingår i mitt karma (= öde) att få orätt äfven när jag har rätt. Det är också den enda möjliga förklaringen.

Kristendomen förbjuder en att hämnas, men det är ett sådant sväfvande begrepp; ty reagerar jag mot en människas ondska, så kallar han det hämnd; straffar jag en bof, så kallas det hämnd; talar jag om, att en bof gjort mig illa, i synnerhet om jag skrifver och trycker det, så skriker hela samhället, staten, nationen: han hämnas!

Återstår: tiga och lida! Men det håller man inte ut med; man måste ju beklaga sig ibland.

Nu tröstar jag mig med: att det skall så vara, men af okända grunder! Och de privilegierade som få rätt, när de göra orätt, betraktar jag som bödlar eller djäflar.

Evangelium.

ALLA POCKA PÅ evangelium, men de mena det glada bud⸗skapet: att borgerliga lagen är upphäfd, och fängelserna öppnade, med ett ord strafflös⸗het för sig själfva och skärpta bestämmelser för de andra!

Detta var renässancemora⸗len, både vid medeltidens slut och vid vårt sekelslut.

Man skulle ge människorna »ljus» genom att förkunna allt vara tillåtet (mot andra), bara man »förstod» mänskorna, skulle man förlåta dem. — »Han förstår inte» . . .

Om jag nu skulle uppräkna alla offren för detta evan⸗gelium som vi fingo lära oss, så blefve först ett skrik på skandal, och sedan komme de naturliga bortförklaringar⸗ne: det var neurastheni, det var lues, det var ärftlighet, men icke från första föräl⸗drarne; och den olycklige engelsmannen kom oskyldigt i fängelse för nationens hyck⸗leri, och icke för eget fel, ty det var intet fel, det finns inga fel.

Hvarje antydan att det finns fel som följas af obehagliga verkningar som kallas straff, upptages illa.

Jag hörde för fem år sedan en sådan evangelist, som ytt⸗rade, och citerades: »Moral! det är ett ord som jag inte kan ta i munnen».

Men strax därpå ref han upp jord och helvete för att en elev begagnat en uppgift ur hans föreläsningar och ut⸗arbetat i sin afhandling.

Detta absolut oskyldiga till⸗tag stämplade evangelisten som stöld och ville störta honom.

Den unge mannen svarade mycket riktigt att då skulle man straffas för att man »stal» sin lärdom ur läroböckerna, hvilka man aldrig citerade, men gjorde man det, skulle en afhandling se ut så här:

»Sum jag är (Rabes gram⸗

matika, 6 uppl., Stockholm 1858) men kallas ett hjälpverb (Sundelin, Svensk språklära, Örebro 1901) som utmärker den passiva (Sjöbergs logik, Uppsala 1895) formen etc.»

Denna man var den strängaste moralist, fast han icke ville ta ordet moral i sin mun.

Religiösa hedningar.

DET FINNS VÄL knappt så religiösa människor som österländningarne. Fem gånger om dagen ropar Muezzin från hvarje kyrktorn i rikena: (jag skall återge det på tyska): Gott ist gross. Ich bezeuge dass es keinen Gott gibt ausser Gott! Ich bezeuge, das Mohammed der Gesandte Gottes ist! Kommt zum Gebet! Kommt zum heil! Gott ist gross! Es gibt keinen Gott ausser Gott!

Tidigt på morgonen ropas därtill: Das Gebet ist besser als der Schlaf. På gator, på torg, i bodar och på näringsställen, öfverallt följes uppmaningen till bön! Är det icke ståtligt att se en hel nation, där ingen blyges vid sin Gud! ingen enda; och där man fem gånger om dagen ropar ut det stora glada budskapet om Herren, allförbarmaren, som icke öfverger dig eller förskjuter dig? Och är det icke uppbyggligt att midt i dagens tunga och solkiga sysslor, höra en röst uppifrån, som betygar, utan att vilja öfvertyga, att Gud är Gud!

Något så perverst och dumt som fritänkeri eller ateism existerar icke i orienten. Om någon betygade något så hemskt att Gud icke är, skulle han sättas in eller slås ihjäl.

Och komme någon och ville stänga moskéerna, men det kommer ingen, ty moskéerna stå aldrig tomma!

Vid dagens prakt
vid mörknande natt:
Din herre har dig icke öfvergifvit och ej dig hatat!

Det är denna kolartro, barnatro, som de kristna hedningarne kalla intolerans, fanatism och mera sådant!

De gamles fromhet.

DE GAMLA VORO I många afseenden mera trogna och gudarne undergifna än vi; ingenting företogs utan offer och bön. Själfva teaterföreställningen inleddes med offer; och bru=den leddes till gemaket under sång, epithalamier, religiösa hymner.

Grekernas fruktan för det onda var så stor, att de icke ens ville nämna namnet på straff, straffanstalt och straffare. Fängelset kallades: huset; bödeln: den offentlige man=nen; Erinnyerna (Furierna) kallade de genom antifras Eumenider de «förbarmande eller välvilliga» äfven därför att dessa utöfvade rättvisan, hvilken människorna sins=emellan kallade hämnd. Ores=ter nämner dem så, sedan de upphört förfölja honom, och han hade insett, att vägen till försoningens frid, gick genom straff.

Detta behof af försoning, och därmed sammanhängande fruktan för gudarnes onåd var så utprägladt, att man ängslades i medgången, eme=dan den följdes af andras afund och eget öfvermod.

När sålunda Camillus inta=git Veji, bad han gudarne om en lätt motgång eller onåd för att bortvända den afund som hans eller romar=nes lycka kunde ådraga sig.

Den som firats med ban=kett för något berömligt, och fått alla festtalens rus i sig, han vet nog hur den festen brukar sluta; men han är icke angelägen tala om det, och behöfver det inte heller.

Fariséer.

DET VAR FARISÉ-erna som kallade Kris-tus en fråssare och vindrinkare, därför att han åt med tullvaktmästare och bjöd på bröllopsvinet i Kana. Det var samma folk som häcklade hans lärjungar eme-dan de icke tvättade händerna före maten, och därför att de plockade ax på söndagen. Paulus far ut mot »lögnares skrymteri, som äro bränn-märkta i sitt samvete, och förbjuda äktenskap och mat, som Gud har skapat för att med tacksägelse mottagas...»

Luther är än mera flott: »Kan Gud tillgifva mig, att jag i tjugu års tid pinat mig med messläsande, så tycker han ej illa vara att jag någon gång tager mig ett godt glas och i all ärbarhet förlustar mig med goda människor...»

»Hvad säger vår Herre i himmelen därom att vi sitta här och förstöra hans gåfvor? Han har skapat dem i den afsikt, att vi må bruka dem . . .»

»Kan Gud skapa stora och sköna gäddor och skönt rhenskt vin, så kan jag ock äta och dricka dem.»

Swedenborg varnar för askes och ensamhet, ty dels följas de af egenrättfärdighetskäns-lan och hopp om lön, dels framkalla de onda andar som plåga människans samvete med lapprisaker, och fram-taga allt ondt hon gjort.

Luther formulerar nog bäst den gyllene måttan så:

»Allt har sin tid: fred har sin, krig sin; att vara klok och vara tok, att vara glad och vara sorgsen». Om jag vågar, skall jag säga min ringa men 60-åriga mening.

Icke fest hvarje dag; men fest vid festligt tilllfälle!

Vid stora kriser brukar jag askes, som kur. Den renar kropp och själ, den tar bort råhet ur själen och gör hjärtat

mjukt, känslan förfinad; och ett nytt själens organ växer fram, som heter: medlidande med andra, äfven fiender.

Vinet är godt, en Guds gåfva, i godt sällskap, ett dryckesoffer ett tackoffer för öfvervunnen svårighet, en seger, en medgång. Tackoffret skall vara lustigt Herranom, säger Mose lagar, och ett gladt men tacksamt sinne, är Gudi behagligt.

Ett gästabud i god stämning och hjärteglad anledning, efter utståndna mödor och lidanden, kan likna en högtid, en kärleksmåltid. Och eget är, att när man »har lof» att glädjas med sina vänner, så smakar allt så förträffligt; intet fattas på bordet, vinet är underbart fastän så enkelt, kaffet väcker beundran, utan att vara beundransvärdt: man känner en god välvillig ande i rummet som unnar en ett ögonblicks hvila och hugsvalelse, och som stämmer in sinnen och förenar hjärtan. Det var vid sådana tillfällen de gamla hedningarne icke blygdes göra dryckesoffret åt all god gåfvas gifvare. Gåfva, ja, ty man tager icke sådana stunder, och söker man förlänga dem öfver tiden, då: »Hvar är ve, hvar är sorg, hvar äro röda ögon?»

Obegripligt, men hedningarne äro stora fariséer, på andras vägnar. Så snart de få höra att en människa är religiös, så gå de på lur efter honom.

— Men han dricker ju!

— Dricker han mycket eller litet?

— Ja si det vet jag inte! Men han har en kvinna . . .

— Det skall man ju ha, dock bara en, som han! efter råd och lägenhet.

— Han går ju aldrig i kyrkan.

— Men han läser predikan hemma. För resten, det angår dig inte!

— Joo, det är en hycklare . . .

— Nej, det är han icke, ty han lefver i tron, hoppet och

kärleken, men det döljer han för dig, för att du icke skall smutsa på't, och säga att han visar sig bättre än han är. Han äter, dricker, håller en kvinna kär, men han ljuger icke, bedrar icke, hämnas icke; han har tålamod i lidandet, intrigerar icke, dödar icke medtäflare, far icke efter höga ting, utmärkelser och öfverflöd.

Det är frukterna af hans religion, och af frukten känner man trädet.

Magnetberg.

DET FINNS PERSONER som gå med ett magnetberg inom sig, så att allt hvad af spikar finns inom andra flyger ut ur virket och samlas hos dem.

Jag har i föregående omtalat en liten trollkvinna, som på afstånd kunde locka till sig bestämda gåfvor på bestämd tid. Det var ett magnetberg i den genren.

Men den andra sorten, som tar hemligheter, bekymmer, sorger ur folk, och som får allas förtroenden, den är mera intressant!

Han är hvad man kallar en sympatisk person, är omtyckt för sitt blida och förstående väsen. Han deltager i allas sorger, talar aldrig om sig själf; han bjuds öfver allt där människor fira sin förlofning, sin födelsedag. Och han anmodas vid skilsmessor, försoningar, operationer på sjukhus, lånetransaktioner; han skall sälja skulpturer åt fattiga medtäflare, fastän han är skulptör själf.

Eget är att han åldras i förtid, af de andras bekymmer. Sina egna stora sorger vågar han icke tala om, ty då bli folk tankspridda, svara icke på tal, eller trösta honom med ett skämt eller ett: »slå bort det där»! Då ler han, smärtsamt dock, och synes säga: människor, ha'n I intet hjärta för mig?

Den subjektive.

SUBJEKTIVA MÄNniskor, eller som de orätt kallas, egoister, äro en riktig hvila att umgås med. De äro omgifna af sin atmosfär, så ogenomtränglig, att de icke kunna se utåt. Behaget i deras umgänge ligger däri, att de låta mig vara i fred, och samtalen bli helt objektiva.

När han träder in, så frågar han icke hur jag mår. Det är angenämt vid min ålder, då äfven en liten krämpa är genant. Strax därpå äro vi inne på hans ämne, som är måleri. Det är mig en njutning få glömma mitt eget, och tänka mig in i en annans lif och verksamhet. Och genom att deltaga i hans, lefva hans lif ett par timmar, blir mitt rikare. Jag slipper rota i mina bekymmer, existerar i en verklighet utanför min, får beröring med lifvet, får veta något.

När vi skiljas, försäkrar han sig alltid ha haft angenämt, ty han har fått tala själf. Men äfven jag har haft angenämt, ty min person är oskrubbad, ingen har klöst mig; jag känner mig uppbyggd som efter en god handling; jag har gifvit utan att veta det, och jag har mottagit, utan att ha tagit något.

Men nu skall jag komplettera skizzen. Mannen är nämligen så subjektiv, att han verkar objektiv. Jag vet han är gift andra gången, har barn och komplikationer. Men jag har aldrig hört honom säga »min hustru» eller »mina barn», antingen att han icke räknar in dem i sitt själf, eller han icke vill objektivera dem.

Han talar ogärna om människor, men när han gör det, är det mest godt, af naturell, icke beräkning. Tar någon upp ett annat ämne än hans och som rör personer, så tiger han, sätter upp ett oblidt

ansikte och återkommer snart till sitt.

Denna inne- och afslutenhet verkar lugnande, och när jag grubblat öfver hur han ser ut inuti, om han döljer något, så har jag kommit till det resultat, att han är »snygg inunder», ren från ondska invärtes. Och detta på dessa grunder: en människa som betvingar ondt och döljer fula tankar, har en sådan demonisk förmåga i sällskap, att liksom en tankeläsare ta upp andras onda sidor; han får dem omedvetet att säga det han döljer och de dölja, och det är han som ofrivilligt trampar liktornar, säger saker så man ryser utan att man vågar tro han »menat något».

Så gör icke min målare! Han för en godartad stämning med sig, sprider hemtrefnad, betvingar demoner. Jag svär på att han är en »naiv subjektiv», ty han begär aldrig en tjänst, men är alltid tjänstvillig utan att truga.

Och om du vill anförtro honom en hemlighet eller en sorg, så ser han beklagande på dig, som om han tyckte synd du skall sitta och prostituera dig, men han svarar icke; och du lockas icke göra om din dumhet, äfven om du finner honom »känslolös».

Ibland har jag undrat, om det bara är den sällsynta fågeln: en taktfull människa? Ibland har jag trott han går ut för att glömma, och därför är så rädd när andra tala, då de så lätt kunna sticka honom med ett oafsiktligt ord. Men det finns många omdömen om mannen, alla vidt skilda och konträra, i alla nyanser, från ultraviolett till ljusaste ljusgrönt.

Han är väl som vi alla en färgsnurra i spektrums många färger, som dock lära bestå af idel öfvergångar.

Den är ju brokig, och hvar och en ser sin favoritfärg öfver de andra. Men finn medelpunkten, stick en nål igenom den, och ge själf fart,

så smälta färgerna ihop, det brokiga försvinner, och du ser bara hvitt, hvita ljuset. Men du skall vara motorn, ge tillräcklig hastighet, annars blir det som med fonografen, hvilken bara skrålar om du inte drar upp honom tillräckligt. Han kan inte dra upp sig själf nämligen!

En ovanlig bekantskap.

I BOKEN »ENSAM» HAR jag skildrat ett slags sällsamma bekantskaper jag gör på mina morgonvandringar. Det vill säga: jag blir aldrig bekant med dem, får inte veta deras namn, men när jag sett dem nu i tio år, så betraktar jag dem som mitt umgänge.

Den »gule mannen» jag skildrade för fem år sen (i Ensam) måtte vara död i fjor, ty jag har icke sett honom i år. Jag har »känt» honom således i nio år, och han gick hädan utan att jag fick veta hvem han var. Jag frågade nog, och gissade, men utan resultat. Ibland hade jag fått honom till pensionerad flöjtist från hofkapellet; en gång var han för detta agronom och lärare i geognosi, detta äfven därför att han stod och skrapade på en sten med nageln, men äfven för annat, lärare, eller ämbetsman, hur som hälst, men han tyckte inte om mig, och så gick han hädan!

Men jag har en kvar, som jag känt i tio år, och jag skall tala om.

Första året kom han i sällskap med en annan obekant och i förbigående slängde han ett ord till sin kamrat, men som var ämnadt åt mig. Dock, alldenstund mannen var mig på ett oförklarligt sätt sympatisk, så blef jag inte ond.

Året gick, han tillhörde det folk hvars blickar jag gärna möter, och jag såg honom alltid i ansiktet, hvarje morgon, hvilket måtte ha neutraliserat hans första ondska.

Han såg ut som femtio väl bibehållna år vid början af vår bekantskap. Var tarfligt klädd i kavaj och rund hatt, men såg ut att ha bättre hemma. Ansiktet mörkt oval med mustascher, blåa goda blickar. Ibland trodde jag att jag känt honom förut i detta

lifvet, eller råkat honom åtminstone. Gissade på en förmögen artist, eller en kapten i flottans reserv, ty han rullade och knäade litet i gången.

Andra året hände något som jag inte vet. Jag såg en elak blick, som skrämde mig, och jag drog tillbaka mina ögon för en tid, dock utan att bli ond på honom.

Tredje året fick jag veta att det var målaren C., en af gamla skolan, utan namn egentligen. Så var det han en tid; jag konstruerade hans öde, som kanske var bittert, då nya metoder satt honom i skuggan, och alldenstund jag varit med om att kasta sten där, så fick jag ett slags medlidande, och kände skuld.

På fjärde året fick jag veta att det icke var målaren C. Nu skulle hela homunkeln fallit bort, men det satt något af målaren-artisten kvar, äfven i hans lediga sorglösa sätt att föra sig. Han blef dock numera för mig en opersonlig varelse, en promenerande, som jag kände men icke var bekant med.

På femte året kom jag med en bekant som jag råkat på vägen, och efter en stund mötte vi min före detta målare C., men i sällskap med någon. Min medförda vän hälsade med hatten, och jag gjorde så med, som jag lärt mig i min ungdom.

— Nu skall jag passa på, sade jag, och fråga hvem den herrn var.

— Det var ju baron H.

— Nej, nej, var det han?

Nu vaknade en rad minnen. Baron H. gick i samma skola som jag, men en klass öfver. Han blef gift med den store men fattige skådespelaren X:s sköna dotter. Hans far hade dött under pinsamma omständigheter. Därpå hade denna son genom slöseri råkat under administration, blifvit räddad och satt nu på sitt slott. Han var ingenting, men målade. Jag mindes honom nu från en kappsegling 1872, där han var prisdomare och

jag referent, och han var mig då osympatisk.

Emellertid, nu efter denna hälsning inträdde jag liksom i kontakt med honom, så att jag nästa morgon ville hälsa igen, men höll mig tillbaka. Nu kände jag honom, hade namn, karaktär och biografi. Så lefde vi lifvet framåt och den där hälsningen var nästan som en rekommendation för mig, ty min vän om morgonen var en aktad och rik man, förr officer.

Det enda som jag inte tyckte om var att han gick och småhvisslade in i munnen, när han passerade.

På åttonde året inträdde en brytning i vårt vänskapliga förhållande.

Jag hade nämligen fått sorg, den största en man kan få: jag hade förlorat hustru och barn . . .

Så kom jag gående, och när han var nästan midt framför mig, så drog han ett bredt grin, så hånfullt, elakt, att jag kallnade. Och nu såg jag för första gången hans tänder, under mustaschen, det var ett ondt djur, som bet. Jag fattades af en sådan skräck för mannen, att jag en lång tid gick ur vägen, när han kom, och jag sökte slutligen förlåta honom med att tänka mig att jag sårat honom i någon af mina skrifter, utan att jag visste eller ville.

Men mina ögon fick han aldrig mer; och det måtte ha retat, att jag inte såg åt honom, ty hans hvisslingar blefvo tydligare och öfvergick ibland till ett gnolande, när han passerade mig. Nu afskydde jag honom, och jag kände äfven mitt underklassblod koka vid baronens råa grin. Så gick ett år till.

En morgon tog jag i tidningen, och såg baron H:s porträtt med ett kors under. Han var död! Det gjorde intet intryck på mig, utan var som det skulle vara, och porträttet var likt.

I de dagarna hade jag för vissa orsaker valt en annan

väg för mina morgonvandringar, och kunde således icke sakna den döde i promenaden. Men efter en tid återtog jag min gamla stråt.

Hvad händer? Han kommer gående i sitt vanliga lunk, lifslefvande...

Nu är jag van vid mycket ovanligt och oförklarligt, så att jag blef hvarken rädd eller förvånad. Snabbtänkt som jag är, sade jag mig: det var ett misstag, helt enkelt. Han är inte baron H. Det var den andra! — Och jag log!

Än i dag möter jag honom, och det är helt opersonligt. Jag vet icke hvem han är; bryr mig inte om honom längre; har sagt upp bekantskapen.

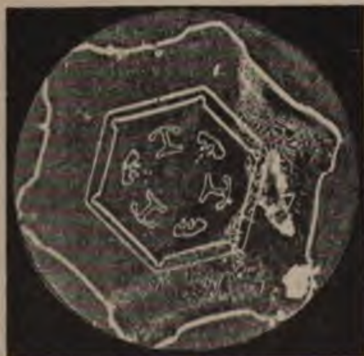
Det obegripliga är, att han inte åldrats på dessa tio år. Jag kan inte se det, men han tillhör dessa som bli gamla, men icke gubbar. Han behåller sin ungdoms ansikte, fastän huden blir gröfre, och en ram af fett infattar det forna mindre anletet.

En vacker dag uteblir han, och då förstår jag att han är död! Om vi råkas på andra sidan, skall det bli intressant att kollationera detta jag nu skrifvit!

Snöblommor.

I GEOLOGISKA FÖR⸗eningens Handlingar mars 1893, skrifver aflidne Gus⸗taf Nordenskiöld (son till Adolf N., vegamannen) om snöblommor, och återger mi⸗kroskopiska fotografier.

Tyndalls is⸗blommor och snöstjärnor känna vi, och de ha ingenting sagt oss som vi icke känna förut. Men Gustaf Nordenskiöld, som måtte ha varit gudarnes älskling efter⸗som han fick dö i sin ungdom, han såg litet längre, och sade ett ord, för mycket för Geol. För. Hdlr, men inte för oss!

Snöblomma.

Se här först en snöblomma, med sex kalkblad och sex ståndare; det är en hexan⸗drist och liknar en lilja.

Lilja.

Som man ser äro ståndar⸗knapparne lika i båda.

Men sedan författaren skyl⸗digast ordat om kristalltaflor och vinklar, går han vidare. Han finner, trots hemiedrien, att här råda kristallagar, som vi icke känna. Där uppträda nämligen kroklinier, som han kallar organoidbildningar, emedan de förekomma i orga⸗niska världen.

Hvad gjorde han? Jo, han behandlade snöblommorna alldeles som botanikern när han mikroskoperar växtväf⸗

nader. Han använde anilin⸗olja med metylenblått och konstaterade stamkanaler och grenkanaler i snöblommorna!

Det är väl blommor då, efter som de reagera för re⸗aktiv och äro byggda som blommor! De sex ståndar⸗knapparne talar han tyvärr

icke om; icke heller hvarför pistillen saknas. Kanske dessa rena eterliljor sakna kön, eller måhända pistillerna vid sö⸗kande kunde återfinnas i andra snöblommor, och må⸗hända att i molnen växa dio⸗ika liljor? dem vi icke känna? Huru en kristallograf skall kunna förklara de ståndar⸗liknande utskotten från kri⸗

stallagarne, det begriper jag inte, men allt är ju möjligt att förklara för vetenskapen.

Slutligen meddelar författa⸗ren bilden af ett par absolut oförklarliga snöblommor. Den första ser ut som en kyrko⸗gård. De andra likna, a) ett timglas, b) en kalk.

Bibelns zoologi
eller
är haren idislare?

DET STÅR I BIBELN att haren idislar. Det tyckte vi vara roligt som fritänkare-zoologer. Men är det så säkert att haren icke idislar? Hvad gör kani-nen när munnen (och nosen) alltid är i rörelse, frågade jag mig nyligen och så började jag forska.

Haren är en gnagare men betar äfven gräs som idislare och hästar. Hans tänder äro icke särdeles lämpliga för att tugga gräs, ty han kan icke röra käkarne åt sidan, som idislare kunna. Hans kind-tänder äro som filar, och tjänstgöra därför bäst vid gnagande af bark och kvistar. Det synes således som om han behöfde en mera utveck-lad matsmältningsapparat. Nu har stora råttan, hans släkting, en mage som liknar idislar-nes, ty den är försedd med två fickor (poche) den ena cardiaque den ena pylorique; dessutom liknar blindtarmen komplett en magsäck (säck-pipa). Och lemmeln äger idislarens mage fullständigt (Flower).

Jag har hvarken hare eller kanin tillhands, men den som har god vilja och godt till-fälle kunde ju anställa en en-quête. Det är ju möjligt att haren liksom råttan har fickor på tarmen, och det är möj-ligt att med idisla i bibeln betyder smälta om, utan att tugga om.

Hästen med sina korta tarmar har också utvidg-ningar på dem, och hans magsäck är så liten att den genast och undan för undan släpper ut födan i duodenum. Således kan äfven hästen vara idislare, om man där-med menar omsmältare och icke omtuggare.

Hammarstrand anmärker

om kaninen, att hans mage aldrig är tom, ej ens om han svältes ihjäl. Detta är att beakta, ty det kan endast betyda att födan återvänder till magsäcken, som kanske är en nät- eller bladmage, då den hos hardjuren ovanligt stora säckformiga blindtarmen kunde tjäna som våmb.

Och slutligen: gnagarne äga kindpåsar, där de förvara födan. Kanske de stöta upp den också, och under förvaringen behandla den med saliv i kindpåsarne, utan att tugga om den.

Men nog går munnen jämnt på kaninen, och det vore samvetsgrannt att undersöka saken innan man grinade.

Att svara a priori: men haren är en gnagare, är bara en invändning, ty lemmeln är också en äkta gnagare, men äger idislarens mage.

P. S. David Brewsters stora Edinburgh Encyclopedia upptager verkligen frågan till behandling. Och haren anses kunna vara en tillfällig eller partiel ruminant på grund af organisationen af hans mage och tarm. Blindtarmen angifves vara 6 gånger så stor som magen och på utsidan försedd med en spiralformig membran.

Lustgården.

OM DEN OERFARNE visste hvilket lidande en skilsmässa mellan makar innebär, skulle han betänka sig innan han gick sin väg. De två själarne äro så samvuxna, att utlösningen af personligheten blir den smärtsammaste operation som existerar. Det är ett slags död.

Om man rycker upp ogräs kring en blomsterplanta, så tvinar plantan först, dels ge- nom att rötterna skadas, dels genom beröfvad skugga, fukt och stöd, kanske sällskap bara.

Sorgen i detta fall liknar den efter en död, men är icke så uppbygglig och för- ädlande. Den bortgångne häg- rar visserligen, och undergår i minnet en apotheos, det fula strykes ut, förebråelserna stiga upp, saknadens tomhet gapar efter näring, själen sli- tes i trasor af den som gick och tog med sig de finaste rötterna, så att det känns som en förblödning. Minnena som äro gemensamma skola skiftas, men kunna icke delas; de krossade illusionerna från kärlekens första vårdagar ska- kar tron på allt; det går ett verop genom världarne, som om ett brott vore begånget, ett ohjälpligt som synden mot den Helige Ande; kär- leken, Guds skaparekraft, himmelens solvärme, lifvets ursprung har upphört finnas, kaos och mörkret börjar om igen; det är en andlig död, utan tröst, utan hopp.

Men likafullt, det blir något kvar, om där har varit nå- got. Äfven om båda parterna i detta fall gifta om sig, sitter ett minne af det första kvar. Det kan icke göras ogjordt, icke glömmas; och hur fult förhållandet var, så liknade dock de bästa stunderna nå- got som icke finnes här på jorden. Det var i sin härliga början en lustgård Eden, en stegring af tillvaron där man kände guddomens närhet. Det

var icke sinnesvillor, utan en högre verklighet.

Och så kom syndafallet, och därmed utdrifvandet.

Men minnet af det första står kvar, och det är sant att en verklig kärlek aldrig tar slut. Om den följer på andra sidan, äfven då böjelsen »ändrat föremål»? brukar man fråga. Sannolikt blir väl något kvar, men på ett ofattligt sätt, ehuru man ville tänka sig ett personlighetens upplösande i flera »monader» af hvilka en attraherar en liknande, en annan en annan, och det som kallas kärlek här kan bli vänskap där.

Enligt Platos reminiscenslära och teosofernas reinkarnation skulle man ju kunna tro, att när två mänskor råkas i en stor kärlek, det endast är ett återseende. Och allt skönt de då se omkring sig är återglans af minnen från de fjärran sköna orter, där de förr råkats men nu först erinra. Kärlekens konstanta illusioner skulle då hänga samman med upplefvelser från andra sidan, hvilka nu slå upp; från den sidan, där allt är fulländadt och skönt. Därför det förfärliga uppvaknandet ur sällheten, då man åter ser allt vanställdt härnere, där allt är karikatyr, till och med kärleken.

Den vackra ålderdomen
och
Den fula.

DÅ LIFVET SKÄNKER så liten lycka, och den största dock är kär≈lekens första, borde mänskor≈na läras att vårda den som den allra ömtåligaste blom≈ma. Det stilla högtidliga ve≈mod, som åtföljer kärlekens vaknande är en ängel, som håller vakt vid evighetens port, hvilken nu står på glänt, ty att sällheten skall vara evigt är ett känslans axiom. Men ett skeptiskt ord, ett otidigt skämt, en förflugen tanke, ett ord bredvid mun≈nen kan förstöra på ett ögon≈blick alltsammans; ängeln flyr och porten smäller igen till evigheten.

Shakspeare som eljes icke tar så fint på älskogen (am≈man i Romeo) har dock i sitt sista stycke, Stormen, det gamla äppelträdets bästa frukt, meddelat en liten upp≈lysning, säkerligen grundad på en dyrköpt erfarenhet. Skalden var nog för gammal, att själf begagna den dyra, sent förvärfvade erfarenheten, men han donerade den, säker≈ligen med hjärtlig välvilja, åt de unga, som kunde bruka den (men kanske inte gör det). Den gamle Prospero säger nämligen åt Ferdinand, när denne mottager Miranda som brud (= fästmö):

Nu som en skänk af mig och som en lön
Den ärligt du förvärfvat, tag min dotter;
Men om du löser hennes jungfru-gördel
Förrän den helga vigseln blifvit fullgjord
Med alla vördade ceremonier,
Så skall ej himlens ljufva rägn välsigna
Ert knoppande förbund; ofrukt-samhet,
Surögdt förakt och kif skall öfver-sålla
Er äkta säng med äckligaste ogräs,
Så att ni båda skola hata den.

Nu varen på er vakt, tilldess att Hymen
Sin lampa tändt för Er.

Ferdinand:

Så sannt jag hoppas
På långt och fridsamt lif med barn och blomma
Och evig kärlek — ingen dunkel grotta
Och ingen enslighet, hur starkt än frestarn,
Vår onda genius, må locka oss,
Skall någonsin till lusta smälta om
Min ära, så att jag beröfvar mig
Blomkronan af den skönaste bland dagar,
Då skall jag tro att Fœbi fålar störtat,
Och att där nere natten ligger fängslad.

Det är ju vackert af den gamle, som med grämelse öfver det ohjälpliga för honom själf, vill lära sina barn att vinna den lycka han förspillt. Kan man se något fult, själfviskt, elakt eller löjligt i det, då är man abnorm.

Emellertid: Ferdinand håller sitt löfte, och gubben Shakespeare visar detta i en liten fin scen, der de unga sitta i Prosperos cell och — spela schack.

Till det resultatet kom den frigjorde renässansmannen Shakespeare, när åldern gaf den visdom, som han icke hann begagna själf. Allt det vackra från ungdomens drömmar steg upp, när han såg sina egna barn nalkas brudpallen. Allt steg upp i en helig ny dager, till och med »de vördade ceremonier».

Är det icke mera skönt att se en ålderdom med återvunnet förstånd och oskyldig barnatro, än att höra den cyniske gubben i en rännsten på grafvens rand ännu sjunga om sin faders säng och sin moders dårskap? Säg! Men säg sannt!

Kärlekslycka.

LÅT VARA ATT JORdiska kärleken är en karrikatyr eller en dålig kopia af den himmelska; det finns dock drag som likna, och det gifves under kärlekens första vårdagar upphöjda ögonblick, då man hyser medlidande med de andra dödlige, som icke äro lika lyckliga. Man bäfvar för sin sällhet, finner den orättvis, så att man nästan önskar sig en motgång för att rättvisan må ske.

Det var en konstnär, som förlofvade sig, och han hade haft sin största triumf på scenen i de dagarne. Marken tycktes honom gunga under fötterna, luften smekte hans ansikte, mänskorna hyllade honom på gatorna, han var knappast kvar på jorden, i synnerhet som han var älskad af den kvinna han älskade. Så kom ett dundrande fiasko, allt det förra vackra var glömdt, han kallades en stackare och en charlatan. Men han var så lycklig i sin kärlek, att han icke kände slaget. Han erfor till och med en inre glädje att olyckan fört honom närmare sin brud, och han var så högt uppe att han unnade mänskorna den glädjen att få honom lite ner till sig. Hans berömmelse hade nämligen börjat trycka dem; och nu när han var nere, fick han sympatier, där endast afundshat förut hade sårat honom.

Se det var kärlekens underverk, som gjorde honom så osjälfvisk, att han på medmänniskornas vägnar led af sin tryckande berömmelse och sin lycka.

Sina bästa känslor.

LIFVET ÄR ICKE VACKERT; det animala ger så många fula situationer, det husliga, ekonomiska också. Lifvet är cyniskt, då det gäckar våra upphöjda känslor och hädar vår tro. Därför är det svårt att ta till de vackra orden i hvardagslag; man döljer sina bättre känslor för att icke utsätta dem för spe. Man kunde därför säga, att mänskorna äro delvis bättre än de synas. Man tvingas spela skeptiker för att icke förgås, och man blir cynisk af det cyniska lifvet.

Det är därför orätt att kalla mänskorna hycklare i dålig mening, ty de flesta människor göra sig tvärtom sämre än de äro.

När en människa skrifver bref till en riktigt god vän, eller helst till den älskade kvinnan, så tar han till helgdagsdräkten; det är ju vackert; och i det tysta brefvet, på det hvita papperet ger han sina bästa känslor. Tungan och det talade ordet äro så orenade af dagligt hvardagsbruk att de icke kunna säga högt det vackra som pennan säger tyst.

Det är icke pose eller sittning, det är icke falskhet, när man råkar en bättre själ i en korrespondens än i hvardagslifvet! Och den älskande är icke osann i sina kärleksbref. Han gör sig icke bättre än han är, han blir bättre, och är i det ögonblicket. Han är sann i de stunderna. De största lifvet skänker!

Sacrosanctus.

DET ÄR LÖNLÖST att söka skepticera bort en sviken kärlek, och det tycks vara ett brott. Mannen har dock mera vördsnad för denna heliga känsla, och talar icke ens om sin brud, allraminst om hennes fel; kvinnan går genast till systrar och väninnor att reflektera öfver förhållandet.

Jag kände en söndersliten man, som nyss upplöst äktenskap och råkade ut för den mäktiga kärleken. Denna gång skulle han icke binda sig, och för att icke bli narrad, gick han hvarje afton från sin brud till kaféet, där han för vännerna »objektiverade» föremålet, refererande aftonens samtal och små händelser. Som hon var af samma ull, gick hon också ifrån honom till sina vänner för att skepticera. — »Man skall hålla sig flytande», sade hon. — Men när båda upptäckte sveket, så gingo de isär. Dock, det var för sent! De hade väft ihop sig; och de ledo kval, som dref dem samman igen. Slutligen måste de gifta sig. Och för att komma ner och komma loss, förnedrade de hvarandra för att genom ömsesidig afsky bli fria. Men det lyckades icke. De gingo ut och förtalade hvarandra, skändade hvarandra, intet halp. Sex gånger, tio gånger skildes de, men återvände...

Det mest subjektiva af allt kan icke objektiveras och får icke. Det är sacrosanct, och får icke talas ut med ord, liksom namnet I. H. V. H. Det är hädelse att göra det, och straffas med döden.

Paradisets lustgård.

JAG HITTADE EN GÅNG på landsbygden, uppe i en vind, en tjänsteflickas kär≠leksbref till fästmannen. Det var ju stora, för stora kråk≠fötter, men där funnos ord, idel välljudande, lena; ömhet, omtanke, hopp, tro; icke ett betviflande ord, icke en far≠håga om framtid och varak≠tighet af deras känslor. Hon såg ända fram till stugan och det lilla barnet!

— — —

Öfverallt i civiliserade män≠skors lif uppträder kärleken förädlande. Man vet ju att modern får motvilja mot fö≠dan under första tiden; hon fastar af ren instinkt, och hennes organer vägra ta emot råa ämnen och bearbeta dem! Det liknar något det som för≠siggår hos mannen när han älskar; »han äter ingenting», och han magrar. Hemligheten är nog den, att hans öfver≠flödiga materia skall förbrän≠nas, det solkiga förtäras, innan den vackra lilla själen kan draga in och hålla bröllop. Förlofvade, när det är riktigt, bli sköna, utan att de se det, det lyser af dem; de göra sig bättre än de äro och däri≠genom bli de bättre; de för≠ädla sitt språk och därmed sina tankar, med ett ord: de omvändas från det låga, bätt≠ras och pånyttfödas.

Det liknar ju materielt äf≠ven ingressen till en födelse, hafvandeskapet, som jag nyss antydde.

Men där är strid med, and≠lig, då bådas ondskerester kämpa; där gjutas tårar och af det slag som tvättar och renar in≠ och utvändigt; där är hinder och motstånd i la≠gens formaliteter, som pröfva tålamodet, där är bekymmer med kraftansträngningar.

Efter denna regeneration, som lämnar de enda sköna minnena efter sig, enda, ty barndomen är oskön och ung≠domen med, efter denna van≠

dring i förgården öppnas portarne slutligen till lustgården; Herrans tjänare står där med svärdet och varnar; han känner alla farorna, och han säger namn på dem!... Af trädens frukt fån i äta, men af ett enda icke, ty då, ut ur paradiset och vandra igen. Upp på den ensamma vindskammaren, du man, och hem till dina syskon, du kvinna, där du icke är välkommen mer! Och sitten där och minnens de ljufva, ljusa dagarne i paradisets lustgård, som aldrig återkomma, aldrig!

Fostbrödralag.

FOSTBRÖDRALAGET beseglades med en helig handling, blandandet af bådas blod. »Själen sitter i blodet» står det i Gamla Testamentet,* och det är sannolikt att något mysterium skedde där, som vi icke förstå, och som sker vid alla sakrament, hvilka vi lika litet förstå.

Emellertid Torger och Tormod hade blandat blod, och de följdes oskiljaktiga genom kamp och strid. Men en dag, då Torger var berusad af framgångarna, kastar han ut det oförsiktiga ordet till brodern: Hvem af oss två tror du skulle råda, om vi togo en dust?

— Det vet jag ej, svarade brodern, men jag vet att den frågan gör slut på vårt samlif. Jag vill icke vara hos dig längre.

— Icke var det mitt allvar, att vi skulle pröfva krafter.

* Jfr: Molitor: Philosophie der Geschichte.

— Sådant föll dig dock in, då du sade det.

Han gick, och det var slut!

»Deras vänskapsförhållande var så skört, att det icke tålde beröras af en förflugen tanke» tillägger berättaren. (A. U. Bååth).

Äktenskapet är ett fostbrödralag och mer, det är en helig handling. Det är så skärt, och så skört, att ett förfluget ord . . . ja, det kallas skämt, kan döda för hela lifvet. Det hjälper icke säga efteråt: det var bara skämt, ty då svarar Tormod Kolbrynskald från forntid:

— Sådant föll dig dock in!

»Långa år få gälda hvad sekunden brutit!»

Och så detta därtill: »Hvem af oss tror du skall råda?»

Den stund makarna fatta sitt kärleksförhållande som en maktkamp, då det just är motsatsen, då är helvetet i huset. Kvinnan har en be

[redacted]

nägenhet att vilja härska, men om jag nu säger till hennes ursäkt, att denna böjelse är hennes sätt att reagera mot den tryckande mannen (icke förtryckande, ty den har jag aldrig sett!), så ber jag icke få ångra det.

— Om vi skulle ta en dust! Ja, då blir det, alldeles som när man tar till vapen mot sig själf, eller när ett rike söndrar sig; och hvarje slag man delar ut träffar en själf i hjärtat.

Cicero säger att vänskap endast är möjlig mellan hyggliga och jämnställda människor. Swedenborg säger: att äktenskap är omöjligt mellan gudlösa människor. Jag är öfvertygad om att han har rätt, ty utan kontakt med Gud, som är kärlekens källa, kan ingen ström af den evige ledas till belysningen. Jag har skildrat gudlösas äktenskap, jag har lidit därför, men jag ångrar det icke och tar icke tillbaka ett ord. Sådant var det! De gudlige skildra icke sina äktenskap, och de skrifva hvarken pjeser eller romaner; det borde anmärkas i litteraturhistorien, som mestadels handlar om gudlösa böcker!

Den mäktiga kärleken.

I FRANKRIKE LEFVER en markis, som är ockultist. Af naturen ett subtilt själs-komplex, af uppfostran för-finad, af rikedom skyddad för lifvets råhet, renad ytterligare genom lidande och askes, in-trädde han i förbindelse med de öfre existensformer, som teosoferna kalla astralplanet. Hans sensibilitet var näm-ligen så uppöfvad, att han blifvit en mottagare, och kun-de stå i rapport med aflägset boende vänner.

Så råkar han en kvinna från samma regioner som han, en genomskinlig, luftig ge-stalt, hvilkens steg icke hördes, och hvilkens ord mera upp-fattades än hördes.

Dessa makar förenades så, att den ena liksom föddes in i den andra. Han hade hennes hjärta inom sig, och detta bokstafligen. När hon på en resa till släktingar blef skrämd af skenande hästar och hennes hjärta kom i uppror, kände han det inom sitt bröst, och hans hjärta stannade ett ögon-blick, när hon föll i vanmakt. Å andra sidan, när han en gång stack sig på en nål, så kände hon det. De voro i hvarandra, voro hvarandras barn och hvarandras föräldrar.

Så dog hon. Han höll på att dö, kanske dog, men stod upp igen. Och nu talar han vid henne, han hör hennes röst i sitt hjärta, bokstafligen, icke figurligt.

Jag betviflar det icke alls, ty jag har upplefvat liknande, och mycket, mycket mer.

Göm! Glöm icke!

NÄR EN MAN VUNNIT den kvinna han älskar, hon må vara aldrig så obetydlig, så känner han sin ovärdighet så gränslöst, att han först blir ödmjuk som ingen. Men med den strax därpå stegrade själfkänslan, då han har blifvit föredragen ensam af hela jordens befolkning, följer ett personens utsvällande, och hans lycka måste visas.

Det är det farliga ögonblicket. Somliga måste tala om sin lycka, men det få de ångra, ty människor äro i hvardagslif icke sälla, och därför sky de en annans lycka som bara sårar dem!

Den föredragnes sällhet börjar snart förvandlas till något som heter hybris, och som gudarne icke älska. Det kan hända att han snart glömmer hvem som gaf honom denna starka själfkänsla, hvilken nu har jäst ut, och kallas Geist. Det kan hända att denna Geist yttrar sig i nedlåtande mot den lilla allgifverskan, och det kallas glömska och otacksamhet.

Göm din lycka väl, unge man, göm den, och låt dig nöjas åt hennes nåd; och glöm icke, att det var hon som gaf dig lejonets mod, och styrka, som hon visserligen icke ägde själf, men fick ur gudarnes hand, för att skänka dig som kärlekens första morgongåfva, det mod du behöfver för att försvara henne, hennes hem, hennes barn och hennes ära!

Rolen efterråt.

HAN INBILLADE SIG eller trodde, att hon ännu bibehöll någon känsla för honom; och därför tog han sin själs högtidsdräkt på, när han skref ett vackert, högstämt bref till henne.

Nu hände följande. Han mottog ett afvisande hårdt svar, som bevisade att han misstagit sig på hennes känslor. Detta var ett förfärligt slag, ty han var så viss att han icke misstagit sig. I sin feghet börjar han söka hederligt återtåg, först intalande sig att hans bref bara var en dikt; och sedan ljugande för vännerna att han velat pröfva henne. »Själf var han alldeles fri, det var honom egalt, man pratar ju så mycket när man skrifver bref». Han förnekade sig själf, den Petrus, han blygdes för sina vackra känslor, och gjorde sig en rol motsatt den hon kastat åt honom.

Men det kostade honom! Ty flickan hade bara fjärat, och velat pröfva om hans känslor voro nog starka att stå emot ett afslag. Och därmed vände hon sig till en annan!

Viktig skillnad.

DET LIGGER HOS kvinnan en instinktiv fordran att få vara skuldlös, i sitt förhållande till mannen, nämligen. Den som med det första skeptiska ordet, kanske skämtsamma, vanhelgat äktenskapets tempel, den har ju dragit skuld öfver sig, eller vållat utdrifningen ur Eden. Nåväl: hon fällde det fatala ordet. Men han var nog stark att motstå frestelsen, och svarade endast med en ångestens stumma sorg, ty han visste det gällde hela lifvets lycka. Nästa gång blef han feg, och för att skydda sina barnsliga känslor för löje, och äfven för att frigöra henne från skuldkänslan, svarade han i den tonart, som banaliserar det vigda, och själf drar ner det upphöjda för att slippa bli neddragen.

Så växer skulden, när ordet var sagdt, och i tidens fullbordan, när det brast, så kastar hon hela bördan på honom: — Du sade det och det! Nu kunde han ju ha svarat: Du började! alldeles som Adam, när han med rätta svarade: Kvinna tag först af trädet . . . Men han teg, ty han hoppades ännu på bot, och därmed fick han hela skulden öfver sig, och bär den än i dag.

Längre fram i tiden tänkte han: Skall det så vara? Skall mannen bära för henne? Kanske hon inte rår själf; kanske hon är så opersonlig, så själflös, att det är omöjligt för henne att frambringa en sådan känsla som skuld; kanske hon anser sig som otillräknelig på det sättet, att hon endast är ett medium en mellanhand åt en högre vilja; eller tar sig själf som en uppgift, en idé.

Jag vet en man, som blef öfvergifven af en gudlös hustru; när ögonblicket kom, och hon råkade ut för en ond man, som började ut-

föra straffet för hennes förra ondskor, bad han, den öfvergifne, till Gud, att han måtte skona henne och stryka ut hennes skulder. Han tyckte det var för strängt, för hennes oförstånd skull. Troligen såg han i henne ett slags barn, som tändt eld på huset af ovetenhet och därför icke fick straffas.

Emellertid: den som börjar en strid, brukar ju få ansvaret, den som måste antaga utmaningen och försvara sig, tillräknas intet ansvar: Det är en viktig skillnad!

Tezla-strömmar.

OM MAN ÄR DÖMD att älska en skön men ond kvinna, kan man hata henne samtidigt. Känslorna oscillera, den ena afløser den andra, och det uppstår något som liknar hvad man i trådlösa telegrafien kallar en oscillator, hvilken framkallar växelströmmar af hög frekvens eller Tezlaströmmar, hvilka äro så starka, att de icke behöfva ledning. Detta är bara en liknelse, men den utmynnar i samma fenomen på det psykiska området. Hat och kärlek äro polariserade, och genom influens kan den onda kvinnans ondska väcka motsatta strömmar hos den icke onde mannen. Det är öfversatt: han kan genom att ständigt se och vara utsatt för det uronda, fattas af en sådan afsky för det, att han bemödar sig i det goda; han kan gripas af det djupaste medlidande, då han ser den ändamålslösa ondskan härja en eljes skön människa med många goda egenskaper.

— Du är så ond, så att det är synd om dig!

Det onda kan öfvervinnas med oändlig godhet! men det uronda som har sin strömväckare i afgrunden kan svårligen öfvervinnas. Men det kan göra en måttligt god människa mycket god.

De onda strömmarne äro visserligen starka, men liksom Tezlaströmmarne alltför starka för att döda; därför äro de egentligen oskadliga. De slå icke, de gå midt igenom!

Larver
eller
Tillfälliga materialisationer.

GOETHE, I ANDRA delen Faust, införer larver och lemurer, hvilka kämpa om besittningen af filosofens jordiska hölje för att ännu en stund få lefva ett skenlif. Teosoferna mena med larver dödes själar som fara in i de lefvande mänskor, hvilka äro tomma och själflösa af naturen.

Jag kände en kvinna, som var ett komplett vacuum, och därför ständigt måste ha sällskap för att galvaniseras till skenlif. Hon »åt upp män» bokstafligen, och när hon fått deras själars bästa, så slängde hon dem, kropparne brydde hon sig mindre om.

När hon blef fylld af en betydande man, så gick hon ut i sällskap och bländade med det lånta ljuset; och hon var bländande, gjorde intryck af »den stora kvinnan». Vi kallade henne Thais. Hon var icke skön, men kunde spela skön; hon var icke intelligent, men gaf föreställningar som sådan. Hon var illusionist. Jag kunde se på hennes ansikte dragen af den siste mannen hon ätit, och på en timme visade hon sex olika fysionomier.

Men när hon var ensam hemma af tvång, så föll hon ihop som en tomsäck; hon blef sjuk, fick lifsleda, självmordsmani. Som larv var hon nattdjur, sof om dagen och vaknade endast när solen gick ner och kaféets kronor tändes.

När hon någon gång talade från sig själf, så blef det ett klagorop; hon grät öfver sig och sitt öde! Och då kunde det låta som neckens eller sjöjungfruns sång af oändligt vemod, en osalig ande, som förlorat hoppet om förlossning. Hon begagnade ofta ordet lifsglädje. Detta ord är

uppfunnet och spridt af en stor larv, som begått själs-självmord. Ordet betyder väl: glädjen att vara ofvan jord, uppe i solskenet. Det var maskens trängtan att få flyga; och saknaden af lifsglädjen låg väl i det orimliga att en tillfällig materialisation kunde lefva evigt lif. Hon kände döden som slutet på allt, då döden dock är en början. Därför fruktade hon kyrkogårdar och likvagnar, hatade allvar, blef sjuk af tragedier och Beethoven, bad Gud att hon skulle få gå på operett om en kväll; grät när den blef inställd.

Men hon njöt af männens lidanden, och visade därmed sin släktskap med det ondas representant.

En gång berättade hon helt naivt, hur hon upptändt en ung mans låga i Paris.

— Han grät när han fick se mig i Luxemburgträdgården.

Och då log hon så vackert som ett barn när det får en glädje.

Hon skänkte sig endast för att få afbryta och pina den öfvergifne med saknadens smärta.

Men därmed samlade hon ett sådant block af psykisk ström att hon slutligen slogs ihjäl af urladdningarne.

Hon var alltid utrustad med Verlogene Wahrheiten (som Goethe kallar) och hvarje dag ljög hon ihop ett slags karaktär åt sig, om man kan begagna ljuga om en som icke visste hvad sanning (= verkliga förhållandet) var.

Hon kunde om natten på kaféet tala långa räckor af välljudande veka ord, hvilka rusiga män och sömndruckna åhörde som musik, utan att egentligen förstå!

En gång åhörde jag som nykter denna musik, och det var ingenting; bara mörkt tal, improvisationer.

Förde man ett reguliärt samtal, så gingo replikerna parallellt om hvarandra, utan att råkas, och en gång måste jag säga:

— Jag förstår inte hvad du menar; du svarar som om jag motsade dig, men jag är ju af din mening.

— Nej, jag var icke af hennes mening, jag hade bara dumma åsikter, som hon bekämpade fastän jag förfäktat hennes mening.

Hon hade t. ex. en syster vid baletten, och en dag frågade jag i välvilja om jag icke kunde skaffa in flickan vid scenen, då hon visat anlag.

— Nähej, man skall aldrig tvinga ett barn in på en bana...

— Men det är ju intet tvång, det är bara ett godt anbud att förbättra hennes ställning...

— Nähej, man skall aldrig tvinga ett barn...

— Ja men hon vill ju själf till scenen...

— Min far tvang mig bli sångerska (det var lögn förstås!) och det gick illa (det gick inte alls! hvarken bra eller illa!)...

— Ja, men, lilla barn, Ni tvingar ju henne till baletten, då hon vill till scenen.

Då blef hon ond för att jag väckte henne; hon blef ond för allting och ingenting! och hon gick på...

— Man skall aldrig tvinga ett barn... etc.

Hennes subjektiva sätt att modellera om människor var tålamodspröfvande.

Jag var af naturen en yster sälle, alltför lättsinnig att kunna lefva allvarligt. Men mig gjorde hon till den dystre, stränge mannen, som ville beröfva mänskorna lifsglädjen.

— Du tar så tungt på tingen (det var norska), du självplågar dig (jo vackert!), och man blir klämd när du träder in i ett rum. Du tar bort lifsglädjen o. s. v.

Allt detta för att hon hatade mig!

Hon höll tal ibland och gaf karaktäristiker af de närvarande, som voro alldeles befängda.

— Den där Xgren, det är en karaktär, den tycker jag om.

Hon tyckte om honom i dag, därför att han gifvit henne blommor, och han var dock den mest karaktärslösa i sällskapet.

Den gäck som narrade henne skratta med anekdoter och kupletter, han var »den största mannen» som under en skämtsam yta dolde djup!!! djup! och som aldrig bar ut sina sorger i sällskap, att plåga sina medmänniskor. (Det var åt mig, som skrifvit en tragedi).

Professor Y var ett snille (emedan han spelade Chopin, dock dåligt).

Jag hade en äldre bror, som hon icke tålde, därför att han var min vän. Men tiden gick, och en dag utbrast hon:

— Din bror är den bästa människa jag känner!

— Då förstår jag! Han har varit trolös mot mig! — Och det hade han, då han tog hennes parti i orätt sak.

Hon saknade alla begrepp om rätt och orätt, falskt och sant, och hon sköt alla sina fel på andra. Mig gjorde hon slutligen till en missdådare, belastad med alla hennes fel. Jag var girigbuk (fastän slösare), jag var Othello (fastän jag var generös och utsåg min efterträdare), jag var den största självplågare som varit (= den mest njutningslystne som var); jag var afundsjuk (men unnade henne allt godt, trots allt).

Om hon gick på afgrundens rand, och man ville väcka henne, så var det omöjligt: hon skulle dit. Det var omöjligt att väcka henne till medvetande, emedan hon saknade detta och själfvet med.

Hon talade alltid i superlativus eller diminutivus; allting var antingen vidunderligt, om det så bara var en liten likör, eller också var det slet ingenting!

Men fastän hennes själf var så svagt, blef det ändock af henne satt som medelpunkt

i hennes lilla universum. Hennes omgifning af bohêmer blef till ett konungahof; de voro alla Königskinder liksom zigenare äro grefvar; hela samhället, utom hennes Stammtisch, voro filistéer, som skulle arbeta åt dem, föda barn, betala skatt, försvara landet, köpa och sälja. Jorden var skattskyldig åt hennes majestät.

Hon var naturligtvis gudslös, men ägde stunder, då hon kände sig osalig, förs dömd och suckade efter förlossning, hvarmed hon menade döden, förpuppningen till fjärilblifvandet. Då grät hon, icke öfver sig själf, men öfver sitt öde.

Men denna lösa kombination af element i labila stadier, ägde förmågan att transmutera sin ofullgångna person, och hennes själf satt så löst i dess kemiska föreningar, att det som det bundna värmet kunde frigöras i ett ögonblick, irradiera, gå ut i rymden, angripa på afstånd. Hon var med ett ord en Incubus eller Succubus, som man vill. (Jfr: Huysmans: En route.).

Men hon kunde äfven, kanske utan att hon visste det, liksom attrahera föremål, dem hon längtade efter. Hon behöfde bara önska en viss sak af en viss person, så kom den. Hon tyckte om böcker med bilder i; och när jag fått hem en vacker bok, så greps jag om en tid af tanken: Den skall Thais ha! — Hon fick den; men jag grämde mig sedan, då hon snart skänkte bort den. — Likafullt, gjorde jag om dumheten strax därpå! — Hon önskade sig en dag två mörkblå hyacinther af professorn. Han visste icke om hennes önskan, men köpte dem på någon slags inre maning. Och när han kom med blommorna utbrast hon:

— Nej, så snäll du var, jag längtade just efter två blåa!

— Det var då egendomligt, svarade han, ty jag ville köpa

två hvita, men det fanns bara blåa.

Denna historia är sann i sin egendomlighet.

Hennes natur var så indolent, att hon föreföll snäll, och hon var det mot alla utom mot den hon älskade för tillfället.

Någon sällhet kunde hon icke skänka, ty därtill fordras båda parternas kärlek, hängifvenhet, uppoffring. Det förstod ingen af de gudlösa, utan de sökte i zoologin och fysiologin förklaringen på det enkla problemet, som så många grubblat öfver inom äkta förbund. Och det är dock så enkelt och vackert: i hat eller skepsis födes ingen sällhet, bara missräkning; och däraf det stadiga klagomålet på missräkning.

Hon är inte »lycklig» i äktenskapet, det betyder helt enkelt att kärleken, själarnes nämligen, saknas hos endera eller bådadera.

Men hon jagade efter lyckan, sökte och sökte, men på orätta ställen; fann den icke, ty kärleken kan icke finnas hos de gudlöse. Bara det guddomliga hos människan får stiga ned i materien, så lyser det och värmer med en öfvernaturlig glans och glöd; och det som är kraftförlust för den lågsinnade, blir en vinst för den rene i sinnet; han tycker sig gifva, men han mottager oändligt, och han vandrar hela dagen i en säll längtan efter solens nedgång och nattens kyska mörker eller månens blåa nattlampa. Och det mysteriet, det tål icke dagens starka ljus, icke ens arbetslampans; ja, så är det!

Men det förstod icke den arma Thais, och därför irrade hon sökande, sörjande, spörjande, utan att finna.

Slutligen blef hon gift; men ledsnade snart, och mot mannens goda mening anträdde hon den nya bröllopsresan långt bort.

Där hände något som man icke vet, men som jag till-

tror mig kunna räkna ut. Mannen sköt henne och sig! Troligen därför att den förre mannen följde dem med sitt fjärr-hat och förtog möjligheten till glädje för de två.

Jag är nästan viss på att jag räknat rätt!

Farliga saker.

GOETHE SKREF I Wahlverwandtschaften (1809) om ett mycket ömtåligt förhållande, som dock var en stor upptäckt; och ehuruväl han behandlade ämnet med ytterlig känslighet höll han på att förstöra sitt rykte.

Eduard och Charlotte lefva i ett lyckligt äktenskap. Så kommer en major i huset, men äfven en väninna. Nu uppstår korsvis sympati mellan majoren och Charlotte (hustrun) och mellan Eduard (mannen) och Ottilie (väninnan). Men förhållandet mellan parterna är oskyldigt, efter hvad de på goda grunder mena, och alla tro sig ha bekämpat de farliga passionerna.

Ett barn födes nu i Eduards äktenskap, och om dess äkta börd fanns inga tvifvel, det var makarnes.

Dock, här kommer det fatala: barnet var likt majoren och äfven likt Ottilie.

Orsaken antydes lätt af Goethe: Föräldrarne hade burit hvar sin bild i sinne och hjärta, och det var ett psykiskt äktenskapsbrott begånget. Sedan börjar en tragedi, som icke hör till mitt ämne.

Jag vet en kvinna, som oskyldigt älskade, eller svärmade för en man. Hon gifte sig med en helt annan, och deras barn blef likt den vän hon älskat. Det är alltså icke att leka med; och fastän tankesynd icke straffas af lagen, för den dock med sig följder, hvilka äro värre än alla lagens straff.

Deras känslor.

HAN ÄR FYRTIO år och har icke gift sig, ehuru inga hinder förelegat, tvärtom. Men jag tror mig veta orsaken. Han är så självkär att han icke kan gå ut ur sig; han vill bli älskad, men vill icke älska. Med denna självkärhet reagerar han egentligen mot sin tomhet, ty han går omkring och ger roler, bjuder skenbart på sig, under det han lefver på andras själar, på andras affektioner, och värmer sig som en katt vid andras kärlek till och med.

Där han upptäcker ett lyckligt äktenskap, tränger han in. Först vän med mannen, blir han snart vän med frun, och intresserar sig för barnen och slutligen tjänarne.

Han inreder sig där ett hem, kommer och går, in i sängkammarn och barnkammarn. Men han vill ingenting, bara bjuda på sig, inbjuda till vänskap och beundran. Han står öfver alla misstankar som Don Juan, och därför får han gå ut med frun om morgnarne och spatsera. Vid gästabud är han vice-värd, och han bjuder in, eller drar in sina bekanta i huset.

Det gick en tid, innan den gifta mannen vaknade ur charmen. Men när han märkte att han fick sitta ensam hemma, under det vännen och frun gingo på konsert och spektakel, började han mulna; men klarnade igen för att icke bli löjlig. Hans ögon hade dock öppnats; och nu märkte han att huset var förändradt; dess vanor, timmar, smak, allt var ordnadt efter Alfons' hufvud. Frun läste bara hans böcker, spelte hans musik, såg hans pjeser. Hon bara talade om honom, hela dagen och halfva natten. Mannen upptäckte att han var utrotad, och att han förlorat sin hustru, utan att hon

varit honom otrogen som det kallas.

När de tre sutto tillsam-mans, så talalade vännen en-samt till frun, som icke kunde dölja sina känslor, och man-nen var utanför.

En afton kom vännen klockan 9 på besök, med blommor åt frun, och ville tala vid henne det var ange-läget. De tre sutto där, och det angelägna kom inte fram. Däremot vände sig Alfons till mannen;

— Gå och lägg dig du.

Mannen gick icke och lade sig, men han satte sig vid sitt skrifbord i samma rum, med ryggen och det Stora Föraktet vända åt de två.

De måtte slutligen ha känt det, ty de blefvo sega i re-plikerna och torra i hjärtat; Alfons började vantrifvas, och gick, efter att ha sagt till mannen det han icke bort säga.

Då tog mannen till orda och sade till hustrun:

— Friade han till dig?

— Till mig, är du tokig?

— Du älskar honom! Gift er!

Nej, det ville hon inte; hon tyckte inte om skandal; den behöfdes inte; och för sina känslor behöfde hon inte redogöra.

— Det var nog! Kärleken är väl en känsla om något!

Mannen sade sitt ultima-tum: — aldrig Alfons mer i huset!

Dagen därpå erhöll f. d. vännen det bref som skrefs kvällen förut, med ryggen utåt.

Detta bref innehöll en an-fordran att Alfons skulle gifta sig med frun. Alfons var nog fräck eller modig att aflämna muntligt svar:

— Jag ämnar aldrig gifta mig.

— Utan fortsätta med snyl-teriet . . . parerade mannen.

Hemmet var emellertid för-stördt, frun höll på att dö, barnen ledo, och mannen måste för sin frids skull, för de smås, inlåta sig på den

förödmjukande kompromissen, att Alfons finge komma på besök, då mannen var borta.

Alfons var nog låg att gå in på villkoren, och han gjorde det så oblygt, att han vid gästabuden uppträdde som värd och kommenderade tjänarne och vinkällaren. Någon anmärkte därvid, ganska cyniskt men icke så oriktigt:

— Om han åtminstone vore älskaren! Men han låter sig älskas!

Historien tog ett hastigt slut dock! Det fanns nämligen en vuxen son i främmande land, och när denne kom hem, så gjorde han som Odysseus med friarne, icke fullt dock, ty han sköt icke Alfons, men han gjorde något annat.

Vännen låg sjuk en tid; sedan var han nog naiv gå omkring och beklaga sig:

— Mänskorna äro så underliga, sa' han! En ren, ointresserad, stor känsla, den förstå de inte värdera. Och våra känslor. Ja! — — —

Men hemmet var sköfladt. Makarne kunde icke återfinna hvarann, ofrid blef rådande, barnen ledo, och hela det långa lifvet låg framför de två olyckliga i kval och grämelse.

Ett halft år efter hade Alfons upptäckt ett nytt hem, och det håller han på att rasera nu!

Men nu vågar han icke gifta sig, ty då vet han hvad som väntar, när hans Karma en gång börjar afveckla sig!

Jag ser honom, tvingad att ha gift sig, sittande om aftonen med frun och »vännen». Och jag hör vännen, som säger:

— Gå och lägg dig du!

Kindpusten.

JAG VAR TRETTIO ÅR; lifvet blef mitt för första gången, efter att jag i en potatiskällare legat och skjutit hvita vattengroddar i stället för att växa. Eget hem, maka, barn, hade jag fått, och jag var blifven min egen. Efter mycket arbete brukade jag se vänner hos mig; jag kallar dem vänner, emedan de trifdes hos mig och jag med dem. Vi gjorde intet ondt; vi lekte som barn med ord och toner, klädde ut oss för att försköna oss, diktade och talade ... jag tror man unnade mig dessa stunder. Men det blef snart lite för mycket; den heliga sömnen blef kränkt i sitt majestät, vinet surnade i glasen. Och en natt framåt morgonen, i en krets i hemmet, vid sittande bord, i det svällande sinnets öfvermod då lyckan i ett ögonblick gifvit mig allt på en gång — råkade jag säga ett ord, som en gift man icke skall säga. Då small en örfil af en kraftig hand. Jag fann den så naturlig, och jag fortsatte mitt anförande, utan en sekunds paus, men nu i en annan bättre tonart. Ingen lade märke till det skedda, utan allt gick sin gång som förut, och vi skildes som vänner alla.

Den som gifvit mig kindpusten var en ungkarl af icke så fina seder; och när han ogillat mig, måste jag ha stått bra lågt. Efteråt gick jag med blåa märken på kinden i flera dagar. Min hustru sade ingenting, och endast en af vännerna låtsades om saken.

— Hur kunde du tåla den ...?

— Jag tyckte väl jag förtjänte den! annars kan jag icke förklara det!

Nu vid 60 år, önskar jag att man gett mig flera sådana örfilar, vid olika tillfällen, ty den enda första hjälpte inte! När jag erkänner detta

nu, känner jag det som en stor lycka att jag kunnat förmå mig tillstå det. Och nu skulle jag vilja lefva 20 år till för att begagna de korrexer jag fått, och därunder glömma min förra oläraktighet med dess bedröfliga följder!

Ett syntetiskt liktal
på
värdshuset dock.

DEN GAMLE LÄRA=ren var jordfästad, med blommor och kransar, och man hade vid jordgropen sagt allt godt man visste om honom, och det skall man, ty det är vägakost på resan.

Men efteråt, på värdshuset, sutto vännerna, och värds=huset är annat forum än kyrko=gården, det är privat; och i enskildt rum för stängda dörrar har man rätt att säga det man utelämnade vid graf=ven. Märk skillnaden!

Nåväl, en kollega språkade, märk också det, han höll icke tal, om den döde.

— Som kollega och konkur=rent var han ett vilddjur som ref och åt; i det enskilda um=gänget ett rytande lamm; som öfverordnad full af hu=manitet och välvilja; som lä=rare ett mönster, men som underordnad ett monster; som make trogen i döden, ty han älskade endast henne sin ungdomsbrud, trots allt. Som far gaf han barnen mer än sig själf; öfverseende som husbonde; laglydig medbor=gare mera af tvång, och nätt och jämnt; uppoffrande son mot en skral fader och en pockande moder; mot sina syskon omväxlande som de själfva: falsk mot de falska, trolös mot de trolösa, icke vänfast mot vänner men dock ihållig. Högfärdig utan gräns umgicks han dock endast med småfolk; gaf, men ogärna; tog, som en röfvare, när tillfället erbjöd; var mäktig känslan tacksamhet, men icke ofta; glömde, när nöden eller ett nöje så fordrade, men förlät egentligen aldrig.

— Kan man göra en sam=manfattning af alla dessa mot=sägelser? Ett mönstergildt monster, ett vilddjurslamm,

en human tyrann, en trofast trolös, en falsk vänfast?

— Ja, visst kan man det! Shakspeare har gjort det i Hamlet, Lear, framför allt i Hamlet, som är den finaste natur med de mest råa fasoner.

Lögn=historia.

SHAKSPEARE GÖR, som bekant, Richard III till en vanskaplig bof, med puckelrygg och alla slags laster, utan en enda förtjänst, eljes icke likt den store skaldens sätt. Och i första monologen, mycket osannolik för öfrigt, säger han, »att han föresatt sig bli en skurk» (det säger man inte!) och berättar, att han lagt »snaror och gräsliga för=såt,» att han är »listig, tro=lös och förrädisk».

David Hume (History of England) bekräftar dessa be=kännelser och låter Richard ha mördat Henrik VI och sin egen broder. Genom att beskylla sin broders hustru för otro fick han sonen ille=gitim förklarad, och så vardt han krönt. Därpå lät han mörda sina brorsbarn, Ed=vard IV:s söner, förevigade af Delaroche. Och så vidare. Numera vet man icke om att Richard III ens var puckel=rygg. Det är en lögn af Lancasterpartiet, och i Humes egen historia visas ett por=trätt, där kungen är välska=pad, med ett vackert ansikte, stora lutande melankoliska ögon, och där de hängande axlarne motsäga fabeln om missbildad rygg.

Min engelska källa nämner inte ett ord om morden, men visar Richard som en trogen broder och hjälpsam. För öfrigt prisas han som modig, rättvis och energisk, men omild.

Det är hatets sätt att stoppa opp kläder, rita mördarryn=kor mellan ögonen, och måla näsan röd!

Men hvad skall man säga om historieskrifvarne då?

Den som först rentvådde Richard III var Walpole, so=nen. Han var en Whig, alltså af folkoppositionen, som väl ansåg konungamord tillåtet under vissa politiska omstän=digheter, och kanske till=

räknade Richard äran af att ha gjort slut på rosornas 30-åriga krig. (Jag har icke läst hans bok). Människors, äfven historieskrifvares, omdömen äro rotade i passioner och intressen. Fadren, Sir Robert Walpole, hade nog inverkat på sonens opinion, ty fadern måtte genom sin egen naturell hyst en viss sympati för Richard.

Sir Robert kallades samvetsköparen och var en rå natur, »för hvilken politisk heder var lika okänd som kvinnlig dygd». Han kanske beundrade Richard, och därför tvättade han honom, ljög honom fri, och lät sonen utföra skizzen. Detta skedde år 1768, alltså 300 år efter Richards död. Nog tycker man vara sannolikt, att de samtida och närmare på perioden lefvande skulle bättre ha reda på saken, än de som lefde 300 år efteråt. Och Shakspeare gjorde inga forskningar, höll sig bara till assurerade handböcker i ämnet; och enär han var född bara 81 år efter Richards död, kunde hans farfar ha känt salig kungen och åtminstone svurit på att han var puckelryggig, om han var det.

Så litet vet man i historien; och den skall ta's med allvar, emedan den är vetenskap! Hvad skall man då ta skämtsamt? Jag finner det skämtsamt, att Englands största dramatiker tecknar en konung efter bästa källor, och bilden blir bronz. En af Frankrikes bästa målare Delaroche målar Eduards söner innan de mördades. Europas bästa skådespelare framkalla och fixera bilden på scenen. Jag såg honom i min ungdom spegla sin fulhet.

Och så får man veta, att det icke var på det sättet! Richard var ett manligt skönt lejon med alla regentdygder, Eduards söner blefvo aldrig mördade o. s. v.!

Då är historien teaterpjäs, och pjäsen icke historia!

Ett gyckel är det! och icke

något allvarligt! Dum är den som studerar! Hällre plöja och dika, äkta hustru, föda barn, gå i kyrkan, betala skatt och bli gammal med heder, befalla sin själ i Guds hand, och dö!

Kung Lears hustru.

MAN SER UPPTRÄDA i 1:a akten en hop mågar och döttrar, och en svärfar som är ganska fordrande, men man ser ingen moder, och ingen nämner hennes namn. Hon är alltså död! Men man brukar ju vid familjetillfällen erinra om den aflidna i något obevakadt ögonblick. Här råder tystnaden! Döttrarna äro icke trefliga, jo Cornelia, och narren karakteriserar dem på sitt enkla sätt så här, när han ser Goneril komma:

— Här kommer ett af afskrädena!

Kung Lear har mig aldrig varit sympatisk. Han begär kärlek, då kärlek just är att gifva; gifva, utan lön, utan tack. Gifva mot gengåfvor är köp! Gifva för gifva, det är kärlek.

Han skänker visserligen bort sitt rike med ena handen, men med den andra tar han undan ett fett stycke, då han sätter sig ner hos nygifta som undantagsman med 100 mans garnison. Det är oförstånd af en så gammal man, och Goneril har rätt, då hon beklagar sig öfver det röfvarlif som föres i hennes unga hem af etthundra riddare:

Så rått, så liderligt, så våldsamt folk
Att detta hof, af deras seder smittadt
Ett krogrum liknar. Rus och otukt göra
Det snarare till värdshus och bordell
Än furstligt slott.

Lear svarar: »Mörker och djäflar!» och så säger han att det är lögn. Hans svit består af valda hedersmän!

Har Goneril ljugit eller öfverdrifvit? eller ljuger gubben? Jag vet inte: Goneril begär emellertid en indragning af femti man. Då förbannar fadern henne! Är det reson?

Sedan vill Regan sätta ned sviten till tjugofem och därunder. Då blir gubben tokig

och går ut på heden. Och där håller han sin stora monolog, men denna gången icke mot barnens otacksamhet, som här äro döttrar, utan mot kvinnan, i allmänhet.

Där kom fru Lear! tänkte jag, ty med döttrarnas erotiska lif har han ingen anledning sysselsätta sig.

Från midjan nedåt äro de centaurer
Fast kvinnor ofvantill.
Till gördeln blott få gudarne regera,
Allt nedinunder tillhör djäfvulen
Där är det helvete, där är det mörker
— — — — — — — —

Det finns inga tvifvel att icke ett svart minne slagit upp i den gamles hjärna, och att han i döttrarnas cyniska attacker på Edmund återsett deras mor, hvilkens påbrå de måtte bära.

Det finns nämligen en replik i 2:a akten, som icke är klar, men kan innebära en hemlighet af det slag som mannen icke i hvardagslag är angelägen röja.

Regan kommer och hälsar Lear:

Jag är rätt glad att se Ers höghet.
Lear svarar: Regan!
Jag tror du är det, och jag vet hvad skäl
Jag har att tro det: (att du är glad) vore du ej glad,
Lät jag mig skilja vid din moders graf
För det den gömmer en otrogen hustru.

Regan är ju falsk då hon säger sig vara glad att se fadern. Ty hon har nyss förut förklarat för andra att hon ämnar resa bort, när gubben kommer till gästning. Lear tror henne icke och blir ironisk; men inversionen i frasen är så djärf, att jag anser den slagit back, eller att den blifvit dubblad, klickat, med ett ord!

Därmed må anstå!

Shakespeares påstådda kvinnohat vederlägges så vackert i 5:e akten, då Lear återfått sin Cornelia:

Lear: Om af mig du äskar
Välsignelse, knäböjer jag och beder
Om din förlåtelse. Så lefva vi,
Bedja och sjunga och berätta sagor
Och le åt gyllne fjärlar . . .

På godt och ondt, med roten i gödseln och blomman i ljuset, det vackraste ympadt på det fulaste, skapelsens mästerverk men bortfuskadt, hatande när hon älskar, och älskande när hon hatar, så skildrar Shakspeare kvinnan, sfinxen, hvars gåta icke kan lösas, emedan den är olöslig eller icke existerar!

Men jag har ett behof tänka mig eller hitta på, att Cornelia är sin mors vackra face som öfverlefde henne, en pailette af rent guld i svarta skiffern, och som åttioåringen i sin ungdom hade sett med kärlekens skarpa ögon, brutit ut, infattat och gömt i sitt hjärta!

Hur skulle han eljes kunnat älska Gonerils och Regans moder?

Shakspeare's världsåskådning.

VAR SHAKSPEARE pessimist?

— Ja, ibland, icke alltid, som vi andra. I Lear säger han då kungen dör:

»Kvälj ej hans ande; fare den i frid;
Den älskar honom ej som längre vill
På världens hårda pinbänk sträcka honom.»

Pinbänk!

I Hamlet säger han ju:

»Att dö, det vore en nåd att stilla bedja om!
Hvem gick och släpade i svett och möda under lefnadsoket
Om fasan ej för något efter döden skrämde...»

Eller när han ber Horatio lefva »och andas tungt i denna jämmerdalen».

I Stormen går han ändå längre och betviflar som buddhisterna lifvets realitet:

Af samma tyg, som drömmar göras af
Vi äro gjorda och vårt korta lif
Omfamnas af en sömn.

Likaså i Macbeth, men ändå värre:

En skugga blott som går och går är lifvet... Det är en saga berättad af en dåre; låter stort, betyder intet.

I Timon uttalar han ett mänskohat, eller förakt, som påminner om Schopenhauers eller Hartmanns:

Hälsa dem (athenarne) och säg, att för att lindra deras sorger... på lifvets villostråt!... Det växer i min täppa här ett träd... Säg athenarne... att en och hvar... skall komma hit och hänga sig!

Timons egenhändiga grafskrift slutar så här:

»Fördärf åt hvarje mänskoträl!»

Var Shakspeare fritänkare eller ateist?

— Nej, han var from troende katolik, med stunder af djupaste tvifvel och förtviflan, då Gud hade gått och gömt sig för honom. I Richard III, som Shakspeare skref vid 30 år, ett ungdomsarbete alltså, då han började vid 28 (med Henrik V), låter han Richmond, styckets vackre hjälte, säga ut:

»Gud och vår goda sak för oss nu fäkta,
Och fromma helgons, kränkta själars böner
Stå som ett skyhögt bålverk för vårt anlet...»

Och om Richard:

En sann Guds fiende han städse varit;
Om nu I fäkten mot Guds fiende,
Så skyddar nog vår Herre sina stridsmän...
Gud och Sankt Georg! Richmond, hell och säll!

Och när Richard den onde har fallit, så afslutar Richmond dramat med tacksägelse och bön till Gud, för att det trettioåriga kriget mellan Rosorna är slut.

O må nu Richmond och Elisabeth
— — — —
Till Guds behag förena dem och sig!
Må deras ätt, om det är Gud behagligt,
Framtiden rikta med en ljuflig frid.
— — — —
Du, gode Gud, förslöa tvedräkts svärd.
— — — —
Uppblomstre England! Amen säg, o Gud!

(Slut.)

Vid 38 år återfinna vi skalden i Hamlet.

I första akten tror han på vålnaden, ty han besvärar Marcellus med att vederlägga Horatios tvifvel:

Marcellus: Horatio säger: »bara fantasier»,
Och vill ej sätta tro till denna skräcksyn...

Horatio får se vålnaden och blir öfvertygad:

Sanning,
Det se vi nu, att denna sägen är!

Så får Hamlet själf se sin döde faders skuggbild:

Englar och nådens budskap oss bevare!

Detta är Shakespeare själf, ty han visste nog efter Saxo att personerna i dramat voro forntidshedningar.

Så kommer då fadren, direkt från skärselden:

Snart är min timme kommen
Då jag till kvalets heta svafvellågor
Skall vända hem igen.

Detta visar att Shakspeare var katolik, då han trodde på skärselden, hvilken protestanterna förneka.

Detta känslans behof af en

reningsprocess i eld, innan man inträder i de heligas sällskap, är ju vackert, och en katolik förvånas icke att finna den herrlige hjälten och förträfflige mannen i ett sådant läge. Och fadern själf lugnar sin son med att det är ett nödvändigt genomgångsstadium äfven för den rättfärdige, emedan han ryckts bort genom en hastig död, innan han hunnit försona sina svaghetssynder:

Dömd till en tid att gå igen om natten
Och att om dagen fasta uti lågor
Till dess de snöda synder kolat ut,
Som jag i tiden gjort...

Här hjälper inte skylla på tiden när pjesen spelas, ty det är forntid; och icke heller på Shakspeares tid, ty den var gudlös; ja man har velat göra Shakspeare till en så kallad renässansman (hedning) och till fritänkarlärling åt Giordano Bruno, utan annat stöd än några botaniska reflexioner, jag mins i ögonblicket icke hvar.

Vidare: Hamlet svär vid Sankt Patrik, Irlands helgon, men äfven »så sannt som Gud er hjälpe!»

Den 38-årige skalden har nog varit i tvifvel, och han tror ett ögonblick att vålnaden är ett satans bländverk, som på grund af hans svårmod fått makt med sinnet.

Detta tvifvel på allt, på Gud och hans godhet, bryter ut i monologen; och den som genomgått liknande, vill tillskrifva Hamlets vacklande den omständigheten, att han släppt ankaret, som är Gud. Så karaktärslöst uppför sig nämligen en gudlös människa, kastad mellan hämdtankar och bekväm förlåtelse.

På höjden af förtviflan ber han Ofelia innesluta honom i sina böner!

Hamlet svär vidare (III: 2) vid den Heliga Jungfrun, som icke var populär under drottning Elisabeth.

Och han är åtminstone icke materialist i 4 aktens monolog:

Hvad är en människa
Om hennes högsta ändamål och goda
Är mat och sömn? — Ett kreatur, ej mer!

I 5:e akten har Hamlets gudlösa tvifvel skingrats och i scen 2 predikar han:

»Och detta borde lära oss att inse att våra öden ledas af Försynen.»

Men skalden (Hamlet) har äfven upptäckt Försynens finger i hvardagslifvets småsaker (V: 2).

Horatio: Men huru fick ni skrifvelsen förseglad?
Hamlet: Just detta var beredt utaf Försynen,
Jag hade i min börs min fars signet
Med danska vapnet i...

Det var ingen slump alltså, liksom vålnaden icke var någon fantasi!

I samma akt, samma scen utbrister Hamlet ånyo, efter sin gjorda upptäckt:

»Det faller icke en sparf till marken utan Försynens särskilda skickelse!»

Det är kristendom, herrar hedningar!

Horatio är, oaktadt romare, lika from som Hamlet blef.

Må änglaskaror sjunga dig till ro!

hälsar han sin vän i dödens ögonblick.

En rätt obeaktad figur är Shakspeares Orleanska jungfrun i hans första arbete, Henrik VI, 1 delen.

Uppfattningen är fullkomligt ortodox katolsk.

Hon börjar med ett underverk som de andra betviflat. Hon måste lefva renlif för att underhålla förbindelse med andarne och kunna se framtiden. Om hon fattas af någon känsla för Dauphin, kan jag icke afgöra, ty man ljuger på henne så ofta inne i pjesen. Men i 5:e akten, 3:e scenen anfäktas hon af onda andar, då hon känner sin makt försvagas, och här kanske hennes syndafall sker, ty hon utlofvar sin kropp och själ om de vilja hjälpa henne. Men:

Min gamla trolldom nu för svag är vorden,
Och helvetet för starkt att brottas med...

I denna replik visar sig den engelska uppfattningen af häxan, som också på den grunden blef dömd till bålet.

Själf får hon fria sig i ett försvarstal (V: 4), däri hon säger sig vara af kungligt blod, och att hon genom himmelens ingifvelse blifvit som dygdesam och helig korad att på jorden verka månget herrligt under.

»Men I af onda lustar fläckade, I dömen platt omöjligt att göra under utan satans hjälp.»

Nu var, så mycket man vet af den lögnaktiga världshistorien, Jeanne d'Arc en af Gud ingifven sierska, som följde sin mission »att kröna konungen i Reims». Men när hon lät öfvertala sig att gå längre, fick hon ofrid och olycka tills hon föll. Det är tragedi, och den har Schiller förstått. Shakspeare var ung, då han tog fatt den svåra figuren, och slarfvade bort den på slutet, då hon uppger sig vara hafvande och påduring sig flera älskare för att undgå bålet. Men protestant är han icke, ty den protestantiska uppfattningen är helt rå, den att hon var en bedragerska.

Hvad som talar för Shakspeares katolicism är hans skildring af kardinal Wolsey i Henrik VIII. Denna kung var ju reformationens; men dramat handlar endast om första skilsmässan, andra giftet och Elisabeths födelse. Kardinal Wolsey är en skälm, icke därför att han var katolik, utan därför att han var en »skälm». Den andre kardinalen, Campejus, är sympatisk och värdig, samt står på Henriks sida, ehuruväl han beskylles endast vilja främja Wolseys planer hos påfven.

Henrik hugger ut emot Rom en enda gång, rätt oskyldigt, och vi veta att Henrik förblef lika katolsk efter skilsmässan från påfven, ty det var Rom han ville bli fri, och icke den katolska kyrkan.

Oss bör det ju vara likgiltigt hvad bekännelse Shakspeare tillhörde, men ett är viktigt, att han fritages från ateism, då han icke var gudlös. Detta till nyhedningarne, som stulit Shakspeare, liksom de stulit Goethe. Schiller kunde de inte stjäla, därför nöjde de sig med att ignorera eller förnedra honom!

Det sköna och det goda.

I ETT DRAMA FÅR MAN ju icke göra hastiga volter i karaktärens utveckling, utan att man ger en stark motivering. Sålunda blir den gode och fromme, tålige Albanien i Lear till ett lejon, när han får se det uronda helt cyniskt blixtra fram hos sin hustru och svägerska. Detta utbrott af hat emot onskan är tillfredsställande och utgör endast baksidan af hans godhet, som likt semaforen vänder andra sidan till när fara är å färde.

I lifvet kan man få se en ond människa bli god, och en god förfalla hastigt eller långsamt. Det senare är det smärtsammaste skådespel man kan se, och jag erinrar knappt ett drama där man vågat tortera publiken med denna upprörande syn. Daudet har i Jack skildrat hur ett fint vackert barn så sakta urartar och deklasseras, och det är den mest hjärtslitande bok jag minnes. Och därför: att det strider mot naturens ordning, att det går rakt emot lifvets mening, som är uppfostran och uppåtskridande, som är annat än utveckling och framsteg.

Ofta ser man ju barnen, äfven af ringa stånd, hållas af föräldrarne bättre än de själfva; barntypen är fin, überirdisch, änglalik. Så kommer tandömsningen; anletets drag växa ojämnt; öfverläppen är en tid för stor, näsan för liten, de små runda kinderna holkas, och det härliga stora klara ögat blir suddigt och är numera för litet. De saknade tänderna, de små snälla mjölktänderna, falla ut och visa lakuner, erinrande om gubbens eller gummans. Det är ett genomgående förfall, som föräldrarne se, lida af, men öfverse, om barnet är snällt. Så kommer jungfrun och ynglingen. De kunna vara vackra, om nämligen

det finns spår kvar af barnet. Ofta inträder däremot en karaktärsförändring som skrämmer föräldrarne, i synnerhet om de se sina egna fel gå igen förstorade, hvarmed föräldrarnes andra uppfostran begynner, en kurs så obarmhärtigt sträng, att äfven den starkaste ber om nåd och förskoning! Det är för mycket! Men nu är det så lyckligt, att barnen liksom äro en reflex af föräldrarne, och att om far och mor iakttaga sig, så ändrar sig barnet också, nästan alltid. Jag såg en ung, skön och grym moder, som lekte med människors öden, och njöt af andras lidanden, särskildt makens, som icke var elak. Hon dref den oförståndiga leken med barnet, att hon retade barnet, på skämt förstås. Barnet svarade, och besvarade. Mot fadern var den lilla flickan alltid mjuk och god som han emot henne, men mot modern blef hon demoniskt elak. Det var som om den lilla gifvit moderns rol, för att visa henne hur bottenlös hennes ondska var.

Underligt nog, modern var betagen i barnet, och kunde icke förmå sig tukta henne, eller om någon osynlig hand skyddade dottern.

Modern grät bitterligen öfver barnets ondska, klagade för fadern; men som han aldrig fick se annan än barnets vackra sida, så fattade han icke den trolska påstådda karaktärsförändringen hos den lilla. Han hade sitt snälla barn, modern sitt elaka, i samma lilla person.

Slutligen böjdes den sköna grymma kvinnan, när hon såg sin ondska satt i scen af barnet; och genast ändrade sig dottern, tröstade och smekte sin mor, blef hennes intima vän vid sex år och hennes goda ängel. Men hvar gång modern återföll, så kom barndemonen fram och karrikerade, senare dock mildt förebrående:

— Du är så vacker, mamma, när du är snäll!

Det tog bättre! — Du är så vacker!

Om den med skönhet gudabegåfvade kvinnan visste hur ful hon blir, när hon är vred eller trolös!

Verklig skönhet kan icke existera utan godhet, ty det är icke dragen ensamma utan tycket, uttrycket som ger dragen deras öfvernaturliga fägring.

Se hur en hastigt påkommen högfärdskänsla vanställer ett skönt kvinnoansikte. Den eljes vackra näsan blir tunn och sträfvar uppåt; läpparna, förut i en behaglig, fuktig hvila, bli torra och hvassa, ögats ljufva glans blir gnistor, och ögonlocket fälles ner, liksom det blygdes öfver förfulningen, ville dölja förödelseverket.

Eller i den omotiverade vreden (det finns en motiverad och uppbygglig vrede också:) då ansigtet krymper, men ojämnt, så att dragen icke passa, det ena blir för stort det andra för litet; näsvinklarne röras som på en ond häst, läpparne dras upp och visa de tänder man eljes döljer, hakan faller fram, kinderna ligga efter ok- och käkben ... Håll fram en spegel då för den sköna, och hon skall fasa öfver sig själf!

— Om du vore god, som du är skön! Den bönesucken känna vi, icke sannt?

Grekerna ägde tre ord för begreppet dygd: kalokagatia, som betyder sköngodt! Eljes heter dygd bara kalón = det sköna, eller bara agatón = det goda. Godt och skönt syntes vara ett hos dem; och det är nog så.

Jag ser ibland på besök en 70-års gumma, som suttit på torget. Hon ser egentligen ut som ett troll, vanställd af år och och oblid väderlek, knappt ett mänskligt drag. Hon bär äfven spår af att ha suddat och slarfvat, men i det ögonblick jag framkallar känslan tacksamhet, så ordnas de tilltrasslade dragen,

det halfslocknade bittra ögat får ett skönt uttryck, och rösten ljuder af ekon från ett troligen naturgodt hjärta.

Våra förfäder, romantikerna, skrefvo mycket om sköna själar; vi ha bara sett sköna kroppar; men kroppen är ju död i sig själf.

— Vi *äro* icke kroppar, men vi *hafva* kroppar.

Den, som massakrerat sin kropp, han kan se själar, midt igenom en flottig bonjour, en ändrad kofta.

Men om han genom den vackra klänningen, under den lilla runda kinden, den stolta barmen ser ett fult hjärta, då ryser han, och tänker på en död kropp, som skall förvandlas till något fult i en grop och lösgöra en ond ande, hvilkens syssla blir att plåga sofvande människor, eller hålla sällskap med fördömda.

Det är så skriande att se det sköna förgås, det ryser i hela skapelsen, människorna vända sig bort, dölja sina ansikten och gråta.

Nyss hände det på en opera, då scenen var fylld med artister, att den skönaste af de sköna, den lilla drottningen, sångerskan, gaf vika för sitt lynne; och där uppfördes en scen . . . mellan henne och hennes brudgum!

I ett ögonblick stod scenen tom!

Ingen ville se *det*; alla flydde förfärade, som om golfvet öppnat sig och jordens inälfor blottats; brandmästaren miste förståndet och släckte alla ljus, som om mörkret ensamt kunde vara fond åt denna scen; orkestern, som intet sett, fortsatte ett ögonblick spela, men tonerna förvrängdes till ett tjut . . . Efteråt! och till mänsklighetens heder, ingen talade om det; ingen erkände att det skett; men de som sett det, när de råkades, sågo de hvarandra in i ögonen som om de evigt ville gömma och glömma den synen; och med blickarne sade de hvarandra: tyst! det *får* icke vara sant!

Karaktärsförändringar.

EN UNG FLICKA AF mycket god familj, hade en mor som var ofantligt rik, men ansågs snål. Dottern var icke gifmild af naturen, kanske mycket sparsam; men när ryktet om moderns snålhet nådde hennes öron, slog hon om och blef slösare. Hon antog en reaktionskaraktär, motarbetade sin böjelse för snålhet och kastade pengar omkring sig, så att hon dog ruinerad, med man och barn.

En köpman hade en husdräng, som ända till 50 år var ett mönster af nykterhet, ärlighet, anständighet. Han var nästan ett åtlöje bland tjänsteflickorna för sin dygds skull, och att narra honom dricka var omöjligt.

Så blef han 50 år. En natt vaknade patronen vid knackningar på porten. Han klädde sig, och fick se poliser hemförande drängen i en droska.

— Hvad är detta?

— Jo, karlen är öfverlastad och har slagit ut en fönsterruta.

— Det är osant! svarade patronen; han super icke, och jag vill i morgon gå ed på att han är nykter men blifvit sjuk.

— Svär inte på det!

Patronen skickade efter husläkaren, som konstaterade sprit. Därmed började förfallet. Drängen råkade ut för en gammal kvinna, som förförde honom och gaf honom en dödlig sjukdom och, efter långa lidanden dog han. Men han hade äfven förändrat sinnelag och lynne. Den lugne behärskade mannen blef retlig och ondsint, hans goda blickar blefvo hvassa; han var icke sig själf mer, utan ett främmande väsen hade inträdt i honom.

När flickan blir gift, och särskildt efter barnet, brukar

hon ändra karaktär. Äfven under grossessen undergår hon sådana transformationer, att man inte känner igen henne. Mannen har gift sig med en flicka af den och den karaktären, men nu är han bunden vid en främmande person, en helt annan. Och under kvinnans period, som är mycket hemlighetsfull, synes hon inträda i förbindelse med det underjordiska. En ondska som är helvetisk, förbunden med total ommaskering, så att hon får nytt ansikte, nya begär och tycken, men mest begär efter det orimliga.

Hon afsöndrar under dessa dagar ett gift som är jod, och hela hennes väsen är giftigt, så att hon både kroppsligen och andligen kan förgifta sin man. Mose lagar betraktar henne som oren, och att röra henne var strängt förbjudet.

Kvinnan vid 30 år, den känna vi, och det är något fasligt. Hon känner ungdomen har flytt, men hon vill gripa den i flykten. All blygsel försvinner, hon uppträder själf som friare, tar initiativet och förför, bryter förlofningar, spränger äktenskap. Hela hennes uppfostran går baklänges, nedåt; hon älskar alla män, utom sin man; och när hon får en älskare, så hatar hon den också.

En af naturen svag människa, kan låta narra sig anlägga en hjältekaraktär. Men den klär honom icke, och hans mod synes tillgjordt! Efter sjukdomar och stora sorger har man sett mänskor icke vara sig själfva längre, utan bli sig olika.

— Det är så olikt honom!

Och man vill svära på att den mannen icke kunnat begå den handlingen.

Men man skall aldrig svära! Främmande viljor kunna inträda i en person, antingen genom umgänge eller på afstånd; därför så många hemlighetsfulla processer, där verkliga motivet aldrig kom-

mer fram, och där den an=klagade varierar sina upp=gifter i oändlighet, utan att kunna komma till medvetande om grundmotivet.

Människan har en viss fruk=tan och vämjelse för sig själf, och vill gärna vara en annan än den hon är. Det är väl döden som befriar henne från den obehaglige kamraten hen=nes bättre jag är fastsmidt vid.

Sorgen.

EN STOR SORG ÄR något uppbyggligt; lif⸗vet blir helgdagslikt; man har förlorat något, men man har fått något, något dyr⸗bart, kärt, som man vårdar. Man söker ensamheten för att ej profanera; man får motvilja mot mat och dryck, ty det man mottager är något som vill finna huset sopadt och rent, ögonen tvättas rena af tårar, hela kroppen gråter in⸗värtes, upplöses, man gråter sig till sömns, det är en nåde⸗gåfva som följer med tårarna.

Men det är helgdag hvar dag, det är försoningsdag och hvilodag; slaget kom upp⸗ifrån, och man lyfter blicken för att se efter om handen synes i en molnrefva.

Man kelar med sin sorg som med en kär gäst, vårdar den, ville visserligen vara den fri, men icke obetingadt. Den är förnäm, och tål icke hvar⸗dagslifvets bestyr; den sör⸗jande blir också förfinad, för⸗skönar sitt språk, sina seder; men den som tror man kan dränka sin sorg i vin, den misstager sig, endast med ensamma ljumma tårar kan den vattnas som en dyrbar blomma.

Den blommar ut visser⸗ligen, men den har satt frö först.

I Mose lagar förbjudes den orene och »den som har sorg» att offra Herranom. »Ty Herrens offer skall vara lustigt».

Detta med sorg kan väl icke betyda annat än att man varit i närheten af en död, hvilket medförde orenhet. Er⸗kännes dock att det gifves otidiga, orena sorger: buk⸗sorg till exempel, eller öfver⸗drifven smärta efter en förlust af jordagods; grämelse öfver en annans lycka som visser⸗ligen ingriper på min, men som jag måste unna en annan o. s. v.

Att gamla Förbundets folk sörjde med att vårdslösa sin person, icke raka sig, anlägga dåliga kläder, kan jag icke förklara, då jag sett det Nya Förbundets människor handla på motsatt sätt.

Jag såg en far som sörjde sitt aflidna enda barn, en dotter. Han såg själf ut som en död, med likets färg i sitt ansikte; det var som om han doge, eller som hon dog så småningom inom honom. Hon tycktes utlösas ur hans själ, alltefter som hon utlöstes ur sin kropp nere i grafven.

Han blef allt blekare och gulare, håret hvitnade, kroppen föll af; hans stämma blef hviskande, och sina samtalsämnen valde han med omsorg. Slutligen var han befriad, men äfven hon; ty efter en tid tyckte han sig stå i rapport med henne, mottaga tröstens ord; och i en dröm bad hon honom icke sörja längre, ty hon fick så ondt, när han grät.

Men det finns en sorg, som går öfver den öfver döda: det är förlusten af lefvande. Det är skilsmässans stora, gränslösa sorg, när kvinnan tar barnet med sig och går, om orsaken blott varit lusten till ombyte, eller harmen öfver en misslyckad present.

Där finns intet uppbyggligt, intet slut som med döden, intet hopp, ingen försoning. Han känner på sig hur hon går omkring och orenar hans själ, hur hon profanerar deras mysterium, vanhelgar förbundet, som dock ägde en gnista af evighetens ljus. Och han lefver i beständig fruktan att hon skall skänka bort hans själ åt en annan man, genom att gifva sin person, i hvilken han finns kvar. Och hans saknad efter barnet är dubbel, ty han känner när barnet längtar efter honom, och liksom på afstånd drager hans själ ut ur kroppen, då han vill ge upp andan af smärta, och flyga till barnet.

Det är att sörja lefvande,

[redacted]

och mot det är döden en salig glädje.

Men man har sett exempel, att den öfvergifne, genom att vårda sin sorg kunnat på afstånd bevaka och slutligen återvinna de förlorade.

Om han bara underhåller den heliga elden, följer de frånvarande med sin kärlek, och omger dem med välvillga tankar; osjälfviska, förlåtande, så flyttas hans goda sorg öfver på henne och förvandlas i ett stilla allvar eller tungsinne, som håller alla främmande inflytelser på afstånd. Han kan skydda henne med sina »tankeformer», omgifva henne med sin kärlek, så att hon blir liksom osynlig; och hans sorg blir till ett märke i hennes panna, hon blir tecknad, så att ingen har lust att nalkas henne. Friarne se att hon tillhör en annan, så att de förlora modet; och när hon talar, förnimma de hans röst, och då fly de: »Här är ingenting att vinna!» Men därtill fordras, att han icke släpper in främmande i helgedomen; icke söker sina vänner för att skepticera bort saknaden, ty det märker hon, när han släpper taget, och i samma stund är hon borta! Kvinnans stoft tyckes vara af en finare materia än mannens, och ett af hennes själshöljen också. Om mannen därför vill införa henne i sin själ, och riktigt äga henne under rocken, så måste han rena sitt grofva kött genom försakelser och vård; och han måste utrota sitt själfviska onda, smycka sin ande med alla de vackra egenskaper han ville besitta, men kanske saknar. Då först kan hans brud hålla sitt intåg i hans hjärta, och är hon väl där, så behöfver han icke stänga klaffarna, så länge nämligen han håller rent och fint i de båda kamrarna och förmaken.

Detta, mina vänner, unga och gamla, är hemligheten kunna bevara en kvinnas kärlek! Jag har talat! Måtte jag icke få ångra det!

De gamle afbildade Eros med ett sorgset uttryck. Kärleken, den stora, liknar sorgen; och samma yttringar äger den. Ett födande först af något som skall dö, och ett födande af något som vill ha lif; en pånyttfödelse efter en död. Och kärlekens högsta ögonblick liknar dödens; de slutna ögonen, dödens blekhet, medvetandets upphörande. Äfven när mannen fått det efterlängtade jaordet af den hans själ älskar, så gråter han — af glädje! Och hans lycka liknar en stilla sorg!

Vattnets symbolik.

FÖR DEM SOM LEF⸗va med ena benet på astralplanet skall jag meddela ett litet rön.

Vi minnas huruledes Cag⸗liostro opererade sina fjärr⸗syner och fjärrhörslar öfver en vattenyta, oftast bara i ett glas, utan att jag förstått or⸗saken.

Jag lefde i telepatisk för⸗bindelse med den kvinna jag skänkt ett barn, och hennes sinnesrörelser kunde jag på af⸗stånd förnimma såsom intryck något mellan smak och lukt, och som var ingendera. Jag gissade som många andra på den hypotetiska eterns vibra⸗tioner, ty doften var icke doft och smaken var icke smak, utan en hyper⸗odeur och en hyper⸗goût.

Nåväl, en dag var hon borta, både bortrest och utanför min mottagare (coherer). Där var afbrott på linien. Af en hän⸗delse gick jag till handfatet att bada mitt ansikte. Strax ofvanför den rena vattenytan förnam jag henne. Och detta bekräftades sedan hvarje gång jag stod lutad öfver en ren vattenyta. Men jag vågade icke, som Cagliostro, se efter om hennes bild syntes i vatt⸗nets spegel, ty jag drifver icke magi, hvarken svart eller hvit.

Hvad står då ofvanför vat⸗ten, som afdunstar vid rums⸗värme, eller + 18° som är vatt⸗nets atomvikt, $H^2O = 18$?

Vattengas uppstår vid + 100°, och vattenångor vid molnbildning, men här är nå⸗got annat. Är det atomvatten, eller är det etern, som skall befinna sig mellan molekuler⸗na, och som nu frigöres? Det vet jag inte, men en ledare för kropps⸗själens finaste strömmar af hög frekvens är detta fluidum, som håller sig öfver en vattenyta vid rums⸗värme.

Med tanken därpå, frågar jag mig om den underbara stämning man erfar om som⸗

maren vid hafsstranden äfven kan härledas från dessa dunster, vulgärt taladt.

I mina föreställningar om något riktigt herrligt ingår alltid en vandring vid hafsstranden med dem man har kär. Man behöfver icke tala; bara gå vid hvarandras sida, och känna hur man är samstämd; och man erfar hvarje vibration af hvilken våglängd som hälst hos den andra.

Går jag ensam vid hafsstranden så känner jag mig i rapport med hela mänskligheten; men jag mottager äfven impulser uppifrån, från andra höga regioner, råkar i extas, och blir bokstafligen upplyftad.

Nu minns jag från ungdomen kamrater, som icke tålde »lukten» af vattnet, och därför icke kunde bada, ty de fingo tryckning på bröstet.

Bland mina största ögonblick räknar jag dem, då jag, utkommen till hafvet, första gången får kasta mig på hufvudet från en klippa, sedan simma ut i friskvattnet, lägga mig på rygg och endast se det blåa hvalfvet öfver mig. Då har jag först renat mig i badet från sorg och synd; sedan ligger jag fri, utan ett tryckande plagg, sväfvande mellan de två elementen luft och jord. Och jorden ser jag icke, den har jag lämnat.

Detta första badet är för mig som en symbolisk, helig handling, ett dop i Jordan; och jag börjar nu förstå hur en yttre handling såsom vattenösning kan medföra inre gåfvor och tända inre ljus. Kommer jag däremot till en långgrund strand, och måste krypa i, då lider jag kval, och det trycker på bröstet. Alltefter som jag kommer ut på djupare vatten, stiger något orent ner ifrån fötterna, uppåt under bröstet, och hotar hufvudet, som först blir fritt när det dykt under vattnet.

Och detta med långgrunda bad utgör motivet i mina värsta drömmar, Tantaluskval!

Saulus Paulus.

SAULUS VAR MED och kastade sten på Stefanus, eller vaktade stenkastarnes kläder åtminstone. Han förföljde äfven Kristus och de kristna. Då frågar man ju ofta, nästan alltid, hade han rätt att rasa mot stenkastarne sedan?

Därpå blir svaret ett obetingadt ja, ty han ville därmed godtgöra hvad han brutit, och det var ju hans skyldighet tala med sin nya tunga.

Men han är nog ärlig och modig att alltjämt påminna om, att han icke undantager sig, »den störste bland syndare».

»Och jag tackar den som har gifvit mig kraft... mig, som tillförene var en hädare, förföljare och våldsverkare; men barmhärtighet har vederfarits mig, emedan jag gjort det ovetande i otro.»

Och hur Paulus kände sig såsom en helt annan person än den döde Saulus, det ser man af hans förfärligt hårda hand mot de två hädarne Hymeneus och Alexander, hvilka han öfverlämnade åt satan, på det att de skulle lära sig att icke försmäda.

Hvad som menas med dessa rysliga ord, har jag förklarat i Inferno. Den som icke förstått det, kan få närmare upplysning på de anstalter, där ingen ro gifves, ingen frid, bara ångest och förtviflan, och som icke kan botas med kallt eller varmt vatten, ty det är en själssjukdom, stundom kallad paranoia, emedan sinnet ser det som icke synes i hvardagslag.

Hopljugna karaktärer.

GOETHE BEGAGNAR uttrycket »Verlogene Wahrheiten» om Polonius' människovänliga snack. Jag vet inte om det passar in på det fallet.

Men i norska stor-dramatiken, där ljugs sanningar ihop, så att luften blir tjock som sumpgas. Och det ljugs ihop karaktärer också. Nora är bara koagulerad lögn: Hon ville till Italien, och därför skyllde hon på sin mans sjukdom, band honom till händer och fötter med en falsk växel. Denna ruskiga handling transmuteras till en hjältemodig, och hennes skuld perverteras till mannens.

Hon har på slutet ljugit om sig till martyr (l'art d'être martyre, Balzac), och mannen, hvilken verkligen behandlat henne som förtrogen och vän, han beskylles ha lekt med henne som med en docka. Men nu är hela detta geléet som kallas Nora, bara en docka; i kroppen finnes dock sågspån, men i gipshufvudet finns ingenting alls. Det är en tokig kvinna med vackra vador.

Fru Alving är nästan värre. När hon förebrår pastor Manders att han icke rymde med henne den gången, då är hon ju cynisk; men hon ljuger så fint att hon är vidunderligt moralisk, hypermoralisk, säger äfflingarne, hvilkas skald denne Casuist är.

Allt detta lögnväsen om rättfärdighet och lifsglädje, om trang till selvfölelse och bestämmelserätt, valget i frihed, Den store Kvinden, det vidunderliga att dö i skönhed på en ångbåtsbrygga, (men lefva i fulhet), i allt detta finns inte ett sant ord, jo ett enda, och det slutar på lögn: det är lifslögnen hos storljugaren!

Jag känner en man sedan 40 år, som ljugit ihop en

karaktär åt sig, eller rättare en karaktärsmask.

Han är så svår att skildra, ty han har trasslat till sig under dessa fyrtio år. Och han är så skickligt grimerad, ehuru eljes osminkad i sitt uppträdande, att jag icke kan skilja fetsminket från läderhuden. Äfven om jag kunde tvätta honom, så sitter skägget dock kvar och det verkar som lösskägg. Jag skulle vilja raka honom, ty jag tror att hans ansikte då först skulle visa sig, ja, jag inbillar mig att jag aldrig sett honom i ansiktet, aldrig sett hans mun, Det började emellertid så här. Jag såg honom på en offentlig lokal, och blef rädd för honom genast, ty hans sneda räfansikte ville visa sig vänligt mot mig, men verkade bara inställsamt af intresse, emedan jag kunde gagna honom.

— Det var en faslig figur, sade jag efteråt.

— Han, som är så snäll, och så omtyckt sen!

Det var han nu inte, men han var populär, emedan han var representativ och kunde tala. Han kunde äfven tala roligt, göra gubbar, och karikera sig själf. Detta var en ren nödvändighet, ty han var gement ful, och det visste han.

Men han kunde något, som män eljes ha svårt för, han kunde smickra, det är uttydt, berömma det han klandrade inom sig, och själf vid behof görande sig liten framhäfva en annans storhet, äfven en medtäflares. Detta fick han ibland ångra, då han började citeras som auktoritet; ty när han varit med att upphöja någon, så var det sedan svårt att dra ner igen. Men då hade han alltid skämtet och bondgrinet till hands.

Han tillhörde denna naturliga grupp af »fähundar, som tala väl om alla människor» emedan det renterar, icke af medfödd godvilja. Han spelade frispråkare, men var baktalare, dock endast i a parte och inom parenteser, ni vet

denna gest af handens afviga som träder upp till vänster om vänstra mungipan när det förtalande ordet slänges ut i hopen.

Detta principiella vältalande om alla verkade dock störande i sällskap och gaf anledning till gräl. Någon tar upp till behandling en notorisk och afslöjad bofs sista streck.

Genast började denne advocatus diaboli sitt försvarstal:

— Åh, ni är så orättvisa mot honom! Jag tycker han är en snäll människa, för det är han! Och alla ska då hacka på den lilla stackarn, men jag håller på honom, ni må säga hvad ni vill.

— Det är då märkvärdigt, svarades nu, att dina sympatier alltid stå på bofsidan...

— Hur så?

— Därför att du alltid har ett godt ord till bofven men aldrig för den förfördelade, som förtjänade det.

[Stormgräl.]

Men befann han sig vid ett godt bord, vid ett godt glas, så kunde det hända, att han af ren njutningslystnad slungade sin skyddsling, och gick på kompromiss:

— Ja, du har så rätt, det är nog en stor s — stöfvel egentligen! Detta »egentligen» var dock hufvudsaken vid temats behandling. Ett annat anförande kunde återgifvas så här.

— Jag var hos Hugo's i går; åh det är så snälla människor, och jag vet inte hvem jag tycker mest om, honom eller henne. Jag är som barn i huset där, och hon håller sitt hus, jaa, det får man leta efter maken. Hon är en stor kvinna. Det är vänner, må du tro, du tycker inte om dem, hva? — Ja, han har ju sina sidor, lite knaster, kanske inte så renhårig heller, men i alla fall... skål du!... Han talte så vackert om dig. Det var tvärtom, men jag fastnade i fågellimmet och besvarade den oväntade vänligheten med en liten pane-

gyrik; men den kom honom att vända, så att vi började väfva vadmal och gick midt igenom och bytte plats. Då tog jag fatt henne, och för att vara tillmötesgående, så sade jag allt ondt jag visste, om henne. Detta hade han aldrig hört förut, ty hon var populär, d. v. s. protegerade de kreerade storheter, lancerade och störtade. Jag måtte ha uttalat hans hemliga tankar, och rört upp hans agg, ty nu flög proppen ur! och efter en lång nedgörande kritik på den stora kvinnan, gaf han sitt ultimatum så här:

— Jä, hon är nog en lika stor d—l som systern! Och jag har en gås oplockad med henne, med båda för resten! Jag ger dem f—n, egentligen, (där kom ordet igen!) och jag går aldrig i deras trappor mer!

[Paus.]

Åtta dagar efteråt, skulle jag gå upp i ett ärende till Hugo, icke till frun. — Hvem möter jag i trappan? Honom, som aldrig skulle gå i deras trappor mer!

Lyckligtvis gapskrattade han först, så att jag slapp ställa om mitt ansikte till ett likgiltigt, oförstående.

Denna man gick fram i lifvet och vann sina syften, men alltid med svårigheter; och svårigheterna framkallde han själf genom sin opålitlighet och sina intriger. Han spelade blygsam, men dolde därunder den omåttligaste äregirighet. För en så enkel sak som att öfva sitt yrke, satte han i scen en apparat som räckt att eröfra en provins. Han exponerade sin person, drog omkring från middag till supé, höll tal och utbragte skålar, gaf hugg då han hade trupper, men afväpnad kröp han; kände alla klocksträngar och alla trappor; slungade vänner, när de generade och blifvit oskadliga, men höll styft på sina vänner ändå. Man tillskref

honom, kanske med orätt, en ungdomsväns undergång, hvilken dock var utsatt för ett förräderi. Han kryssade, från högra stranden till vänstra, gjorde slag och kovände, kapsejsade ett par gånger, men fick rätt köl igen, och slutligen var han framme. Vid femtio år skulle han då firas.

Där var mycket folk, mångahanda, och de flesta förvånades att se hvarandra, ty de voro icke vänner, tvärtom, och de baxnades till och med när de funno den och den och den, vara med.

— Ja — så, sade en gammal filur, ser de ut på det här viset, hans patroner och klienter?

Den stora salen liknade verkligen en trasmatta i alla kulörer; gamla vänskaper utslitna, men tillklippta och färgade och nya bekantskaper med band och stjärnor.

Det var som om han utställt sin skam i en montre, som om han visat alla sina hemliga intriger; alla kanaler och trappor och klocksträngar syntes där.

Så började afrättningen! Det första talet höll på att verka förstämning, ty det var mördande, men humoristiskt. Sedan kom, helt enkelt, en nidvisa . . .

Dagen därpå reste han bort! Ett år efteråt var han religiös; men två år efteråt var han det icke mer!

I hans förhållande till mig vill jag vara kort.

Det uppstod genom yttre tvång ett slags vänskap. Vi arbetade tillsammans, men när jag fick skam, så flydde han, jag väntade icke annat, och blef icke ond. Han sökte mig sedan, och flydde mig, omväxlande. Han ville gärna få något af mig, men ville icke lära, utan taga.

Alltid intresserade han sig för mitt öde, ingrep ibland med rå hand.

Jag sökte honom aldrig. Men jag hade ibland en obehaglig känsla af hans vän=

skap, så att jag en gång brast ut:

— Jag önskar jag vore fiende med den mannen!

Men jag fick aldrig beslag på honom.

Sista året dök han upp i mitt hem vid några tillfällen jag förlåtit, men icke glömt! Man hade tillfogat mig en oförtjänt sorg och skam, och därvid hade Hugo's medverkat. Nu kom han, och jag såg i dörren på hans detektiva ansikte, att han nyss lämnat dem, och att hans ärende bestod i att »se efter om jag led riktigt».

Jag beväpnade mig, och lät honom tala.

Han ville fråga, men vågade icke.

Då gaf jag villospår och gjorde kast som haren.

— Jag är för gammal, sade jag! . . . (det var icke sant! men när jag påtog mig skuld, så var den lögnsynden kvittad).

Då sken han upp!

— Så ska man säga!

Det var det han ville; han ville se mig förkrossad under andras skuld, framför allt förkrossad, då njöt han. Jag tryckte som haren, och han hoppade öfver mitt hufvud.

Så ledde jag honom händelsevis in i ett rum, mycket vackert, med möbler och rekvisita som en herre icke brukar. — Han började vädra och forska. Det glada öfvermodets geist lade sig ner; han blef orolig, sedan nedslagen; och när han slutligen fick se ett par små röda skor under soffan, blef det hans tur att förkrossas, först, och sen bli ond. Men han vågade icke visa att han blef ond, utan gick, lite för hastigt dock. Han hade fått veta något, men icke det han velat. Han hade fått veta motsatsen, och han kunde icke gå till Hugo's stora kvinna (den stora d—ln) och glädja henne med mina lidanden! Glädje och lidanden!

Och denna man kallade sig min vän, ibland min enda, ibland min bästa!

Då kände jag emellertid hur ond han var! Och jag strök ut hans namn ur mitt sinne! Det var lätt gjordt, ty vid det namnet erfor jag ingenting, eller också något falskt som gjorde mig falsk, hvilket jag icke vill vara. Men hans falskhet var positiv, ty den var icke frånvaro af en uppriktighet som man inte kan begära af mänskorna. Hans natur var motsatserna af alla de vackra egenskaper han klädde ut sig med. Sålunda, och för att komplettera bilden, så gaf han sin största rol i »den lyckliga familjefadern», »patriarken», hemmets man, och naturligtvis förgudade han sig i sin riksbekanta maka (»som var en stor d—l» i elakhet).

Men han var icke alls af familjesorten, hvilket strax märktes, när han trädde in i en ungkarlskrets. Där medförde han alltid en dålig ton; och hans samtalsämnen rörde sig i så låga regioner att pojkar skämdes; där blottades till och med detaljer från hemmet, som en gift man icke blottar (utan orsak åtminstone); där kunde till och med den dyrkade bli humoristiskt behandlad; och på efternatten följde den lycklige maken och fadren med pojkarne till — lokaler.

Hans sista bref till mig förblef obesvaradt.

I denna märkliga skrifvelse varnade han mig för vissa karaktärsfel, dem jag saknar, men som äro utmärkande för honom.

Eget är emellertid, att han anses vara »en karaktär»; man menar väl något decideradt. Och det finns ju där; ty en så deciderad karaktärslöshet har jag aldrig sett i mitt lif.

Men jag tänker mig honom ibland i Swedenborgs afklädningsrum på andra sidan döden. När man börjar raka honom först, plocka af honom plagg efter plagg; sedan tar af huden, musklerna, benen, då allting befinnes falskt, så

[redacted]

blir ju ingenting kvar af hela mannen!

Det är hopljuget; och lögn är negativ kvantitet; drar man roten ur den, så blir det ännu mera minus, ända tills man råkar minus oändligheten.

Jag har gått för långt, jag har räknat galet, och får börja om igen, säger jag mig.

Men jag har icke hatat mannen, jag har tvärtom legat under för en viss sympati; hur kan jag då se honom så bottenlöst tom, så förljugen, så overklig?

Det vet jag inte! men det är väl hans fel, som omgifvit sig med denna dimma af lögn, att man inte kan se honom. Han har själf ritat till sin bild, vanställd, anamorf, så att man måste ha en cylinderspegel för att få slarfvarna att presentera sig sammanhängande. Jag äger icke den spegeln ännu, och därför är felet lika mycket mitt som hans, att jag inte kan se honom i annat än anamorf projektion, det vill säga som en blomma prässad i en bok.

Ett ord till: är det möjligt att jag begagnat för stor måttstock, och därför fått honom så liten? Att jag ställt mig på ett berg och sett honom uppifrån i förkortning?

Kanske mänskor i lifvet och på jakt efter lyckan äro så alla? Måhända har han sett mig lika karaktärslös och lögnaktig? Tänk om jag var sådan som jag skildrat honom?

Det finns ju många, som bruka skildra mig så där, och alltså kan ju vara möjligt att jag är sådan. Det vore fatalt.

Men tröstlöst vore om alla liknade denna hopljugna karaktär.

Karaktärsteckning.

SE HURU VID KINE⸗matografen många ljus⸗bilder som måste tagas i följd för att få en enda rö⸗relse till stånd, och ändock darrar bilden fram. I hvarje vibration fattas en mellanled. När det skulle behöfvas tusen momentbilder för en arm⸗rörelse, hur många myriader skulle då icke behöfvas för att skildra en själsrörelse. Diktarens mänskoskildring är därför bara förkortningar, konturteckningar, alla ofull⸗komliga och alla halffalska.

En riktig karaktärsskildring är därför svår, nästan omöj⸗lig; och försökte man göra den fullt sann skulle ingen tro på den. Man kan bara antyda.

Ofelia i Hamlet till exempel synes mig dock vara ett omed⸗vetet försök att i samman⸗drag gifva en karaktär med alla dess nyanser som vulgus kallar inkonsekvenser, och hvilket gör att skådespe⸗lerskor i alla land frukta den rollen såsom svår.

Ofelia är den ljufva, det hjälpes inte, men hon kan icke vara det hela dagen.

I första entrén med brodern Laertes försvarar hon icke undergifvet ett fritt uppfö⸗rande (gentemot Hamlet), men hon är lika ljuf, fastän hon begagnar ordet liderlig.

I hennes andra scen med Polonius, mottager hon under⸗gifvet faderns varningar. Detta är icke inkonsekvent; det är en ny face; hon har blifvit skrämd, och mot fadern måste hon ju iakttaga ett annat upp⸗förande än mot brodern. Ham⸗lets något cyniska kärleks⸗förklaring mottager hon med samma oskyldiga oförstånd med hvilket Julia är oberörd af Ammans råa tal.

— — — ve mig, ve!
Som sett hvad jag har sett och nödgats se.

Hamlet: Tänkte ni att jag menade något oanständigt?

Ofelia: Jag tänker ingenting, min prins!

Det är riktigt svaradt! Hon reflekterar icke öfver en känsla, som icke kan analyseras, och hon återvisar Hamlets cyniska sätt att skepticera bort sin kärlek.

Ofelia: Ni är stygg; jag vill se på pjesen.

Därmed afböjer hon vidare anfall. Men när prologen gått, säger hon bara:

— Den var kort!

— Som kvinnans kärlek! svarar Hamlet.

Men då blir Ofelia svarslös, ty hon vet att hon skall dö af sin kärlek.

Men då Hamlet interfolierar i skådespelet på scenen, blir Ofelia ironisk.

— Ni är så god som en korus, min prins.

Den ljufva blir spetsig! Hvarför icke, för ett ögonblick!

Hamlet: Att få mig slö skulle kosta er vackra suckar!

Ofelia: Ju bättre dess värre!

Här synes Ofelia cynisk, då hon inlåter sig i svaromål på denna Hamlets råhet. Jag tror dock att hon svarar något meningslöst, bara för att afklippa, ty jag finner ingen mening i hennes svar, och vill icke utkonstruera någon.

Så kommer Ofelias så kallade vansinne, där hon sjunger visor af den art och med ord som äro den ljufva så främmande! Hvad betyder det? De lågo väl där på botten väl gömda, undertryckta; och när det lilla hjärtat brast, rusade de ut med blodet. Hvarför icke? Det är en ny face.

Hamlet har med sin råhet dödat hennes kärlek, och hans onda ande som han slungat in i henne, talar nu genom hennes ljufva mun.

Det är en förfärlig anklagelse mot mannen Hamlet, men den är svår att ta tillbaka. Hörom nu hur vackert den oskyldiga broderskärleken talar, och hur skönt Laertes har sett sin fagra syster:

— Du majros! Dyra flicka! Ljufva syster!
Fint som ett doft är kärlekens natur,
Den låter af sin varelse det bästa
Förflyga för att nå den älskade!

Dessa sista rader ville jag tolka så, att när Ofelia låtit sitt bästa flyga ut att söka den älskade, har hennes ande lämnat kroppen, och hittar icke hem. Därför är det bara det svaga, tämligen orena kärlet, som ger ljud utan tanke.

Den som någon gång varit i extas vet hur det känns: som om hjärtat ville flyga ur kroppen, anden ges upp; det måtte påminna om en vacker död!

Nu kommer Hamlets sätt att karakterisera Ofelia, som han mördat med sin skepsis. I de första akterna är han ju bara hånfull mot henne. Han indiktar visserligen icke sina fula tankar i henne, men han tar upp ur hennes fina materia det låga som ligger där, och hans sätt att se henne är icke vansinnets, ty han spelar ju bara vansinnig, utan hans syn är förvänd; han kanske själf begått självmord genom att låtsas vansinne.

Men så dör hon, och vid grafven ger Hamlet sin kärleksförklaring:

Jag älskade
Ofelia! Ej fyrtitusen bröder
Sin kärleks rikedom summera kunde
Så högt som jag!

Skall man tro att Hamlet älskat henne, då han behandlat henne som en sköka, och sagt till henne, och talat om henne de skamligaste ting?

Därpå svarar jag obetingadt: ja, han älskade henne trots allt!

Där finns ingen inkonsekvens, det är bara olika sätt att se; nivåförändringar för synpunkten, dem landtmätaren söker för att få en riktig helbild af sin terräng.

Enkla sinnen tala alltid om motsägelser och inkonsekvenser, men allt lefvande är sammansatt af element som icke

äro homogena, utan måste vara motsatta för att kunna hålla ihop, liksom de krafter, hvilka draga olika till olika.

Sålunda är Hamlet själf endast sammansatt af skenbara motsägelser, ond och god, hatande och älskande, cynisk och svärmande, elak och öfverseende, stark och svag, med ett ord: en människa, i hvarje moment olika, som människan ju är.

På samma sätt med Polonius, hvars öde sannerligen är för hårdt; att som mördad ligga ogild. Han är ju en god fader, oklanderlig mot barnen, trogen sin kung; rädd om sin dotter hvilken han naturligtvis gärna ser gift med prins Hamlet, så länge denne är klok. Att fadern blir rädd för en tokig människa är ju klart och det värsta han tillåter sig är det, att han åt sin herre lyssnar bakom en tapet för att uppsnappa farliga hemligheter, då Hamlet på goda skäl misstänkes för att vigla upp folket till uppror. Hvad är då kvar som gör att Polonius alltid skall spelas af en komiker? Hans lilla narraktighet som hofman; men denna egenskap kan lätt förvandlas i en sällskapsdygd, som heter affabilitet och är mycket värderad i kretsarna. Och den lilla yrkessjukan sitter lika löst på hofmannen som guldet på rocken. Polonius' medgörlighet i likgiltiga ting, såsom hur molnen se ut, är icke något karaktärsdrag, det är endast ett sätt att vara. Jämföre man därmed hans vackra afsked till sonen Laertes i 1:a akten. Det förtjänar äfven uppmärksammas, emedan det synes taget ur Havamal men uppblandadt med gammaltestamentliga välsignelseformler.

Polonius [till Laertes]:

I bogen på ditt segel sitter vinden,
Man väntar Dig! — Se där välsignelsen!
[Han lägger handen på Laertes hufvud.]
Och prägla i ditt minne dessa regler:

Gif dina tankar ingen tunga; gif
Ej någon öfverilad tankehandling.
Var höflig, men på intet vis gemen;
Den vän du vunnit dig och fyllest pröfvat
Fastnagla honom vid din själ med stål,
Men nöt ej ut din hand med hälsningar
På hvarje nykläckt ungtupp till kamrat
— — — — — — — — — — —
Hör en och hvar, men tala ej med alla,
Tag alla skäl, men spara på ditt domslut.
— — — — — — — — — —
Men nog min son! Var trogen mot dig själf;
Och däraf följer det som natt på dag,
Att du mot ingen man kan blifva falsk.
Farväl, och bringe min välsignelse
Uti din själ till mognad mina råd?

När jag läser detta manʒliga vackra tal, så undrar jag om icke Polonius gäckas med Hamlet då han håller med om allting, och att gubben spelar narraktig, ty han är mycket slug och världsklok, då han ger Rinaldo en mängd rätt oskyldiga föreskrifter om spioneriet på Laertes i Paris.

Polonius är »höflig, men på intet vis gemen», och tyckes själf icke »ge sina tankar tunga». Och en man som vågar säga åt sin son: »Var trogen mot dig själf» den är ingen narr, fastän han kan vara narraktig eller låtsas vara det!

Själfva kungen då, är han alltigenom kolsvart? Det kan han icke vara, då han vunnit en kvinnas kärlek. Mördare är han, men efter gamla tiders begrepp, det vill säga som folket mest. Själfva Hamlet mördar (Polonius) opåtaldt, och är nog rå att själf släpa ut liket.

Med ett ord, och allt som allt: Shakspeare skildrar mänʒniskor, i alla deras facer, lika inkonsekventa sig motsägande, söndriga, sig söndrande, stridiga, obegripliga egentligen som mänskobarnen äro. Men icke alltid gör han detta, och icke fullständigt, ty det kan man icke!

Bren från helvetet.

DEN FRÅNSKILDE mannen gick en afton att få hämta sin lilla 6⸗åriga dotter från modren. De skulle promenera, se på bodfönstren och köpa leksaker, bara en timme. De skulle mötas utanför hennes port.

Den lilla kom, vemodigt glad, liten skälm i blicken.

Den gatan, den gatan, det huset, den trappan, där han för icke länge sedan sprang upp med famnen full af gåfvor, för att en timme se det vackraste hem och det skönaste lifvet visar: ungmor, flickmor som lägger sitt barn! — De två tillsammans! den ena vackrare än den andra! och i kärlek förskönade, eller i en vänskap som uppstått i smärtfull ensamhet.

Han tog den lilla handen, och de gingo den numera svarta gatan framåt, då barnet vänder sig och säger halfhögt: mamma går bakom!

Hvarför vände han sig icke om, utan förde barnet med sig, ökande farten?

Fråga sju års kval, som beröfvat honom självkänslan, så att han icke trodde sig längre äga mera det stackars ensamma hjärtat som gick bakom förkrossadt och längtade efter försoning.

Barnet vände sig om än en gång, flera gånger, som om hon vore med om en komplott i all vänlighet, och mannen kände i den lilla handen hur hjärtat slog af väntan och hopp!

Men han gick rakt fram, ty han trodde icke mer på ett återvändande, och han vågade icke befara ett hånleende eller ett högmodigt hvasst ord.

Han kastade in på sidogator, men han kände hur hon följde . . .

Hvem led mest dessa fem minuter i helvetet, där känslor korsades? Barnet med sina vackra gäckade förhoppningar, modren med sin kränkta

[redacted]

självkänsla, då hon nu vid rännstenskanterna letade det hon kastat bort, mannen med ovissheten och tviflet i ena hjärtkammarn, och i den andra den gränslösa smärtan att behöfva såra det lilla barnahjärtat som ingen skuld ägde?

Men medan det pågick erfor han nästan ingenting, ty han bedöfvades af slaget. Först dagen efter kände han knifven i hjärtat, och ju längre tiden gick om, dess mera ondt gjorde det!

Juvelskrinet.
Eller
Hans bättre hälft.

NÄR MANNEN UNder kärlekens första dagar deponerat sin själs bästa och vackraste hos den älskade kvinnan, så har han hos henne gömt en skatt. Sjunker han sedan under hvardagarnes tunga tyngder, och tappar han bort sina smycken, så brukar han återfinna dem hos henne, som vårdat och gömt dem hos sig (dock icke alltid!). Det är i sådana ögonblick han kallar henne sin bättre hälft, och hon är det. Hon kan i den rätta stunden ge honom igen en vacker tanke, ett skönt ord, som han en gång gifvit henne; då blygs han, och sörjer sig själf såsom en fallen, och när han ser sitt förra i henne, känner han hur djupt han sjunkit, medan hon står kvar däruppe på den rena hafsklippan. Då ser han upp till henne, ropar hjälp, och när hon räcker handen, så reser han sig, och han tackar henne som räddat honom.

Paulus förklarar detta så ofta misstydda och verkligen svårtydda förhållande mellan makar:

»Dock är i Herren hvarken mannen utan kvinnan eller kvinnan utan mannen; ty såsom kvinnan är af mannen, så är ock mannen genom kvinnan, men allt är af Gud.»

Därför synes i ett rätt äktenskap hvarken mannen för sig, eller kvinnan, utan båda förnimma sig och förnimmas af andra som ett väsen. Och när den ena får något skönt af den andra, så skall den tacka, och den andra tackar för att den fick ge. De tacka hvarandra, ty de äro samma varelse, och utbytet af gåfvor och gengåfvor är beständigt, oaflåtligt, så att de icke kunna skilja på gifva och taga.

Därför är ett rätt äktenskap oupplösligt; det kan icke afvittras, icke skiftas, ty det som äges är inalienabelt, gemensamt, och egendomen kan icke realiseras, ty den är ett andligt, som icke köpes och säljes.

Men hur det är, mannen som är ute i lifvets råheter förlorar förr sina smycken än kvinnan, som är skyddad vid det välstängda hemmets varma härd. Där kan hon vårda skrinet, och gör hon det troget, så skall han alltid se upp till henne som till sitt bättre jag.

Mumiekistan.

SJU ÅRS ÄKTENSKAP hade gått; de hade icke vårdat lampan, utan den rökte, så att allting blef svart i det vackra hemmet. Nu sitta de i hvar sin ända af våningen, därför att de inte kunna se hvarandra i ögonen. De sörja hvarann som döda, och de sakna sig själfva som bortkomna barn.

Då öppnar han en låda och tar fram ett skrin. Det slår en doft af friska rosor kring rummet, fast den kommer blott från torra rosenblad, som ligga pressade mellan pappersblad.

Det är hennes bref, hans bruds, för sju år sedan.

Se så vackert allt är; papperet ännu i obleknad fin lavendelfärg med guldkanter, alldeles som bröllopsglasen; kuverten så prydligt vikta som vaggans örngottsvar med broderier på; själfva bokstäfverna i fagra linier af mjuka ord från sköna läppar, som le i fina kurvor... Skönhet och kärlek i tankar och känslor, — där fann han henne åter? Hon låg i skrinet, balsamerad i rosors och violers blad! Men nu är hon död! Då gråter han!

Och i andra ändan af våningen sitter hon öfver sin lilla mumiekista och talar vid sin kära döde. — Och då gråter hon!

För alltid förlorad!

För alltid!

I vindskontoret.

BARA TRE ÅR HADE gått, sedan han gifte sig, och nu hade stor⸗men tagit alltihop med hustru och barnet. Han skulle gå upp i vindskontoret och häm⸗ta något undanställdt. Så kom han upp i detta loft där det alltid prasslar och knäpper, där en katt smyger, och där husets inelfvor visa sig i tak⸗stolar och skorstenspipor, där det är sotigt och dammigt till och med på spindelnäten.

Han öppnade hänglåset! Där låg hela strandgodset efter skeppsbrottet. Det var för sent att vända om, och han stannade.

Gaflarne af hennes brud⸗säng med grönt siden och förgylld messing. Lillans vag⸗ga och de sex hennes mjölk⸗flaskor, som modern själf an⸗sade, med sina små händer i det iskalla vattnet; alla blomvaser och glas, som kom⸗mit i huset alltsedan bröllops⸗kvällen då salsbordet var fullt.

Där stod rosenkorgen hon fick till förlofningen och som sedan blef sykorg.

Torra blombuketter, lager⸗kransar, böcker till ock med, gåfvor från honom till jul och till födelsedagar, med vackra tillägnan . . .

Men där fanns förhistoriska saker, små flickmöbler från hennes barnatid och dem hon fört med sig i nya hemmet. En japansk skärm med kry⸗santemum och guldfasaner, en liten matta, ett blomställ. Men hvarför alla dessa reli⸗ker häruppe i sot och damm, och icke därnere hos honom, som dyrkade minnet?

Vågade han icke se dem hvarje dag eller ville han icke? . . .

Så fick han ögonen på ett litet hängskåp liggande i en papperskorg. Ett svagt minne om något ögonblick som lik⸗nade julafton slog upp, barna⸗ögon, små hvita mjölktänder, gropar i kinderna, första spel⸗

dosan då lillan spelade för julgran, för gunghästen, för dockorna Rosa och Brita...

Han öppnade hängskåpet; där var ingen speldosa, men där låg en fonograf, mycket liten och enkel, en leksak, som bara kunde säga ett ord, ett enda! han mindes inte hvilket.

Nyckeln låg bredvid, han drog upp urverket; och så öppnade han rigeln.

Det surrade som ett bi först; men det stack icke efteråt, utan det hviskade, det enda ordet, den kunde: Älskade!

Och med hennes röst! Ja det var ju intaladt af henne, fast han glömt det.

— Älskade!

Då skrek han till Gud, han röt mot himlen, och så föll han till golfvet! Och liggande kunde han endast jämra sig: Om de voro döda åtminstone! Om...

De voro nämligen icke döda. De lefde!

Det var det ohjälpliga, oförsonliga; och det här alltsammans var icke reliker, det var strandgods!

Bildhuggaren.

ÄFVEN NÄR MANnen råkat ett skapelsens mästerverk i sin kvinna, så äflas han att retuschera bort små fel i teckning och färg, och få sitt konstverk så felfritt som möjligt. Detta förstår hans lilla kvinna icke alltid, och hon blir oftast retlig:

— Du ser då bara fel på mig.

— Tvärtom, du är för mig det skönaste, men jag vill ha dig fullkomlig. Du skall till exempel aldrig vara vred, ty då bli dina vackra ögon fula, och det lider jag af. Du skall icke klä dig i ärggrönt, ty det är icke din färg, och du ser giftig ut, så att jag vänder mina blickar ifrån dig, o. s. v.

Att äta är icke vackert, och att se sin älskade skjuta in mat i den vackra munnen som skall tala vackra ord, le ljusa leenden och knyta de mjuka läpparne till något liknande en blomknopp att andas in i en kyss, det kan vara rent af fult! Därför brukar man dölja den osköna förrättningen med lätta samtal, så att man glömmer hvad den sköna munnen nu har för sig.

— Alltid skall du anmärka på mig... Säg något vackert en gång!

— Kan du inte läsa i mina ögon att jag beundrar dig, inte behöfver jag säga det med läpparne. Men jag vill att du skall vara fullkomlig. Det är hela saken!

På tröskeln (vid 5 år).

EN DOKTOR OGLE meddelar i sin statistik att på 26 år hade fyra fall af själfmord förekommit bland barn mellan 5 och 10 år.

När jag läste detta, mellan 5 och 10 år, så kom jag att tänka... Nej! 5 år! Är det möjligt? Och motivet? Jag kunde inte tänka längre, men jag såg en. scen, två scener, tre...

Fem år var den lilla flickan; hon lekte inne hos modern, barn måste göra något, men modern var nervös emedan hon festat och flirtat öfver höfvan.

— Gunga inte på hästen, mamma får ondt i hufvudet!

Den lille tog och klämde en katt som skrek.

— Gör inte så, mamma är sjuk.

Barnet var snällt och ville icke göra emot. Hvad skulle hon göra?

Hon satt sig vid salsbordet och teg för att icke göra mamma ondt.

Men en liten barnkropp kan icke vara stilla, får inte heller, den rör sig af sig själf; och troligen måtte hon ha sjungit inom sig någon visa, ty de små ostyriga fötterna angaf takten mot stolsbenen.

Modern rusar upp.

— Gå ut till Ellen i köket olydiga barn!

Barnet var icke olydigt, och dubbelt kränkt i sitt lilla hjärta gick hon ut i köket, snällt och lydigt.

Men strax därpå visade hon sig på tröskeln igen: Ellen diskade!

Där stod barnet, på tröskeln, utvisad från två håll, tillbakastött, utan att få vara någonstans.

Hon såg ut som ett förtvifladt barn, utan tårar, men med hela den ensammes fasa i sitt vackra ansikte. Stum, förstenad, som om ingen plats funnes i hela världen för henne, som om ingen ville ha henne, utan att hon visste

[redacted]

hvarför. Sannerligen stod hon i det ögonblicket på lifvets tröskel, ty plötsligt ljusnade hon, och närmade sig det öppna fönstret, som låg högt från marken.

Till moderns heder måste jag bekänna, att hon i den största ruelse skildrat scenen för mig, och att hon sprang upp, tog barnet i famn, och lekte med det tills solen gick ner!

— Om det händt barnet något, ja, då hade jag i evigheter lefvat i förebråelsernas helvete; och nu tänker jag: hvarje ögonblick jag icke skänkt mitt barn, hvarje liten glädje jag underlåtit bereda henne skulle, om hon gick bort, komma mig att gråta själen ur kroppen, eller tvinga mig att gå ut i rymden och söka henne bland stjärnorna för att be om förlåtelse; om det fanns förlåtelse: — — —

Vid 5 år, på lifvets tröskel, i alla fall!

[redacted]

Hemliga lagar.

NYLIGEN BERÄTTADE en bekant följande lilla historia, som i sin enkla ryslighet kom mig att grubbla en tid efteråt.

En man råkade i fängelse för en förseelse. När han satt där inspärrad, mottog han följande underrättelse från hemmet.

Om direktören själf eller fängelsepredikanten hade modet frambära nyheten, minns jag inte, men den bars fram i alla fall, orden uttalades af en mänsklig tunga och nådde den olyckliges öra, för att intränga i hjärtat och göra sin verkan.

Den fångnes hustru hade tagit en älskare; och en dag, då de ville vara ensamma, hade de aflägsnat barnet, mannens barn. Barnet hade gått ut genom fönstret, och lefde icke mer!

Det var allt!

När jag hörde den historien, kom jag att tänka på Lille Eyolf, som blef ofärdig, därför att makarna ville vara ensamma.

Och jag erinrade i samma drag en händelse i utlandet 1893, där ett barn »föll» ut genom fönstret under liknande omständigheter. Om det »gick» ut, vet jag inte, men vid sådana fall brukar rethoriken få dra slöja öfver sorgen.

Detta kom mig att tänka på en scen för länge sedan, som jag icke förstod då. Barnet var anvisadt köket till uppehållsort. Kokerskan tyckte icke om barn ... Jag kom ut att söka den lilla, men hon var icke i köket. Hon stod i trappgången, vid ett öppet fönster, fyra trappor upp, lutad öfver räcket — jag tror att en demon öppnat fönstret!

Jag bad Gud förlåta oss denna oförståndets synd! Och vi gjorde aldrig så mer!

Hvad är detta? Finns det hemliga eviga strafflagar? Eller har barnet så utveck-

ladt förstånd och känsla, att det af fasa för det hemlig- hetsfulla, som föräldrar tro sig kunna dölja, gripes af en skräck för lifvet självt, när det lekes med skaparkraften på otillbörlig tid!

Det veta vi icke, förstå icke, ha icke förstått, men så är det!

Blif icke ond på mig nu, du moder, du fader, för att jag berättat detta opassande!

Kanske du tackar mig en gång, när du undgått det grymmaste lidande, som du kunnat ådraga dig af idel oförstånd eller okunnighet!

Goethe om bibeln.

ECKERMANN HADE köpt en engelsk bibel, där apokryferna saknades, och han beklagade detta inför Goethe, som bland annat svarade:

»Äkta eller oäkta, det är rörande bibeln helt underliga frågor ... Jag anser alla fyra evangelierna vara alltigenom äkta, ty i dem finnes ett återsken af detta upphöjda som utgick från Kristi person och af så guddomlig art som någonsin det guddomliga uppenbarat sig på jorden. Frågar man om det ligger i min natur att visa honom tillbedjande vördnad (Ehrfurcht) så svarar jag: Ja fullkomligt i min natur (Durchaus!).»

Sedan kommer litet Voltairesvammel om solen och reliquier, om prästlisten och biskopslönerna, hvilket hörde till tidens dåliga ton. Dessa dumma fritänkare kunde icke tänka sig att tre var lika med ett, och därför stupade de på Treenigheten. Visste de inte att tre (tredjedelar) var lika med en, och att en var lika med tre (tredjedelar)? Eller var deras förnuft så förmörkadt af högfärd? Eller visste de icke att andliga ting skola andligen dömas, och att den Högste icke kan nås med den högsta matematiken, ty hvarken Laplace eller Poincaré som dock arbetat med mécanique céleste, ha råkat himmelen, mycket mindre Gud.

Goethe och kristendomen.

I SAMTAL MED ECKERmann om Schubert, säger Goethe: »Liksom Hegel drager också Schubert den kristna religionen in i filosofien, som dock icke har något att göra där. Den kristna religionen är ett mäktigt väsen för sig, till hvilket den sjunkna och lidande mänskligheten alltjämnt arbetar sig upp; och i det man tillerkänner henne denna kraft, är hon upphöjd öfver all filosofi och behöfver intet stöd af densamma. Sålunda behöfver icke heller filosofen religionens myndighet för att bevisa somliga läror, till exempel den om lifvet efter detta. Människan skall tro på odödligheten, han har en rättighet därtill, det är naturenligt och han måste bygga på religiösa löften (Zusagen.); men när filosofen vill bygga själens odödlighet på en legend, så är det hela svagt och betyder icke mycket».

Summa summarum.

DÅ DEN SKÖFLANDE vetenskapen visat sig vara så ihålig, bestående af gissningar, förklaringsförsök, falska slutsatser, självbedrägerier och hårdragningar, hvad skall staten då hålla dessa arméer af gissare och spåmän?

Rousseaus första prisskrift om kulturens (lärdomens) förbannelse borde begrundas omigen.

En Cartesius skulle komma tillbaka och lära människorna betvifla vetenskapens osanningar.

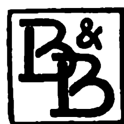
Och en ny Kant kunde gerna skrifva en ny kritik om rena förnuftet och omdömesgåfvan, samt uppställa de kategoriska imperativen och postulaten, hvilka dock finnas förut i dekalogen och evangelierna.

Och en profet måste födas som säger människan lifvets enkla mening i få ord, hvilket dock är så bra sagt förut: Frukta Gud och håll hans bud, eller bed och arbeta!

Alla felsteg och villfarelser man genomgått skola tjäna till grundläggandet af en liflig afsky för det onda och nya drifter till det goda, hvilka man förer med sig på andra sidan, där de först kunna blomma och sätta frukt. Detta är väl lifvets mening, som de obotfärdiga med sina förhinder begrubbla för att komma ifrån obehagen.

Bed men arbeta; lid men hoppas; ena ögat riktadt på jorden, det andra på stjärnorna; icke sätta sig fast och slå sig ner, det är ju en fotvandring; icke hem, utan gästgifvargården, skjutshåll; söka sanningen ty den finns, men endast på ett ställe, hos en, som själf är vägen, sanningen och lifvet!

B&B

THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY
REFERENCE DEPARTMENT

This book is under no circumstances to be taken from the Building

IAY 1 4 1918		
MAY 22 1918		
JUN 29 1918		
APR 4		
4-25-18		

form 410

MAR 2